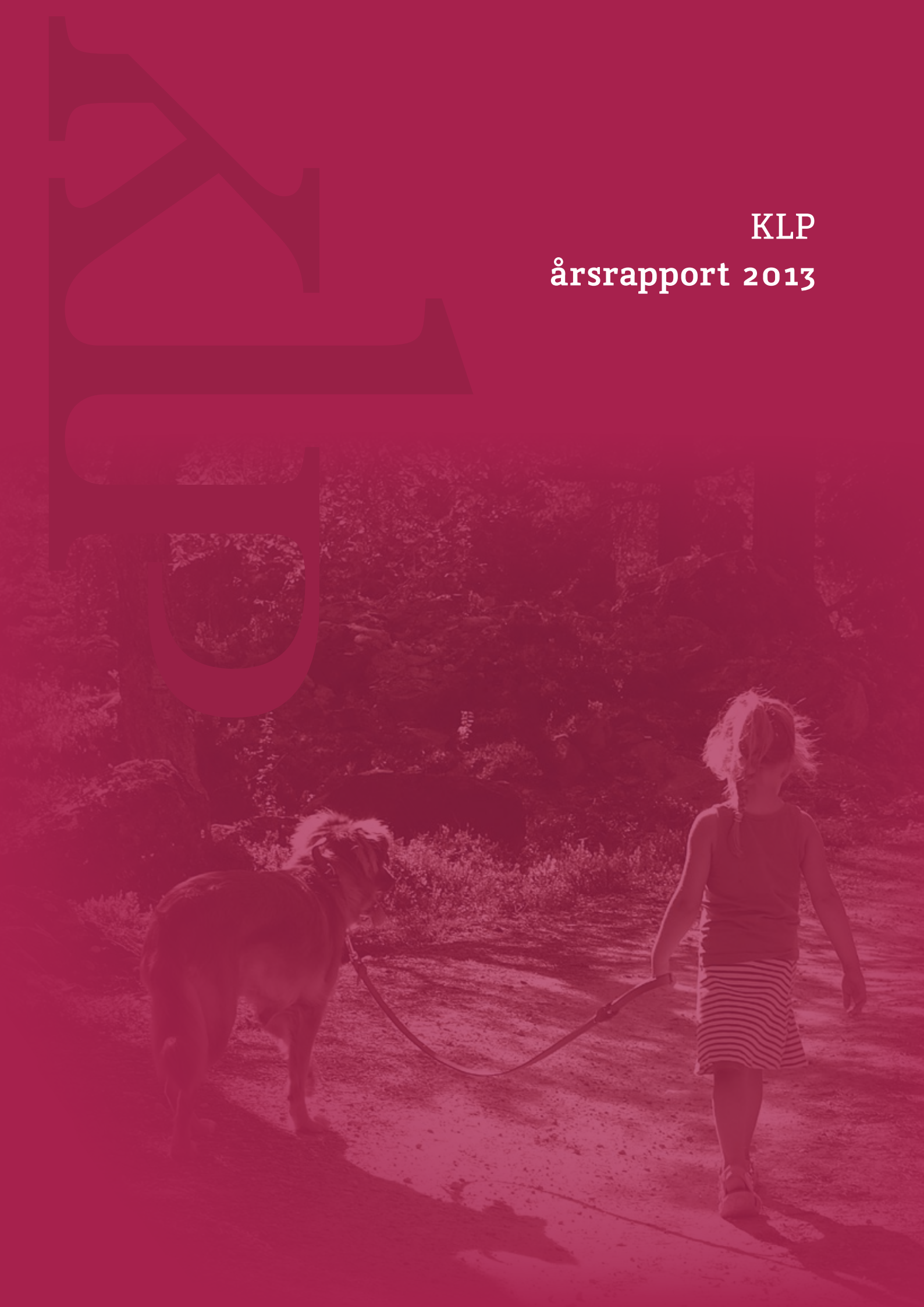

KLP
årsrapport 2013

KLP

Utvikling de siste 5 år

Millioner kroner

	2013	2012	2011	2010	2009
KLP Konsern					
Resultat før skatt	-107	997	653	515	776
Forvaltningskapital	369 757	331 783	291 784	271 736	258 549
Egenkapital	15 268	13 630	12 064	10 749	9 721
Kapitaldekning	10,0 %	10,3 %	10,9 %	11,5 %	12,0 %
Antall ansatte	856	808	775	762	741
Kommunal Landspensjonskasse					
Resultat før skatt	950	772	705	563	738
Premieinntekter (uten tilflyttede premiereserver)	24 928	27 477	21 641	20 291	18 583
Netto til-/fraflytting av premiereserver og andre fond	5 753	1 401	-199	-1 335	-1 784
Resultat til kunder	10 421	5 455	3 594	4 651	6 636
herav til tilleggsavsetninger	-	-	2 143	2 070	4 211
herav til premiefond	5 891	2 365	1 451	2 581	2 425
Forsikringsfond	312 127	275 860	243 439	227 533	204 486
Forvaltningskapital	339 592	299 708	261 746	244 194	223 863
Egenkapital	15 089	13 472	11 941	10 647	9 642
Soliditetskapital	46 897	44 132	36 190	33 338	25 329
Soliditetskapital målt mot forsikringsfond med rentegaranti	16,2 %	17,4 %	16,0 %	15,9 %	13,1 %
Kapitaldekning	10,3 %	10,6 %	11,5 %	12,0 %	12,6 %
Solvensmargindekning	228,8 %	233,2 %	243,5 %	230,6 %	221,5 %
Avkastning kollektivportefølje:					
- bokført avkastning	6,4 %	5,0 %	4,5 %	5,1 %	6,4 %
- verdjustert avkastning	6,7 %	6,7 %	3,2 %	7,5 %	7,7 %
- verdjustert avkastning inkl. merverdier i eiendeler bokført til amortisert kost	6,4 %	7,5 %	3,9 %	7,4 %	7,6 %
Avkastning investeringsvalgportefølje	8,8 %	7,5 %	2,2 %	8,6 %	9,2 %
Forsikringsrelaterte administrasjonskostnader målt mot gjennomsnittlig kundefond	0,28 %	0,32 %	0,34 %	0,34 %	0,33 %
Antall premiebetalende medlemmer	367 967	316 298	309 333	304 985	304 651
Antall pensjonister	197 837	182 562	172 272	163 701	155 306
Antall ansatte	502	477	460	449	427
KLP Bedriftspensjon AS					
Resultat før skatt	-23	-25	-24	-17	-13
Premieinntekter (uten tilflyttede premiereserver)	188	126	93	52	25
Netto til-/fraflytting av premiereserver	189	216	182	89	21
Resultat til kunder	8	15	16	10	12
Forvaltningskapital	1 792	1 317	904	614	436
Kapitaldekning	14,7 %	9,6 %	13,9 %	19,6 %	18,9 %
KLP Skadeforsikring AS					
Resultat før skatt	190	105	25	70	217
Årlig premie	832	750	650	631	609
Totalkostnadsprosent (Combined ratio)	103,7 %	107,8 %	118,1 %	121,9 %	95,5 %
Kapitaldekning	40,0 %	34,1 %	31,8 %	32,0 %	33,6 %
KLP Banken Konsern					
Resultat før skatt	87	84	-62	36	-39
Innskudd	4 407	2 946	1 840	1 026	36
Utlån	21 317	21 875	28 416	26 320	33097
Kapitaldekning	19,6 %	20,1 %	14,4 %	26,7 %	113,0 %
KLP Kapitalforvaltning AS og KLP Fondsforvaltning AS					
Resultat før skatt	33	21	26	19	12
Midler til forvaltning totalt	287 077	252 037	215 915	196 046	176 609
Midler til forvaltning fra eksterne kunder	28 171	21 153	13 650	14 132	11 343

KLP inviterte i 2013 til en intern fotokonkurranse der ansatte skulle visualisere en av KLPs verdier: åpen, tydelig, ansvarlig og engasjert, eller dialog mellom mennesker. Juryens leder var fotograf Olav Storm.

Vi presenterer noen av bidragene i denne årsberetningen.

Ansvarlig

Gordana Grøttjord-Forberg

Innhold

Nøkkeltall. Utvikling siste fem år
se omslagets innside

Konsernsjefens forord	5
Godé resultater og flere kunder	
Viktige begivenheter i 2013	6
Dette er KLP	11
Dette tilbyr KLP	28
Pensjonssystemet	30
Pensjons- og livsforsikring	33
Skadeforsikring	36
Kapital- og Fondsforsvaltning	38
Eiendom	40
Banken og Kommunekreditt	42
Styrets årsberetning 2013	45
Medarbeiderregnskap	62
Styrer i KLP	215
Tillitsvalgte	216

Regnskap Konsern

Resultatregnskap	67
Balanse	68
Oppstilling av endringer i egenkapital	70
Kontantstrømpoppstilling	71
Noter Konsern	72-125

Ikke-finansielt regnskap

Ikke-finansielt regnskap ved årsslutt 31. desember	128
Noter Ikke-finansielt regnskap	129-130
Revisors uttalelse, ikke-finansielt regnskap	131

Regnskap KLP

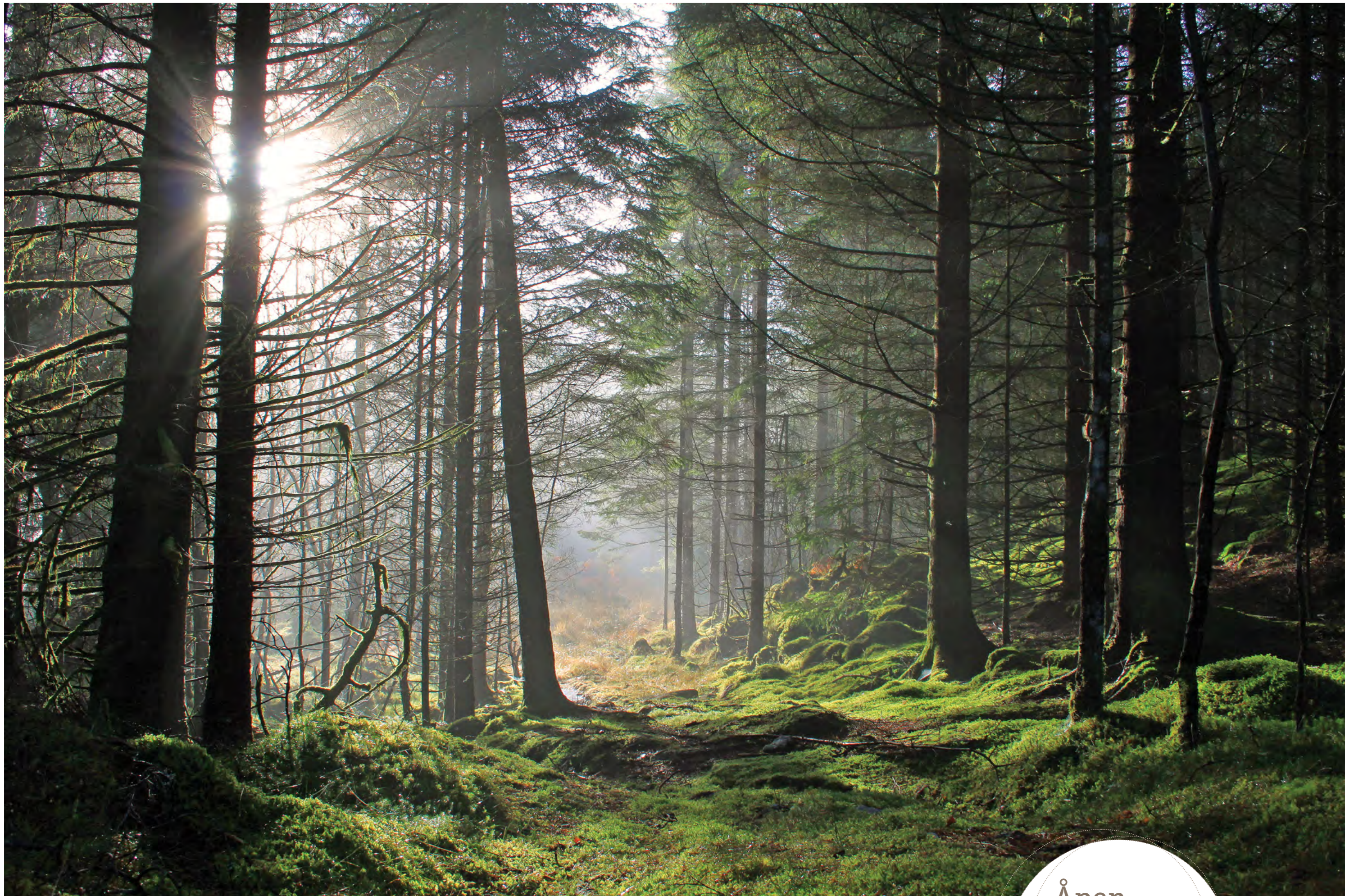
Resultatregnskap	134
Balanse	136
Oppstilling av endringer i egenkapital	138
Kontantstrømpoppstilling	139
Noter KLP	140-206

Revisors beretning

210

Erklæringer

212

Åpen
Anders Eidsnes

SVERRE THORNES

Gode resultater og flere kunder

KLP kan vise til svært gode resultater for 2013. Selskapet har stor tilflytting av nye kunder, god avkastning og lave kostnader. For femte år på rad har KLP den beste verdjusterte avkastningen av selskapene som konkurrerer i det offentlige tjenestepensjonsmarkedet.

God avkastning i aksjemarkedet, innen eiendom og hold-til-forfall obligasjoner, var de viktigste bidragsyterne til det gode resultatet. Datterselskapene i KLP bidrar også positivt. Verdjustert og bokført avkastning i 2013 endte på henholdsvis 6,7 og 6,4 prosent.

God soliditet og vekst

KLP har god soliditet. Ved utgangen av 2013 hadde KLP en total soliditetskapskapital på 46,5 milliarder kroner, som tilsvarer 16,1 prosent. Soliditetskapskapitalen økte gjennom året med 2,4 milliarder kroner. KLP-konsernet hadde ved utgangen av 2013 en forvaltningskapital på 369,8 milliarder kroner, mens livselskapet hadde en forvaltningskapital på 339,6 milliarder kroner. Livselskapets forvaltningskapital er i all hovedsak oppsparte midler til løpende og fremtidige pensjoner hos ansatte hos KLPs eiere.

Større reserver for fremtiden

Levealderen i befolkningen øker. Det innebærer at pensjonene skal utbetales over lengre tid. Alle forsikringselskapene er derfor pålagt å benytte en stor andel av overskuddet for å styrke reservene. KLP benytter sine gode resultater til å styrke pensjonsfondene med 4,5 milliarder kroner. KLP gjør seg derfor allerede i år ferdig med hele oppreserveringen for langt liv. Det gode resultatet i 2013 gir i tillegg rom for å tilbakeføre 5,9 milliarder kroner til kundenes premiefond i 2014. Med oppreservering for langt liv bak oss, og med den soliditet vi har bygget opp siden 2008, vil vi igjen være i posisjon til å kunne dele kommende overskudd med våre kunder.

Vi er i KLP meget fornøyde med at vi klarte å fullføre oppreserveringen i forhold til den nye tariffen K2013 innenfor fjoråret. Etter regnskapets avslutning har Finanstilsynet skrevet et brev til alle livsforsikringselskap og pensjonskasser under overskriften: Retningslinjer for oppreservering og anvendelse av overskudd for å dekke økte avsetninger i kollektiv pensjonsforsikring

Dette brevet gir avklaringer, som blant annet medfører at KLP innen en periode på syv år må overføre midler fra selskapet til kundene innenfor offentlig tjenestepensjon slik at kravet om at selskapet skal dekke 20 prosent av oppreserveringsbehovet blir oppfylt.

Flytting til KLP

I 2013 flyttet 14 kommuner og 5 bedrifter med til sammen over 6 milliarder kroner i premiereserve til KLP. Storebrand og

DNB Livsforsikring har besluttet at de trekker seg ut av markedet for offentlig tjenestepensjon. Det innebærer at 78 kommuner og 440 virksomheter med til sammen 60 milliarder kroner i premiereserver må skifte pensjonsleverandør. Dette fører til stor flytteaktivitet, og KLP vil i løpet av 2014 motta 48 kommuner som nye kunder. I tillegg er det hittil inngått avtale med 48 bedrifter med offentlig tjenestepensjon. Samlet gir dette en vekst på over 20 milliarder kroner i premiereserver og 100 000 nye pensjonsberettigede medlemmer.

Vi kan også glede oss over at stadig flere av våre eieres ansatte velger å benytte seg av de gode medlemstilbudene vi har utviklet. De som er ansatt hos våre eiere tilbys gunstige produkter innen bank, skadeforsikring og fond. KLP har i løpet av få år fått over 50 000 personkunder.

Tar samfunnsansvar

Det å ta samfunnsansvar er viktig for KLP. Med økt markedsandel og økte pensjonsmidler til forvaltning følger også mer ansvar. I 2013 var det ti år siden KLP signerte FNs Global Compact, som er en universell standard for samfunnsansvar. Vi har forpliktet oss til å jobbe for å verne om miljøet, sikre arbeidstaker- og menneskerettigheter, og motarbeide korrupsjon.

... for dagene som kommer

Vi skal være våre eieres beste partner for dagene som kommer. Derfor vil eiernes behov alltid stå i sentrum. Vår virksomhet har som mål å styrke deres økonomi, lette deres hverdag, og styrke dem som arbeidsgivere. KLP har kunder og eiere som prioriterer soliditet og langsiktighet i kapitalforvaltningen. Med god soliditet, og medarbeidere som er både kompetente og engasjerte, har vi de beste forutsetninger for å oppnå gode resultater også fremover for våre kunder og eiere.

Vi ønsker å være en stabil og forutsigbar partner, uavhengig av endringer i rammebetingelser og kortsiktige markedsendringer. KLPs kunder og eiere skal føle seg trygge på at KLP også fremover vil levere god avkastning, ha lave kostnader og yte god service.

SVERRE THORNES
KONSERNESJEF

Viktige begivenheter i 2013

Fornøyde vinnere av KLPs arbeidsmiljøpris

KLP delte i 2013 ut to priser, hver på 150 000 kroner. Kristine Borvik fra Søbakken Sykehjem i Larvik kommune ble kåret til vinneren av KLPs arbeidsmiljøpris «Årets ildsjel». Lunner kommune med kultur- og kvalitetsarbeidet Lea'n vant prisen for «Årets arbeidsmiljøprosjekt.»

Gode resultater

KLP kan vise til gode resultater for 2012 med god avkastning, lave kostnader og stor tilflytting av nye kunder. Selskapet gikk inn i 2013 med solide buffere.

Generalforsamling i KLP

KLP avholdt generalforsamling i Oslo tirsdag 7. mai. Generalforsamlingen sluttet seg til styrets forslag om å tilbakeføre 2,4 milliarder kroner til kundenes premiefond, samt at det settes av 3,1 milliarder til oppreservering for langt liv.

KLP investerer i solenergi i Sør-Afrika

KLP investerer 35 millioner kroner i Scatec Solars to nye solparkprosjekter i Sør-Afrika. Dette kommer gjennom en avtale om saminvesteringer med det statlige utviklingsfondet Norfund, som har fremforhandlet avtalen med Scatec Solar og går inn med samme beløp.

KLP Magasinet til medlemmer

KLP Magasinet i september var en dedikert medlemsutgave som ble distribuert til 450 000 KLP-medlemmer og pensjonister.

Hensikten var at flere blir bevisst på sin pensjonsordning i KLP, og at de også blir nysgjerrig på våre øvrige produkter og tjenestoområder.

Dom om pensjonsinnmelding

Arbeidsforhold hos flere forskjellige arbeidsgivere legges sammen og meldes inn hvis du har jobbet i 168 timer til sammen i løpet av et kvartal. Når minstekravet er oppfylt skal hver enkelt arbeidsgiver melde deg inn i pensjonsordningen, uavhengig av hvor få timer du har jobbet der. Dette sikrer medlemskap i pensjonsordningen for de som hittil har falt utenfor pensjonsordningen.

Storkunde valgte KLP Skadeforsikring

Vestfold Offentlige Innkjøpssamarbeid (VOIS) gikk på anbud i 2013, og samtlige kommuner valgte å bli totalkunde i KLP på forsikring. Fireårs-kontrakten har en verdi på ca 100 millioner kroner.

Fornøyde skadeforsikringskunder

Årets EPSI-analyse av kundetilfredsheten i skadeforsikringsbransjen viste at KLP Skadeforsikring AS har de mest tilfredse og lojale bedriftskundene for tredje året på rad.

Nye kunder til KLP

KLPs konkurrenter innen offentlig tjenestepensjon er på vei ut av markedet for forsikret ordning. Dette førte til stor flytteaktivitet fra årsskiftet. KLP har per 1. januar 2014 mottatt 42 nye kommunekunder. Ytterligere 6 kommuner vil flytte 1. juli.

Januar

Mars

Mai

Juli

September

November

2014

Februar

April

Juni

August

Oktober

Desember

Økende levealder krever økte pensjonsavsetninger

Finanstilsynet har besluttet at det skal innføres et nytt dødelighetsgrunnlag for kollektive pensjonsforsikringer i livsforsikringselskaper og pensjonskasser med virkning fra 2014. For KLP vil samlet oppreserveringsbehov derved utgjøre 9,0 milliarder kroner.

Pris til KLP-fondene

KLP Pensjon II ble tildelt Morningstar Fund Award for beste norske obligasjonsfond for andre år på rad. Morningstar plukker hvert år ut fond og forvaltere som har gitt særlig god avkastning foregående år. Vinnerne plukkes ut blant de som har levert gode resultater i tre perioder: det siste året, de siste tre årene og de siste fem årene.

Vinnere av mikrokonserter

Vinneren av KLPs «Hver gang vi møtes»-konkurransen ble kåret. Premien var en mikrokonserter med artistene Ole Paus, Kurt Nilsen, Magnus Grønneberg og Marion Ravn.

Trondheim tar best vare på skolene

KLP Skadeforsikring sitter i juryen når Trondheim kommune kåres til Norges beste kommune i vedlikehold av skolebygg. Kåringen er i regi av Norsk Kommunalteknisk forening. Vinneren får prisen for å ha høye, langsiktige mål i eiendomsforvaltningen, og å jobbe systematisk mot disse.

KLP ekskluderer Total

KLP ekskluderer Total fra sine investeringer. Selskapet er involvert i lettevirksomhet av mulige olje- og gassforekomster på kontinentalsokkelen utenfor Vest-Sahara. Tre nye selskaper blir reinklutert i KLPs investeringsunivers.*

DnB ut av offentlig tjenestepensjon

DnB Livsforsikring trekker seg ut av det offentlige tjenestepensjonsmarkedet. Avviklingen skal skje over tre år. KLPs viktigste markedsutfordrer fremover vil være kundenes mulighet til å etablere egen pensjonskasse. I dette markedet er det flere tilbydere av administrative tjenester.

KLP Banken lanserte BSU

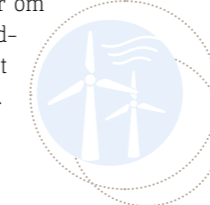
KLP Banken lanserte Boligsparing for ungdom (BSU), som er den beste spareformen for deg som er under 34 år. Du får den beste sparerenten og inntil kr 5000 kroner i skattefradrag. Du kan spare inntil kr 25 000 kroner hvert år, maksimalt kr 200 000 kroner.

KLP med oppfordring til SPU

KLP kommer med en klar oppfordring til den nye regjeringen: Statens Pensjonsfond Utland (SPU) bør få adgang til infrastrukturinvesteringer slik at det åpnes for å investere direkte i anlegg for produksjon og distribusjon av fornybar energi.

Bedring i norsk klimarapportering

84 prosent av den totale markeds kapitaliseringen på de nordiske indeksene rapporterer til investorer om klimagassutslipp og arbeidet med å håndtere klimaendringer gjennom CDP, det eneste globale miljøinformasjonssystemet.

Sju nye selskaper ekskludert

Sju nye selskaper blir ekskludert fra KLPs investeringer per desember. KLP har besluttet å oppheve utelukkelsen av selskapet Toyota Motor Group. Selskapet har vært utelukket siden 2006 på grunn av assosiasjoner til brudd på internasjonale arbeidstakerrettigheter.

Oppreservering for langt liv

KLPs gode resultater i 2013 tillater å fullføre oppreserveringen for langt liv før den nye tariffen trer i kraft i 2014.

Rekordutbetaling til KLP-pensjonister

KLP setter ny utbetalingsrekord i 2013. Brutto er det utbetalt 11,6 milliarder kroner i pensjoner. Dette er 1,1 milliard kroner mer enn i fjor.

Åpen
Torun Wahl

KLPs verdier: Åpen. Tydelig.
Ansvarlig. Engasjert.

Dette er KLP

KLPs sentrale oppgave er å levere trygge og konkurransedyktige finans- og forsikringstjenester til offentlig sektor, virksomheter med tilknytning til denne og deres ansatte.

Kundene skal oppleve at KLP er en forutsigbar partner som styrker deres økonomi, letter deres hverdag, og bidrar til å gjøre dem til gode og attraktive arbeidsgivere. KLPs gjensidige eiermodell, der kundene også er eiere, gjør at KLP til enhver tid skal levere produkter og løsninger i dialog med kundene. KLP skal bidra til en mer bærekraftig offentlig sektor, ved å utøve samfunnsansvar i sin virksomhet.

KLPs ambisjon er å være Norges ledende leverandør av offentlig tjenstepensjon gjennom konkurransedyktighet og effektiv drift. Dette innebærer å levere og forvalte offentlig tjenstepensjon med konkurransedyktig avkastning over tid, lavest kostnader, og høy servicegrad.

KLP er fellesbetegnelsen på morselskapet, Kommunal Landspensjonskasse gjensidig livsforsikringsselskap. Selskapet har syv heleide datterselskaper som er organisert som aksjeselskaper. Å være et gjensidig selskap betyr at KLP er eid av de kundene som har offentlig tjenstepensjon i selskapet.

Denne modellen er valgt både fordi den er økonomisk rasjonell i tillegg til at den gir kunder og eiere innflytelse over en viktig leveranse. Datterselskapene ble opprettet for å støtte KLPs kjernevirksomhet og kunne tilby ansvarlige og konkurransedyktige tjenester til KLPs eiere og deres ansatte.

KLPS HOVEDKONTOR LIGGER I OSLO KLP har også et kontor i Bergen som ivaretar tjenester og service innen liv og pensjon. Eiendomsselskapet har kontorer i Oslo, Trondheim, København og Stockholm. Banken har kontorer i Trondheim og Oslo.

KLP 1949 - 1967

1949

Byforbundet og Herredsforbundet (forløperen til KS) vedtar å opprette Kommunal Landspensjonskasse. KLP etableres som en «forvaltet» kasse inn under Norsk Kollektiv Pensjonskasse.

1962

Pensjonsordningen for sykepleiere blir etablert i KLP som følge av en egen lov.

1967

Stortinget fatter vedtak om innføring av folketrygden.

Forretningsmodell

KLP er organisert som et finanskonsern der morselskapet er et gjensidig livsforsikringselskap med syv heleide datterselskaper som er organisert som aksjeselskap. Morselskapets navn er Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringselskap (KLP). Konsernet har til sammen 856 ansatte, og en forvaltningskapital på 369,8 milliarder ved utgangen av 2013.

KLP leverer produkter og tjenester innen:

- Pensjon og pensjonskassetjenester
- Bank
- Forsikring
- Fond og kapitalforvaltning
- Eiendom

Datterselskaper

KLP Skadeforsikring AS er markedsleder på skadeforsikring innen offentlig sektor. Ved utgangen av 2013 har selskapet et kundeforhold til 287 kommuner og 14 fylkeskommuner, 2 682 bedrifter og 44 kunder knyttet til helseforetak.

Selskapet leverer også forsikringsprodukter til personmarkedet og har i alt 22 000 personkunder, primært rettet mot ansatte hos KLPs eiere.

KLP Eiendom AS er en av landets største eiendomsforvaltere med 1 465 000 kvadratmeter lokaler og 372 000 kvadratmeter festetomter til forvaltning, samt betydelige prosjekter under utvikling. Eiendomsmassen hadde pr 31. desember 2013 en verdi på 40,8 milliarder kroner. KLP Eiendom har virksomhet i Norge, Sverige, Danmark, Luxemborg og London. Eiendommene har god beliggenhet, høy bygningsmessig standard og effektiv arealutnyttelse.

KLP Forsikringservice AS har spesialkompetanse på offentlige pensjonsordninger og tilbyr et fullt spekter av pensjonskassetjenester.

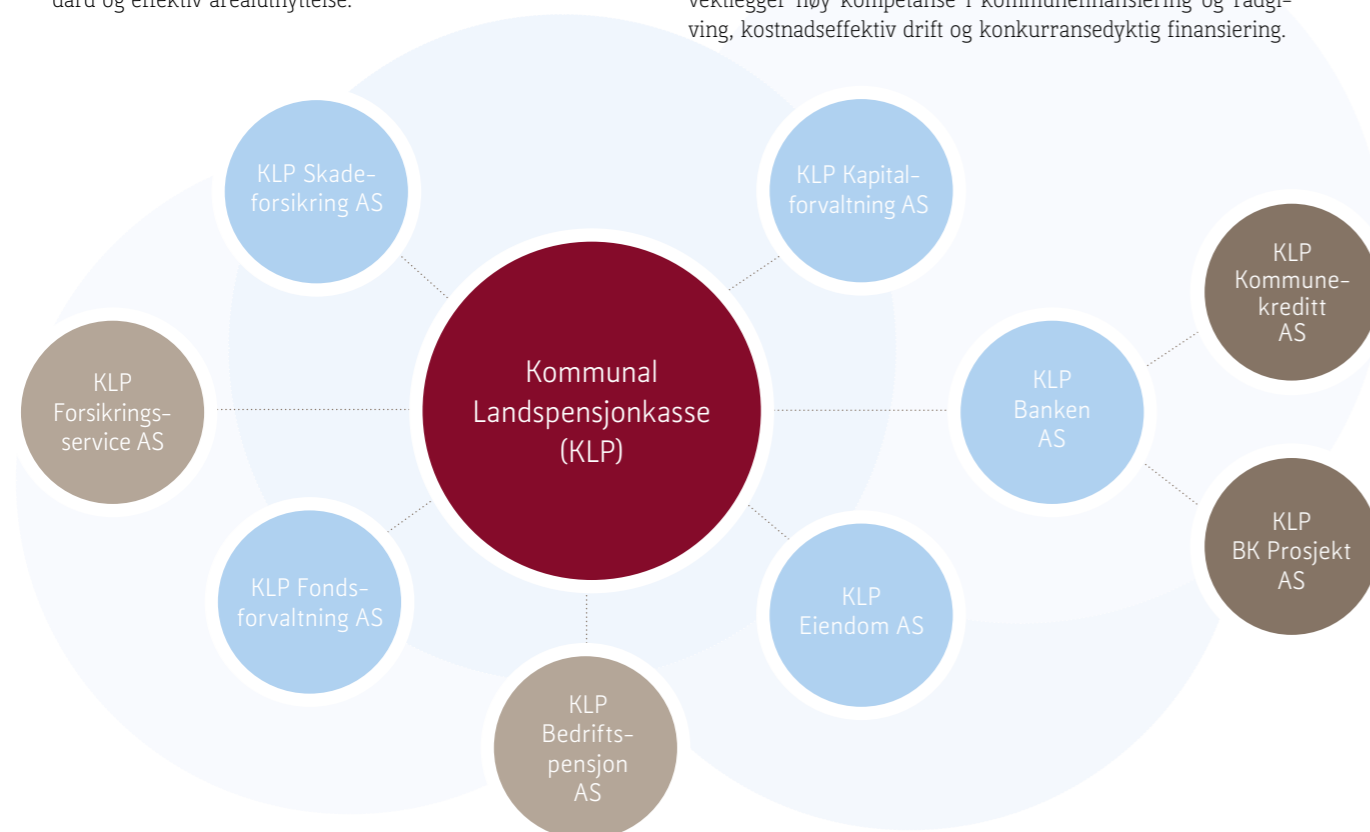
KLP Bedriftspensjon AS tilbyr innskuddspensjon, med risikoytelse etter kundens valg, til bedrifter i privat og offentlig sektor. Selskapets forvaltningskapital er på 1 792,2 millioner.

KLP Kapitalforvaltning AS er et av Norges største kapitalforvaltningsmiljøer, og utfører et bredt spekter av investerings- og forvaltningstjenester til offentlig sektor og virksomheter med tilknytning til denne. Totalt ble det forvaltet 287 milliarder kroner ved utgangen av 2013. I investeringsprosessen jobber KLP systematisk for å ivareta og fremme etiske hensyn samt en bærekraftig verdiskapning.

KLP Fondforvaltning AS tilbyr et bredt spekter av fond med ulike investeringsmandater og risikoer. Samlet forvaltningskapital var ca. 96 milliarder kroner ved utgangen av 2013. I KLP fondene er det 31 000 andelseiere. KLP-fondene har tredje største netto tegning blant personkunder i Norge i 2013.

Selskapet har fond innen aktiv- og indeksnær forvaltning som passer både for institusjoner, bedrifter og privatkunders investeringer. Alle fondene forvaltes i tråd med KLPs etiske kriterier.

KLP Banken AS ble lansert i 2010, og er en nettbank med fokus på boliglån og innskudd. Det gir grunnlaget for effektiv drift og lave kostnader. Det var over 27 000 aktive personkunder i banken ved årsskiftet. KLP Kommunekreditt AS er datterselskap av KLP Banken. Selskapet har som mål å være en sentral finanspartner for offentlig sektor. KLP Kommunekreditt vektlegger høy kompetanse i kommunefinansiering og rådgivning, kostnadseffektiv drift og konkurransedyktig finansiering.

STRATEGISKE PRIORITERINGER OG FREMDRIFT

Opprettholde selskapets ledende posisjon på offentlig tjenestepensjon

RESULTATER 2013

- 48 nye kommunene kunder (overføres til KLP i 2014)
- Ingen kommuner flyttet pensjonsordningen sin fra KLP
- Helse Sør-Øst flyttet pensjonsordningen sin til egen kasse

Konkurransedyktig avkastning over tid

- Verdijustert avkastning i kollektivporteføljen i 2013: 6,7
- Verdijustert avkastning i kollektivporteføljen siste 5 år: 6,3

Lave kostnader

- 0,31% av premiereserve

Høy servicegrad

- Kundetilfredshet på over 75%

PRIORITERINGER 2014

- Ta imot kunder fra konkurrenter som ikke lenger ønsker å levere forsikret ordning
- Leverer konkurransedyktige tilbud på pensjonskasseløsninger
- Avkastning på høyere enn 3,9%
- Bedre avkastning enn våre konkurrenter
- Under 0,25 av premiereserven innen 2016
- Kundetilfredshet på over 75%

KLPs strategiske prioriteringer

KLPs viktigste oppgave er å opprettholde selskapets ledende posisjon på offentlig tjenestepensjon, ved å ha konkurransedyktig avkastning over tid, de laveste kostnadene og høy servicegrad. Datterselskapene i KLP-konsernet skal bidra til vekst og lønnsomhet for KLP.

Balansert målstyring

KLP benytter balansert målstyring for å måle prestasjoner i de fire dimensjonene Finans, Kunde, Interne prosesser og Læring og vekst. Den balanserte målstyringen skal sikre at KLP-konsernets strategi implementeres, og benyttes av organisasjonen fra avdelingsnivå og oppover. Konsernets forretningsplan for perioden 2013-2015 danner grunnlaget for de sentrale for-

retningsmessige mål for konsernet, og det er definert 14 verdidrivere for konsernet i 2013.

Vesentlige avvik fra måloppnåelse medfører krav til å rapportere en avviksanalyse, med beskrivelse av hvilke tiltak som iverksettes for å bedre måloppnåelsen. Rapportering gjennomføres kvartalsvis.

KLP 1972 - 1993

1972

KLP passerer 1 milliard kroner i forvaltningskapital.

1974

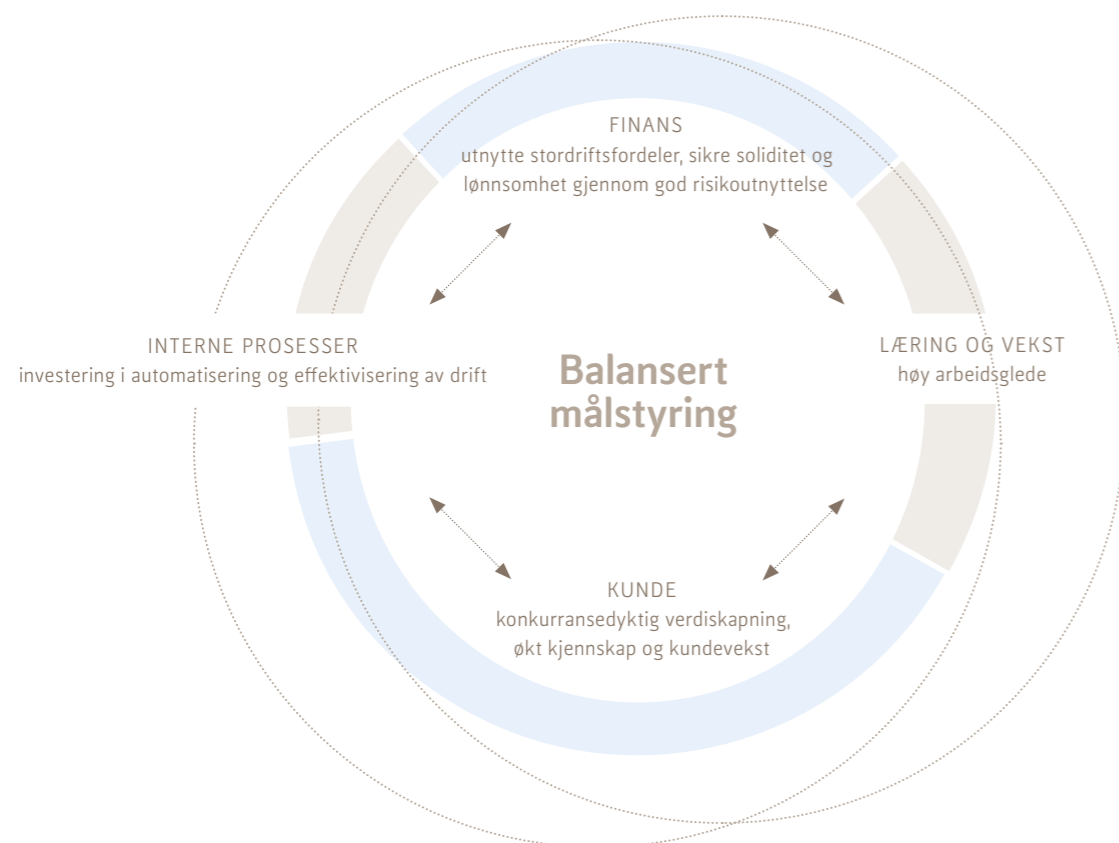
KLP får egen konsesjon som forsikringselskap, og oppretter en felles kommunal pensjonsordning.

1984

KLP utvider sitt produktspekter med gruppeliv og ulykkesforsikring for kommuneansatte.

1993

Kommunal Ulykkesforsikring (KUF) får konsesjon til å drive tingskadeforsikring.

Finansperspektivet (vekt 25 prosent)

KLP oppnådde en gode resultater under finansperspektivet i 2013. Det skyldes god finansavkastning og lavere kostnader enn budsjettert. KLPs forretningsmessige vekst i 2013 ble håndtert uten tilsvarende kostnadsvekst.

Kundeperspektivet (vekt 40 prosent)

Offentlig tjenestepensjon (OfTP) forsikret ordning nå er et marked uten andre tilbydere enn KLP. Dette har bidratt til god vekst i antall medlemmer i KLP. Veksten i andre produktsatsninger har vært god, men allikevel noe lavere enn målsatt.

KLPs oppnådde markedsavkastning på kundemidlene (OfTP) over målsatt nivå.

Interne prosesser (vekt 15 prosent)

Interne prosesser er viktige for å lykkes med god og kostnads-effektiv drift. Gevinstrealisering på IT-investeringer knyttet til kjernevirksomheten OfTP var noe forsinket, men ellers var utviklingen i interne prosesser på linje med målsetningene.

Læring og vekst (vekt 20 prosent)

Sykefravær, medarbeideroppfølging og medarbeiderundersøkelser viser alle resultater rett i overkant av målsatt nivå.

Markedsleder - offentlig tjenestepensjon

KLP er den foretrukne leverandør av offentlig tjenestepensjon i Norge. KLP vinner stadig markedsandeler på offentlig tjenestepensjon, og har styrket markedsposisjonen på konsernets øvrige forretningsvirksomheter. KLP vant alle de kommunene som var på anbud i 2012, og fikk dermed 14 nye kommuner som kunder fra 2013.

Ved inngangen til 2014 har 393 kommuner og fylkeskommuner sin pensjonsordning i selskapet. Det samme gjelder 25 av landets 26 helseforetak, og om lag 2 500 bedrifter. Selskapets pensjonsordninger omfatter mer enn 368 000 yrkesaktive og 192 000 pensjonister. I tillegg har 148 000 medlemmer en pensjonsrettighet i KLP fra tidligere arbeidsforhold.

God avkastning, lave kostnader og langt liv

KLP har gjennom flere år hatt bransjens beste avkastning og de laveste kostnader. Dette har gitt KLP en sterk posisjon i markedet for offentlig tjenestepensjon. Tilliten og troverdigheten denne posisjonen gir, gjør det lettere å lykkes med konsernets øvrige satsninger. KLPs resultater i 2013 gjør at selskapet er i stand til å styrke premiereservene for å møte den positive utviklingen som ligger i at folk lever stadig lenger. Investeringer i aksjer og eiendom var de viktigste bidragsyterne til de gode økonomiske resultatene i selskapet.

Ny markedssituasjon

KLPs markedssituasjon innen offentlig tjenestepensjon har endret seg markant i 2013, særlig fordi de andre aktørene i markedet har valgt å trekke seg ut av markedet for forsikret ordning. Det innebærer at markedet for offentlig tjenestepensjon består av to alternativer for kundene; KLPs forsikrede ordning eller etablering av pensjonskasser i egen regi. Dette betyr fortsatt konkurranse i markedet for offentlig tjenestepensjon, ved at kundene kan velge å etablere

KLP leverer produkter og tjenester innen:

- Pensjon og pensjonskasse-tjenester
- Bank
- Forsikring
- Fond og kapitalforvaltning
- Eiendom

egen pensjonskasse eller interkommunale pensjonskasser.

Konkurrentenes beslutning om å trekke seg ut av dette markedet, førte til en ekstraordinær vekst for KLP. 60 milliarder kroner i pensjonsmidler er i bevegelse og alt tyder nå på at de fleste kundene som er på flyttefot velger forsikret ordning og med det blir kunder av KLP. Dette kan gi en volumvekst på nær 20 prosent over en toårsperiode.

I løpet av 2013 besluttet 47 kommuner og en fylkeskommune å flytte til KLP. Det betyr at 393 av i alt 447 kommuner og fylkeskommuner har hele sin pensjonsordningen i KLP fra 1.1.2014. Det samme har 48 bedrifter og kommunale foretak, gjort. De nye kundene i KLP representerer en premiereserve på ca. 20 milliarder kroner, og nærmere 100 000 medlemmer i pensjonsordningene til KLP. Dette er et omfattende og krevende arbeid, både for avgivende leverandør og for KLP.

Helse Sør-Øst sitt arbeidet med å etablere en egen pensjonskasse for sykehusene i hovedstadsregionen ble konkludert i 2013. Det innebærer at KLP skal overføre medlemmer til den nye kassen. Dette får en begrenset økonomisk effekt for KLP, fordi de sykepleierne som til nå har vært i Akershus Kommunale pensjonskasse samtidig skal overføres til KLP.

Bedriftsmarkedet

KLP vil styrke arbeidet med å koordinere satsingen på bedriftsmarkedet. I tillegg til ambisjoner om å øke markedsandelen i markedet av bedrifter med offentlig tilknytning, er det gjennom analyser av KLPs eksisterende bedriftskundebase, avdekket et stort potensial for ytterligere vekst og lønnsomhet gjennom målrettet, felles innsats på tvers av konsernets forretningsområder.

KLP 1994 - 2008

1994

Etablering av KLP Skadeforsikring AS.

1995

KLP kjøper Nora Eiendom.

1997

Nora eiendom skifter navn til KLP Eiendom AS.

1999

KLP Kapitalforvaltning AS blir opprettet under navnet KLP Aktiv Forvaltning ASA.

2001

KLP passerer 100 milliarder kroner i forvaltningskapital og etablerer strategien for ansvarlige investeringer med eksklusjon av tobakksproduserende selskaper.

2003

KLP signerte FNs Global Compact.

2008

KLP Skadeforsikring AS lanserer salg av private skadeforsikringer. KLP passerer 200 milliarder kroner i forvaltningskapital.

Vil tilby pensjonskasseløsning

KLP vil bidra til konkurranse i pensjonsmarkedet gjennom å tilby kunder som ønsker pensjonskasse et konkurransedyktig alternativ. KLP har utviklet og kan tilby en fullverdig pensjonskasseløsning til kommuner som har besluttet å etablere en slik løsning for sine ansatte.

Medlemssatsing i fremgang

KLP har en medlemssatsing som er rettet mot ansatte og pensjonister hos KLPs eiere. Målsettingen er å tilby attraktive produkter og tjenester slik at det styrker eiernes evne til å beholde og tiltrekke seg ønsket arbeidskraft. Samtidig skal satsingen bidra til lønnsomhet og vekst i KLPs ulike virksomheter. KLP har de siste årene satset aktivt på å tilby medlemmene forsikringsprodukter og finanstjenester som møter deres behov. Det er etablert mer enn 50 000 kundeforhold i løpet av de siste årene. Produktene som tilbys medlemmene innen bank, skadeforsikring og fond er konkurransedyktige både i pris og innhold. Rangeringen på Finansportalen og i andre sammenligninger viser at medlemsproduktene plasserer seg godt opp blant de beste. Kundetilstrømmingen viser også at medlemstilbudet begynner å bli kjent, noe som i stor grad kan tilskrives de markedsføringsaktivitetene som er gjennomført.

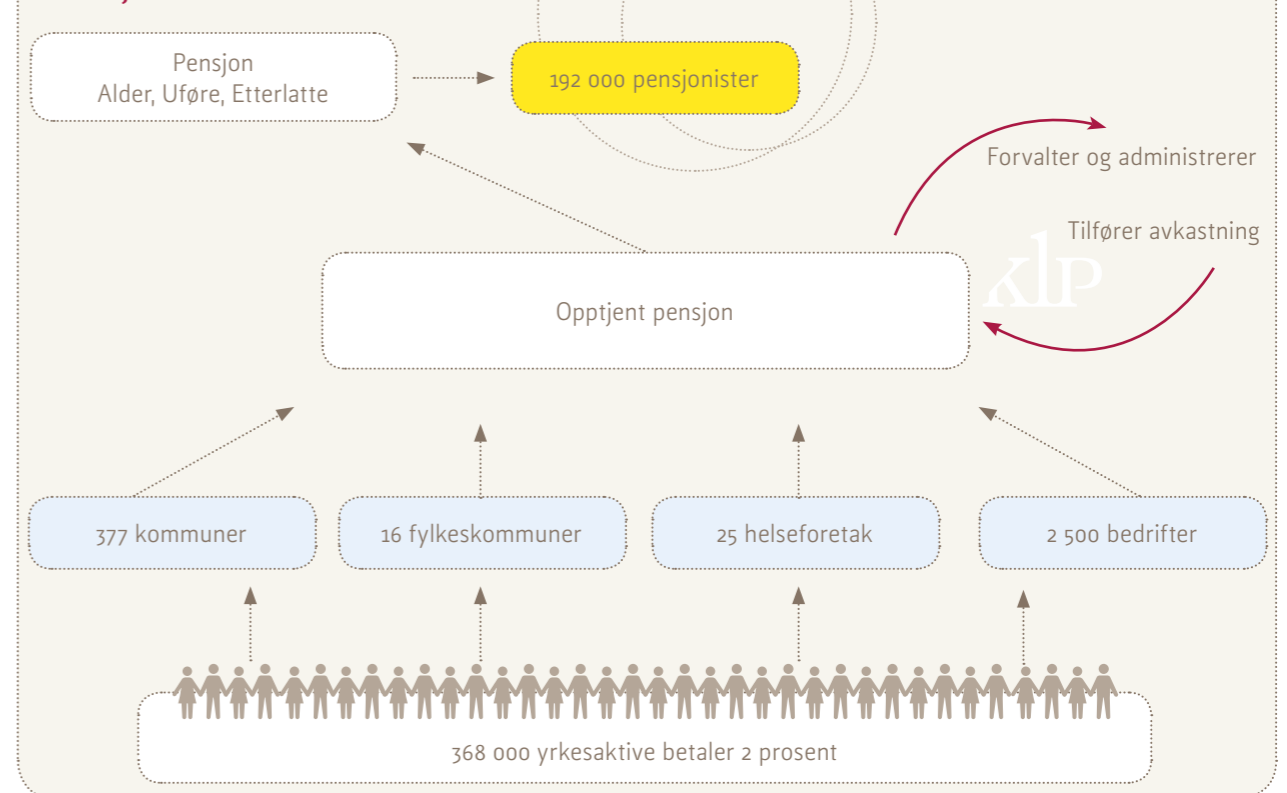
God personlig behandling og service er et kjennetegn på KLPs kundearbeid på tvers av forretningsområdene. Det ble bekreftet gjennom måling av kundetilfredsheten blant KLPs personkunder i november 2013. Resultatene er svært positive og samtlige forretningsområder har en score på 75 eller høyere. Det er høyt, også sammenlignet med andre finansinstitusjoner i Norge. Kundene er spesielt fornøyd med service, respons og personlig behandling.

Lønnsomt å være eier i KLP

KLPs gjensidige selskapsform gir flere fordeler. Det er kundene på offentlig tjenstepensjon som eier selskapet og tilfører egenkapital. Dette gir god lønnsomhet og store påvirkningsmuligheter.

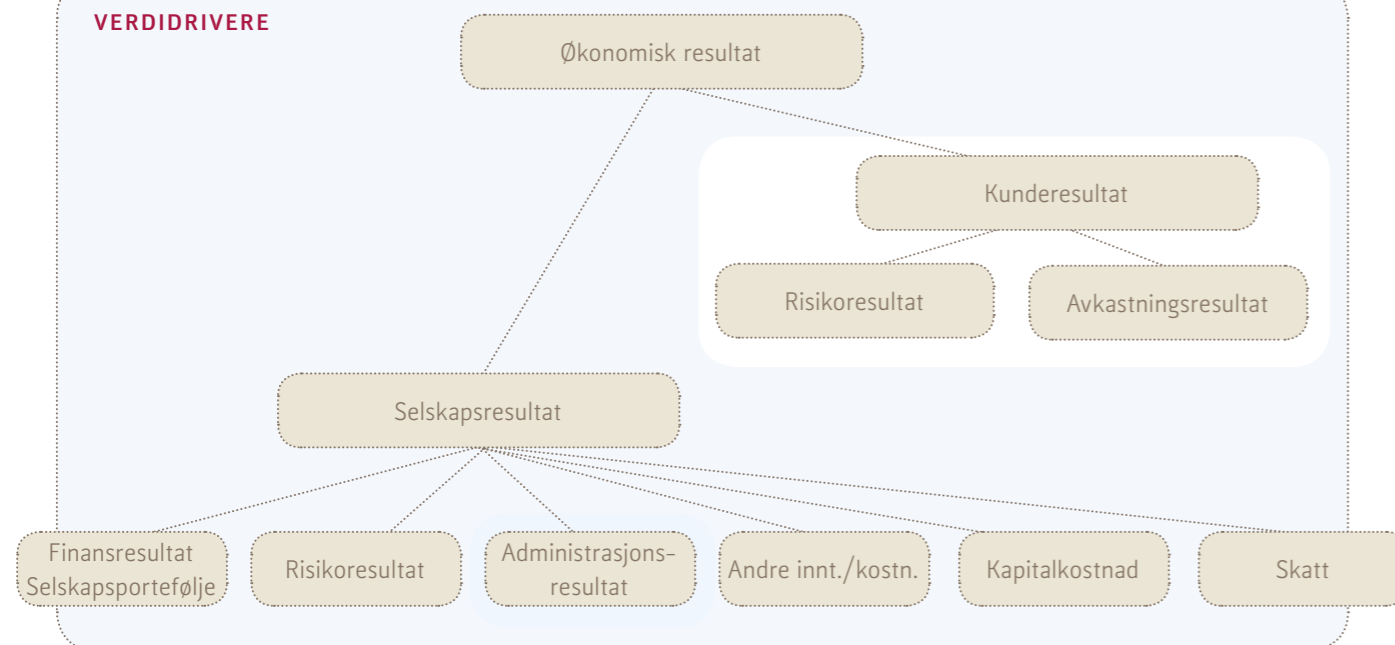
Å være eier i det gjensidige KLP betyr at overskudd kan tilbakeføres til eierne/kundene. Dersom KLP hadde vært et aksjeselskap, ville dette overskuddet gått til aksjonærene og ikke til kundene. Å være kunde og eier i det gjensidige selskapet KLP er derfor lønnsomt.

VERDIKJEDE KLP HOVEDPRODUKT OFTP

Tall pr. 01.01.14

VERDIDRIVERE

Pensjon er sparing: Verdikjeden i KLP

Verdikjeden i KLPs forretningsmodell tar utgangspunkt i at kundene betaler premie til selskapet. KLP sørger for at riktig sparebeløp blir avsatt og sørger for en trygg og forsvarlig forvaltning av sparekapitalen fram til den kommer til utbetaling.

Premien dekkes i hovedsak av arbeidsgiver. Yrkesaktive medlemmer trekkes to prosent i lønn av arbeidsgiver som et bidrag til pensjonsordningen.

Premien er i alt vesentlig en sparing for fremtidige pensjoner. Etter de årlige lønns- og trygdeoppgjørene innbetales en reguleringspremie for å justere opp pensjonsrettighetene til yrkesaktive og pensjonister.

- Premiereserven vokser gjennom året med et beløp som er tilstrekkelig til månedlige pensjoner til KLPs nåværende og fremtidige pensjonister ut deres levetid.
- KLP tar ansvar for utbetaling av riktig pensjon til rett tid.

Sparemidlene (opptjent pensjon) blir hovedsakelig plassert i aksjer, eiendom, obligasjoner og utlån.

KLP garanterer å tilføre pensjonssparingen en avkastning på 3 prosent i gjennomsnitt (rentegaranti). Avkastning ut over dette blir tilbakeført til kundene, enten som kursreserve, som tilleggsavsetninger, eller til premiefond som kundene kan bruke til å betale deler av fremtidig premie.

Hvis avkastningen er lavere enn tre prosent kan man først realisere kursgevinster fra verdipapirbeholdningen. Ved årets slutt kan man også tilføre midler fra tilleggsavsetninger. Er dette ikke tilstrekkelig står selskapet ansvarlig med sin egenkapital.

KLP 2008 - 2013

2008

KLP passerer 300 000 yrkesaktive medlemmer.

2009

KLP får konsesjon fra Finanstilsynet (Kredittilsynet) til å etablere bankvirksomhet. KLP kjøper Kommunekreditt Norge AS fra Eksportfinans. KLP Miljøfyrtårnsertifiseres. KLP ble klimanøytral.

2010

KLP Banken lanseres.

2011

KLP inntar plassen som Norges største livsforsikringselskap.

2012

KLP passerer 300 milliarder i forvaltningskapital.

2013

Konkurrentene fra markedet for offentlig tjenstepensjon trekker seg

Fremtidige utfordringer og mål

Vekst og lønnsomhet

De nærmeste årene representerer store muligheter for vekst og lønnsomhet i samtlige virksomheter i KLP. Det vil bli en sterk vekst i kjernevirksomheten gjennom at KLP er blitt eneste tilbyder i markedet for offentlig tjenestepensjon som forsikret ordning.

KLP har vekstambisjoner i samtlige markeder og forretningsenheter. KLPs fremtidige posisjon er avhengig av at selskapet håndterer veksten i kjernevirksomheten på den aller beste måten. Det er her KLP vil prioritere tilførsel av ressurser både på system- og personalsiden.

Vekst i alle forretningsområder krever disiplin på kostnadssiden. For å sikre KLPs posisjon som leverandøren med de laveste kostnadene, er KLP opptatt av kostnadsutviklingen, med mål om økte produktivitetskrav og reduserte kostnader i prosent av premiereserven. Dette er fremtidsrettede mål og handlinger som alle ansatte i KLP vil bidra til å realisere.

Vekst må komme kundene til gode

Stordriftsfordeler som følge av KLPs vekst, må komme både dagens og selskapets nye kunder til gode. Ambisjonen er at veksten i administrasjonskostnader skal være betydelig lavere enn volumveksten i selskapets forsikringsfond. Ved å sikre at KLPs kunder tilbys god kvalitet i alle leveranser, samtidig som selskapet vektlegger kostnadseffektiv drift, vil forsikret ordning i KLP være det beste alternativet for kundene.

Mulige strukturelle endringer i offentlig sektor

Mens kommunestrukturen har vært stabil i flere tiår, er det med ny regjering satt fokus på sammenslåing av kommuner til større enheter. Når det skjer, vil spørsmålet om organisering av pensjonssparing kunne komme opp i større omfang. Med større kommuner vil egne pensjonskasser kunne være et aktuelt alternativ for flere.

Regjeringen har varslet at de i løpet av fireårsperioden vil utrede avvikling av de regionale helseforetakene og etablere en sterkere politisk styring. Det er mulig at forvaltning av helseforetakenes pensjonsmidler også kan bli berørt av organisatoriske endringer. Det vil kreve oppmerksomhet og tilpasningsevne for selskapet.

Nye pensjonsmodeller

Etter tariffoppgjøret i 2009 ble alderspensjonen i offentlig tjenestepensjon (OfTP) videreført som en bruttoordning, som sikrer minst 66 prosent av sluttlønn inklusive folketrygden etter 30 års opptjening. Regelverket ble imidlertid langt på vei tilpasset folketrygden ved at offentlig tjenestepensjon skal justeres for økende levealder.

I fremtiden må offentlig ansatte arbeide lenger enn tidligere for å kompensere for levealdersjusteringen. Det kan tenkes at tariffpartene vil vurdere ulike modeller for offentlig tjenestepensjon i fremtiden.

Uførepensjonen i Offentlig tjenestepensjon blir lagt om til en nettoordning fra 2015. Regelverket er besluttet i Stortinget. Både ny uførepensjon, ny alderspensjonsordning og alle overgangsreglene skal KLP ivareta på en best mulig måte.

Pensjon i privat sektor

Nytt regelverk for privat tjenestepensjon ble behandlet i Stortinget i 2013. Samtidig har regjeringen ønsket å øke rammene for innskuddspensjon for å harmonisere innskuddsatsene med den øvrige tjenestepensjonslovgivningen i privat sektor.

Det er ventet at høyere rammer for innskuddspensjon vil øke overgangen til denne type pensjonsordning også av offentlige virksomheter som ikke er bundet til offentlig tjenestepensjon. KLP Bedriftspensjon vil prioritere innskuddspensjon – og vil i utgangspunktet ikke tilby de nye hybridproduktene.

Egenkapitalmodell og kapitalbehov

KLP har i de senere år hatt en god og stabil generering av egenkapital. Dette har vært tilpasset KLPs underliggende vekst og kapitalforvaltnings- og risikostyringsstrategi. Det har vært en ambisjon å være så solid at selskapet kan velge å innfri ansvarlig lån, hvis det skulle være ønskelig.

Det er tre forhold som vil påvirke kapitalbehovet fremover:

- Ønske om å endre investeringsrisikoen og dermed forventet avkastning
- Forventet vekst
- Endringer i myndighetsfastsatte kapitalkrav

Nytt europeisk soliditetsregelverk (Solvens II)

Solvens II er et direktiv for forsikringselskaper som opererer i EU og vil gjelde også for norske selskaper. Beregningen av soliditetskapital vil bli endret slik at også fremtidige kapitalstrømmer vil få betydning for verdsettelsen av forsikringsforpliktelsene, og dermed blir kravet til soliditetskapital høyere.

Samfunnsansvar

Samfunnsansvar blir ofte beskrevet med mange og store ord. For KLP handler det om hvordan selskapet driver sin forretning. Selskapet ønsker å bidra til en bærekraftig utvikling for sine eiere og kunder. KLP prioriterer fire områder. Ansvarlighet i investeringene og produktene, deling av kunnskap, ansvarlige miljøløsninger og engasjement lokalt.

KLP har høstet anerkjennelse og positiv omtale både for etiske investeringer og for ikke-finansiell rapportering. Retningslinjene stadfester FN's Global Compact og FN's prinsipper for ansvarlige investeringer som fundament, samt OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper.

Bærekraftige investeringer

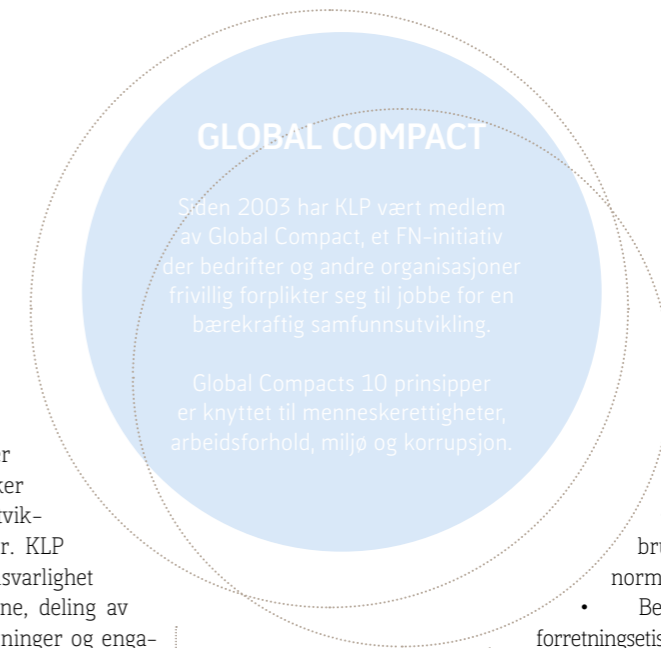
Det er tre virkemidler som benyttes for å ivareta KLPs ansvarlige investeringer: eksklusjon, aktivt eierskap (dialog) og investeringer for bærekraftig utvikling.

KLP har etablert et nytt samarbeid med Norfund om å co-investere i fornybar energi og finans i utviklingsland. Tilgang til energi og finansielle tjenester er viktige komponenter for utvikling. KLP har også økt sitt engasjement i Norwegian Micro Finance Initiative og har nå totalt kommitert 97 mill kr, hvorav ca 20 mill til et tredje fond.

Ekklusjon og dialog

Alle selskaper KLP investerer i, overvåkes for kritikkverdige forhold og potensielle brudd på sentrale FN-konvensjoner. Som investor engasjerer KLP seg i dialog med selskaper om disse temaene, og i de mest alvorlige tilfellene kan selskaper bli ekskludert fra våre investeringer. Ved utgangen av 2013 var 69 børsnoterte selskaper ekskludert fra KLPs investeringer.

- Bryter menneskerettigheter, 7 selskaper
- Bryter arbeidstakerrettigheter, 1 selskap
- Er involvert i korrupsjon, ingen selskaper

KLP skal

1. Støtte internasjonalt anerkjente menneskerettigheter innen de områder bedriften opererer
2. Sikre at selskapet ikke medvirker til brudd mot menneskerettighetene
3. Anerkjennelse foreningsfriheten og retten til å føre kollektive forhandlinger
4. Avskaffe alle former for tvangsarbeid
5. Fjerne bruken av barnearbeid
6. Avskaffe diskriminering i sysselsetting og yrke
7. Støtte «føre-var»-prinsippet i miljøspørsmål
8. Ta initiativ til å fremme miljøansvar
9. Oppfordre til utvikling og spredning av miljøvennlig teknologi
10. Bekjempe all form for korrupsjon, inklusive utpressing og bestikkelser

I tillegg ekskluderes tobakksprodusenter (20 selskaper) og selskaper som produserer våpen, som ved normal anvendelse bryter med grunnleggende humanitære prinsipper (19 selskaper).

Det å utelukke selskaper er ikke et mål i seg selv. KLP har en løpende dialog med ekskluderte selskaper og med selskaper som står i fare for å bli det. Dette er viktig fordi KLP gjennom en slik dialog kan påvirke selskapene til å operere i tråd med FN-konvensjonene.

Aktiv som eier og investor

KLP er en aktiv og ansvarlig eier og jobber for å fremme samfunnsansvar og en bærekraftig verdiskapning. Det skjer blant annet gjennom dialog, og aktiv deltakelse på generalforsamlinger. KLP har eierprinsipper for å signalisere til interessenter og markedet hvem KLP er og hva virksomheten står for som eier og investor. KLP ønsker å opptre ansvarlig i forhold til selskapets verdigrunnlag samtidig som selskapets finansielle interesser ivaretas gjennom god eierskapsutøvelse. I det norske markedet har KLP og KLP-fondene stemt ved 95 prosent av generalforsamlingene. Ved ca 52 prosent av generalforsamlingene ble det stemt mot styrets forslag. De fleste av omhandlet godtgjørelse til ledelsen eller kapitalutvidelse. Samlet sett i alle markeder stemte KLP og KLP-fondene på totalt 2259 generalforsamlinger.

Deling av kunnskap

KLP besitter mye kunnskap knyttet til både HMS, skadeforebygging, ansvarlige invest-

ringer og miljøløsninger i bygg. Kunnskap som kan være nyttig for våre interessenter, være seg våre eiere eller sivilsamfunnet generelt. Denne kunnskapen forsøker vi å dele og gjøre tilgjengelig gjennom å arrangere fagseminarer, delta i debatt og bidra i ulike prosjekter.

KLP Skadeforsikring jobber aktivt med å redusere risikoen for skade på mennesker, miljø og materiell. Selskapet deler opparbeidet kunnskap innen skadeforebyggende temaer ved å arrangere fagdager rundt temaer som innneklima og forebygging av sopp-, råte- og vannskader.

Engasjement lokalt

Alle prosjektene KLP støtter med kunnskap og penger har lokal forankring, men lokalt engasjement har også fått uttrykk gjennom et initiativ for innvandrerkvinner helse. KLPs hovedkontor ligger i Bjørvika i Gamle Oslo. En bydel med store sosiale kontraster. Et samarbeid med Kirkens Bymisjons Primærmedisinske senter (PMV er et flerkulturelt senter som arbeider med sosiale og interkulturell brobygging) gir innvandrerkvinner fra nærmiljøet tilgang på treningsfasiliteter i våre lokaler og profesjonell hjelp til helseutfordringer.

Ansvarlige miljøløsninger

KLP har både retningslinjer, langsiktige og kortsiktige mål og en rekke tiltak for å nå målene om å redusere selskapets miljøfotavtrykk. Det viktigste er likevel å kunne vise til faktiske resultater. KLP anser klimaforandringene, og klimautslipp, som risiko og utfordring for KLPs forretning på flere måter. KLP jobber derfor gjennom aktivt eierskap og som eiendomsforvalter med å fremme ny teknologi og økt investering til infrastruktur knyttet til fornybar energi. KLP Eiendom har som ambisjon å være

KLP Eiendom skal redusere energiforbruket i byggene med 12GWH.

9,6 millioner kroner skal investeres over 4 år.

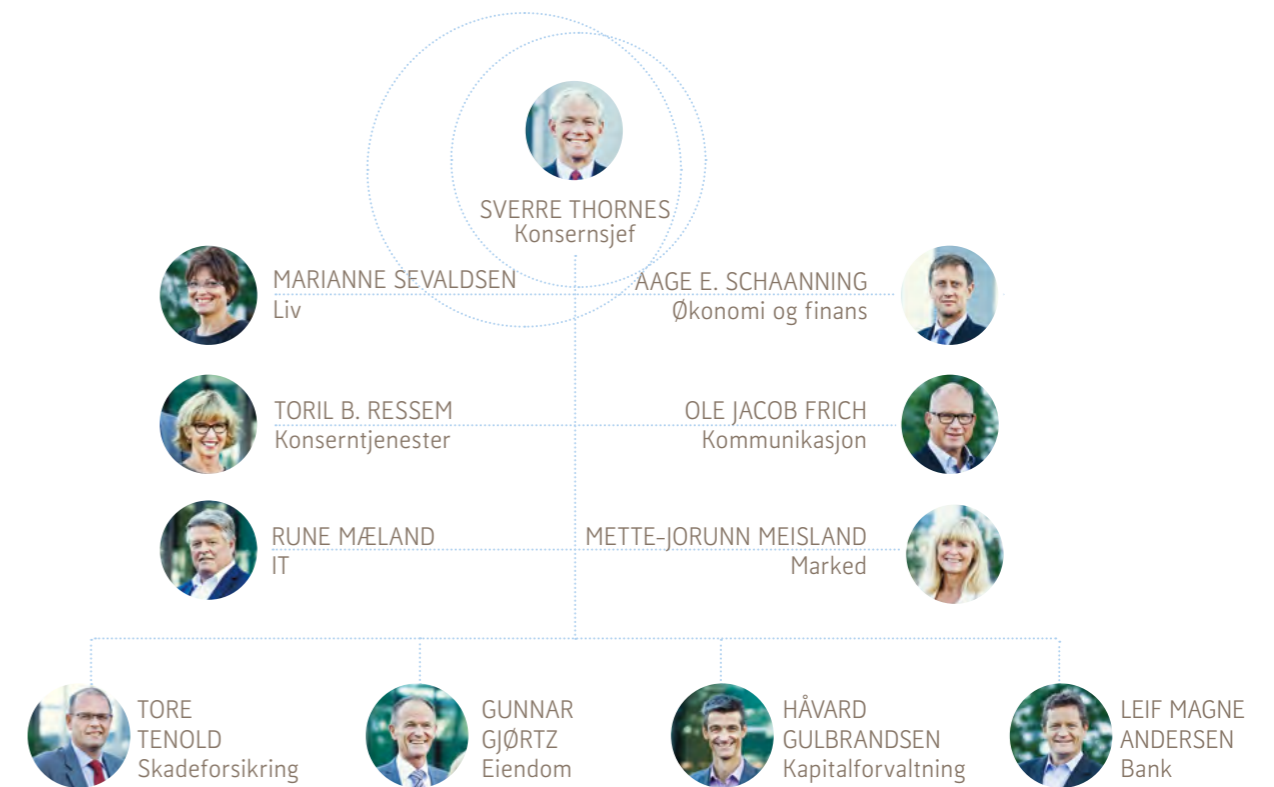
ledende innen miljøvennlig utvikling og forvaltning av eiendom. Les mer i styrets beretning. KLP Skadeforsikring har vært Miljøfyrtårnsertifisert siden 2008, og har som mål å minimalisere papirbruken. I 2013 har alle bedriftskunder fått mulighet til å bli Miljøkunder, det vil si at de kun ser virksomhetens forsikringsavtaler via innlogget område på www.klp.no. Dette har i vesentlig grad redusert selskapets totale papirforbruk.

Selv om skadeforsikringselskapet som hovedregel ikke er direkte part ved skadeutbedring, stilles det miljørelaterte krav til eksterne samarbeidspartnere innenfor skadeoppgjør. Selskapet har i sin innkjøpspolicy lagt til grunn en rekke kriterier, hvor flere omhandler leverandørens holdning til miljø, samfunnsansvar og etikk.

Mål og måloppnåelse

Like viktig som å sette seg mål, er det å rapportere på måloppnåelsen. KLPs samfunnsansvarsrapportering er viktig for å sikre og dokumentere kontinuerlig forbedring. Som det første selskap i Norge har KLP publisert et ikke-finansielt regnskap i sine kvartalsrapporter. Selskapets ulike mål, måleindikatorer og måloppnåelse følger rapporteringsstandarden Global Reporting Initiative (GRI) og Global Compact krav til rapportering (Communication on Progress) gjennom en fullstendig rapportering på våre nettsider.

Beskrivelsen av KLPs samfunnsansvar er integrert i omtalen av de ulike forretningsområder, men utfyllende informasjon og full rapportering i henhold til GRI kan lese på klp.no/samfunnsansvar.

Eierstyring og selskapsledelse

Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringselskap (KLP) eies av kunder med offentlig tjenstepensjon i selskapet. Eierne er kommuner, fylkeskommuner og helseforetak, samt bedrifter med tilknytning til offentlig sektor.

KLPs vedtekter og gjeldende lovgivning legger til rette for en hensiktsmessig eierstyring og selskapsledelse, og gir en klar rolledeling mellom styrende organer og daglig ledelse. Selskapet har ikke utstedt omsettelige egenkapitalinstrumenter og KLP er følgelig ikke notert på Oslo Børs eller annen markedsplass. KLP følger den norske anbefalingen for god eierstyring og selskapsledelse, så langt denne er hensiktsmessig i forhold til den gjensidige selskapsformen. Norsk anbefaling for god eierstyring og selskapsledelse gir uttrykk for allment aksepterte prinsipper for selskapsstyring.

Styret foretar en årlig gjennomgang av eierstyring og selskapsledelse. Det er videre et mål å bidra til god eierstyring og selskapsledelse også i de selskaper der KLP har eierskap.

Konsernledelsen

Konsernledelsen i KLP består av elleve erfarne personer med bred bakgrunn fra norsk næringsliv og offentlig sektor. Se presentasjon på side 24-25.

Konsernledelsen er organisert etter forretningsområder, hvor enhetene Livsforsikring, Kapitalforvaltning, Skadeforsikring, Eiendom og Bank er representert. I tillegg består konsernledelsen av stabsenhetene finans/økonomi, kommunikasjon, IT, marked og konserntjenester.

Generalforsamlingen

Generalforsamlingen er selskapets øverste myndighet, og består av valgte representanter for selskapets eiere. Til generalforsamlingen for 2014 velges det 167 utsendinger fra 23 valgkretser.

18 av valgkretsene utgjøres av fylkeskommunene og kommunene i hvert fylke. De fire regionale helseforetakene med datterselskaper utgjør hver sin valgkrets. Bedriftene utgjør til sammen én krets. I hver valgkrets avholdes det valg møte som velger utsendinger til generalforsamlingen.

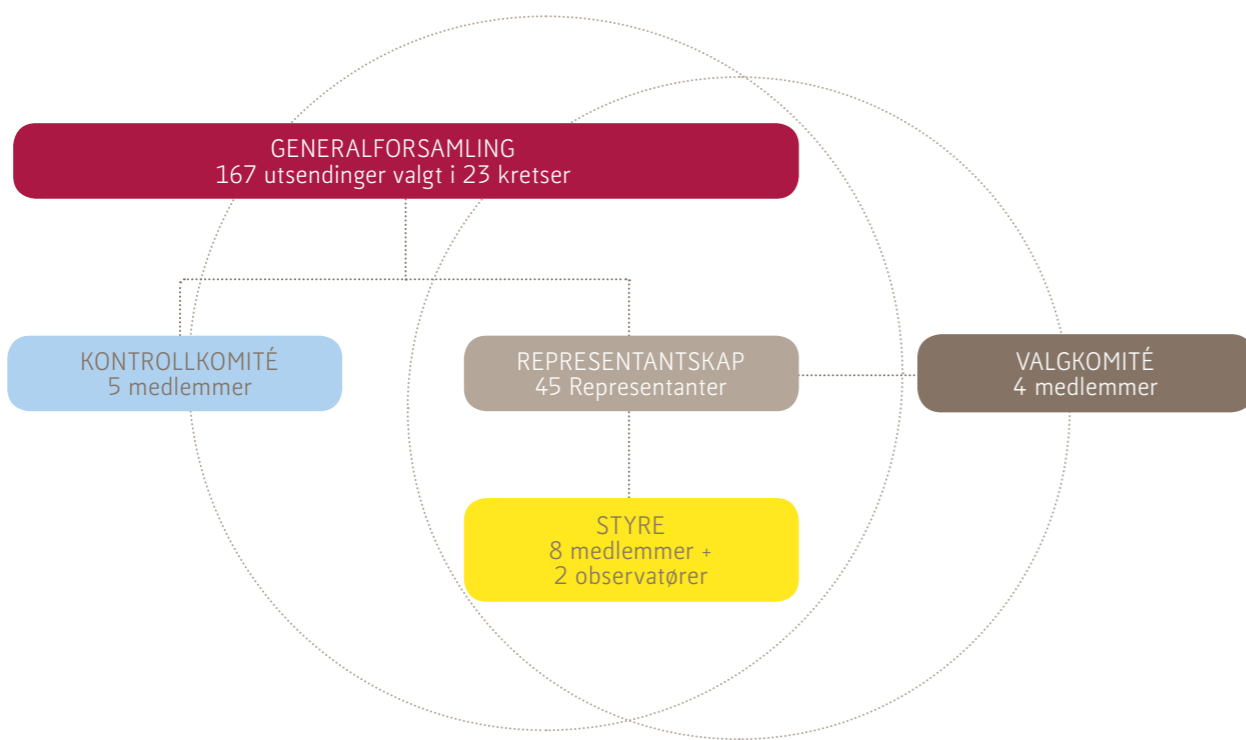
Generalforsamlingen har blant annet som oppgave å velge kontrollkomité og 24 av representantskapets 45 medlemmer. Generalforsamlingen fastsetter godtgjørelse til representantskap og kontrollkomité.

Representantskapet

Representantskapet består av 45 medlemmer. I tillegg til 24 medlemmer som velges av generalforsamlingen, oppnevnes 6 representanter av arbeidstakerorganisasjonene i kommunal sektor. 15 representanter velges av og blant de ansatte i konsernet.

Representantskapet har i hovedsak de samme oppgaver som påligger en bedriftsforsamling etter allmennaksjelovens bestemmelser.

De av representantskapets medlemmer som er valgt av generalforsamlingen velger fem styremedlemmer med varamedlem, mens det samlede representantskap velger styrets leder og nestleder.

Representantskapet velger en valgkomité med fire medlemmer og et varamedlem.

Styret i Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringselskap

Styret er et kollektivt organ som skal ivareta selskapets og eirernes interesser. Styret skal følge opp selskapets etterlevelse av virksomhetsregelverk og konsesjonskrav.

Styret skal sørge for en forsvarlig organisering av virksomheten, fastsette planer og budsjetter, holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling og plikter, og påse at virksomheten, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll. Styret skal føre tilsyn med den daglige ledelse og selskapets virksomhet for øvrig.

Styret består av åtte medlemmer som velges for to år av gangen, slik at halvparten er på valg hvert år. Fem styremedlemmer med inntil like mange varamedlemmer velges av de medlemmene i representantskapet som er valgt av generalforsamlingen. To medlemmer med varamedlemmer velges av og blant de ansatte i KLP. Ett medlem med varamedlem oppnevnes av den arbeidstakerorganisasjon eller forhandlingssammenslutning som har flest medlemmer i pensjonsordningene. I tillegg oppnevnes to observatører fra de organisasjonene som er nummer 2 og 3 med hensyn til antall medlemmer. Konsernsjefen er ikke medlem av styret.

Se presentasjon av styremedlemmene på side 58-59.

Revisjonsutvalget og kompensasjonsutvalget

Styret har to arbeidsutvalg, et kompensasjonsutvalg og et revisjonsutvalg. Utvalgene treffer ikke beslutninger på vegne av styret, men fremlegger sine vurderinger og anbefalinger til styret.

Kompensasjonsutvalg

Kompensasjonsutvalget er et saksforberedende og rådgivende arbeidsutvalg for styrets behandling av kompensasjonsspørsmål. Finanstilsynet ga i 2011 tillatelse til et felles godtgjørelses/kompensasjonsutvalg i KLP konsernet. Utvalget fungerer på denne bakgrunn også som godtgjørelses/kompensasjonsutvalg for de styrene i KLP konsernet som etter loven skal ha godtgjørelsesutvalg. Utvalget har blant annet ansvaret for å tilrettelegge for at kravene i lov og forskrift om godtgjørelsesordninger i finansinstitusjoner, verdipapirforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond, overholdes for de selskapene i KLP-konsernet som er underlagt dette regelverket. Medlemmer: Arne Øren (leder), Marit Torgersen, Liv Kari Eskeland.

Revisjonsutvalg

Revisjonsutvalget er et saksforberedende og rådgivende arbeidsutvalg for styret. Utvalget er opprettet i samsvar med kravene til et revisjonsutvalg som følger av forsikringsvirksomhetsloven. Utvalget skal bistå i å kvalitetssikre styrets arbeid knyttet til finansiell rapportering, revisjon, risikostyring

og internkontroll, Medlemmer: Herlof Nilssen (leder), Anita Krohn Traaseth, Freddy Larsen.

Valgkomiteen

Valgkomiteen er vedtektsbestemt og foreslår kandidater ved valg til følgende tillitsverv:

- De medlemmer av representantskapet som velges av generalforsamlingen samt representantskapets leder og nestleder.
- De styremedlemmer som velges av de generalforsamlingsvalgte medlemmer i representantskapet, samt dennes leder og nestleder.
- Kontrollkomiteen samt dennes leder og nestleder.
- Representantskapet har vedtatt instruks for valgkomiteens arbeid.

Medlemmer: Nils A. Røhne (leder), Ingunn Foss, Mette Qvortrup, Peder Olsen, Trond Lesjø (vara)

Forretnings- og risikomessig styring og kontroll

Risikostyringssystemet i KLP er under utvikling for å tilpasses nytt europeisk solvensregelverk, Solvens II. De ulike funksjonene deles inn etter prinsippet om tre forsvarslinjer. Det primære ansvaret for god risikostyring ligger i første linje, de operasjonelle enhetene. Andre linje består av risikostyringsfunksjonen, aktuarfunksjonen og compliancefunksjonen. Tredjelinjen er Internrevisjonen. I tillegg er det etablert en Risikostyringskomite som fungerer som rådgivende og utredende organ for konsernsjefens og risikostyringsfunksjonen.

Risikostyringsfunksjonen ledes av Risikodirektør og har ansvaret for å overvåke risikostyringssystemet og har oversikt over de risikoer virksomheten er eller kan bli eksponert mot. Avdelingen er underlagt divisjon Økonomi og finans, men har egen rapporteringsrett til konsernsjef og styre. Konsernets Internrevisjon vurderer på vegne av styrene og ledelsen i konsernet, på uavhengig og objektivt grunnlag, om risikostyringen som utføres er hensiktsmessig og effektiv.

Interne og eksterne kontrollorganer

Kontrollkomiteen

Kontrollkomiteen fører tilsyn med selskapets virksomhet. Arbeidet utføres i henhold til forsikringsvirksomhetsloven, selskapets vedtekter og instruks gitt av representantskapet. Medlemmer: Ole Hetland (leder), Dordi Flormælen (nestleder), Bengt Petter Johansen, Irene Skiri, Thorvald Hillestad, Evy-Anni Evensen (vara).

Konsernets internrevisjon foretar uavhengige vurderinger av om selskapets vesentligste risikoer er tilstrekkelig håndtert og kontrollert. Internrevisjonen evaluerer også hensiktsmessigheten og effektiviteten av konsernets styrings- og kontrollprosesser. Risiko for misligheter og kontrolltiltak inngår som en del av vurderingene ved revisjonsgjennomgangene. Internrevisjonen arbeider etter instruks fastsatt av styret og rapporterer til sty-

ret. I tillegg til selskapets interne kontrollorganer er selskapet underlagt faglig tilsyn fra Finanstilsynet. Finanstilsynet kontrollerer at finansinstitusjonene driver på en betryggende måte og i samsvar med lovgivningen.

KLP-konsernets eksterne revisor velges av representantskapet. Revisor deltar på styremøte hvor årsregnskapets vedtas. Det avholdes årlig møte mellom ekstern revisor og styret uten at konsernsjefen eller andre fra ledelsen er til stede.

Intern styring og kontroll

Styret har fastsatt egen styreinstruks og instruks for konsernsjefen. Konsernsjefens instruks regulerer utøvelsen av den daglige ledelsen i KLP. KLPs konsernsjef er styreleder i KLP Skadeforsikring AS, KLP Kapitalforvaltning AS, KLP Eiendom AS, KLP Bankholding AS, KLP Banken AS og KLP Forsikrings-service AS.

KLP har etiske retningslinjer for ansatte og tillitsvalgte. Konsernsjefen har fastsatt et eget regelverk for egenhandel med verdipapirer. Regelverket er av særlig betydning for ansatte i KLP Kapitalforvaltning AS og ansatte i KLP med spesielt inn- syn i investeringsvirksomheten.

Balansert målstyring

KLP benytter «balansert målstyring» som en viktig del av den strategiske styringen. Dette er et viktig verktøy for å videreutvikle KLP til en verdistyr- og visjonsdrevet organisasjon som er markeds- og forretningsorientert. Konsernets målkort innehar også mål knyttet til vårt samfunnsansvar.

TORE TENOLD

Adm. direktør KLP Skadeforsikring AS
Tore Tenold har sin utdanning fra politiskolen, universitetet og forsikringsakademiet. Han har vært administrerende direktør for SpareBank 1 Skadeforsikring AS, og har tidligere jobbet i Aktiv forsikring og Vesta forsikring. Han kom til KLP 1. oktober 2012.

MARIANNE SEVALDSEN

Konserndirektør Liv
Marianne Sevaldsen er utdannet jurist fra universitetet i Oslo. Hun har bred ledererfaring fra bank og finans, sist fra stilling som direktør for Næringsliv i Sandnes Sparebank. Hun begynte i stillingen som konserndirektør i KLP 1. februar 2013.

SVERRE THORNES

Konsernsjef og administrerende direktør i KLP
Sverre Thornes har en bachelor of arts degree i business administration fra The American College in Paris. Han har bred erfaring fra forsikring og kapitalforvaltning. Han kommer sist fra stillingen som konserndirektør med ansvar for Livsforsikring i KLP. Thornes kom til KLP i 1995 og arbeidet innenfor kapitalforvaltning, som han ledet i perioden 2001- 2006.

HÅVARD GULBRANDSEN

Adm. dir. i KLP Kapitalforvaltning AS
Håvard Gulbrandsen har en MSc in Management Sciences fra University of Warwick, Master in Finance & Investments 1989 og er autorisert finansanalytiker. Han har tidligere arbeidet i Storebrand Kapitalforvaltning og DnB Investor AS og som Head of Asset Strategies Equities/Head of Core Corporate Governance i Norges Bank Investment Management. Gulbrandsen kom til KLP i september 2009.

LEIF MAGNE ANDERSEN

Adm. direktør KLP Banken AS
Leif Magne Andersen har en Executive MBA i Strategic management fra NHH. Andersen har jobbet i Postbanken- og DnB NOR-systemet siden 1997 hvor han blant annet har vært Regiondirektør for personmarkedssatsingen. Før det jobbet han som avdelingsleder i Intenia og han har også bakgrunn fra Forsvaret. Siden desember 2011 har Andersen vært administrerende direktør i KLP Banken.

TORIL BARIUSDOTTER RESSEM

Konserndirektør konserntjenester
Toril Bariusdotter Ressem er utdannet cand.polit. Hun har hovedfag i pedagogikk. Ressem har bakgrunn som konserndirektør for NSB, kundeservicedirektør i Telenor, direktør for HR og organisasjon ved Rikshospitalet HF, prosjektleder i Helse Sør-Øst, i tillegg til utstrakt rådgivervirksomhet i private og offentlige virksomheter. Ressem har vært konserndirektør i KLP fra april 2009.

KONSERNLEDELSEN I KLP

FOTO: NICOLAS TOURRENC

OLE JACOB FRICH

Konserndirektør Kommunikasjon og samfunnskontakt
Ole Jacob Frich er utdannet lærer fra Sagene Lærerskole. Han har bred nærings- og samfunnspolitisk erfaring blant annet som Næringspolitisk direktør i FNO, som statssekretær i Sosial- og helsedepartementet og som kommunalråd i Oslo kommune. Han har også arbeidet som kommunikasjonsrådgiver i Geelmyden.Kiese. Frich har vært konserndirektør i KLP siden november 2000.

METTE-JORUNN MEISLAND

Konserndirektør Marked
Mette-Jorunn Meisland har utdanning fra NMH med spesialisering i informasjon og samfunnskontakt, et masterprogram fra NHH i merkevareledelse, og en master i Management fra BI. Hun kom til KLP fra SpareBank1, hvor hun jobbet med merkevarebygging helt fra etableringen av Sparebank1 Alliansen og frem til 2006. Hun har tidligere erfaring fra service og reiseliv. Meisland ble ansatt som markedsdirektør i KLP for konsernet oktober 2006.

GUNNAR GJØRTZ

Adm. direktør KLP Eiendom AS
Gunnar Gjørtz er utdannet Handelsøkonom fra Handelsakademiet i Oslo (nå BI). Han har bakgrunn som Finansdirektør i blant annet NetCom, Løvenskiold Vækerø og i Hafslund. Fra 1. august 2010 har Gjørtz vært viseadministrerende direktør i KLP Eiendom AS, og januar 2011 overtok han som administrerende direktør i KLP Eiendom AS.

RUNE MÆLAND

Konserndirektør IT
Rune Mæland er utdannet ingeniør innen IT/EDB fra Bergen Ingeniørhøgskole. Han har jobbet i KLP siden 1981, først som systemutvikler, deretter som systemsjef og har ledet IT i KLP siden 1993. Mæland har vært konserndirektør i KLP fra juli 2008.

AAGE E. SCHAANNING

Konserndirektør økonomi og finans
Aage E. Schaanning har MBA fra University of Colorado, USA og er autorisert finansanalytiker. Han har tidligere arbeidet med innlån, balansestyring og forvaltning i BN Bank og Kredittkassen. Han begynte i KLP i 2001 som investeringsdirektør i KLP Kapitalforvaltning. Schaanning ledet KLP Kapitalforvaltning fra 2006-2008.

For dagene
som kommer ...

Kari Jakobsen

Dette tilbyr KLP

Offentlig tjenstepensjon

Fellesordningen for

- Kommuner og bedrifter
- Fylkeskommuner
- Helseforetak

Sykepleierordningen
Legeordningen
Folkevalgtordningen

Tjenester til pensjonskasser

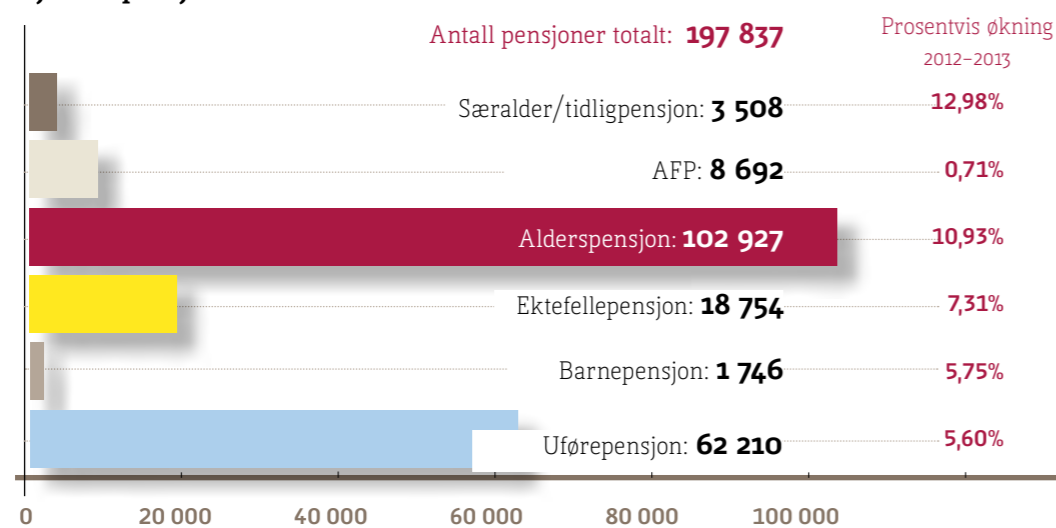
KLP yter forsikringsfaglige tjenester til en rekke pensjonskasser i kommunal sektor, gjennom datterselskapet KLP Forsikringservice AS.

Bedriftspensjon

Innskuddspensjon til privat sektor

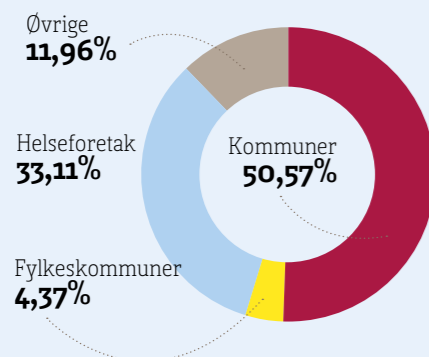
KLP Innskuddspensjon er en tjenstepensjon opprettet av arbeidsgiver for de ansatte, etter lov om obligatorisk tjenstepensjon. Tilbyr også gode ordninger for innskuddspensjon til bedrifter som ikke har tariffestet krav om offentlig tjenstepensjon.

Tjenstepensjoner 2013

Noen mottar flere pensjoner. Tallene viser antall pensjoner, ikke antall pensjonister.
Prosentvis økning viser endring med utgangspunkt i tilsvarende tall per 31.12.2012.

Fordeling totale premier 2013 pr segment:

Premieinntektene fra offentlig tjenstepensjon i KLP i 2013 var på i alt **24,8** milliarder kroner.

Kunder med pensjonsordning i KLP 01.01.2014:

393 av 447 kommuner og fylkeskommuner

25 av 26 helseforetak

2 500 bedrifter

214
ulike HMS-aktiviteter ble gjennomført i 2013

Rådgivning, analyser og kurs

KLP tilbyr kurs om aktuelle pensjonsrelaterte temaer både til arbeidsgiver og deres ansatte.

Kurstilbudet omfatter blant annet pensjon og pensjonsøkonomi, HMS og rådgivning.

Dialogmøter

- KLP KLP hadde ca 9 500 individuelle samtaler med ansatte om egne pensjonsrettigheter.
- 900 lønns- og personalmedarbeidere deltok på våre kurs i 2013.
- ca 250 deltakere fra kommune-Norge 2013 på kurs for økonomi- og regnskapsmedarbeidere
- ca 50 rådmenn som møter KLPs toppledelse årlig for å snakke om kurs og retning for samarbeidet mellom kommunene og KLP.

Politikerinformasjon

Informasjon om aktuelle tema til politikere i for eksempel formannskap eller kommunestyre

- Brukerstøttemøter til lønn og personal

Informasjonsmøter til ansatte:

- Seniordager
- Pensjonsinformasjon
- Informasjon til nyansatte
- Informasjon til ledere
- Informasjon til tillitsvalgte

HMS

I 2013 gjennomførte KLPs HMS-team 214 ulike HMS-aktiviteter. De møtte til sammen 6987 personer.

Gunstige medlemsfordeler

Skadeforsikring: Bil, hus reise med mer.

- Konkurransedyktige og stabile priser
- Norges raskeste bonusopptjening til 75 %
- Raskt skadeoppgjør

Banktjenester

- Blant markedets beste rente, både på spare- og brukskonto
- Gode vilkår på lån med sikkerhet i bolig

Fondssparing

- Markedets rimeligste kombinasjonsfond

KLP Skadeforsikring

KLP leverer skreddersydde tingskade- og personalforsikringer tilpasset behovene til kommuner og fylkeskommuner, og den enkelte bedrift og helseinstitusjon.

KLP tilbyr også en bred portefølje av skadeforsikringer innen personmarkedet: bil-, hus-, innboforsikringer med flere.

KLP utbetalte i 2013 om lag 720 millioner kroner i erstatninger.

Antall forsikringskunder pr. 31.12.2013:

287 kommuner 14 fylkeskommuner 2700 bedrifter 21 800 personmarkeds kunder

KLP Banken

Konkurransedyktige betingelser på boliglån og innskuddskontoer

Nettbank, Mobilbank. Brettbank og SMS Bank

Innskuddsrente pr 09.04.2014:

Medlemmer med offentlig tjenstepensjon får **3,0%** fra første krone

Utlånsrente pr 09.04.2014: Boliglån til medlemmer fra **3,45%** flytende rente.

KLP Kommunekreditt

KLP Banken forvalter 4,3 milliarder kroner i offentlige utlån finansiert av KLP Kommunekreditt AS og KLP under merkenavnet «KLP Kommunekreditt». KLP Kommunekreditt AS er bank-konsernets kredittforetak for utstedelse av obligasjoner med sikkerhet i offentlige lån.

Fonds- og kapitalforvaltning

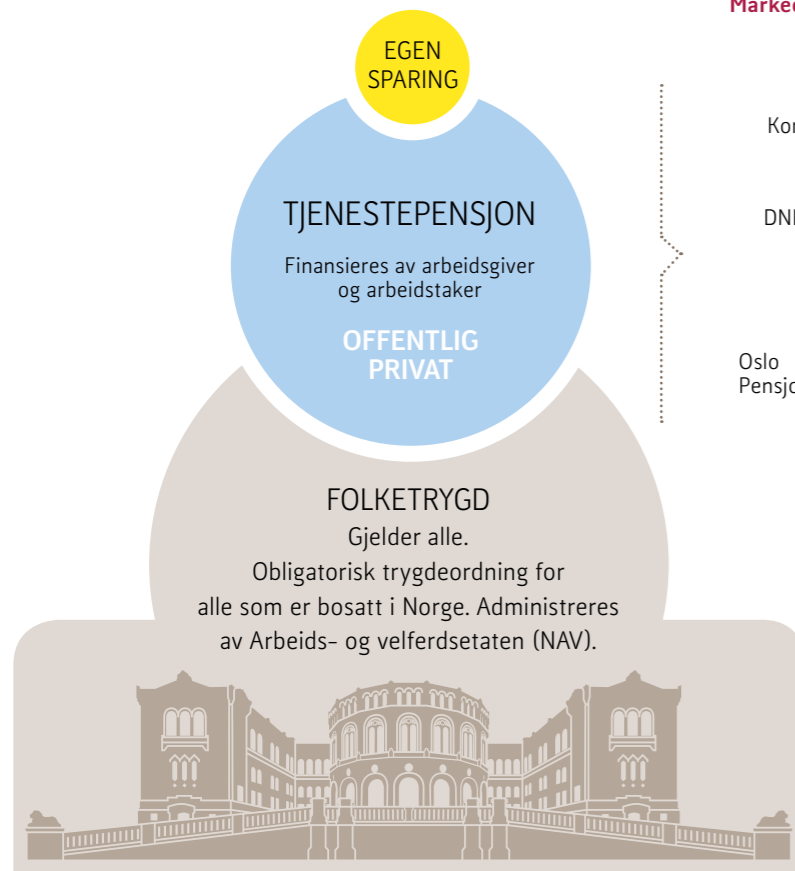
KLP Kapitalforvaltning og KLP Fondsforvaltning forvaltet ved utgangen av året 287 milliarder kroner for morselskapet og eksterne. Fondsforvaltning administrerer 28 milliarder kroner for eksterne kunder.

KLP-fondene er blant markedets billigste

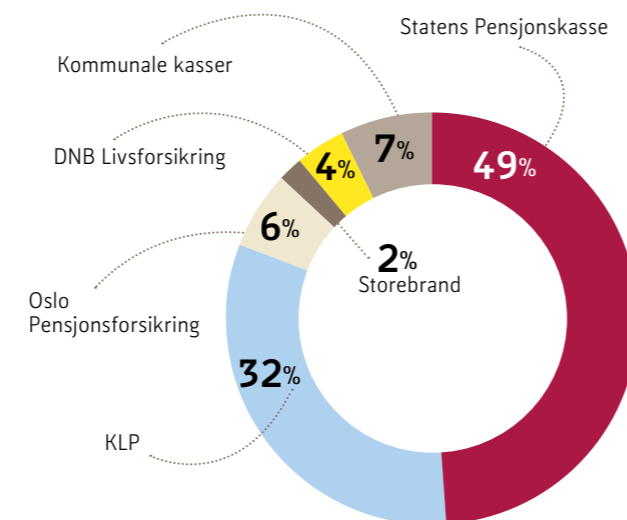
KLP tilbyr aksjefond, rentefond og kombinasjonsfond til offentlig sektor, institusjonelle og privatkunder.

Pensjonssystemet

Alle nordmenn har krav på alderspensjon fra folketrygden. Tjenestepensjoner er pensjonsordninger opprettet i tilknytning til arbeidsforhold. Tariffavtaler eller lover bestemmer pensjonsytelsene i offentlig sektor. I privat sektor er det store variasjoner mellom tjenestepensjonsordningene. I tillegg til folketrygd og tjenestepensjonsordninger kommer i tillegg eventuell sparing.

Markedsandeler i offentlig sektor 31.12.2013

KLPs forretningsidé: KLP skal levere trygge og konkurransedyktige finans- og forsikringstjenester til offentlig sektor, virksomheter med tilknytning til denne og deres ansatte.

KLPs visjon: Den beste partner
for dagene som kommer.

Pensjons- og Livsforsikring i KLP

KLP er den største og ledende leverandør av offentlige tjenstepensjonsordninger til kommuner, fylkeskommuner, helseforetak og bedrifter med offentlig tilknytning. Selskapet tilbyr også gode ordninger for innskuddspensjon til bedrifter som ikke har tariffestet krav om offentlig tjenstepensjon.

I tillegg yter KLP forsikringsfaglige tjenester til en rekke pensjonskasser i kommunal sektor, gjennom datterselskapet KLP Forsikringservice AS.

Gjennom tariffavtaler har alle kommuner, helseforetak og en del bedrifter innenfor offentlig sektor plikt til å ha offentlig tjenstepensjonsordning for sine ansatte, enten som forsikret ordning i et livselskap eller administrert i egen pensjonskasse. I alt 345 kommuner og fylkeskommuner hadde sin pensjonsordning i KLP ved utgangen av 2013, samt 2 500 bedrifter og organisasjoner. 25 av 26 helseforetak har en eller flere pensjonsavtaler med KLP. De fleste av helseforetakene har alle sine ansatte innmeldt i KLP. I tillegg er sykehusleger omfattet av pensjonsordningen for sykehusleger i KLP gjennom en særskilt tariffavtale. Sykepleierne har pensjonsordning i KLP gjennom lov om pensjonsordning for sykepleiere.

Markedsituasjonen innen offentlig tjenstepensjon ble vesentlig endret i løpet av de siste to årene fordi både Storebrand og DNB besluttet å trekke seg ut av markedet for forsikret ordning. KLP er nå den eneste tilbyder i markedet for offentlig tjenstepensjon av forsikret ordning. Det førte til at så mange som 47 kommuner og en fylkeskommune høsten 2013 ved-

tok å flytte sin pensjonsordning til KLP, i tillegg kommer 48 bedrifter.

Det vil fortsatt være konkurranse i markedet ved at kunden kan velge å etablere egen pensjonskasse. Det er flere leverandører som konkurrerer om å tilby pensjonskassetjenester. Hittil er det svært få kommuner som har valgt å satse på pensjonskasse. I 2013 var det ingen kommuner som valgte å opprette egen pensjonskasse, men det ble vedtatt å opprette en pensjonskasse for helseforetakene i hovedstadsområdet.

KLPs hovedoppgave er, innenfor hovedtariffavtalens bestemmelser, å levere det avtalte produktet for arbeidsgivere og forsikrede (ansatte) effektivt og med høy servicegrad. Det innebærer å holde arbeidsgivers kostnader så lave som mulig gjennom ved å gi god avkastning på pensjonsmidlene samt å holde administrasjons- og kapitalforvaltningskostnadene nede. Gjennom flere år har KLP hatt bransjens beste avkastning og laveste kostnader. Dette kommer kundene, som også er eiere, til gode. Spørreundersøkelser viser at KLP har opprettholdt en høy kundetilfredshet innen offentlig tjenstepensjon. Personlig behandling og service er et særlig sterkt område, med score på 79. KLPs evne til trygg forvaltning av pensjonsmidlene scorer også høyt.

«KLP er et gjensidig selskap, eid og styrt av våre kunder innen offentlig tjenstepensjon. KLP vil bidra til økt vekst og lønnsomhet, og gjennom langsiktig samarbeid hele tiden søke å oppfylle visjonen om å være den beste partner for dagene som kommer.»

MARIANNE SEVALDSEN KONSERNDIRREKTØR LIV

Offentlig tjenestepensjon

Offentlig tjenestepensjon er en bruttoordning. I dette ligger at ordningen gir en garanti om pensjonsutbetaling på minimum 66 prosent av pensjonistens sluttlønn inntil 12 G, ved full opptjeningstid, som er 30 år. Pensjonsreformen, som omfatter hele trygd- og pensjonssystemet i Norge, har ført til viktige endringer også i offentlig tjenestepensjon, som innføring av levealdersjustering og endret regulering av alderspensjon under utbetaling. Det er arbeidsgiver som har ansvaret for å spare til pensjon for de ansatte. I offentlig ordninger bidrar den ansatte selv med to prosent av lønnen. I tillegg må arbeidsgiver betale for eventuelle risikoytelser. Alle tjenestepensjonsordninger må omfatte betalingsfritak ved uførhet. For offentlig tjenestepensjon må risikoytelser i tillegg omfatte uførepensjon og etterlattepensjon. For offentlig tjenestepensjon må arbeidsgiver også dekke en del ikke-forsikringsbare ytelser (AFP, tidligpensjon, bruttogaranti og årlig lønns- og G-regulering av opptjente og oppsatte rettigheter) som må betales løpende når faktisk kostnad for året er fastslått.

Kunderelasjoner

KLP strekker seg mot å være den beste partneren for dagene som kommer. Kundeoppfølgingen mot de store kundene tilpasses den enkelte kundes behov, der det i KLP etterstrebes å ha effektive rutiner, rask oppfølging og høy kvalitet i tjenesten. Alle kunder har faste kontaktpersoner i KLP, og kundene får tilbud om budsjettbistand, kurs og informasjon knyttet til pensjonsordningen sin.

Medlemmer og pensjonister

Pensjonsreformen har ført til ytterlige fleksibilitet og valgmuligheter for uttak av pensjon. KLP tilbyr hjelp og informasjon, blant annet gjennom personlige veiledninger. Det siste året har medlemmer med offentlig tjenestepensjon også fått tilbud om KLPs øvrige tjenester innen bank, fond og skadeforsikringsprodukter.

Veksten i antall aktive medlemmer og ikke minst antall pensjonister fører til en stadig økende mengde henvendelser og pensjonssaker. KTI-undersøkelser viser at pensjonistene er svært godt fornøyd med pensjonsbehandlingen, med en score på 80 for andre år på rad.

KLP ble etablert i 1949 som et spesial-selskap for kommunal sektor. KLP ble opprettet av kommunene for å ivareta behovet for pensjonsordning på en effektiv måte. Siden 1949 har KLP vært i stor utvikling, men offentlig tjenestepensjon har hele tiden vært selskapets hovedforretningsområde.

KLP er et gjensidig selskap, eid og styrt av kundene med offentlig tjenestepensjonsordning i KLP. Dette sikrer at offentlig tjenestepensjon også i fremtiden vil være hovedforretningsområdet i KLP.

KLP har tilbudt og administrert pensjonsløsninger til kommunal sektor i 65 år.

HMS: KLP støttet 37 prosjekter med kroner 3 955 000 og 50 ulike tiltak med samlet kroner 754 255 i 2013.

Antall henvendelser pr tlf: 140 000

Gjennomførte personlige veiledninger: 9 500

Antall kundemøter og arrangementer: 1 600

Samfunnsansvar - HMS

KLPs har en viktig rolle som pådriver og inspirator i kundenes HMS-arbeid. En felles innsats på dette området sikrer et trygt og lønnsomt pensjonsfelleskap, og er en del av selskapets samfunnsansvar.

KLP bistår kunder i livsforsikrings-selskapet med gjennomføring av HMS-aktiviteter. Dette er en del av vår kundebehandling og servicetilbud. Vi har stor tro på at kompetansehevede tiltak og HMS-prosjekter har en positiv effekt på arbeidsmiljøet.

KLPs HMS-team har spesialkompetanse på arbeidsmiljø, lederutvikling og livsfasepolitikk. For å stimulere til HMS-innsats deles ut to priser, Årets ildsjel og Årets arbeidsmiljøpris. KLP bistår også faglig og økonomisk i utvalgte HMS-prosjekter hos kunder med offentlig tjenestepensjon i selskapet. HMS-midler tildeles to ganger i året. Flere av våre kunde-prosjekter kan vise til reduksjon av sykefravær, færre uføre og et lavere uttak av AFP. Les mer om prosjektene KLP støtter på www.klp.no/hms.

Resultater

KLP kan vise til gode resultater for 2013 med god avkastning, lave kostnader og stor tilflytting av nye kunder. For femte år på rad har KLP den beste verdijusterte avkastningen av selskapene som konkurrerer i det offentlige tjenestepensjonsmarkedet. Verdijustert og bokført avkastning i 2013 endte på henholdsvis 6,7 og 6,4 prosent. Aksjer, eiendom og hold-til-forfall obligasjoner var de viktigste bidragsyterne til den gode avkastningen.

KLP benytter de gode resultatene innen offentlig tjenestepensjon til å styrke premiereserven med 4,5 milliarder kroner fordi folk lever lenger, mens 5,9 milliarder kroner overføres til kundenes premiefond.

Livsforsikrings-selskapets forvaltningskapital økte fra 299,6 milliarder kroner i 2012 til 339,6 milliarder kroner i 2013.

Gruppeliv

Også på gruppelivsområdet er KLP en sterk aktør blant kommuner, fylkeskommuner, helseforetak og bedrifter i offentlig sektor. KLP ivaretar forsikringskravene i ulike tariffområder og ca. 146 000 forsikrede fordelt på ca. 1450 avtaler var gruppelivsforsikret i selskapet ved utgangen av 2013. Gruppeliv bidrar sammen

393
kommuner og fylkeskommuner har sin pensjonsordning i KLP i 2014

med øvrige forsikringsprodukter til at KLP kan være en totalleverandør til kunder og eiere.

KLP Bedriftspensjon AS

KLP tilbyr innskuddsbasert tjenestepensjon og pensjonskapitalbevis gjennom datterselskapet KLP Bedriftspensjon AS. Med dette produktet er KLP en konkurransedyktig aktør også av privat tjenestepensjon. Store deler av driften knyttet til det private tjenestepensjonsproduktet kjøpes av morselskapet KLP.

Bestanden i KLP Bedriftspensjon økte jevnt i 2013, med nytegning av nærmere 300 avtaler og 2 800 nye medlemmer. Totalt har selskapet ca. 10 000 avtaler, fordelt på produktene ytelses-pensjon, innskuddspensjon, fripoliser og pensjonskapitalbevis. Selskapets portefølje på privat tjenestepensjon hadde en akkumulert vekst i premievolum på 61,3 millioner kroner. Vekst i premiereserver i 2013 er på 475 millioner.

KLP Forsikringservice AS

KLP har siden 1967 levert tjenester til pensjonskasser. Siden 1993 har virksomheten rettet mot pensjonskassene vært organisert gjennom KLP Forsikringservice AS (KLP FS).

KLP FS er et heleid datterselskap av KLP. Selskapets virksomhet er å levere forsikringsrelaterte tjenester til pensjonskasser med kommunal eller annen offentlig tilknytning. Leveranseområdene omfatter blant annet aktuar-tjenester, pensjonskost-

nadsberegninger, pensjonsberegning og pensjonsutbetalinger. I tillegg tilbyr KLP FS avtale- og medlemsadministrasjon til pensjonskasseskunder.

12 av til sammen 21 kommunale og fylkeskommunale pensjonskasser i Norge, benytter KLP FS som tjenesteleverandør innenfor en eller flere av de ovennevnte tjenesteområdene. Leveranse av tjenestene gjøres i nært samarbeid med KLPs livsforsikringsdivisjon, og sammen utgjør KLP FS og KLP et av landets ledende fagmiljøer innenfor offentlig tjenestepensjon.

For dagene som kommer...

Den historiske tilflyttingen av kunder vedtatt høsten 2013 gir KLP nærmere 100 000 nye medlemmer hvorav 15 000 er pensjonister. Og det vil ventelig komme ytterligere kunder i neste par årene. Dessuten tilsier demografiske forhold at det vil bli en særskilt vekst i antallet pensjonister, nesten en fordobling frem mot 2020. For å møte denne veksten på en mest mulig effektiv måte, jobber KLP systematisk med å forbedre, utvide og samkjøre tjenestetilbudet for arbeidsgiverkunder og deres ansatte. Dette skal oppnås ved mer effektive prosesser og fokus på kontinuerlig forbedring.

KLPs vil bidra til økt vekst og lønnsomhet, gjennom langsiktig samarbeid, og hele tiden søke å oppfylle visjonen om å være den beste partner for dagene som kommer.

Nøkkeltall Pensjons- og livsforsikring

	31.12.2013	31.12.2012	31.12.2011	31.12.2010	31.12.2009
Antall kunder					
kommuner	330	317	314	315	316
fylkeskommuner	15	15	15	15	15
helseforetak	25	25	25	25	25
bedrifter	2 500	2 500	2 500	2 500	2 500

Ved utgangen av 2013 hadde over 707 782 personer pensjonsrettigheter i KLP. Disse fordeler seg på:

Volum Livsforsikring					
Aktive arbeidstakere (medlemmer)	368 000	316 000	309 000	305 000	305 000
Oppsatte rettigheter*	148 000	130 000	125 000	119 000	115 000
Pensjonister	192 000	183 000	172 000	164 000	155 000

* personer tidligere ansatte mer enn 3 år, hos arbeidsgiver med offentlig tjenestepensjon

Skadeforsikring

KLP Skadeforsikring AS er et heleid datterselskap av Kommunal Landspensjonskasse (KLP). KLP Skadeforsikring tilbyr skadeforsikring til kommunal sektor og bedrifter med offentlig tilknytning. Selskapet tilbyr også forsikringsløsninger i personmarkedet med spesielle fordeler for medlemmer i KLP.

Siden starten i 1994 har KLP Skadeforsikring bygget opp en solid forsikringsportefølje. Selskapet har opprettholdt en stabil og god posisjon som en av de ledende tilbydere innen skade- og personalforsikring tilpasset kommuner, fylkeskommuner, bedrifter og næringsliv knyttet til offentlig sektor. Siden 2008 har selskapet også tilbudt forsikringsløsninger til de ansatte hos de samme kundene.

KLP Skadeforsikring hadde 111 ansatte ved utgangen av 2013.

Vekst i 2013

Innen kjernemarkedet Offentlig og bedrift fortsatte den positive trenden med vekst i bestandspremien. Premieveksten for året var 19,0 millioner kroner. Da hovedvekten av årets nysalg skjer med virkning fra og med 01.01.2014, gir nysalget en vesentlig høyere vekst. Det er fortsatt sterk konkurranse i kjernemarkedet, og selskapet opplever stor mobilitet i kundemassen.

Innen personmarkedet har selskapet gjennom en rekke markedsiltak, både i egen- og i konsernregi, oppnådd en tilfredsstillende vekst. Netto premievekst var 50,2 millioner i 2013.

Alt i alt hadde selskapet i 2013 en netto opp-tjent premie på 728 millioner kroner. Dette er en økning på 69 millioner kroner eller 10,5 prosent fra året før. Veksten var størst innen personmarkedet, hvor selskapet retter seg mot konsernets medlemmer. Innen det offentlige markedet er konkurransen anbudsstyrt. Den generelle veksten innen offentlig sektor tilsier at dette markedet også fremover vil ha en god vekst. Bedriftsmarkedet består vesentlig av enheter innen den offentlige sfæren, et marked selskapet har god kompetanse til å kunne betjene. Konkurransen er likevel langt hardere innen dette segmentet enn innen det rene offentlige markedet.

Netto premieinntekt
728,2 millioner kroner -
en økning på
69,3 millioner/
10,5 prosent fra året før

I forsikringsåret 2013 ble det innrapportert syv større eiendomsskader med skadebeløp over 5 millioner kroner. Disse skadene ga et samlet skadebeløp på 57,6 millioner kroner. Det generelle skadebildet var positivt med fallende skadetall innen de fleste bransjene.

Kundedialog

KLP Skadeforsikring kan for tredje år på rad vise til best kundetilfredshet blant norske bedriftskunder i årets EPSI-undersøkelse (European Performance Satisfaction Index). Bedriftskundene gir KLP høyest score på kundetilfredshet, lojalitet, merkevare, forventninger, opplevd servicekvalitet, opplevd produkt/tjenestekvalitet og verdi for pengene.

Skadeforsikringskundene innen offentlig/bedrift-segmentet fikk en KTI-skår på 74 i desember 2013, med minimale endringer fra 2011. Offentlige kunder er enda mer fornøyde enn bedriftskundene, og personlig behandling er fortsatt selskapets sterkeste side.

Den enkelte kommune- og bedriftskunde får sin egen kontaktperson i selskapet. Kundene får også elektronisk tilgang til en totaloversikt over sine KLP-engasjement via Kundeside på www.klp.no.

Personmarkedskundene betjenes av et eget salgskorps hvor medarbeiderne håndterer alle kundeforholdene direkte. I tillegg betjenes kundene gjennom en fullfunksjonell webtjeneste. Gjennom den løpende kundekontakten stimulerer KLP Skadeforsikring til salg av hele bredden av KLPs tjenester til personmarkedet. Skadeforsikringskundene innen personmarkedet fikk en KTI-skår på 75,4 i desember 2013, med økt tilfredshet fra 2012 på nesten alle spørsmålene.

Skadeforebyggende arbeid

KLP Skadeforsikring har stort fokus på det skadeforebyggende arbeidet i dialog og sam-

«Vi kan se tilbake på 2013 som et år med sterk premievekst og relativt lave skadetall, og med det beste totalresultatet noen gang.»

TORE TENOLD ADM.DIREKTØR I KLP SKADEFORSIKRING AS

handling med kunder og eksterne kompetansemiljøer. Arbeidet skal

- redusere risikoen for skade på mennesker, miljø og materiell
- Være et positivt element i dialogen med kundene
- Være et positivt element for selskapets omdømme sett med kundens og samfunnets øyne

Selskapet har i mange år samarbeidet med Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap og Norsk brannvernforening om prosjektet Systematisk sikkerhetsforvaltning i kommunale bygg. For et drøyt år siden ble Direktoratet for byggkvalitet også med i prosjektet. Arbeidet er videreført som Systematisk HMS-forvaltning i bygg. Nye veiledere skal ferdigstilles i løpet av 2014.

Selskapet ønsker å dele kunnskap om skadeforebygging, og arrangerer fagdager for kommuner, fylkeskommuner og bedrifter rundt temaer som:

- Hva kan den enkelte skole selv gjøre for å forbedre innneklimaet
- Forebygging og håndtering av sopp-, råte og vannskader

I 2013 har KLP Skadeforsikring gjennomført 230 aktiviteter hvor til sammen 1800 personer har deltatt på en eller flere aktiviteter.

Samfunnsansvar

Det viktigste når det gjelder samfunnsansvar i KLP Skadeforsikring er å forebygge skader, ta vare på miljøet og å ha en gjennomført etisk forretningsførsel.

I løpet av året har alle bedriftskunder fått mulighet til å se virksomhetens forsikringsavtaler via innlogget område på www.klp.no. Dette har i vesentlig grad redusert selskapets totale papirforbruk.

KLP Skadeforsikring har vært Miljøfyrtårnsertifisert siden 2008.

For dagene som kommer ...

KLP Skadeforsikring har som mål å styrke markedsposisjonen på Offentlig og bedrift gjennom god seleksjon, risikoriktig prising og effektive kundeløsninger. Offentlige innkjøpsregler tilsier at om lag hver fjerde kommune vil komme på anbud hvert år. Selskapet ser på dette som en mulighet for ytterligere vekst innenfor kjernemarkedene.

Som et ledd i konsernets samlede satsning mot medlemmene i KLP, vil KLP Skadeforsikring i 2014 øke innsatsen innen personmarkedet ytterligere. Den kunderettede kapasiteten vil bli utvidet, det blir investert i markedsføring, og kundeopplevelsene i digitale kanaler skal utvikles og optimaliseres.

KLP Skadeforsikring er et solid selskap med sunn økonomi. Med kundeundersøkelser som viser en meget høy grad av kundetilfredshet i ryggen, er det gode forutsetninger for videre vekst også i 2014.

Nøkkeltall KLP Skadeforsikring

	31.12.2013	31.12.2012	31.12.2011	31.12.2010	31.12.2009
Antall kunder					
kommuner	287	292	281	294	325
fylkeskommuner	14	15	15	15	14
helseforetak	44	44	30	23	17
bedrifter	2 682	2 610	2 660	2 587	2 302
personmarkedskunder	21 808	15 664	12 103	8 486	4 258
Millioner kroner					
Resultat før skatt	189,9	112,7	25,2	77,9	216,9

Kapital- og fondsforvaltning

KLP Kapitalforvaltning og KLP Fondsforvaltning utgjør KLPs forvaltningsmiljø innenfor verdipapirer og institusjonell egenkapital. Selskapene tilbyr et bredt spekter av investerings- og forvaltningstjenester til offentlig sektor og virksomheter med tilknytning til denne. KLP Fondsforvaltning tilbyr også kostnadseffektive fond til personmarkedet.

De to selskapene forvaltet ved utgangen av året 287 milliarder kroner for morselskapet og eksterne kunder. Dette er en økning på 35 milliarder kroner fra 2012. Hoveddelen av midlene er forvaltet på vegne av Kommunal Landspensjonskasse og datterselskapene i KLP-konsernet.

Forvaltningsselskapenes overordnede målsetting er å gi kundene en konkurransedyktig avkastning i forhold til forhåndsdefinerte risikorammer. KLP Kapitalforvaltning og KLP Fondsforvaltning har et nært samarbeid basert på en effektiv oppgave- og ansvarsdeling. Kapitalforvaltningsselskapet forestår all forvaltning med tilhørende funksjoner knyttet til oppgjør, risikoovervåking, rapportering, rådgivning og IT. Fondsforvaltningsselskapet har ansvar for markedsarbeidet. Samarbeidet mellom selskapene er regulert gjennom forretningsmessige avtaler.

Kapitalforvaltning

KLP Kapitalforvaltning er et av Norges største kapitalforvaltningsselskaper. I KLP Kapitalforvaltning er forvaltningsvirksomheten organisert i de tre områdene indeksnær forvaltning, aktiv forvaltning og institusjonell egenkapital, alle med ulik tilnærming til sin investeringsvirksomhet.

Indeksnær forvaltning har som formål å gi en kostnadseffektiv markedseksposering i aksje- og obligasjonsmarkedet. Målsettingen er å gi en avkastning likest mulig markedet. KLP har

21,2
millioner kroner.
Resultat i 2013.

derfor utviklet metoder og prosesser som gjør det mulig å drive indeksnær forvaltning med meget lave kostnader.

Aktiv forvaltning har som oppgave å forvalte spesialiserte verdipapirporteføljer hvor hensikten er å velge enkeltpapirer eller bransjer som har en bedre utvikling enn gjennomsnittet i markedet – for på den måten å skape en meravkastning. Innen dette området forvaltes tradisjonelle aksje- og obligasjonsporteføljer, samt spesialfond.

Innen institusjonell egenkapital investeres det i fond med ikke-børsnoterte selskaper som er i en oppstartsfase eller omstrukturingsprosess. Fondene har en levetid på åtte til ti år med en investeringsperiode på fire til fem år.

Fondsforvaltning

KLP Fondsforvaltning forvaltet ved utgangen av året 31 fond, fordelt på to kombinasjonsfond, ni rentefond, tre aktive aksjefond, seksten indeksnære aksjefond og to spesialfond. Samlet forvaltningskapital var ca. 96 milliarder kroner ved utgangen av 2013.

Forvaltning på vegne av kunder utenfor KLP-konsernet vokste i løpet av året med 34 prosent.

28 milliarder kroner forvaltes på vegne av eksterne investorer og personkunder ved utgangen av 2013. Totalt er det ca. 30 900 kunder i fondene. De institusjonelle kundene er klart

«KLP Kapitalforvaltning er et av Norges største kapitalforvaltningsselskaper. Stabilt gode resultater fra indeksforvaltningen og økt interesse fra eksterne kunder gir grunnlag for videre vekst i kapital til forvaltning.»

HÅVARD GULBRANDSEN ADM. DIREKTØR I KLP KAPITALFORVALTNING AS

største gruppering målt etter forvaltningskapital. Kundene betjenes direkte eller via samarbeidspartnere.

Samfunnsansvar

KLP er en ansvarlig samfunnsaktør som ønsker å bidra til lang-siktig verdiskaping og bærekraftig utvikling. Gjennom sitt medlemskap i FN Global Compact har selskapet forpliktet seg til å ta hensyn til menneskerettigheter, arbeidsrettigheter, miljø og antikorrupsjon i hele sin virksomhet.

Siden 2002 har KLP hatt en ansvarlig investeringsstrategi. Åpenhet har vært grunnleggende for denne strategien. Hvert halvår offentliggjør KLP hvilke selskaper som utelukkes fra selskapets investeringer og på hvilke grunnlag. I tillegg fører KLP Kapitalforvaltning dialog med selskaper og ekskluderer selskaper som bryter med våre etiske retningslinjer. Totalt var 69 selskaper ekskludert ved utgangen av 2013.

KLP utøver eierskap overfor børsnoterte selskaper, blant annet gjennom å stemme på generalforsamlinger. I 2013 ble det stemt på 95 generalforsamlinger i Norge og 2164 i utenlandske markeder. Dette tilsvarer cirka 95 og 76 prosent av generalforsamlingene KLP har hatt stemmerett på i løpet av året. Hva vi har stemt og begrunnelser for dette er publisert på hjemmesiden.

Nøkkeltall Kapital- og fondsforvaltning

Milliarder kroner	2013	2012	2011	2010	2009
Samlet forvaltningskapital	287	252	216	196	176
Forvaltning konserneksterne kunder	28	21	14	14	11
Antall kunder KLP Fondsforvaltning	31 000	23 000	13 900	5 700	2 500

KLP har signert FNs prinsipper for ansvarlige investeringer. KLP er blant de ledende investorer når det gjelder etterlevelse av prinsippene og arbeider aktivt for å fremme initiativet.

KLP er norsk partner i prosjektet Carbon Disclosure Project (CDP). Dette er et prosjekt der mange av verdens største institusjonelle investorer har gått sammen for å påvirke selskaper til å rapportere om deres klimapåvirkning.

Resultater

Kapitalforvaltningsvirksomheten oppnådde et resultat på 21,2 millioner kroner i 2013.

For dagene som kommer ...

Markedsutsiktene for selskapet vurderes som gode. Det vil over tid være en betydelig vekst i KLP-konsernets forvaltningskapital, der hovedtyngden forventes investert i produkter levert av KLP Kapitalforvaltning. Stabilt gode resultater fra indeksforvaltningen og økt interesse fra eksterne kunder gir grunnlag for videre vekst i kapital til forvaltning. Gode forvaltningsresultater fra selskapets meravkastningsstrategier gir økt sannsynlighet for at også aktivt forvaltede fond vil bli etterspurt både av interne og eksterne kunder.

Det er vanskelig å bedømme de finansielle markedenes utvikling, men fortsatt fokus på gjeldssituasjonen i Europa og usikkerhet knyttet til den globale veksten vil prege utviklingen i kapitalmarkedene fremover.

«Det er et privilegium å arbeide sammen med så mange kunnskapsrike og dedikerte medarbeidere som er i KLP Eiendom og KLP. Det er meget tilfredsstillende å være en del av et så stort og solid system som KLP, med verdier som vi lett kan identifisere oss med.»

GUNNAR GJØRTZ ADM. DIREKTØR I KLP EIENDOM AS

Eiendom

KLP Eiendom AS er en av Norges største eiendomsforvaltere med 1 465 000 kvadratmeter lokaler og 372 000 kvadratmeter festetomter til forvaltning, samt betydelige prosjekter under utvikling.

Eiendomsmassen hadde pr 31.12.2013 en verdi på 40,8 milliarder kroner. KLP Eiendom har virksomhet i Norge, Sverige, Danmark, Luxembourg og London. Eiendommene har god beliggenhet, høy bygningsmessig standard og effektiv arealutnyttelse.

All forvaltning og utvikling av KLPs eiendommer utføres gjennom det heleide datterselskapet KLP Eiendom AS. KLP Eiendom forvalter eiendomsinvesteringer for kollektivporteføljen, selskapsporteføljen, KLP Bedriftspensjon AS og KLP Skadeforsikring AS.

Avkastningen på KLPs eiendomsinvesteringer har vært tilfredsstillende de senere år. Den gode prisingen av investeringseiendommer i 2011 og 2012 fortsatte igjennom 2013. Deler av porteføljen er lokalisert i andre land. Dette har medført en større oppskrivning av eiendomsverdiene målt i norske kroner, og en moderat oppskrivning når endringer på valutakontrakter hensyntas. Verdijustert virksomhetsavkastning var 6,9 prosent i 2013 (7,1 prosent i kollektivporteføljen). Eiendomsverdiene ble, uten hensyntagen til valutakontrakter, brutto oppskrevet med 1414 millioner i 2013

40,8
milliarder kroner var
eiendomsmassens verdi
31.12.2013.

(hvorav oppskrivningen i kollektivporteføljen utgjorde 1401 millioner kroner).

Eiendomsverdiene er fastsatt dels på bakgrunn av vurderinger foretatt av uavhengige eksterne verdsettelse som har vurdert en representativ andel av porteføljen, og dels på interne modeller hvor erfaringer fra den eksterne verdsettelsesprosessen er hensyntatt.

KLP Eiendom hadde i 2013 leieinntekter på 2100 millioner kroner. Kollektivporteføljes direkte eiendomsinvesteringer utgjorde ved årsskiftet 12,1 prosent av finansielle eiendeler i porteføljen.

KLP Eiendom foretok flere eiendomstransaksjoner i løpet av året. Selskapet overtok i løpet av 2013 følgende eiendommer: Hvaltorvet (Sandefjord), 50 prosent av Nordbyen kjøpesenter (Larvik), Torsplan (Stockholm), Quality Airport Hotel Gardermoen, Handelshøyskolen i Sør Trøndelag (Trondheim) og Intercontinental Westminster (London). Netto investeringer utgjorde om lag 5,5 milliarder kroner i tillegg til investeringer i allerede eide bygg og utviklingsprosjekter.

Eiendomsfond

I tillegg til investeringer i eiendomsvirksomheten forvaltet av KLP Eiendom har kollektivporteføljen investert i internasjonale eiendomsfond forvaltet av velrenommerte forvaltere. Verdijustert avkastning på investeringene utgjorde om lag 11,7 prosent. Verdien på KLPs investeringer i slike fond utgjorde 658 millioner ved utgangen av 2013. Kollektivporteføljes investeringer i eiendomsfond utgjorde ved årsskiftet 0,2 prosent av finansielle eiendeler i porteføljen.

Samfunnsansvar

KLP Eiendom har fokus på energi og miljø, og hele virksomheten i Oslo, Trondheim og København er miljøsertifisert etter ISO 14001. KLP Eiendom har som mål å bygge miljøvennlige kontorbygg for fremtiden. Gjennom en aktiv miljøpolicy vil KLP Eiendom bidra med å redusere belastningen på miljø og klima, samt fremme nye adferdsmønstre, produkter, tjenester og tekniske løsninger som kan redusere miljøbelastningen og CO₂-utslippene. Reell energireduksjon for virksomheten i

Norge og Danmark var i 2013 på 7 GWh. Tilsvarende målinger for virksomheten i Sverige vil være i gang fra 2014. Pågående nye prosjekter har stort miljøfokus og sertifiseres under BREEAM-NOR.

Resultater

Eiendomsinvesteringer og forvaltning foretas kun på vegne av selskapene i eget konsern og har derved primært bidratt til avkastning på investert kapital for kundene i livsforsikring. I sum ble virksomhetsavkastningen 7,0 prosent i 2013.

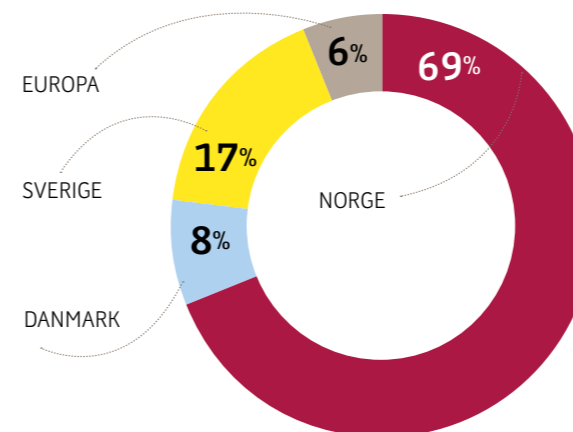
For dagene som kommer ...

Med en stor prosjektportefølje, gode eiendommer og kompetente medarbeidere er KLP Eiendom godt rustet til å møte utfordringene både når det gjelder vekstambisjoner og god forvaltning av eksisterende eiendomsportefølje. Kollektivporteføljes eiendomsinvesteringer utgjorde ved årsskiftet 12,3 prosent av finansielle eiendeler i porteføljen. Strategien er å øke denne andelen til 14 prosent innen rimelig tid.

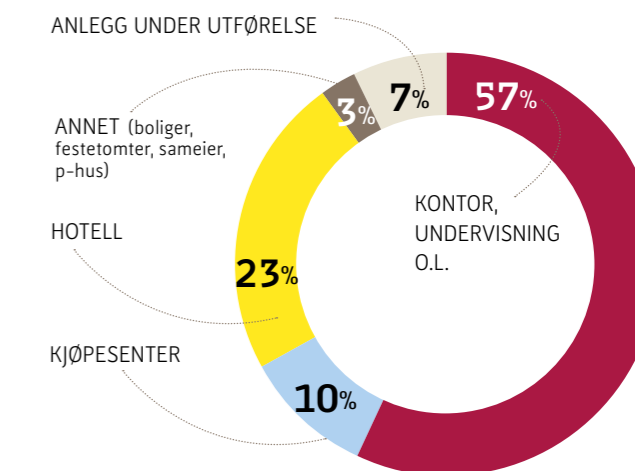
Nøkkeltall Eiendom

	31.12.2013	31.12.2012	31.12.2011	31.12.2010	31.12.2009
Eiendomsverdi (milliarder kroner)	40,8	33,4	29,8	27,1	23,6
Økonomisk utleiegrad (prosent)	97,0	96,8	95,1	93,6	94,9
	2013	2012	2011	2010	2009
Verdijustert virksomhetsavkastning inkl eiendomsfond (prosent)	7,0	6,2	7,2	11,8	3,1

Geografisk fordeling etter verdi per 31.12.2013

Sektorfordeling etter verdi per 31.12.2013

Banken og Kommunekreditt

KLP Banken AS er en nettbank med fokus på boliglån og innskudd. Utlånsvirksomheten mot offentlig sektor drives under merkenavnet KLP Kommunekreditt AS, som er nest største leverandør av langsiktige lån til denne sektoren i Norge.

KLP Banken ble lansert i personmarkedet i februar 2010. KLP Banken har i sin virksomhet og markedsføring særlig oppmerksomhet på medlemmene i pensjonsordninger forvaltet av KLP. De skal oppleve at KLP Banken tilbyr medlemmene gode betingelser på alle produkter. KLP Banken er en nettbank med gode og enkle spare- og lånetilbud.

KLP Bankholding AS eies 100 prosent av KLP. KLP Banken AS er heleid datterselskap og har selv ett heleid datterselskap, KLP Kommunekreditt AS.

Den samlede virksomheten i KLP Banken AS med datterselskapet KLP Kommunekreditt AS er inndelt i forretningsområdene personmarked og offentlige marked. Virksomheten er landsdekkende og selskapenes hovedkontor ligger i Trondheim.

Personmarked

En prisjustering på innskudd og boliglån i 2013 ga økte marginer uten at bankens konkurranseposisjon ble vesentlig forringet. De fleste banker gjennomførte slike justeringer som tilpasning til myndighetenes bestemmelser om økte kapitalkrav. Vår kundetilstrømming er likevel opprettholdt og volumveksten har samlet sett vært tilfredsstillende både på lån og innskudd. Antall kunder øker fortsatt jevnt, og medlemsandelen var på 67 prosent ved utgangen av 2013. Antall kunder økte i 2013 med

KLP Banken tilbyr følgende produkter:

- Brukskonto
- Sparekonto
- Nettbank
- Debetkort
- Kredittkort
- Ordinære boliglån
- Boligkreditt
- Lån til fritidsbolig
- Litt Extra (seniorlån)
- BSU

Nye tjenester i 2013:

- Bank på mobil og nettbrett.
- Bank-ID på mobil.

4 575, hvorav 3500 medlemmer. Banken har 28.000 aktive personkunder ved utgangen av 2013. Innskudd fra personkunder endte på 3,7 milliarder kroner.

Det er sterkt konkurranse om bankkunder, og den forventes ikke å bli mindre fremover. Banken vil møte dette med fortsatt høy servicegrad, gode betingelser, gode selvbetjeningskanaler og en effektiv saksbehandling. Prosessene skal støttes av velprøvde IT-løsninger. Det ble i fjor gjennomført et LEAN-prosjekt som reduserte saksbehandlingstiden på boliglånsøknader fra en uke til en dag i gjennomsnitt. En nylig gjennomført kundetilfredshetsundersøkelse (KTI) viser at kundene er svært fornøyde med KLP Banken. Den viste en score på 75, som plasserer banken svært høyt oppe sammenlignet med andre banker i Norge. Boliglån på egen balanse utgjør 4,5 milliarder kroner ved utløpet av 2013. Forvaltede lån var 7,0 milliarder kroner. Netto vekst over året 1,0 milliard kroner.

KLPs erfaringer fra utlånsvirksomheten har vært god. KLPs låntagere er pålitelige og solide. Misligholdet innenfor boliglån er også meget lavt, og det er ikke registrert tap i 2013. Porteføljen er pantesikret innenfor forsiktede verddivurderinger, hovedsaklig innenfor 60 prosent av låneverdi, og låntageres betalingsvne inngår også i kredittvurderingen.

«Banken skal bidra ved å tilby konkurransedyktige og standardiserte produkter rettet mot eierselskapenes ansatte. Særlig gode betingelser på banktjenester for KLPs medlemmer er derfor et viktig bidrag til å bygge opp under KLP som pensjonsselskap.»

LEIF MAGNE ANDERSEN ADM.DIREKTØR I KLP BANKEN AS

Offentlig marked

For offentlig marked (OM) er hovedoppgaven å tilby langsiktig finansiering av offentlig sektor til best mulig betingelser gjennom KLP Kommunekreditt AS og KLP Liv. Det ble utbetalt nye offentlige lån for 8,5 milliarder kroner i 2013, fordelt på 1,1 milliard kroner fra KLP Kommunekreditt AS og 7,4 milliarder kroner finansiert av KLP Liv. Egenfinansierte utlån fra KLP Kommunekreditt AS er redusert fra 18,9 til 16,6 milliarder kroner. Dette er omtrent som forventet. Balansen av forvaltede lån for KLP er økt fra 22,0 til 26,7 milliarder kroner. Offentlige lån totalt er da økt med 2,4 milliarder kroner gjennom året.

Markedsføringen av lån til kommuner, fylkeskommuner og andre låntagere tilknyttet offentlig sektor skjer under merkenavnet KLP Kommunekreditt uavhengig av hvilket selskap i KLP som faktisk er långiver. Merkenavnet KLP Kommunekreditt har en god posisjon i markedet for offentlige utlån. Tilstedeværelsen i markedet bidrar til konkurranse og derved til at offentlig sektor får tilgang til langsiktig finansiering til lave kostnader.

KLP Kommunekreditts mål er å være en sentral finanspartner for offentlig sektor. Det vil også fremover være store utbyggingsoppgaver og investeringsbehov i offentlig sektor. Stadig sterkere fokus på oppgaver knyttet til klima og miljø vil også bidra til dette. KLP Kommunekreditt vektlegger høy kompetanse i kommunefinansiering og rådgiving, kostnadseffektiv drift og konkurransedyktig finansiering, særlig på lån med lang rentebinding.

Selskapet KLP Kommunekreditt AS har Aaa rating fra de to ratingbyråene Moody's og Fitch på sitt låneprogram for obligasjoner med fortrinnsrett (OMF). Med denne ratingen har KLP Kommunekreditt utstedt OMF i det norske og svenske verdipapirmarkedet. Utestrående lånebeløpet ved årsslutt var 16,6 milliarder kroner i det norske markedet, og tilsvarende 0,5 milliarder norske kroner i det svenske markedet.

Utlån på regioner fordeler seg slik: Øst- og Sørlandet 48 prosent, Vestlandet 24 prosent, Trøndelag 12 prosent og Nord-Norge 16 prosent.

Innskudd for bedriftskunder ble etablert som produkt i 2012. Dette er tatt godt imot og volumet passerte 0,7 milliarder kroner i 2013. Innskudd markedsføres av KLP Kommunekreditt og benyttes til finansiering av bankkonsernets virksomhet.

KLP Kommunekreditt har hatt en betydelig forbedring i målt kundetilfredshet blant sine kommunekunder i 2013. Spesielt gir kundene god tilbakemelding på reaksjonsevne, personlig oppfølging og service. De gir også 100 prosent positiv tilslutning på et spørsmål om det av konkurransehensyn er behov for KLP Kommunekreditt i markedet for kommunelån.

Samfunnsansvar

KLP-konsernet, inkludert KLP Banken AS, tar sin miljøpåvirkning på alvor. Som kontorbedrift er det først og fremst energiforbruk, transport, avfall og innkjøp som kan påvirkes. KLP har ved sin samfunnsansvarsstrategi forpliktet seg til å ha gode rutiner for måling og reduksjon av selskapenes miljøpåvirkning. KLP Banken AS er miljøsertifisert.

Resultater

Bankvirksomheten oppnådde i 2013 et årsresultat før skatt på 87,0 millioner kroner, mot 88,2 millioner kroner i 2012. Resultat etter skatt ble 75,0 millioner kroner mot 56,8 millioner kroner året før.

For dagene som kommer ...

KLP Bankens aktiviteter i personkundemarkedet skal understøtte KLPs orientering mot medlemmer av pensjonsordningene. Den er begrunnet i en målsetting om at pensjonsselskapets eiere skal fremstå som attraktive arbeidsgivere. Banken skal bidra ved å tilby konkurransedyktige og standardiserte produkter rettet mot eierselskapenes ansatte. Særlig gode betingelser på banktjenester for KLPs medlemmer er derfor et viktig bidrag til å bygge opp under KLP som pensjonsselskap. Behovet for banktjenester hos KLPs medlemmer er et godt grunnlag for styrets ønske om videre vekst i personmarkedet.

Teknologiske løsninger og digitalisering skal generelt gjøre organisasjonen mer effektiv og tilgjengelig for kundene. Ny teknologi skal utnyttes forretningsmessig for bedret kundetilfredshet utad og effektivisering innad.

Det forventes fortsatt økt etterspørsel etter lån i kommunal sektor og til prosjekter med kommunale garantier og kommunalt eierskap i årene framover. KLP Kommunekreditt vil bidra til at kreditt er tilgjengelig for offentlige investeringsformål. Selskapet KLP Kommunekreditt AS vil opprettholde sin lave risikoprofil og etablere nye lån på egen balanse i den grad det kan oppnås lønnsomhet.

Nøkkeltall KLP Banken

Milliarder kroner	2013	2012	2011	2010	2009
Nye utlån	10,3	6,8	5,5	5,4	7,8
Utlån på egen balanse	21,1	21,5	28,4	26,3	33,1
Utlån som forvaltes for KLP	33,7	29,8	24,7	29,4	28,3

Antall aktive kunder	27 287 (67 % medlemmer)	22 665 (65 % medlemmer)	18 271 (63 % medlemmer)	12 965 (67 % medlemmer)	KLP Banken ikke etablert
----------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	--------------------------

Ansvarlig
Ole Jørgen Gangsøy

Styrets årsberetning 2013

Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringselskap (KLP) oppnådde resultater i 2013 som sikrer at pensjonsavsetningene er tilstrekkelige til fullt ut å møte økte levealders-forutsetninger, samtidig som det tilføres overskudd til pensjonskundernes premiefond. Konkurransesituasjonen i markedet for offentlig tjenstepensjon ble betydelig endret gjennom året ved at to store aktører trekker seg fra dette markedet. KLP er forberedt på en betydelig vekst som følge av den endrede markedssituasjonen.

Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringselskap (KLP) er morselskap i KLP-konsernet. KLP er opprettet av og for offentlig sektor for å ivareta dette markedets behov for tjenstepensjons-ordninger. Hovedkontoret ligger i Oslo.

Et sterkt finansresultat med 6,7 prosent verdjustert avkastning og en bokført avkastning på 6,4 prosent, har gjort det mulig å møte selskapets primærmål for 2013; å fullføre oppreserveringen for langt liv. For å nå dette målet realiserte selskapet gjennom fjerde kvartal en større andel enn vanlig av årets verdistigning i verdipapirporteføljen.

Resultat til forsikringskundene utgjør 10,4 milliarder kroner, hvorav 4,5 milliarder kroner anvendes til å fullføre oppreserveringen for langt liv, mens 5,9 milliarder overføres til kundenes premiefond. Resultatet til selskapet utgjør 0,8 milliarder kroner som anvendes til å styrke selskapets egenkapital.

Hensyntatt effekten av levealdersjustering i offentlig tjenstepensjon, hadde KLP et brutto oppreserveringsbehov i størrelsesordenen 9,0 milliarder kroner. Av dette var reservene allerede styrket med 4,5 milliarder kroner ved inngangen til 2013. KLP prioriterte å fullføre oppreserveringen gjennom 2013. De nye kundene som flytter til KLP vil også være fullt reservert i henhold til kravene i K2013.

Innenfor gjeldende regelverk har selskapet ikke rom for å styrke tilleggsavsetningene i regnskapet for 2013. Det er et klart mål at byggingen av tilleggsavsetninger skal gjenopptas i 2014.

KLP er nå alene om å tilby forsikrede løsninger for offentlig tjenstepensjon, slik at potensielle kunder må velge mellom KLPs tilbud eller å opprette egen pensjonskasse. 48 kommuner har inngått avtale i 2013 om å flytte sine pensjonsordninger til KLP i 2014. KLP er vel forberedt på å møte de administrative utfordringer en tilflytting av denne størrelsesorden gir.

Konsernets resultat

Konsernets totalresultat utgjør 869 millioner kroner, mot 1 101 millioner kroner i 2012. Nedgangen skyldes at konser-

net i 2013 har benyttet midler fra selskapets risikoutjevning-fond til finansiering av oppreservering, samt økte kostnader knyttet til aktuarielle gevinster og tap for pensjoner til egne ansatte.

Egenkapitalen i konsernet har i løpet av året økt med 1 638 millioner kroner, til 15 268 millioner kroner. I tillegg til årets resultat på 869 millioner kroner, er det netto innbetalt 768 millioner kroner i egenkapitaltilskudd i 2013.

Konsernets samlede forvaltningskapital økte med 38 milliarder kroner, til 369,8 milliarder kroner ved utgangen av 2013. Økningen skyldes i hovedsak veksten i pensjonskundernes fond som følge av ny opptjening og tilflytting.

VIRKSOMHETSOMRÅDENE

Pensjon Offentlig tjenstepensjon

Pensjonsordninger innenfor offentlig sektor tilbys og administreres av konsernets morselskap, KLP. Av konsernets forvaltningskapital på 369,8 milliarder kroner, utgjør 317,9 milliarder kroner pensjonsmidler tilhørende denne kundegruppen.

Konkurransesituasjonen

KLPs konkurrenter trekker seg ut av markedet for offentlig tjenstepensjon. Dette har resultert i at 48 kommuner har valgt å flytte sine ordninger til KLP i løpet av 2014. Det samme har 48 bedrifter, heriblant ti kommunale foretak, gjort. De nye kundene i KLP representerer en premiereserve på ca 20 milliarder kroner, og nærmere 100 000 medlemmer hvorav 15 000 er pensjonister. Dette medfører et omfattende arbeid, både for avgivende leverandør, og for KLP. Ytterligere 30 kommuner forventes å velge ny leverandør i løpet av 2014/2015.

Meget god soliditet, gode resultater over tid, høy kundetilfredshet og konkurransedyktige premier har bidratt til KLPs sterke posisjon i markedet for offentlig tjenstepensjon. KLP har siden 1974 praktisert gjennomsnittspremier for sine forsikringsordninger slik at premiene er kjønns- og aldersnøytrale, og ikke påvirket av

kjønns- og alderssammensetningen i den enkelte kommune. Derfor får kunder som ønsker å flytte til selskapet tilbud med samme premienivå som de eksisterende kunder i ordningene. Rentegarantipremien er imidlertid ikke omfattet av premieutjevningen, men beregnes individuelt på basis av de finansielle buffere hos de enkelte forsikringstakere – dette gjelder både gamle og nye kunder. Videre kreves det av nye kunder at de har fulle reserver 1. januar 2014 i henhold til ny tariff (K2013).

Alternativet for kunder som ikke ønsker forsikret ordning i KLP er å opprette egen pensjonskasse. KLP tilbyr, gjennom datterselskapet KLP Forsikringservice AS, administrasjon av pensjonskasser.

Drift og forvaltning

Pr 01.01.2013 flyttet 14 kommuner og fem bedrifter til KLP med til sammen 5,9 milliarder kroner i premiereserve. Det ble mottatt totalt 38 500 nye medlemmer. En tilflytting i et slikt omfang er utfordrende. Avhengig av kvaliteten på mottatte data er det et stort spenn på de utfordringer som følger med en slik tilflytting. Derfor har styret i 2014, i overensstemmelse med tariffpartenes ønske, helt ekstraordinært åpnet for tilflytting både 1. januar og 1. juli. Det var en krevende oppgave å få alle relevante data inn korrekt og raskt, og KLP har gjennom prosessen trukket erfaringer og tilpasset systemer og rutiner. Det bidrar til at selskapet er godt forberedt på å håndtere den store tilflyttingen i 2014.

I tillegg til den ekstraordinære veksten grunnet tilflytting, forventes det en fortsatt vekst i antall pensjonssaker i årene som kommer, på grunn av økning i årskullene som går over på pensjon som følge av veksten i kommunal sektor gjennom de siste tiår. Åjouritet og kvalitet i saksbehandlingen på pensjon er en av KLPs viktigste oppgaver, og det legges ned betydelig innsats, blant annet gjennom systemutvikling, for å effektivisere saksbehandlingen på en måte som opprettholder KLPs gode leveranse-kvalitet også i fremtiden.

For å få et bedre grunnlag for å vurdere egen innsats, er det viktig å vurdere sentrale nøkkeltall for driften opp mot konkur-

rentenes. De endrede markedsvilkår gjør at KLP også må tenke nytt når det gjelder hvem man skal sammenligne seg med. Når det gjelder finansavkastning står KLPs mål om langsiktig, konkurransedyktig avkastning fast. Dette måles relativt mot oppnådd avkastning av andre markedsaktører som har lignende rammebetingelser for sin forvaltning.

Blant kommunale pensjonskasser er det stor spredning i størrelse, kapitalisering fra eierne, risikoprofil og investeringsvalg. Dette gir en relativt stor spredning i resultatene kassene imellom, avhengig av soliditet og investeringsvalg i forhold til markedsutviklingen.

KLP hadde ved utgangen av 2013 en kostnadsprosent på 0,28, en positiv utvikling fra 2012 da den var 0,32 prosent. Den langsiktige målsettingen er å komme ned på en kostnadsprosent på 0,25 innen 2016. Dette nivået vurderes som konkurransedyktig også når det sammenlignes med nivået i de mest kostnadseffektive kommunale pensjonskasser.

God service og kundebehandling er grunnfjellet i KLPs markedsposisjon. I løpet av 2013 mottok KLP 145 120 kunde-henvendelser pr telefon, 39 515 pr e-post og 6 643 pr brev. 9 108 kunder fikk personlig veiledning, en tjeneste som er inkludert i KLPs totaltilbud og som ikke prises separat.

Det gjennomføres kundetilfredsundersøkelser hos storkundene: kommuner, helseforetak og bedrifter, hvor målgruppene for våre hovedprodukter innenfor forsikring, viste en kundetilfredshet (KTI) mellom 74 og 77. KLP Banken viste en positiv utvikling fra 59 til 66, men resultatet er fortsatt signifikant under konsernets målsetting på 75. Score over 75 regnes som svært bra.

KLP-konsernet tilbyr gjennom sine datterselskaper bank-, spare- og forsikringstjenester til medlemmene i de offentlige pensjonsordningene. I fjerde kvartal ble det gjennomført en kundetilfredshetsundersøkelse blant disse personmarkedskundene. KLP Fondsforvaltning kunne notere en KTI på 76, mens KLP Banken og KLP Skadeforsikring begge hadde en KTI på 75.

Investeringene i kollektivporteføljen er fordelt mellom de ulike kategorier finansielle eiendeler slik det fremgår av tabellen under:

milliarder kroner	Allokering 31.12.2013 ¹⁾	Avkastning 2013 (prosent)	Allokering 31.12.2012
Aksjer	52,4	25,3	44,2
Omløpsobligasjoner	64,7	0,9	60,4
Likviditet/ pengemarked	31,3	2,5	23,1
Anleggs- /HTF- obligasjoner	89,0	4,8	83,3
Utlån	33,8	3,5	30,0
Eiendom	38,7	7,1	31,5
Sum	309,9		272,5

1) Tallene som er oppgitt i tabellen viser nettoeksponering, mens de offisielle balansetall fra regnskapet er presentert brutto. Derfor vil det kunne oppstå avvik mellom tallene i denne tabellen og regnskapet.

Nærmere om regnskapsresultatene

KLP er et kundeeid selskap. Det innebærer at all verdiskaping kommer kundene til gode. Det skjer både direkte ved tilbakeføring av overskudd, og indirekte ved å styrke selskapets egenkapital og soliditet. Regnskapsresultatene for året er preget av:

- God finansavkastning både fra aksjer og eiendom
- En økende rente som på lang sikt er positivt, men som dempet årets avkastning fra rentepapirer

- Fortsatt positiv uføreutvikling
- Kostnadseffektiv drift, hvor totale administrasjonskostnader viser en nedgang fra 2012
- God soliditet.

Selskapsporteføljen, som i all hovedsak består av KLPs ansvarlige kapital, oppnådde en avkastning på 5,7 prosent i 2013.

Samlet bokført resultat tillagt andre resultatelementer, før fordeling mellom pensjonskundene og selskapet, ble 11 260 millioner kroner i 2013 mot 6 523 millioner kroner i 2012.

Millioner kroner	Resultat til kunder	Resultat til selskap	Sum 2013
Avkastningsresultat	9 845	32	9 876
Risikoresultat	184	51	235
Rentegarantipremie		336	336
Administrasjonsresultat		156	156
Netto inntekter fra selskapsportefølje		759	759
Avkastning fra selskapet/ disponering fra RUF tilført kunder	385	-385	-
Andre resultatelementer		-102	-102
SUM RESULTAT	10 413	847	11 260
Disponering av resultat			
Til tilleggsavsetninger	-	-	-
Til oppreservering	4 529	-	4 529
Til premiefond	5 884	-	5 884
Til risikoutjevningfond	-	-320	-320
Til egenkapitalfond	-	1 167	1 167
Sum disponert 2013	10 413	847	11 260
Sum disponert 2012	5 455	1 068	6 523

Risikoresultat

Risikoresultatet er et uttrykk for hvordan utviklingen av dødelighet og uførhet i forsikringsbestanden har vært i forhold til forventningene som er lagt til grunn ved den årlige premiefastsettelsen. Den lave tilgangen av nye uførepensjonister har også i 2013 gitt et solidt positivt uførerisikoresultat. Risikoutviklingen for øvrig, har fortsatt som forventet. Risikoresultatet utgjør 235 millioner kroner. Av dette er 151 millioner kroner avsatt til oppreservering for langt liv.

Administrasjonsresultat

Administrasjonsresultatet viser et overskudd på 156 millioner kroner mot 104 millioner i 2012. KLP har stordriftsfordeler som følge av sin høye markedsandel innen offentlig tjenestepensjon, og kan dermed opprettholde god service til meget konkurransedyktig pris. Selskapet har en klar ambisjon om å videre effektivisere driften gjennom å automatisere og forenkle saksbehandlingen på pensjon de neste fem år. Dette er et inves-

teringsprogram som anslås til ca 200 millioner kroner, og som forventes å gi besparing på 100 årsverk mot 2020.

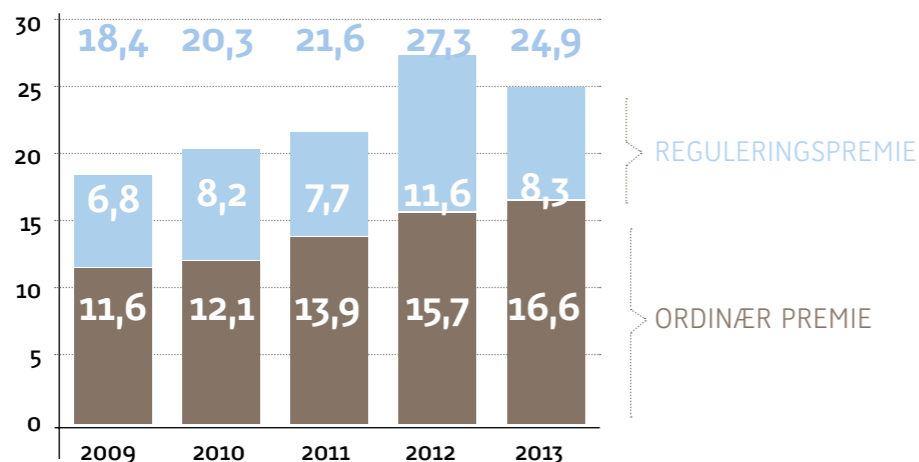
Avkastningsresultat

2013 var et godt år i finansmarkedene. KLP kan derfor vise til sterke avkastningsresultater. Finansinntektene fra kundeporteføljene oversteg med god margin den garanterte renteforpliktelsen på ca 3 prosent som er knyttet til pensjonsfondene. Etter at kursreguleringsfondet ble tilført 1,1 milliarder kroner, ble bokført avkastning 6,4 prosent og avkastningsresultatet 9,9 milliarder kroner.

Disponering av resultatet

For KLP har det vært en klar målsetting å fullføre oppreserveringen for langt liv i henhold til K2013- tariffen innenfor regnskapsåret 2013. Dette for at kundene og eierne skal ha trygghet for at denne er finansiert, og at fremtidige renteover-

PREMIUTVIKLING I MILLIARDER KRONER

skudd vil kunne brukes til å videreføre styrking av tilleggsavsetningene, og ellers overføres til premiefondet. For å nå dette målet ble det realisert betydelige merverdier gjennom fjerde kvartal, men ikke mer enn at kursreguleringsfondet gjennom året viste en vekst på 1 124 millioner kroner. Avkastningsresultatet til kundene utgjør 9 845 millioner kroner. Etter tilførsel av 184 millioner kroner fra risikoresultatet og en disponering av 385 millioner kroner fra risikoutjevningfondet, ble kunderesultatet 10 413 millioner kroner. Av dette er 4 529 millioner kroner anvendt til å fullføre oppreservering i henhold til tariff K2013 ved inngangen til 2014. Resterende av resultat oppnådd i kundeporteføljene i 2013, totalt 5 884 millioner, overføres til premiefond.

Årsresultat tillagt andre resultatetelementer til selskapet utgjør 847 millioner kroner som i sin helhet går til å styrke opptjent egenkapital.

Solide buffere og handlefrihet til å bygge de ønskede buffere, gir grunnlag for å oppnå god avkastning også fremover. Det muliggjør en investeringsstrategi med et langsiktig perspektiv med sikte på stabilitet og forutsigbarhet. Styret er tilfreds med at årets resultat gir rom for å fullføre oppreserveringen for langt liv, og samtidig tilføre kundene resultat over premiefondet.

Styret i KLP anser at resultatregnskapet og balansen for 2013 med noter, kontantstrømoppstilling og oppstilling over endringer i egenkapital, gir en fyllestgjørende informasjon om driften gjennom året og den økonomiske stillingen ved utgangen av året. Regnskapet er utarbeidet i samsvar med forutsetningen om fortsatt drift, og risikoen ved selskapets virksomhet er under betryggende kontroll. Selskapsregnskapet for KLP er avlagt etter årsregnskapsforskriften for livforsikringselskaper. Konsernregnskapet er avlagt i samsvar med EU-godkjente internasjonale regnskapsstandarder (IFRS/IAS).

KLP-konsernet og selskapene i KLP-konsernet i 2013 har endret prinsipp for regnskapsføring av pensjonsforpliktelser til egne ansatte. Hovedeffekten av denne prinsippendringen er at estimatavvik som er aktuarielle gevinster og tap, regnskapsføres løpende i den perioden de oppstår i det utvidede resultatet. Totalresultat og egenkapital vil dermed bli utsatt for større svingninger enn tidligere. Dette er ytterligere beskrevet i årsregnskapets note 2.

Gruppeliv

Produktet gruppeliv er forankret i tariffavtalene mellom arbeidstakerne og arbeidsgiverne hos KLPs hovedkunder. Ved årets slutt var 146 000 personer forsikret i ordningen. Gruppelivproduktet oppnådde et resultat på 17,1 millioner kroner i 2013, en økning på 17,6 millioner kroner fra 2012.

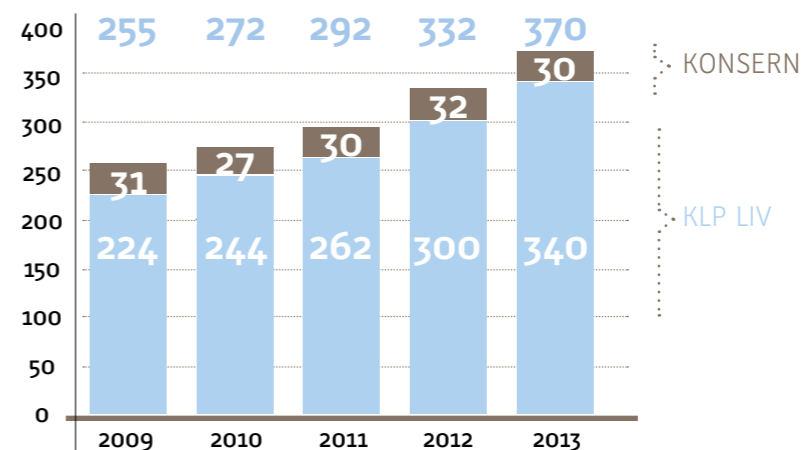
Privat tjenestepensjon

KLP tilbyr private tjenestepensjoner, herunder forvaltning av pensjonskapitalbevis gjennom KLP Bedriftspensjon AS. Selskapet oppnådde gode resultater for sine pensjonskunder i 2013. Virksomheten er i vekst, og kan vise til god kundetilgang og økt forvaltningskapital. KLP Bedriftspensjon AS inngikk avtale med 297 nye kunder på innskuddspensjon i 2013, hvorav 48 prosent utgjør tilflyttinger fra andre livsforsikringselskaper. Det var 19 kunder som flyttet fra KLP Bedriftspensjon AS.

Videre har KLP Bedriftspensjon AS besluttet ikke å gi tilbud på ytelsesbasert tjenestepensjon (foretakspensjon) inntil videre. Før denne beslutningen ble tatt var det inngått avtaler med fem nye kunder.

Markedet for privat tjenestepensjon preges av sterk konkurranse, spesielt i segmentet for større bedrifter/virksomheter. Selskapets produkter er konkurransedyktige og kundetilveksten er tilfredsstillende.

FORVALTNINGSKAPITAL I MILLIARDER KRONER

Resultat

Selskapet oppnådde et resultat før skatt på minus 22,3 millioner kroner (- 25,5). Det tar tid å etablere et forretningsvolum som er tilstrekkelig til å få inndekning for kostnader som kreves for å drifte en forsikringsbestand. Konsernnet tilførte 60 millioner kroner i egenkapital i 2013 i tråd med den etablerte strategi om å oppkapitalisere selskapet i en vekstfase.

Skadeforsikring

KLP Skadeforsikring tilbyr skadeforsikring til kommunal sektor og bedrifter i tilknytning til denne. Selskapet tilbyr også forsikringsløsninger i personmarkedet med spesielle fordeler for medlemmer i KLP. Veksten de siste årene har i særlig grad kommet innen dette markedet.

Innen kjernemarkedet Offentlig og Bedrift fortsatte den positive trenden med vekst i bestandspremien. Premieveksten for året var 19,0 millioner kroner. Da hovedvekten av årets nysalg skjer med virkning fra og med 1. januar 2014 viser nysalget en vesentlig høyere vekst. Netto nysalg innen dette markedet var 77,7 millioner kroner for 2013. Det er fortsatt sterk konkurranse i kjernemarkedet, og selskapet opplever stor mobilitet i kundemassen.

Innen personmarkedet har selskapet gjennom en rekke markedsiltak, både i egen- og i konsernregi, oppnådd en tilfredsstillende vekst. Netto premievekst var 50,2 millioner kroner i 2013. Tilsvarende var netto nysalg for året 60,9 millioner kroner.

Alt i alt hadde selskapet i 2013 en netto opptjent premie på 728 millioner kroner. Dette er en økning på 69 millioner eller 10,5 prosent fra året før.

I forsikringsåret 2013 ble det innrapportert syv større eien-domsskader med skadebeløp over 5 millioner kroner. Disse

skadene ga et samlet skadebeløp på 57,6 millioner kroner. Det generelle skadebildet var positivt med fallende skadetall innen de fleste bransjene.

Resultat

KLP Skadeforsikring AS hadde et resultat før skatt på 189,9 millioner kroner for året (105,2). Finans-avkastningen var tilfredsstillende, 6,5 prosent for året. Det generelle skadekostnadsbildet er positivt, og selskapets totale skadeprosent var 77,5 for året.

Bank

KLP Banken tilbyr utlån og innskuddsprodukter som er tilpasset målgruppen i offentlig sektor og personer tilknyttet KLPs forsikringsordninger. Konsernnets samlede utlånsvirksomhet omfatter ved utgangen av 2013 til sammen 54,7 milliarder kroner. Av dette var 21,1 milliarder kroner finansiert av KLP Banken, det resterende av Kommunal Landspensjonskasse. Utlånene var fordelt med 11,4 milliarder kroner i boliglån til privatpersoner og 43,3 milliarder kroner i offentlige lån.

Utlån til personmarkedet

Banken forvalter boliglån på egen balanse i tillegg til forvaltede boliglån for morselskapet Kommunal Landspensjonskasse. Boliglånsporteføljen hadde en god utvikling også i 2013. Ved utgangen av året hadde konsernnet 11,4 milliarder kroner i samlede utlån til personkunder. Det innebærer en nettovest på 0,9 milliarder kroner i løpet av året. Porteføljen er pantekretret innenfor forsikringsverdier, hovedsakelig innenfor 60 prosent av låneverdi. Låntageres betalingssevne inngår også i kredittvurderingen.

For å sikre en bedre og mer effektiv finansiering av boliglånsmassen er det tatt en prinsippbeslutning om å etablere KLP Boligkreditt AS, som vil basere sine innlån på obligasjoner med

fortrinnsrett. Det nye selskapet er under etablering og vil være operativt i løpet av 2014.

Utlån til offentlig sektor

KLP konsernets utlånsvirksomhet mot offentlig sektor drives av KLP Banken AS, med datterselskapet KLP Kommunekreditt AS, under merkenavnet «KLP Kommunekreditt». KLP Kommunekreditt AS er en viktig nasjonal aktør innen sitt virkeområde. Samlede utlån utgjorde 43,3 milliarder kroner ved utgangen av 2013, en økning på 2,2 milliarder kroner fra 2012. I hovedsak er økningen knyttet til utlån finansiert av KLP, mens utlån på egen balanse er redusert med 3,4 milliarder. Det ble utbetalt nye lån for til sammen 8,5 milliarder kroner i 2013. Tilsvarende tall for 2012 var 5,8 milliarder kroner.

Resultat

Resultatet i KLP Banken-konsernet ble 87,0 millioner kroner før skatt. Tilsvarende tall for 2012 var 83,7 millioner kroner. Det positive resultatet er også i 2013 hovedsakelig knyttet til KLP Kommunekreditt AS. Netto renteinntekter er økt sammenlignet med 2012. Verdøkning på likviditetsplasseringer ga store urealiserte gevinster i 2012. I 2013 er slike gevinster delvis realisert og påvirker regnskapet langt mindre. Personmarkedet, som fortsatt er i en oppbyggingsfase, kan også vise til økte netto renteinntekter i 2013.

Kapitalforvaltning Verdipapirer

KLP Kapitalforvaltning AS forvalter verdipapirporteføljer for morselskapet og de andre forsikringsvirksomhetene i gruppen, og er konsernets hovedleverandør av slike tjenester. Selskapet leverer også forvaltningstjenester til KLP Fondsforvaltning AS, som selger verdipapirfond basert på disse tjenestene til institusjonelle kunder og privatpersoner. Selskapet forvalter både aktive og indeksnære forvaltningsprodukter i så vel norske som internasjonale verdipapirer. Selskapet utgjør et av landets ledende forvaltningsmiljøer, spesielt innenfor indeksnære forvaltning. Totalt ble det forvaltet 287 milliarder kroner ved utgangen av 2013, en økning på 35 milliarder fra 2012. Av dette er 28 milliarder kroner forvaltning for eksterne kunder.

Verdipapirfond

KLP Fondsforvaltning hadde i 2013 en god økning i netto innskudd fra både konsernkunder og konserneksterne kunder. Dette i tillegg til positiv avkastning i 29 av 31 fond har gjort at forvaltningskapitalen i KLP-fondene har økt med 28 milliarder kroner, til 95 milliarder kroner ved årsskiftet.

Ved utgangen av 2013 forvalter KLP Fondsforvaltning i alt 31 verdipapirfond, hvorav ni rentefond, 18 aksjefond, to kombinasjonsfond og to spesialfond. I løpet av 2013 ble aksjefondet KLP AksjeGlobal LavBeta, et fond som investerer i aksjer med forventet lavere risiko enn markedet, startet. Selskapet har både institusjonelle kunder og personkunder. I fondene er det i alt 415 institusjonelle kundeforhold og ca 30 000 personkunde-

forhold. De institusjonelle kundene har 98 prosent av fondenes samlede forvaltningskapital.

Resultat

Kapitalforvaltningsvirksomheten oppnådde et resultat før skatt på 32,6 millioner kroner i 2013, en økning på 11,6 millioner kroner sammenlignet med 2012. Virksomheten drives etter prinsippet om at en kostnadseffektiv forvaltning skal komme interne og eksterne kunder til gode gjennom pricing av forvaltningstjenestene.

Eiendom

All forvaltning og utvikling av KLP-konsernets eiendommer utføres gjennom det heleide datterselskapet KLP Eiendom AS. Selskapet er en av Skandinavias største eiendomsaktører, og har virksomhet i Norge, Sverige, Danmark, Luxembourg og Storbritannia. KLP-konsernets eiendommer har god beliggenhet, høy bygningsmessig standard, og effektiv arealutnyttelse. Eiendomsselskapet vektlegger energisparing og miljø, og er miljøsertifisert etter ISO 14001 i Norge og Danmark.

I 2013 ble det overtatt seks eiendommer for en samlet pris på 5,4 milliarder kroner. Kjøpene bidro til å øke eiendomsandelen fra 11,5 prosent til 12,3 prosent i kollektivporteføljen. I året var prisutviklingen i eiendomsmarkedet svakt stigende, slik at netto verdistigning i eiendomsporteføljen, hensyntatt valutasing, ble 524 millioner kroner tilsvarende 1,3 prosent. Samlet verdi på eiendomsmassen er 40,1 milliarder kroner hensyntatt valutasing. KLP Eiendom har solide leietakere og lange kontrakter i sine bygg. Økonomisk utleiegrad er på 97 prosent samlet for alle eiendommene.

Utvikling av nye prosjekter står sentralt og det er en ambisjon å benytte fremtidsrettede løsninger for energieffektivisering og miljø i alle nybygg, samtidig som det er et mål å øke den miljømessige effektivitet i hele eiendomsmassen. Over den neste treårsperioden er det planlagt gjennomført flere store eiendomsutviklingsprosjekter. KLP har som målsetting å øke eiendomsseksponeringen, og det forventes betydelige investeringer også i ferdig utviklet eiendom i årene som kommer.

KLP har i tillegg til egne eiendommer en mindre eiendomsseksponering gjennom eiendomsfond. Ved årsslutt var verdien av investeringer av disse fondsandelene 658 millioner kroner.

Resultat

Eiendomsforvaltning drives kun på vegne av selskapene i eget konsern, og har derved primært bidratt til avkastning på investert kapital for kundene i livsforsikring. I sum ble virksomhetsavkastningen fra eiendom 7,0 prosent i 2013.

Rådgivning og tjenester

KLP Forsikringservice AS tilbyr forsikringsrelaterte tjenester til kommunale og fylkeskommunale pensjonskasser. Disse tjenestene baserer seg på kompetanse og systemer som er utviklet for pensjonsvirksomheten i KLP. Ved utgangen av året

var selskapet leverandør av aktuatertjenester til tolv kommunale pensjonskasser og er dermed den klart største leverandør av aktuatertjenester til kommunale pensjonskasser. Resultatet fra virksomheten var i 2013 0,9 millioner kroner før skatt.

KLP Kapitalforvaltning tilbyr rådgivning og forvaltningstjenester, som også er bygget på den kompetanse og de systemer som er utviklet for KLPs eget bruk.

KLP har i 2012/2013 utviklet et nytt konsept for leveranse av et bredt spekter av tjenester til kommunale pensjonskasser. Med dette som utgangspunkt gis det tilbud til pensjonskasser som legger pensjonskassetjenester ut på anbud på en slik måte at det passer inn i KLPs konsept. Det er foreløpig ingen kunder på denne nye løsningen, men tidlig i 2014 er det gitt to slike tilbud.

FINANSIELL SOLIDITET OG KAPITALFORHOLD

KLPs kapitalforhold er tilfredsstillende i forhold til virksomhet, størrelse og risikoprofil. KLP har meget tilfredsstillende likviditet, med en betydelig beholdning av likvide verdipapirer som kan realiseres på kort sikt. I tillegg viser kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter netto innbetalinger på 676 millioner kroner. Netto kontantstrømmer fra operasjonelle aktiviteter inneholder premieinnbetalinger til dekning av forpliktelser som forfaller flere år fram i tid.

KLPs finansielle soliditet vurderes til A+ hos Fitch Ratings, A2 hos Moody's Investor Service og A- hos Standard & Poor's.

KLPs fondsobligasjonslån og ansvarlige lån er alle evigvarende, og tilfredsstillende, så langt det er klarlagt, overgangsordningene til Solvens II. Første renteendring, som også gir KLP anledning

Soliditetskapital

milliarder kroner	2013	2012
Ansvarlig kapital bundet til kapitaldekningskrav	14,0	12,1
Ansvarlig kapital utover kapitaldekningskrav	4,1	4
Risikoutjevningfond	0,2	0,5
Tilleggsavsetninger	12,5	12,4
Kursreguleringsfond	10,4	9,3
Urealiserte verdier finansielle eiendeler til amortisert kost.	5,8	5,9
Sum soliditetskapital	46,9	44,1

Samlet soliditetskapital utgjør 16,1 prosent av kundemidler med rentegaranti ved utgangen av 2013, mot 17,4 prosent ved forrige årsskifte.

Kapitaldekningen var ved årets slutt på 10,3 prosent. Kjernekapitaldekningen var 8,7 prosent. Solvensmargindekningen var

til å innfri lånene, kommer i 2016. Selskapet vil frem til renteendringene på de to ansvarlige lånene i henholdsvis 2016 og 2017, løpende vurdere markedsforhold og fremtidig behov for ansvarlig kapital.

Soliditetsutvikling

Ved inngangen til 2014 har KLP opprettholdt en solid buffer- og soliditetssituasjon. Innenfor det handlingsrommet som er satt av Finanstilsynet for årets disponering av kunderesultat, er videre soliditetsbygging prioritert. Med Finanstilsynets anbefalinger/retningslinjer for disponeringer har det ikke vært aktuelt å styrke tilleggsavsetningene i 2013. Ved inngangen til 2013 var det avsatt 4,5 milliarder kroner for oppreservering til ny tariff som følge av lengre levetid i befolkningen (langt liv). Gjennom 2013 er de resterende 4,5 milliarder kroner avsatt til oppreservering for langt liv, slik at KLP er fullt reservert i henhold til K2013-tariffen ved ikrafttredelse 1. januar 2014. Tilleggsavsetningene på 12,5 milliarder kroner utgjør 4,5 prosent av forsikringstekniske reserver og dekker 149 prosent av ett års garantert rente. Den langsiktige målsetting er at summen av kursreserver og tilleggsavsetninger skal utgjøre tre ganger den årlige garanterte avkastningen. Ved utgangen av 2013 er dekningsgraden 2,7 år.

Nye soliditetskrav, Solvens II, vil omfatte det totale risikobillettet for forsikringsvirksomhet ved at både investeringsrisikoen og forsikringsforpliktelsene måles dynamisk. De nye krav som fremkommer ved denne metoden blir strengere enn dagens kapitaldekningsregime. Foreløpige beregninger viser imidlertid at KLP innfrir de nye kravene på en tilfredsstillende måte.

KLPs soliditetskapital har økt fra 44,1 milliarder kroner til 46,9 milliarder kroner i løpet av 2013, og er etablert på et nivå som gir den nødvendige handlefrihet for å drive konkurransedyktig og god kapitalforvaltning.

228,8 prosent mot 233,2 prosent ved utgangen av 2013. Soliditetsmålene ligger stort sett innenfor de målsettinger KLP har, og understreker KLPs sterke soliditet. Dog er det en ambisjon på sikt å styrke kjernekapitaldekningen. Den marginale nedgangen i noen nøkkeltall har sammenheng med prioriteringen av oppreservering for langt liv i 2013.

Risiko

Kontroll og styring av risiko er en forutsetning for god verdiskaping og trygghet for pensjonsmidlene. Å identifisere, vurdere og styre risikofaktorene knyttet til både forsikrings- og finansforvaltning, er derfor en svært viktig del av KLPs virksomhet. Risikobildet vurderes både selskapsvis og samlet på konsernnivå, og overvåkes innenfor de enkelte operative enhetene.

KLP gjennomførte i 2013 for andre gang en egevaluering av kapitalbehovet til selskapet slik det forventes når Solvens II-regelverket innføres (Own Risk and Solvency Assessment - ORSA). Evalueringen vurderes som gjennomgående tilfredsstillende.

I tillegg til seksjonen for uavhengig Risikoanalyse og Kontroll som har både finans- og aktuar kompetanse, er det nå også opprettet en compliance funksjon for konsernet. Seksjonene er plassert i linjen, men har rett og plikt til å rapportere avvik eller andre hendelser, direkte til konsernsjefen eller konsernstyret.

Forsikringsmessig risiko

KLPs hovedvirksomhet er livs- og pensjonsforsikring. Bransjen er preget av forutsigbarhet og i begrenset grad av enkelthendelser som kan påvirke resultatene vesentlig. For KLP vil utviklingen innenfor uførehypighet og levealder kunne påvirke risikobildet. Forventet økt levealder medfører lengre pensjoneringsstid og stiller krav til økte premiereserver. Alle norske livsforsikringselskaper innarbeidet med virkning fra 1. januar 2014 nye forutsetninger om levealder i tråd med observert dødelighet i forsikringsbestandene til og med 2009, samt forventet økning i levealder fremover etter SSBs fremskrivninger.

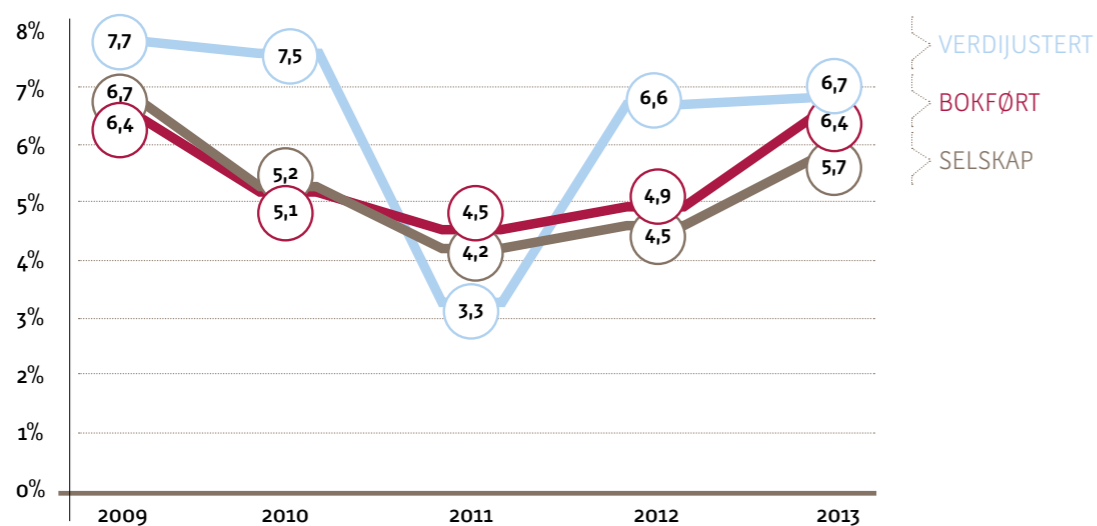
KLP har fra samme dato økt premiereservene for i sin helhet å dekke dette. Med et økende antall yrkesaktive i høyere aldersgrupper, får man økende tilgang av nye uførepensjonister. Dette er ivarettatt gjennom de avsatte premiereserver i regnskapet.

Pensjonsreformen betyr endret regelverk også for offentlig tjenstepensjon. Levealdersjustering og endret regulering ble vedtatt i 2010, mens endringer i samordning av alderspensjon for de som er født i 1954 og senere og nye regler om uførepensjon, fortsatt ikke er fastsatt. Det samme gjelder eventuelle endringer for etterlattepensjoner. Ny uføretrygd i folketrygden ble vedtatt av Stortinget i desember 2011 og trer i kraft 01.01.2015. Fra samme tidspunkt vil nye uføreytelser i offentlig tjenstepensjon tre i kraft. Arbeids- og sosialdepartementet forventes i 2014 å gjenoppta arbeidet med nye regler for samordning av alderspensjon for de som er født i 1954 og senere og eventuell individuell garanti for de som er født etter 1958. Nye regler om uføreytelser i offentlig tjenstepensjon er vedtatt av Stortinget i mars 2014. Det skal også finne sted en vurdering av den fremtidige utforming av ytelsene til etterlatte ektefeller og barn - både i folketrygden og i offentlig tjenstepensjon.

Avkastningsrisiko

KLP garanterer en årlig minsteavkastning på forvaltning av kundenes pensjonsmidler knyttet til ytelsesbaserte ordninger. For denne garantien, må kundene betale en årlig rentegaranti-premie. Rentegaranti-premien bestemmes av KLPs soliditet, den investeringsrisiko som KLP påtar seg og utviklingen i det generelle rentenivået. Rentegaranti-premien prises på nytt hvert år, noe som bidrar til å begrense risikoen knyttet til avkastningsgarantien.

BOKFØRT OG VERDIJUSTERT AVKASTNING KOLLEKTIVPORTEFØLJEN

Finansiell risiko

KLP utarbeider årlig en strategi for hvordan pensjonsmidlene skal investeres. Investeringsstrategien legger vekt på å utnytte selskapets risikobærende evne innenfor en ramme som tilsier stabilitet og langsiktighet i kapitalforvaltningen. Det defineres rammer for ulike finansielle risikoer som kredittisiko, motparteksponering, valutarisiko, bruk av derivater og likviditetsrisiko. Det er også nedfelt en kredittpolicy for konsernet, og kredittammer for totaleksponering mot de enkelte motparter fastsettes av konsernets kredittkomite.

Den finansielle risikoen følges opp løpende for å påse at risikoen er tilpasset risikoevnen innenfor de rammene som investeringsstrategien har fastsatt.

Ansvaret for operasjonell risikostyring og aktivaallokering ivaretas av en egen organisatorisk enhet. Den styrer KLPs forvaltningsstrategi gjennom mandater og påser at kapitalforvaltningen er innenfor rammer fastsatt av styret. En uavhengig kontrollenhet har ansvar for å føre tilsyn med og rapportere hvorvidt forvaltningen av selskapets midler skjer innenfor fastsatte rammer, gjeldende fullmakter og retningslinjer gitt av styret.

Operasjonell risiko

Konsernets operasjonelle risiki er knyttet til uønskede hendelser som følge av svikt i interne arbeidsprosesser, feil begått av ansatte, misligheter og kriminalitet eller eksterne hendelser. Alle prosesser i hele verdikjeden er eksponert for ulike typer operasjonell risiko. KLP har etablert rutiner for å identifisere, overvåke og treffe nødvendige tiltak som reduserer risikoen for

uønskede hendelser. Det er et daglig lederansvar på alle nivåer å identifisere og følge opp de avvik som inntreffer.

Konsernledelsen utfører årlig en gjennomgang av vesentlige risikoer i virksomheten, og disse er delegert med eierskap til en operativ leder i konsernledelsen. Styret behandler årlig risikovurderinger med dokumentasjon på etablerte styrings- og kontrolltiltak sammen med en total risikooversikt. Det er etablert rutiner for uavhengig kontroll og rapportering på forskjellige nivåer. Oppgaver og funksjoner er fordelt slik at interessekonflikter unngås og ansvar tydeliggjøres.

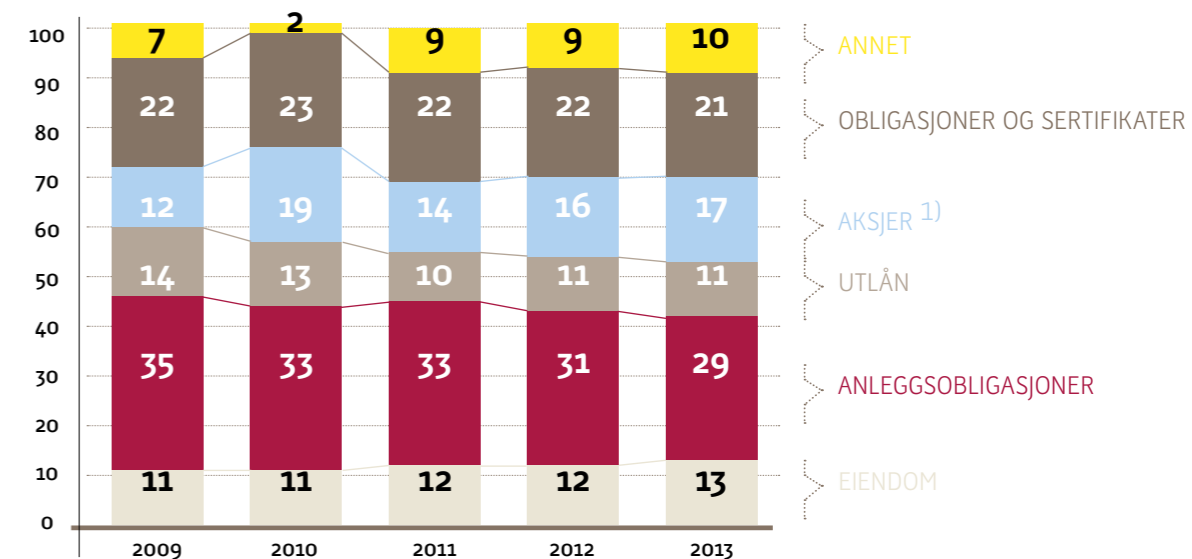
Internrevisjon

Selskapets uavhengige internrevisjon foretar vurderinger av forsikringsmessige-, finansielle- og operasjonelle risikoer. Etter dialog med styret og ledelsen, foretas vurderinger og testing av vesentlige og risikoutsatte områder med hensyn på tilfredsstillende styring og kontroll. Resultatet med eventuelle anbefalinger om nødvendige tiltak, fremlegges for ledelsen og styret, og følges opp.

SAMFUNNSANSVAR

Samfunnsansvar er av strategisk betydning for KLP. Dette virkeliggjøres ved handlinger knyttet opp til konsernets forretning. KLPs viktigste interessenter er i offentlig sektor, og visjonen er å være den beste partneren for dagene som kommer. Derfor er KLPs samfunnsansvarsstrategi å bidra til en bærekraftig offentlig sektor og å integrere samfunnsansvar i alle forretningsprosesser. Et viktig element i å nå visjonen er å levere på den triple

UTVIKLING AKTIVAALLOKERINGEN I KLP KOLLEKTIVPORTEFØLJEN Eiendeler (% av finansielle eiendeler)

bunntinjen. I tråd med dette rapporterer KLP på ikke-finansielle nøkkelindikatorer kvartalsvis. KLP avgir et ikke-finansielt tilleggsregnskap i årsrapporten, som gir viktig informasjon om konsernets mål og resultater innen samfunn, miljø, humankapital og ansvarlig investeringer.

KLP har signert FNs Global Compact, og er med det forpliktet til å arbeide for menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, miljø og anti-korrupsjon. Samfunnsansvar inkluderer også i styrings-dokumenter gjennom retningslinjer for etikk, miljø og ansvarlige investeringer. Utdypende rapportering i tråd med Global Reporting Initiative (GRI) er tilgjengelig på KLPs websider, klp.no/samfunnsansvar. Ved å integrere samfunnsansvar i KLP konsernets overordnede strategi, konsernets målkortrapportering og andre forretningsprosesser, sikres implementeringen av Global Compact og andre interne retningslinjer og prinsipper knyttet til samfunnsansvar. KLPs arbeid med samfunnsansvar fokuserer på fire områder: ansvarlighet i investeringer og produkter, ansvarlige miljøløsninger, deling av kunnskap og engasjement lokalt. Dette er områder pekt ut av egne ansatte, ledelsen og enkelte eksterne interessenter som områder av høy vesentlighet for KLP, hvor KLP har en styrke i dag, eller hvor man ønsker å strekke seg lenger.

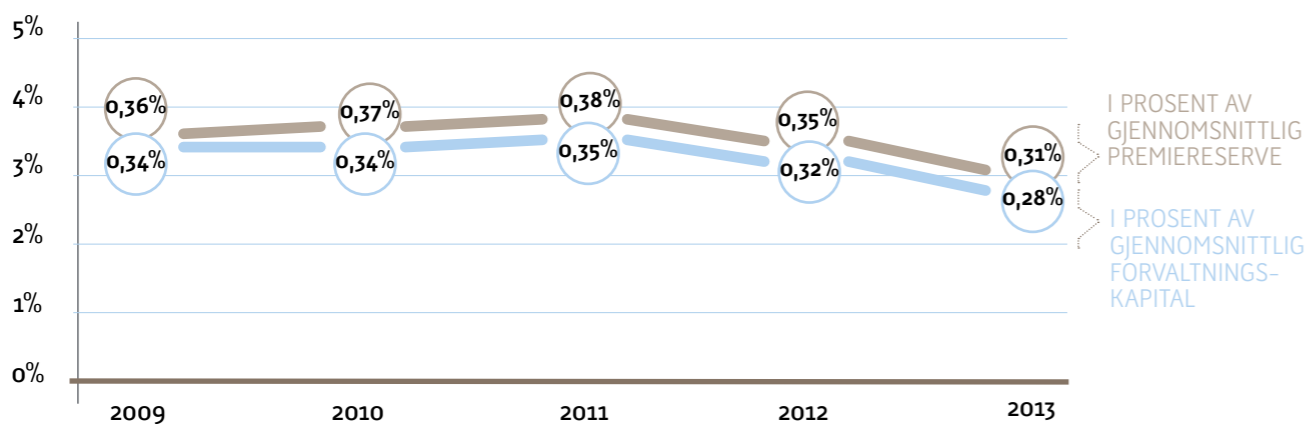
Innen samfunnsansvar er KLP særlig kjent for sitt arbeid med ansvarlige investeringer. Å sikre verdien til pensjon i dag og for dagene som kommer er en viktig oppgave, men KLPs eiere og kunder er ikke likegyldige til hvordan avkastningen skapes. Det er også en forventning og et engasjement i samfunnet

generelt for tema ansvarlige investeringer. Ikke minst er dette et område hvor KLP har mulighet til å påvirke og som er av betydning for bærekraftig utvikling.

KLPs retningslinjer er fundert i internasjonale prinsipper som FNs Global Compact, FNs prinsipper for ansvarlige investeringer (PRI) og OECDs retningslinjer for multinasjonale selskaper. Retningslinjene setter opp tre virkemidler som benyttes aktivt av KLP. Disse er uttrekk/salg av aksjer, dialog/stemmegivning og aktivt eierskap, og investeringer for bærekraftig utvikling. KLP har pr 31.12.2013 ekskludert 69 selskaper fra porteføljen pga av alvorlige og/eller systematiske brudd på internasjonale etiske normer, ti av disse ble ekskludert i 2013, i syv av disse fulgte KLP uttrekk foretatt av statens pensjonsfond utland (SPU). Fire selskaper ble reinkludert i porteføljen og to fulgte SPU avgjørelse. I tillegg har KLP i høy grad benyttet sin stemmerett ved generalforsamlinger.

For å styrke investeringer for bærekraftig utvikling, har KLP inngått et samarbeid med Norfund om å bidra til verdiskaping og arbeidsplasser i noen av de fattigste landene i verden. I alt er 500 millioner kroner øremerket investeringer med hovedvekt innenfor miljøvennlig produksjon av fornybar energi. Dette støtter både behovet for tilgang på energi og arbeidet med klimautfordringene, og gjennom å tilføre kapital til finansnæringen hvor denne styrkingen vil kunne gi viktige vekstimpulser innenfor lokalsamfunnene. Tre prosjekter er finansiert i 2013, og arbeidet med å bygge ut av sol- og vindkraft i to forskjellige afrikanske land er påbegynt.

ADMINISTRASJONSKOSTNADER

ANSATTE OG HELSE, MILJØ OG SIKKERHET (HMS)

I en organisasjon som KLP er et godt arbeidsmiljø essensielt for å levere gode resultater og nå målene. Det er derfor viktig å både måle medarbeidertilfredshet og iverksette tiltak der det er forbedringspotensiale. I tillegg er viktige indikatorer for arbeidsmiljø sykefravær og antall ansatte som slutter.

Som en del av det systematiske HMS-arbeidet som foretas i KLP kartlegges både det fysiske- og det psykososiale arbeidsmiljøet. For det fysiske arbeidsmiljøet gjennomføres en årlig HMS runde (vernerunde) og det var én arbeidsrelatert skade i 2013. Resultatene kartlegges og følges opp.

Når det gjelder det psykososiale arbeidsmiljøet gjennomføres arbeidsmiljømålinger. Resultatet av disse målingene bekrefter at arbeidsmiljøet oppfattes som godt. I tillegg har KLP redusert sykefraværet fra 4,2 prosent i 2012 til 3,9 prosent i 2013. Målet er å ha et sykefravær på under 4,0 prosent for KLP totalt.

I 2013 har tiltakene vært blant annet opplæring av ledere, verneombud og tillitsvalgte i sykefraværsoppfølging både i samarbeid med NAV Arbeidslivssenter og HR. I tillegg følger HR tettere opp enn tidligere, blant annet som en følge av nye regler for sykefraværsoppfølging.

Det er gjennomført kvartalsvise samarbeids- og arbeidsmiljøutvalgs møter (SAMU) i alle forretningsenheter og staber, samt et sentralt SAMU-møte for konsernet pr kvartal. Der har det vært diskutert både arbeidsmiljø saker samt samarbeidssaker. Konsernet jobber for en god og konstruktiv dialog med de tillitsvalgte.

Ansatte Likestilling og mangfold

KLPs retningslinjer for likestilling og mangfold ble revidert i 2013, og er basert på likeverd og rettferdighet. Dette medfører ikke bare oppmerksomhet på kjønnsmessig likestilling, men også inkludering av personer med redusert funksjonsevne og andre grupper som har problemer med innpass i arbeidslivet. KLP ønsker å reflektere mangfoldet i samfunnet for øvrig, og selskapets retningslinjer for rekruttering tilsier at minst én person med annen etnisk bakgrunn og minst én person med redusert funksjonsevne skal kalles inn til intervju så fremt de er kvalifisert til stillingen. Nye medarbeidere gjennomgår et introduksjonsprogram hvor de gjøres kjent med KLPs verdigrunnlag, etiske retningslinjer og policy for likestilling og mangfold.

Når det gjelder inkludering av personer med redusert arbeidsevne, har KLP etablerte rutiner for tilrettelegging for egne ansatte. I tillegg har KLP etablert et samarbeid med NAV Arbeidslivssenter og opprettet en IA plass for personer som har behov for å prøve ut sin arbeidsevne. I 2013 hadde KLP tre personer som arbeidet under denne ordningen.

Lønnsforskjeller mellom kvinner og menn vurderes i forbindelse med hvert lønnsoppgjør for å unngå ubegrunnede forskjeller.

Det er et mål å ha minst 40 prosent av hvert kjønn blant konsernets ledere. Dette målet er nådd på ledernivå 3, men ikke på nivå 1 og 2. Ledernivå 2 og 3 viser økt kvinneandel. Tilsvarende ønsker KLP at konsernstyre og styrene i KLPs direkte eide datterselskaper skal ha minst 40 prosent av hvert kjønn blant de eiervalgte medlemmene.

Prinsipper for avlønning

KLPs mål er å tilby sine medarbeidere gode, markedstilpassete lønns- og arbeidsbetingelser. Datterselskapene KLP Kapitalforvaltning og KLP Fondsforvaltning opererer i markeder hvor deler av lønnen er basert på oppnådde resultater og tilbyr derfor lønn som delvis er resultatavhengig til ansatte som har direkte resultatansvar. I tråd med regelverket fordeles utbetaling av en slik lønn over flere år og er delvis tilknyttet verditrukkningen i utvalgte verdipapirfond, siden KLP som gjensidig selskap ikke har egne børsnoterte egenkapitalinstrumenter. Det er ikke prestasjonslønn ellers i konsernet.

Ytre miljø

Påvirkning på ytre miljø og klima er et resultat av egen aktivitet samt indirekte via kunder og samarbeidspartnere/leverandører og investeringer i selskaper og eiendom. KLP har ambisiøse mål om å redusere dette fotavtrykket, men også om å bidra til utvikling av nye miljøløsninger. KLP Eiendom har i 2013 har gjennom aktivitet ved nybygg store muligheter til å sette høye miljøkrav og bidra til å utvikle nye og ansvarlige miljøløsninger. I 2013 startet byggingen av Forenbu S, det er det første kjøpesenter i verden som har mottatt sertifikat for Design og Prosjekteringsfasen med høyeste miljøklassifisering BREEAM «Outstanding». Byggets CO₂-avtrykk vil være 40 prosent lavere enn et nytt referansebygg. Energiforbruket vil bli ca 60 prosent lavere enn forskriftskrav og på taket til Fornebu S vil en solcellepark på ca 2 000 m² bidra med miljøvennlig energi. KLP, inklusive datterselskapene med ansatte, er miljøsertifisert.

KLP har både langsiktige og kortsiktige miljø- og klimamål. Ulike tiltak for å nå målene utarbeides og gjennomføres av miljøkomiteen. Komiteens mandat er å jobbe for å redusere KLPs miljøpåvirkning gjennom å ivareta «føre-var» - prinsippet, iverksette miljøtiltak og fremme egne ansattes engasjement for miljø.

De tre viktigste tiltakene i 2013 var å redusere papirforbruket gjennom elektronisk utsendelse av avtalepapirer og styrepapirer, redusere CO₂ utslippene gjennom å redusere energiforbruket i KLP-Huset gjennom ulike energisparingstiltak, og å øke sorteringsgraden for eget avfall gjennom forbedrede rutiner for avfallshåndtering. Dette har resultert i redusert energiforbruk/m² og økt kildesorteringsgrad.

RAMMEBETINGELSER

Pensjonsreformen

Det pågår omfattende endringer i offentlig tjenstepensjon i samsvar med prinsipper vedtatt i 2009/2010. Endringsprosessene drives av Arbeids- og sosialdepartementet.

De offentlige tjenstepensjonsordningene er forankret dels i lov og dels i tariffavtaler mellom partene i arbeidslivet.

I dag er situasjonen at pensjonsreformen har medført endret regelverk for alderspensjon i offentlig tjenstepensjon fra 2011, men de regler som er gitt dekker bare årskullene født til og med 1953 med hensyn til samordning. Det er ventet at Arbeids- og sosialdepartementet vil gjenoppta arbeidet med samordningsregler for de som er født i 1954 og senere i 2014. Nye regler om uføreytelser er vedtatt av Stortinget i mars 2014 og vil tre i kraft 01.01.2015.

Solvens II

Soliditetsregelverket for forsikring, Solvens II, er nå delvis under innføring ved at det er satt krav til organisering og rapportering som gjelder i 2014 og 2015. Full ikrafttredelse inkludert kapitalkravene vil nå sannsynligvis skje fra 01.01.2016. De formelle vedtakene som må gjøres i denne forbindelse, både i Norge og internasjonalt, er imidlertid ennå ikke gjort.

Det nye kapitalkravet som beregnes med utgangspunkt i både forsikringsrisiko og markedsrisiko i tillegg til motpartsrisiko og operasjonell risiko, blir felles for hele EU/EØS-området. Det er imidlertid usikkert i hvilken grad nasjonale myndigheter vil åpne for bruk av ordninger som reduserer kapitalkravet i en overgangsperiode.

Finanstilsynet arbeider med å få på plass et hensiktsmessig og godt tilpasset Solvens II regelverk i Norge. Det er viktig at de nødvendige tilpasningene av regelverket med nasjonale tolkninger, skjer innenfor tidsrammer som gjør det mulig for bransjen å kunne ferdigstille det omfattende interne arbeidet i de enkelte selskap i god tid innen de trer endelig i kraft.

KLP er godt i gang med forberedelsene til Solvens II og det er gjort organisasjonsmessige tilpasninger. Tidligere er det opprettet en egen seksjon for Risikoanalyse og Kontroll under ledelse av egen Risikodirektør, og det er nå også opprettet en egen compliance funksjon for konsernet.

KLPs egenkapitalmodell med stabil innkalling av egenkapital gir, sammen med annen bufferkapital, et viktig bidrag til soliditeten for selskapet.

Kapitalforvaltning

Finanstilsynet har i et høringsnotat om gjennomføring av Solvens II i norsk rett, blant annet foreslått å basere selskapenes kapitalforvaltning på «the prudent man principle» hvor risikostyring, spredning og overvåking er de viktigste elementene.

Dette vil innebære å oppheve kvantitative begrensninger som for eksempel grensen på 15 prosent eierandel i selskap som driver forsikringsfremmed virksomhet. KLP støtter forslaget, og imøteser et mer prinsippbasert regelverk.

ANDRE FORHOLD

Endringer i KLPs styre

Anita Krohn Traaseth, administrerende direktør i Hewlett-Packard Norge gikk inn i styret etter Finn Jebsen.

Eierrelasjoner

For å styrke dialogen med KLPs eiere, ble det i 2013 etablert ressursgrupper der 40 rådmenn deltok med råd og synspunkter. Arbeidet vil bli videreført i 2014. Ressurspersoner i helseforetakene har vært samlet årlig i flere år, også i 2013.

Eierstyring og selskapsledelse

KLPs vedtekter og gjeldende lovgivning gir føringer for eierstyring, selskapsledelse og en klar rolledeling mellom styrende organer og daglig ledelse.

Styret i KLP foretar en årlig gjennomgang av eierstyring og selskapsledelse i KLP, også i forhold til norsk anbefaling for god eierstyring og selskapsledelse, så langt den passer for KLPs gjensidige selskapsform og det faktum at selskapet ikke har utstedt egenkapitalinstrumenter og følgelig heller ikke er børsnotert. Valgprosedyrer til representantskap og styre er gjennom selskapets vedtekter tilpasset den direkte eierform samtidig med at viktige interessegrupper er sikret representasjon i representantskapet.

Styret har nedsatt revisjonsutvalg og kompensasjonsutvalg, og foretar årlig en evaluering av egen virksomhet og kompetanse.

Innenfor det gjensidige forsikringsselskapet Kommunal Landspensjonskasse plikter selskapets medlemmer å betale egenkapitaltilskudd i den grad det er nødvendig for å gi KLP tilfredsstillende soliditet. Slike egenkapitaltilskudd kan bare tilbakebetales i forbindelse med flytting av kundeforholdet fra KLP og skjer etter en vurdering av blant annet selskapets soliditet. Tilbakebetaling krever forhåndssamtykke fra Finanstilsynet og selskapet.

Veien fremover

KLP har ved inngangen til 2014 en sterk posisjon, selv om det også er utfordringer forbundet med den sterke veksten selskapet ventes å stå overfor og de rammebetingelser virksomheten vil møte.

KLP har gjennom historien vunnet, og tapt, kunder gjennom krevende anbudskonkurranser hvor kundene har kunnet veie flere leverandører opp mot hverandre. Ved inngangen til 2014 er selskapet for første gang i sin historie i den situasjon at nye kunder i mange tilfeller kommer fordi deres nåværende leverandør ikke lenger ønsker å gi dem det produktet de trenger.

Det er derfor opp til KLP gjennom gode løsninger og god produktleveranse, høy servicegrad, stabile og forutsigbare vilkår og god kapitalforvaltning å vise kundene at KLP virkelig er «den beste partner for dagene som kommer».

Hvis livselskapet KLP kan vise til en målt kundetilfredshet (KTI) på 75 eller bedre kan vi si at dette målet er nådd, hvilket er tilfelle ved inngangen til 2014. Det er en selvfølgelig målsetting at de nye kundene også skal rangere KLP like høyt.

For å oppnå dette legges det vekt på å videreutvikle kundebetjeningen gjennom å legge til rette for gode selvbetjeningsløsninger på web og bedre systemstøtte i saksbehandlingen. KLP erfarer at det er stadig økning i kundeforholdene, og det ventes at denne utviklingen vil fortsette. KLP har i kraft av sin størrelse mulighet for å møte denne utviklingen på en kostnadseffektiv måte gjennom å utnytte stordriftsfordeler.

God finansavkastning er en viktig forutsetning for å nå konsernets hovedmål. Dette er krevende da det fortsatt er lave renter og stor usikkerhet i verdensøkonomien. Viktigheten av god soliditet og en god risikostyring er avgjørende. For å sikre finansiell handlefrihet har KLP som målsetting å styrke de viktigste finansielle buffere, kursreguleringsfond og tilleggsavsetninger, for å bibeholde et nivå som dekker tre års garantert rente ettersom forsikringsfondene vokser.

Det kundeide selskapet KLP møter fremtidens utfordringer ved å sette kundenes ønsker og behov i sentrum. Denne tilnærmingen har ligget bak når KLP de senere år har utvidet sin forretningsmessige bredde, blant annet gjennom å utvikle gunstige personmarkedstjenester og tilbud for sine eieres ansatte.

Markeds målet for satsingen på personmarkedsprodukter er en markedsandel på 15 prosent blant de aktive medlemmene innen 2016, og blant dem skal 45 prosent være kunde på to eller flere produkter. Dette er ambisiøse mål gitt at KLP er en ny aktør i dette markedet hvor det er stor konkurranse.

Nasjonale og internasjonale initiativ er igangsatt for å skape et bedre regelverk innen forsikring, i hovedsak med det for øye å gi mer trygghet til forsikringstakerne og andre interesserte parter. KLP har som målsetting å være i forkant i forhold til de endringer som kommer, og samtidig føre en aktiv dialog med bransjen og myndighetene rundt den endelige utformingen av de nye regelverkene.

Oppreservering for de nye levealdersforutsetninger er en utfordring for forsikringsbransjen, spesielt innenfor privat tjenstepensjon. KLP går inn i 2014 fullt reservert for langt liv i henhold til den nye tariffen for levealder K2013. Det var ikke anledning til å styrke tilleggsavsetningene utenom det som ble tilført med nye kunder gjennom 2013, men resultatet i selskapsporteføljen 2013 tilfører egenkapitalen 845 millioner kroner.

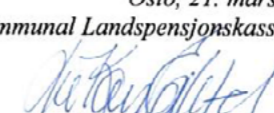
Det viktigste som er oppnådd i 2013 er at KLP i årene som kommer kan fortsette sin målbevisste styrking av finansiell bufferkapital gjennom bygging av tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond, og av egenkapitalen ved egen inntjening og årlige egenkapital tilskudd.

Til tross for lavt rentenivå, gir KLP sin soliditet grunn til optimisme i forhold til å kunne videreutvikle virksomheten på en måte som fortsatt vil skape gode verdier for både kunder, eiere og deres ansatte.

Oslo, 21. mars 2014

Styret i Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

Arne Øren,
leder

Liv Kari Eskeland,
nestleder

Marit Torgersen

Herløy Nilssen

Anita Krohn Traaseth

Jan Helge Gulbrandsen

Freddy Larsen
Valgt av og blant de ansatte

Sverre Thomes
Konsernsjef

Susanne Torp-Hansen
Valgt av og blant de ansatte

SUSANNE TORP-HANSEN

ble valgt inn som KLP-ansattes representant i styret i mai 2013. Hun har vært ansatt i KLP siden 1999 og jobber i Opplæringsavdelingen i Livdivisjonen med opplæring i pensjon. Hun er også hovedtillitsvalgt i KLP. Hennes utdanning består av juridiske fag fra Universitetet i Oslo, og informasjons- og organisasjonsfag fra BI.

ARNE ØREN Leder

Arne Øren ble gjenvalgt til styreleder i KLP i mai 2012. Han har bakgrunn som fylkesordfører for Østfold fra 1991 til 2007, og var ordfører i Rolvsøy kommune fra 1982 til 1991. Han er utdannet cand.mag. fra Universitetet i Oslo.

MARIT TORGENSEN

ble innvalgt som styremedlem i mai 2011. Hun har tidligere arbeidet til sammen 19 år i forskjellige stillinger i Norges Bank og er nå direktør for konsernstab i Eidsiva Energi. Hun har bl.a. eksamen fra Nord-Trøndelag Distrikthøgskole og master of Science fra London School of Economics.

INGJERD HOVDENAKK

er observatør i styret. Hun er sekretariatssjef i arbeidstakerorganisasjonen Unio.

LIV KARI ESKELAND

ble valgt inn i KLPs styre i mai 2012. Hun har siden 2007 vært ordfører i Stord kommune i Hordaland. Eskeland er også fylkesleder i Hordaland Høyre. Eskeland er utdannet sivilarkitekt, og var daglig leder i arkitektfirmaet Link Signatur før hun ble ordfører.

HERLOF NILSSEN

ble gjenvalgt som styremedlem i KLP i mai 2012. Nilssen er administrerende direktør i Helse Vest RHF. Han har tidligere jobbet som rådmann i Sveio kommune og Randaberg kommune, samt administrerende direktør i Haga Nor. Nilssen har utdanning fra Stavanger Ingeniørhøgskole og NTH.

ANITA KROHN TRAASETH

ble valgt inn i mai 2013. Krohn Traaseth er administrerende direktør i Hewlett-Packard Norge AS, og har 16 års erfaring fra ulike lederstillinger innenfor IKT næringen i Norge, blant annet i IBM Norge, Oracle Norge og Det norske Veritas. Hun har en master of Management fra Handelshøgskolen BI og lederstudier fra USA, blant annet ved Harvard.

FREDDY LARSEN

ble valgt inn som KLP-ansattes representant i styret i mai 2009. Han har vært ansatt i KLP siden 1986 og jobber som spesialkonsulent i IT-Liv ved KLPs kontor i Bergen. Freddy Larsen har tidligere arbeidserfaring fra Uteseksjonen og Teknisk Etat i Askøy kommune fra 1985-1986.

EGIL JOHANSEN

er fast møtende varamedlem. Han ble valgt i mai 2011. Johansen er fylkesrådmann i Vestfold og har tidligere arbeidet bl.a. som rådmann i Re kommune og Porsgrunn kommune. Han er utdannet siviløkonom fra Norges Handelshøgskole og har hatt flere styreverv innen offentlig og privat virksomhet.

ERIK KOLLERUD

er observatør i styret. Han er leder for YS Kommune og forbundsleder i Delta.

STYRET I KLP FOTO: NICOLAS TOURENC

JAN HELGE GULBRANDSEN

ble oppnevnt som styremedlem i KLP i mars 2010. Han er medlem av arbeidsutvalget i Fagforbundet og representerer den arbeidstakerorganisasjonen som har flest medlemmer i KLP.

Åpen
og tydelig

Anders Eidsnes

Medarbeiderregnskap

Fortsatt lavt sykefravær

Målrettet arbeid med fokus på nærvær, tett oppfølging og tilrettelegging på arbeidsplassen resulterer i fortsatt lavt fravær i hele konsernet. Fraværet analyseres fortløpende og tiltak settes inn ved endringer både i korttidsfravær og lengre fravær. Tiltak utarbeides i samarbeid med lederne, den ansatte og HR, og følges opp systematisk. På denne måten kan vi være i forkant og hindre uønsket utvikling. Vi hadde som mål å komme under 4 prosent i totalt i sykefravær, og dette målet nådde vi i 2013 hvor sykefraværet endte på 3,87 prosent (ned fra 4,17 prosent i 2012). Av dette utgjør korttidsfraværet under 16 dager 1,61 prosent og langtidsfraværet 3,87 prosent. Dette er en god nedgang fra 2012 hvor totalt fravær var på 4,17 prosent. Sykefraværet i KLP ligger både under nasjonalt nivå og under bransjens nivå. KLPs partner innen bedriftshelsetjenester tilbyr lege- og psykologtjenester, fysioterapi, ergoterapi samt enkelte spesialområder for å forebygge ryggplager og få gravide til å stå lengst mulig i arbeid.

Høy arbeidsglede gir gode resultater

KLP tok i 2013 i bruk en ny arbeidsmiljøundersøkelse som måler en rekke sentrale parametere som er drivere for arbeidsglede og lojalitet. Høy arbeidsglede bidrar til produktivitet og lønnsomhet og skaper en kultur som gjør at medarbeiderne trives og ønsker å fortsette å bidra til verdiskapningen i konsernet. Resultatene i KLP er svært gode, og ligger høyere enn

3,87
prosent sykefravær
Ned fra 4,17 % i 2012

i mange sammenlignbare virksomheter. Vi legger til grunn et perspektiv om at forbedringer skjer gjennom kontinuerlig arbeid og inkluderende prosesser. Samtlige avdelinger i selskapene holder oppfølgingsmøter/workshops for å identifiserer de områdene hvor endringer og justeringer vil gi størst effekt og lager konkrete planer med omforente tiltak som skal følges tett gjennom 2014 frem til neste måling.

Strategisk ledelse gir full effekt

Ledere i KLP har gjennom 2012 og 2013 deltatt på et lederutviklingsprogram der den røde tråden har snodd seg fra KLPs strategiske plattform og forretningsplan ut til den enkelte medarbeiders ansvar og oppgaver. Lederne har sett nærmere på konsernets strategiske kart, jobbet med holdninger og handlinger for å styrke KLPs forretning og markedsposisjon innenfor konsernets forretningsområder og arbeidet med verktøyet Full effekt for å sikre at hverdagens prioriteringer best mulig understøtter strategien. Dette er et av flere spesielt utviklede virkemidler til verktøykassen for å gjøre det enklere å arbeide kontinuerlig og målrettet med riktig strategisk fokus.

Kontinuerlig forbedring med kunden i sentrum

KLP skal til enhver tid levere produkter og tjenester som kundene er tilfredse med. Leveransen skal preges av effektivitet og

kundefokus slik at våre administrasjonskostnader forblir lave og slik at mest mulig av verdiskapningen kommer kundene til gode. Dette er et arbeid som krever oppmerksomhet gjennom hele organisasjonen og som medarbeiderne som er tett på kundene må involveres i. Vi har i 2013 satt i gang flere pilotprosjekter med metodikken Lean, som vil videreføres og utvides i 2014.

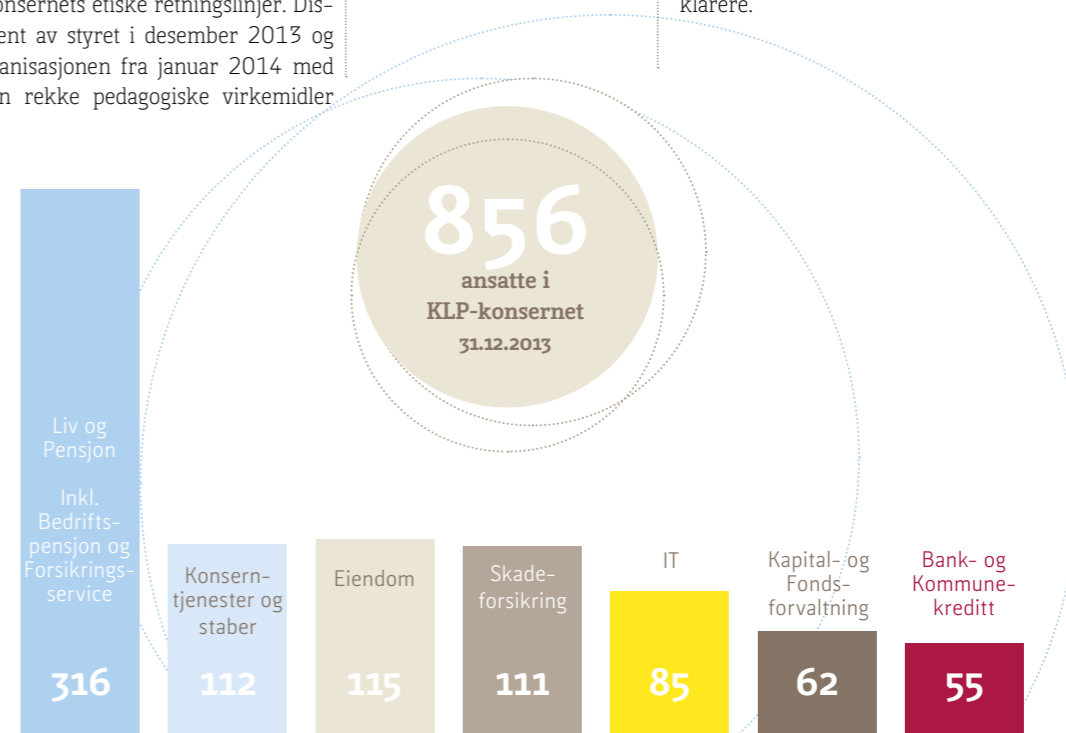
Etisk klima og etisk hverdagsrefleksjon

I KLP er etikk og samfunnsansvar en integrert og naturlig del av forretningen og dermed av medarbeidernes hverdag. I 2013 stilte vi i undersøkelsen Etikkbarometeret alle våre medarbeidere en rekke spørsmål om verdier og etiske problemstillinger. Resultatene viser betydningen av å ha konsernledelsen som tydelige rollemøller, beslutningsprosesser som er preget av høy integritet og verdiforankring og en kultur med lav terskel for å ta opp etiske problemstillinger. Vi har brukt resultatene i arbeidet med å revidere konsernets etiske retningslinjer. Disse ble godkjent av styret i desember 2013 og lansert i organisasjonen fra januar 2014 med tilbud om en rekke pedagogiske virkemidler

som dilemmatrening, quiz, og gruppefasilitering for å sikre god implementering i form av kjennskap, refleksjon og etterlevelse.

Verdivask forankret KLPs verdier

KLPs adferdsverdier – åpen, tydelig, ansvarlig, engasjert – og refleksjon rundt hva disse innebærer for den enkelte, møter medarbeidere allerede på jobbintervjuene, og videre i introduksjonsprogrammene for nye medarbeidere. I 2013 gjorde organisasjonen et dypdykk i verdiene gjennom flere workshops på kryss og tvers i organisasjonen. Målet var å undersøke om disse verdiene fremdeles var representative og bidro med tilstrekkelig kraft og fremdrift for et konsern i sterk vekst og fremgang. Dette arbeidet viste at verdiene er dypt forankret i organisasjonen og at de absolutt bidrar på en formålstjenlig måte ved å gi retning i arbeid og relasjoner. Prosessen bidro til at vi gjennom en felles diskusjon har spisset betydningen av verdiene, slik at handlinger og holdninger som springer ut av disse er enda klarere.

Åpen

Elin Anne Pedersen

Regnskap og noter KLP konsern

Resultatregnskap	67
Balanse	68
Oppstilling over endringer i egenkapitalen	70
Kontantstrømoppstilling	71
Noter:	
1. Generell informasjon	72
2. Sammendrag av de viktigste regnskapsprinsippene	72
3. Viktige regnskapsestimater og vurderinger	82
4. Segmentinformasjon	84
5. Netto inntekter fra finansielle instrumenter	86
6. Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser	87
7. Virkelig verdi hierarki	90
8. Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring	93
9. Risikostyring	94
10. Likviditetsrisiko	97
11. Renterisiko	98
12. Valutarisiko	99
13. Kreditrisiko	101
14. Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør	104
15. Pantelån og andre utlån	105
16. Investerings eiendommer	106
17. Aksjer i tilknyttede selskaper	106
18. Ansvarlige lån og fondsobligasjonslån	107
19. Sikringsbokføring	108
20. Innlån	110
21. Forsikringstekniske forhold	111
22. Driftsmidler	113
23. Skatt	114
24. Kapitalstyring og kapitaldekning	115
25. Immaterielle eiendeler	117
26. Solvensmargin	117
27. Kapitalavkastning for livsforsikrings selskaper	118
28. Pensjonsansvar egne ansatte	119
29. Lønn og forpliktelser for ledende personer m.v.	122
30. Antall ansatte	124
31. Honorar til revisor	124
32. Driftskostnader	124
33. Andre inntekter og kostnader	124
34. Annen kortsiktig gjeld	124
35. Betingede forpliktelser	125
36. Opptjent egenkapital	125

Resultatregnskap Konsern

Noter	Millioner kroner	2013	2012
4,21	Premieinntekter for egen regning	31 883	29 946
5	Løpende avkastning fra finansielle eiendeler	9 886	9 121
5	Netto renteinntekter bank	122	166
5	Netto verdiendringer på finansielle instrumenter	6 916	5 956
16	Netto inntekter fra investeringseiendommer	2 490	2 206
33	Andre inntekter	696	663
	SUM NETTO INNTEKTER	51 992	48 058
21	Erstatninger for egen regning	-12 503	-11 457
21	Endring i forsikringsmessige avsetninger	-30 324	-27 344
	Rentekostnad og verdiendring ansvarlig lån og fondsobligasjonslån	-390	234
32	Driftskostnader	-1 191	-1 131
33	Andre kostnader	-660	-651
	SUM KOSTNADER	-45 068	-40 349
	DRIFTSRESULTAT	6 924	7 709
21	Endring kursreguleringsfond i livsforsikring	-1 148	-4 342
21	Endring tilleggsavsetninger i livsforsikring	1	0
21	Midler tilført forsikringskundene i livsforsikring	-5 884	-2 370
	RESULTAT FØR SKATT	-107	997
23	Skattekostnad	-47	-7
	RESULTAT	-154	990
	Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger		
	- ytelser til ansatte	-112	329
	Justering av forsikringsforpliktelsene	10	-33
28,36	POSTER SOM SENERE IKKE VIL BLI OMKLASSIFISERT TIL RESULTATET	-102	296
	Revaluering eiendommer til bruk i egen virksomhet	24	23
	Valutaomregning utenlandske datterselskaper	1 101	-208
16,36	POSTER SOM SENERE VIL BLI OMKLASSIFISERT TIL RESULTATET NÅR SÆRLIGE VILKÅR ER OPPFYLT	1 125	-185
	SUM UTVIDET RESULTAT	1 023	111
	TOTALRESULTAT	869	1 101

Balanse Konsern

Noter	Millioner kroner	31.12.2013	31.12.2012
EIENDELER			
25	Immaterielle eiendeler	377	365
22	Varige driftsmidler	1 040	1 033
17	Investeringer i tilknyttede selskap	4	6
16	Investeringseiendom	39 744	32 322
6,13	Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall	31 758	37 283
6,13	Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer	67 272	55 917
6,7,11,13	Utlån kommuner, bedrifter og personkunder til virkelig verdi over resultat	2 121	2 254
6,13	Utlån kommuner, bedrifter og personkunder til amortisert kost	53 260	49 874
6,7,11,13	Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi over resultat	112 215	103 375
6,7	Egenkapitalinstrumenter til virkelig verdi over resultat	54 298	42 410
6,7,11,13	Finansielle derivater	1 368	1 541
6	Fordringer	2 826	1 754
8	Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring	578	300
	Kontanter og bankinnskudd	2 896	3 350
	SUM EIENDELER	369 757	331 783

Balanse Konsern

Noter	Millioner kroner	31.12.2013	31.12.2012
EGENKAPITAL			
	Innskutt egenkapital	7 659	6 891
36	Opptjent egenkapital	7 609	6 739
	SUM EGENKAPITAL	15 268	13 630
GJELD			
6,10,18,19,20	Fondsobligasjonslån	919	974
6,10,18,20	Ansvarlig lånekapital	3 151	2 891
28	Pensjonsforpliktelser	623	469
21	Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring	313 227	276 798
21	Avsetninger i innskuddsbasert livsforsikring	578	300
21	Premie-, erstatnings-, og sikkerhetsfondsavsetning i skadeforsikring	2 623	2 626
6,10,11,20	Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	17 217	20 370
6,10,11,20	Gjeld til kredittinstitusjoner	3 248	4 799
6,10,11,20	Gjeld til og innskudd kunder	4 407	2 946
6,7,10	Finansielle derivater	1 666	721
23	Utsatt skatt	93	50
34	Annen kortsiktig gjeld	6 737	5 208
	SUM GJELD	354 489	318 153
	SUM EGENKAPITAL OG GJELD	369 757	331 783
POSTER UTENOM BALANSEN			
35	Betingede forpliktelser	8 539	4 460

Oslo, 21. mars 2014

Styret i Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringselskap

Arne Øren
Leder

Liv Kari Eskeland
Nestleder

Herlof Nilssen

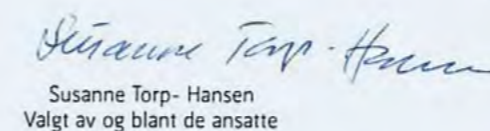
Marit Torgersen

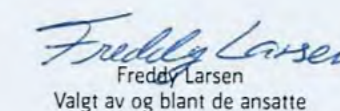
Jan Helge Gulbrandsen

Anita Krohn Traaseth

Susanne Torp-Hansen
Valgt av og blant de ansatte

Freddy Larsen
Valgt av og blant de ansatte

Sverre Thornes
Konsernsjef

Oppstilling over endringer i egenkapitalen

2013			
Millioner kroner	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital 01.01.2013	6 891	6 739	13 630
Resultat	0	-154	-154
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	0	-102	-102
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt	0	1 125	1 125
Sum utvidet resultat	0	1 023	1 023
Sum totalresultat	0	869	869
Innbetalt egenkapitaltilskudd	773	0	773
Tilbakebetalt egenkapitaltilskudd	-5	0	-5
Sum transaksjoner med eierne	768	0	768
Egenkapital 31.12.2013	7 659	7 609	15 268
2012			
Millioner kroner	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital 31.12.2011	6 217	5 847	12 064
Prinsippendring, pensjonskorridor	0	-209	-209
Egenkapital 01.01.2012	6 217	5 638	11 855
Resultat	0	990	990
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	0	296	296
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt	0	-185	-185
Sum utvidet resultat	0	111	111
Sum totalresultat	0	1 101	1 101
Innbetalt egenkapitaltilskudd	677	0	677
Tilbakebetalt egenkapitaltilskudd	-4	0	-4
Sum transaksjoner med eierne	673	0	673
Egenkapital 31.12.2012	6 891	6 739	13 630

Kontantstrømpoppstilling Konsern

Millioner kroner	2013	2012
Kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter		
Innbetalte premier direkte forsikring	24 427	26 730
Utbetalte gjenforsikringspremier	-61	-64
Utbetalte erstatninger og forsikringsytelser direkte forsikring	-11 725	-10 755
Innbetalte gjenforsikringsoppgjør for erstatninger og forsikringsytelser	63	67
Innbetalinger ved flytting	7 316	1 779
Utbetalinger ved flytting	-187	-158
Utbetalinger til andre leverandører for varer og tjenester	-702	-976
Utbetalinger til ansatte, pensjonsinnetninger, arbeidsgiveravgift mv.	-699	-666
Utbetaling av renter	-857	-1 024
Innbetaling av renter	8 116	8 017
Innbetalinger av utbytte	2 938	1 895
Utbetalinger av skatter og offentlige avgifter	-167	-161
Innbetalinger til eiendomsvirksomheten	1 488	2 125
Netto inn- og utbetalinger av lån til kunder mv.	-1 614	2 833
Innbetalinger ved salg av aksjer	40 097	19 023
Utbetalinger ved kjøp av aksjer	-43 390	-20 693
Innbetalinger ved salg av obligasjoner og sertifikater	35 659	41 220
Utbetalinger ved kjøp av obligasjoner og sertifikater	-57 010	-58 543
Innbetalinger ved salg av eiendom	0	684
Utbetalinger ved kjøp av eiendom	-5 400	-4 422
Utbetaling til investeringer i eiendeler med investeringsvalg	-215	-83
Netto inn- og utbetalinger for kjøp/salg av andre verdipapirer med kort løpetid	4 520	-7 891
Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	2 595	-1 063
Kontantstrøm fra investeringsaktiviteter		
Innbetalinger ved salg av driftsmidler mv.	1	1
Utbetalinger ved kjøp av driftsmidler mv.	-89	-82
Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter	-88	-81
Kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter		
Innbetaling ved opptak av ny langsiktig gjeld	0	0
Utbetalinger ved nedbetaling av langsiktig gjeld	-3 730	0
Innbetalinger av egenkapitalinnskudd	773	677
Utbetalinger ved tilbakebetaling av egenkapitalinnskudd	-5	-4
Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter	-2 961	673
Netto endring i kontanter og bankinnskudd	-454	-471
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens begynnelse	3 350	3 820
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens slutt	2 896	3 350

Noter Konsern

Note 1 Generell informasjon

Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap (selskapet) og dets datterselskaper (samlet konsernet) leverer pensjons-, finans-, bank- og forsikringstjenester til kommuner og fylkeskommuner, helseforetak og til bedrifter både i offentlig og privat sektor.

Det største produktområdet er kollektiv pensjonsforsikring. Innen pensjonsforsikring tilbyr konsernet kommunal tjenestepensjon, foretakspensjon og innskuddspensjon. I tillegg tilbyr konsernet gruppe-

livs- og skadeforsikring, banktjenester, fonds- og kapitalforvaltning. Kommunal Landspensjonskasse (KLP) er et gjensidig forsikringsselskap registrert og hjemmehørende i Norge. KLP har hovedkontor i Dronning Eufemias gate 10, Oslo.

Årsregnskapet til konsernet er tilgjengelig på www.klp.no.

Selskapet har ansvarlig lån notert på London Stock Exchange.

Note 2 Sammendrag av de viktigste regnskapsprinsippene

Nedenfor følger en beskrivelse av de viktigste regnskapsprinsippene som er benyttet i konsernregnskapet. Disse prinsippene er benyttet konsistent for alle perioder som er presentert.

2.1. BASISPRINSIPPER

Konsernregnskapet for KLP er utarbeidet i samsvar med International Financial Reporting Standards (IFRS) godkjent av EU med enkelte tillegg som følger av regnskapsloven og årsregnskapsforskriften for forsikringsselskaper.

Konsernregnskapet er utarbeidet med utgangspunkt i prinsipp om historisk kost, med følgende unntak:

- Investerings eiendom målt til virkelig verdi
- Eiendommer konsernet selv benytter er revaluert til virkelig verdi
- Finansielle eiendeler og gjeld (herunder finansielle derivater) vurdert til virkelig verdi over resultatet
- Finansielle eiendeler og gjeld vurdert etter reglene om virkelig verdisikring

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen foreta regnskapsmessige estimater og skjønnsmessige vurderinger. Dette vil påvirke konsernets regnskapsførte verdier av eiendeler og gjeld, inntekter og kostnader. Faktiske tall vil kunne avvike fra benyttede estimater. Områder hvor det er utvist skjønnsmessige vurderinger og estimater av vesentlig betydning for konsernet er beskrevet i note 3.

Alle beløp er presentert i millioner kroner uten desimal med mindre annet er angitt.

Regnskapet er satt opp etter forutsetning om fortsatt drift.

2.1.1 Endringer i regnskapsprinsipper og opplysninger

(a) Nye og endrede standarder tatt i bruk av konsernet

Følgende nye eller endrede IFRS'er eller IFRIC-fortolkninger som er trådt i kraft for 2013 årsregnskapet som påvirker regnskapet til konsernet i større grad:

• IAS 1 «Presentation of financial statements» er endret og medfører at poster i utvidet resultat skal deles inn i to grupper, de som senere skal omklassifiseres over resultatet og de som ikke gjør det. Endringer påvirker ikke hvilke poster som skal inkluderes i utvidet resultat.

• IFRS 7 «Financial instruments- Disclosures» er endret. Endringen krever ny noteinformasjon angående netto presentasjon av eiendeler og gjeld for å muliggjøre sammenligning mellom IFRS-rapporterende foretak og foretak som rapporterer i henhold til US GAAP.

• IAS 19 «Employee Benefits» er endret. Endringene i denne standarden medfører at alle estimatavvik, som er aktuarielle gevinster og tap, skal føres i utvidet resultat i den perioden de oppstår. Det skjer dermed en umiddelbar resultatføring av alle kostnader ved tidligere perioders opptjening ved endring i ordningen. Fjerning av korridorløsningen kan gi vesentlig mer volatilitet i utvidet resultat og egenkapitalen ettersom estimatendringene føres direkte mot utvidet resultat. For øvrige planendringer med tilbakevirkende kraft, og som ikke er betinget av fremtidig ansettelse, innregnes disse umiddelbart i resultatet, noe som kan gi store effekter i enkelte perioder.

En annen endring i standarden er at det skjer et skifte fra rentekostnad på forpliktelsen og forventet avkastning på pensjonsmidlene til et netto rentebeløp der diskonteringsrenten benyttes på netto pensjonsforpliktelse. I henhold til tidligere regler ble diskonteringsrenten brukt til å beregne rentekostnaden basert på brutto pensjonsforpliktelse, og en forventet avkastningsrente ble brukt til å beregne renteinntekten basert på brutto midler. Konseptet med forventet avkastning på midlene er således fjernet. Forventet avkastning vil generelt være høyere enn diskonteringsrenten og endringen medfører således at selskapet vil resultatføre lavere avkastning på sine pensjonsmidler enn tidligere og dermed få et lavere resultat. Forskjellen mellom faktisk avkastning på midlene og avkastningen beregnet ved diskonteringsrenten, blir behandlet som estimatavvik som føres mot utvidet resultat.

• IFRS 13 «Fair Value Measurement» definerer hva som menes med virkelig verdi når begrepet benyttes i IFRS, gir en enhetlig beskrivelse av hvordan virkelig verdi skal bestemmes i IFRS og definerer hvilke tilleggsopplysninger som skal gis når virkelig verdi benyttes. Standarden utvider ikke omfanget av regnskapsføring til virkelig verdi, men gir veiledning om anvendelsesmetode der bruken allerede er påkrevd eller tillatt i andre IFRS'er. Konsernet benytter virkelig verdi som målekriterium for visse eiendeler og forpliktelser.

(b) Standarder, endringer og fortolkninger til eksisterende standarder som ikke er trådt i kraft og hvor konsernet ikke har valgt tidlig anvendelse

• IFRS 9 «Financial Instruments» omhandler klassifikasjon, måling og innregning av finansielle eiendeler og forpliktelser samt sikringsbokføring. IFRS 9 ble utgitt i november 2009, oktober 2010 og november 2013. Den erstatter de deler av IAS 39 som omhandler tilsvarende problemstillinger. Etter IFRS 9 skal finansielle eiendeler klassifiseres i to kategorier: de som skal måles til virkelig verdi og de som skal måles til amortisert kost. Målekategori bestemmes ved første gangs regnskapsføring av eiendelen. Klassifiseringen avhenger av enhetens forretningsmodell for styring av sine finansielle instrumenter og karakteristikken av kontantstrømmene til det enkelte instrumentet. For finansielle forpliktelser viderefører standarden stort sett kravene i IAS 39. Den største endringen er at i tilfeller der virkelig verdi-opsjonen er tatt i bruk for en finansiell forpliktelse, skal endringer i virkelig verdi som skyldes endring i enhetens egen kredittisiko innregnes i utvidet resultat og ikke i det tradisjonelle resultatet, med mindre dette fører til en situasjon der sammenstilling ikke oppnås («accounting mismatch»). IFRS 9 medfører en rekke endringer og forenklinger som vil føre til at mulighetene for bruk av sikringsbokføring vil øke. Konsernet har fortsatt ikke fullt ut vurdert virkningen av IFRS 9. Konsernet vil også vurdere virkningen av de resterende deler av IFRS 9 når disse er fullført. Ikrafttredelsesdatoen for IFRS 9 er ennå ikke bestemt, men vil ikke være tidligere enn 1. januar 2017.

• IFRS 10 «Consolidated Financial Statements» er basert på dagens prinsipper om å benytte kontrollbegrepet som det avgjørende kriteriet for å bestemme om et selskap skal inkluderes i konsernregnskapet til morselskapet. Standarden gir utvidet veiledning til vurderingen av om kontroll er til stede i de tilfeller hvor dette er vanskelig. Med bakgrunn i det nye kontrollbegrepet vil mange av konsernets verdipapirfond måtte konsolideres, i tillegg til noen andre selskapsinvesteringer. Omfanget er ikke endelig klart. Konsernet har ikke vurdert alle mulige konsekvenser som følge av IFRS 10. Konsernet planlegger å anvende standarden for regnskapsperioder som begynner 1. januar 2014 og senere.

• IFRS 12 «Disclosures of Interest in Other Entities» inneholder opplysningskravene for økonomiske interesser i datterselskaper, felleskontrollert virksomhet, tilknyttede selskaper, selskaper for særskilte formål "SPE" og andre ikke-balanseførte selskaper. Konsernet har ikke vurdert den fulle innvirkning av IFRS 12. Konsernet planlegger å anvende standarden for regnskapsperioder som begynner 1. januar 2014 og senere.

For øvrig er det ingen andre IFRS'er eller IFRIC-fortolkninger som ikke er trådt i kraft som forventes å ha en vesentlig påvirkning på regnskapet.

2.1.2 Endringer av regnskap i forhold til tidligere perioder

Det er foretatt enkelte reklassifiseringer i regnskapet i forhold til tidligere perioder, og sammenligningstall er omarbeidet tilsvarende. Dette medfører at enkelte linjer og noter ikke er direkte sammenlignbare med årsregnskapet for 2012. Oppstillingen nedenfor viser totale endringer som er foretatt:

Regnskapslinje: (Tall i mill. NOK)	Endret beløp:
Resultatregnskapet:	
Løpende avkastning fra finansielle eiendeler	(-) 23
Netto verdiendring på finansielle eiendeler	117
Andre inntekter	(-) 117
Driftskostnader	18
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	296
Summert effekt på totalresultatet	292
Balansen:	
Opptjent egenkapital	83
Pensjonsforpliktelser	(-)100
Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring	17
Summert effekt på eiendelssiden/egenkapital og gjeld	83/(-83)

Endringene av IAS 19 «Employee Benefits», som beskrevet under punkt 2.1.1 a) har pliktig anvendelse fra regnskapsår som startet 1. januar 2013, med retrospektiv anvendelse på 31.12.2012 tallene. Tabellen under gir en spesifisering av de beløpsmessige effektene standarden har hatt på regnskap i forhold til tidligere perioder:

Beløp i tusen kroner	Opprinnelig Effekt 2012		Endret 31.12.2012
	31.12.2012	IAS 19	
Resultatregnskap			
Driftskostnader	-150	19	-132
Løpende avkastning fra finansielle eiendeler	0	-23	-23
Skattekostnad ²⁾	0	0	0
Resultat for perioden	-150	-4	-155
Øvrige resultatelementer for perioden			
Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger			
- ytelser til ansatte	0	329	329
Skatt på øvrige resultatelementer ²⁾	0	0	0
Utvidet resultat	0	329	329
Totalresultat	-150	325	175

	Opprinnelig Effekt 2012	Endret	
Beløp i tusen kroner	31.12.2012	IAS 19	31.12.2012
Balanse			
Egenkapital	13 547		13 547
Nullstilling korridor 01.01.2012		-209	-209
Totalresultat		292	292
Egenkapital 31.12.2012	13 547	83	13 630
Pensjonsforpliktelse	569		569
Nullstilling korridor 01.01.2012		225	225
Totalresultat		-292	-292
Pensjonsforpliktelse 31.12.2012¹⁾	569	-67	502
Forsikringsmessige avsetninger			
i livsforsikring	276 781	17	276 798
Utsatt skatt/-skattefordel ²⁾	0	0	0

¹⁾ Inkluderer pensjonsforpliktelsens for ansatte i KLP Eiendom AS, som inngår i kollektivporteføljen.

²⁾ Skatten blir ikke berørt.

2.2 KONSOLIDERINGSPRINSIPPER

2.2.1 Datterselskaper

Som datterselskaper regnes alle enheter der konsernet har bestemmende innflytelse/kontroll. Bestemmende innflytelse oppnås normalt gjennom eie av mer enn halvparten av stemmeberettiget kapital. I kontrollvurderingen inkluderes også virkningen av potensielle stemmeretter som kan utøves eller konverteres på balansedagen. Datterselskaper blir konsolidert fra det tidspunkt hvor konsernet overtar kontrollen, og de utelates fra konsolideringen når kontrollen opphører. Verdipapirfond hvor konsernet har majoriteten av investeringene er utelatt fra konsolideringen. Dette gjelder uavhengig av verdipapirfondets juridiske form, og hvorvidt kapitalforvaltningen i fondet utføres av konsernet.

Kjøp av datterselskaper regnskapsføres etter oppkjøpsmetoden. Anskaffelseskost settes lik virkelig verdi av eiendeler som ytes som vederlag ved kjøpet, egenkapitalinstrumenter som utstedes og pådratte forpliktelser ved overføring av kontroll. Det oppkjøpte selskapets identifiserbare eiendeler og gjeld verdsettes til virkelig verdi. Dersom anskaffelseskost overstiger virkelig verdi av identifiserbare netto eiendeler i datterselskapet, balanseføres overskytende som goodwill. Dersom anskaffelseskost er lavere, resultatføres differansen på oppkjøpstidspunktet.

Konserninterne transaksjoner og mellomværende mellom konsernselskaper er eliminert. Dersom konsernselskaper avlegger regnskaper etter andre prinsipper enn konsernet, omarbeides disse for å oppnå samsvar med konsernets regnskapsprinsipper før de konsolideres. Konsernets regnskap presenteres i norske kroner, og datterselskaper i utenlandsk valuta omregnes til norske kroner på balansedagens valutakurs. Ved konsolidering av resultatposter i utenlandsk valuta, benyttes gjennomsnittlig valutakurs.

2.2.2 Tilknyttede selskaper

Tilknyttede selskaper er enheter hvor konsernet har betydelig innflytelse uten å ha kontroll. Normalt oppnås betydelig innfly-

telse ved eierandel mellom 20 – 50 prosent av stemmeberettiget kapital. Konsernet har i tillegg til å eie minst 20 prosent av stemmeberettiget kapital, betydelig innflytelse gjennom styrerepresentasjon eller på annen måte, i alle selskaper som er definert å være tilknyttet selskap.

På kjøpstidspunktet regnskapsføres investering i tilknyttet selskap til anskaffelseskost. Egenkapitalmetoden benyttes for regnskapsføring i påfølgende perioder. Det innebærer at konsernets andel av over- eller underskudd i tilknyttede selskaper resultatføres og tillegges balanseført verdi sammen med ikke resultatførte egenkapitalendringer. Konsernet resultatfører ikke andel av underskudd dersom det medfører at balanseført verdi av investeringen blir negativ med mindre konsernet har påtatt seg forpliktelser på vegne av det tilknyttede selskapet.

Der det har vært nødvendig er regnskapsprinsipper i tilknyttede selskap endret for å oppnå samsvar med konsernets regnskapsprinsipper.

2.3 VIRKSOMHETSSEGMENTER

Konsernets forretningsmessige segmenter er definert i forhold til forretningsområder hvor risiko og avkastning skiller seg fra hverandre. Konsernets forretningssegmenter er gruppert i offentlig tjenestepensjon og gruppelev, foretakstjenestepensjon, skadeforsikring, bank, kapitalforvaltning og øvrig virksomhet. Segmentene er nærmere omtalt i note 4.

2.4 OMREGNING AV TRANSAKSJONER I UTENLANDSK VALUTA

2.4.1 Funksjonell valuta og presentasjonsvaluta

Konsernregnskapet presenteres i norske kroner, som er den funksjonelle valutaen til morselskapet.

2.4.2 Transaksjoner og balanseposter

Transaksjoner i utenlandsk valuta er omregnet til norske kroner ved å benytte valutakursen på transaksjonstidspunktet. Valutagevinster- og tap på transaksjoner i utenlandsk valuta resultatføres. Det gjelder også omregning av pengeposter (eiendeler og gjeld) på balansedagen.

Omregningsdifferanser på ikke-pengeposter inngår som del av gevinst og tap ved vurdering til virkelig verdi. Omregningsdifferanser knyttet til ikke-pengeposter som aksjer til virkelig verdi over resultatet, inngår som et element i resultatført verdiendring.

2.4.3 Konsernselskaper

Enheter som konsolideres, og som har annen funksjonell valuta enn presentasjonsvalutaen, behandles som følger:

- Balansen er regnet om til balansedagens kurs
- Resultatregnskapet er regnet om til gjennomsnittskurs (dersom gjennomsnittskurs ikke totalt sett gir et rimelig estimat på bruk av transaksjonskurs, brukes transaksjonskursen)
- Omregningsdifferanser føres over utvidet resultat

2.5 VARIGE DRIFTSMIDLER

Konsernets varige driftsmidler består i hovedsak av kontormaskiner, inventar, biler og fast eiendom som benyttes av konsernet i dets virksomhet.

Fast eiendom benyttet av konsernet revalueres til virkelig verdi basert på periodiske verdivurderinger utført av konsernet, med fradrag for avskrivninger. Verdivurderingen utføres regelmessig. Prinsippene for verdivurdering av eiendommene er de samme som for investeringseiendom, og er nærmere beskrevet i forbindelse med prinsippene for regnskapsmessig behandling av investeringseiendom. Øvrige varige driftsmidler er regnskapsført til anskaffelseskost inkludert kostnader som kan direkte henføres til driftsmidlet, med fradrag for av- og nedskrivninger.

Påfølgende kostnader vedrørende driftsmidler aktiveres som en del av driftsmidlet dersom det er sannsynlig at påkostningen bidrar til fremtidige økonomiske fordeler for konsernet, og kostnaden kan måles pålitelig. Reparasjon og vedlikehold resultatføres i den perioden utgiftene pådras.

Økning av balanseført verdi på egenbenyttet eiendom som følge av revaluering, føres over utvidet resultat til egenkapitalen som endring i revalueringfond. En nedregulering av eiendommens virkelige verdi regnskapsføres over utvidet resultat mot eiendommens andel av revalueringfondet. En eventuell ytterligere nedregulering resultatføres over ordinært resultat.

Avskrivning er beregnet ved bruk av lineær metode, slik at anleggsmidlenes anskaffelseskost, eller revaluert verdi, avskrives til restverdi over forventet brukstid, som er:

Bygninger:	50 år
Kontormaskiner:	3–5 år
Biler:	5 år
Inventar:	3–5 år

For noen driftsmidler hvor verdifallet antas å være høyest i starten, er det benyttet saldoavskrivning.

Bygninger dekomponeres dersom vesentlige deler har signifikant ulik brukstid. Hver komponent avskrives i forhold til komponentens brukstid.

Årlig vurderes driftsmidlenes utnyttbare levetid. Ved indikasjon på verdifall utover restverdi, foretas det beregning av gjenvinnbart beløp. Dersom gjenvinnbart beløp er lavere enn restverdi foretas det nedskrivning til gjenvinnbart beløp.

Gevinst og tap ved avgang består av salgspris fratrukket balanseført verdi på salgstidspunktet. Gevinst og tap ved avgang resultatføres. Ved salg av revaluert driftsmiddel, overføres eventuelt beløp i revalueringreserven tilknyttet driftsmidlet til opptjent egenkapital.

2.6 INVESTERINGSEIENDOM

Fast eiendom som ikke benyttes av konsernet, er klassifisert som investeringseiendom. Dersom en eiendom delvis benyttes av konsernet, og delvis er utleid til eksterne, klassifiseres den delen som leies ut til eksterne som investeringseiendom dersom den kan seksjoneres ut.

Investeringseiendom består av bygninger og tomter, og vurderes til virkelig verdi på balansedagen. Konsernet benytter en verdsettelsesmodell for å beregne markedsverdi.

Verdsettelsesmetoden er basert på neddiskontering av eiendommens forventede netto kontantstrøm med markedets avkastningskrav.

Ved beregning av netto kontantstrøm benyttes i utgangspunktet markedsleie til någjeldende betingelser, mens det for perioder etter kontraktsutløp fastsettes en antatt markedsleie. Videre hensyntas et inntektsfradrag basert på forventet ledighet, forventede påkostninger og normale driftskostnader.

Forventet kontantstrøm neddiskonteres med et avkastningskrav som fastsettes med grunnlag i den risikofrie renten (10 – års norsk statsobligasjonsrente) justert med et tillegg for estimat på en 20 – års risikofri rente. Estimert på 20 – årsrenten tilsvarer helningen på swapkurven mellom 10 og 20 år. Den risikofrie renten tillegges så en generell eiendomsrisiko for å finne avkastningskrav for prime eiendommer. Til sist legges det på en risikopremie som fastsettes ut i fra risikovilligheten blant investorene i eiendomsmarkedet hensyntatt eiendomsspesifikke forhold som geografi, eiendomstype, kontrakter, leietakere og teknisk tilstand på eiendommen.

Kvartalsvis takseres et fast utvalg av eiendommene til konsernet av eksterne, uavhengige og kvalifiserte aktører. Ved vesentlig avvik fra egen vurdering av virkelig verdi analyseres differansene og verdsettelsesmodellens parametere justeres dersom dette viser seg nødvendig.

Endringer i virkelig verdi resultatføres under linjen «Netto inntekter fra investeringseiendommer».

Dersom en investeringseiendom tas i bruk av konsernet, reklassifiseres eiendommen til varig driftsmiddel. Virkelig verdi på reklassifiseringstidspunktet utgjør kostpris for den reklassifiserte eiendommen.

Dersom en eiendom konsernet har benyttet blir leid ut til eksterne, reklassifiseres eiendommen til investeringseiendom. Enhver differanse mellom bokført verdi og virkelig verdi på reklassifiseringstidspunktet posteres mot egenkapitalen som en revaluering.

Eiendommer klassifisert som «anlegg under utførelse» bokføres til kostpris i den grad virkelig verdi ikke kan måles pålitelig. Eiendommen måles til kost fram til dens virkelige verdi enten kan måles på en pålitelig måte eller til eiendommen er ferdigstilt

Det er tatt hensyn til utsatt skatt på verdiendring for investeringseiendom.

2.7 IMMATERIELLE EIENDELER

Konsernets immaterielle eiendeler består i all hovedsak av aktive IT- systemer. Ved kjøp av nytt IT- system aktiveres direkte henførbare kostnader utbetalt til systemleverandør, samt ekstern konsulentbistand og internt medgåtte kostnader for å få systemet installert og klart til bruk.

Ved videreutvikling av IT- systemer aktiveres både eksterne og interne kostnader jfr. ovenfor. Systemendringer som betraktes som vedlikehold kostnadsføres løpende.

Når et IT-system er ferdigstilt, avskrives aktiverte kostnader lineært over forventet brukstid. Ved senere aktiveringer grunnet videreutvikling avskrives disse over den opprinnelig fastsatte brukstid med mindre påkostningen øker systemets totale forventede brukstid.

Ved indikasjon på at balanseført verdi av et aktivert IT-system er høyere enn gjenvinnbart beløp, foretas det test for verdifall. Hvis balanseført verdi er høyere enn gjenvinnbart beløp (nåverdi ved fortsatt bruk/eie), foretas det nedskrivning til gjenvinnbart beløp.

2.8 FINANSIELLE INSTRUMENTER

2.8.1 Klassifisering

Finansielle instrumenter blir ved første gangs innregning klassifisert i en av følgende kategorier

Finansielle eiendeler

- Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet
- Utlån og fordringer regnskapsført til amortisert kost
- Hold - til - forfall - investeringer regnskapsført til amortisert kost

Finansielle forpliktelser

- Finansielle forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi over resultatet
- Andre finansielle forpliktelser regnskapsført til amortisert kost

a) Finansielle eiendeler og forpliktelser til virkelig verdi over resultatet

Innenfor denne kategorien kan tilordningen være pliktig eller bestemt regnskapsført til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet.

- Finansielle eiendeler holdt for omsetning er eiendeler som er anskaffet primært med henblikk på å gi fortjeneste fra kortsiktige prissvinginger. Konsernets derivater inngår i denne kategorien med mindre de inngår som en del av en sikring.
- Finansielle eiendeler og forpliktelser bestemt regnskapsført til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet er klassifisert i denne kategorien dersom de finansielle instrumentene enten forvaltes som en gruppe, og hvor deres inntjening vurderes og rapporteres til ledelsen på grunnlag av virkelig verdi eller dersom klassifiseringen eliminerer eller reduserer regnskapsmessig inkonsistens i målingen.

De finansielle eiendelene omfatter aksjer og andeler, verdipapirfondsandeler, obligasjoner, sertifikater og utlån, mens de finansielle forpliktelsene omfatter gjeld til kredittinstitusjoner og derivater.

b) Utlån og fordringer regnskapsført til amortisert kost

Utlån og fordringer er finansielle eiendeler, med unntak av derivater, med faste eller bestembare betalinger, og som ikke omsettes i et aktivt marked eller som konsernet har intensjon om å selge på kort sikt eller har øremerket til virkelig verdi over resultat. Utlån og fordringer til amortisert kost består av:

- Lån og fordringer tilknyttet investeringsvirksomheten
- Lån og fordringer øvrige inklusive fordringer på forsikringstakere

Lån og fordringer i investeringsvirksomheten omfatter gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer dvs. obligasjoner som ikke er priset i et aktivt marked, samt utlån til kommuner, bedrifter og personkunder.

c) Finansielle eiendeler som holdes til forfall

Finansielle eiendeler som holdes til forfall består av finansielle eiendeler, som ikke er derivater, og som har faste eller bestembare betalinger og et definert forfallstidspunkt, og som konsernet har intensjon og evne til å holde til forfall med unntak for:

- De som foretaket ved førstegangsinnregning øremerker til virkelig verdi over resultatet
- De som oppfyller definisjonen til lån og fordringer.

Kategorien omfatter obligasjoner som regnskapsføres til amortisert kost.

d) Andre finansielle forpliktelser regnskapsført til amortisert kost

Kategorien omfatter ansvarlig lån, utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett og gjeld til og innskudd fra kunder.

2.8.2 Regnskapsføring og måling

Kjøp og salg av finansielle instrumenter regnskapsføres til virkelig verdi på handelsdato, det vil si når konsernet har forpliktet seg til å kjøpe eller selge det finansielle instrumentet. Direkte kjøpsomkostninger inkluderes i anskaffelseskost med unntak for kjøpsomkostninger knyttet til finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultat. For disse instrumentene kostnadsføres kjøpsomkostningene direkte. Finansielle eiendeler fraregnes når konsernet ikke lenger har rett til å motta kontantstrømmen fra eiendelen eller konsernet har overført all risiko og rettigheter knyttet til eierskapet. Finansielle forpliktelser fraregnes når den underliggende plikten i kontrakten er oppfylt, kansellert eller utløpt.

a) Verdimåling til virkelig verdi

Prinsippene for beregning av virkelig verdi relatert til de ulike instrumentene fremkommer av note 6.

b) Verdimåling til amortisert kost

Finansielle instrumenter som ikke måles til virkelig verdi måles til amortisert kost ved bruk av effektiv rente metode. Internrenten fastsettes ved diskontering av kontraktsfestede kontantstrømmer over forventet løpetid. Kontantstrømmene inkluderer etableringsgebyrer og direkte transaksjonskostnader samt eventuell restverdi ved utløpet av forventet løpetid. Amortisert kost er nåverdien av disse kontantstrømmene neddiskontert med internrenten.

c) Nedskrivning av finansielle eiendeler som måles til amortisert kost

Ved vurderingen av om det foreligger verdiforingelse av en finansiell eiendel legges det vekt på hvorvidt utsteder/debitor har vesentlige finansielle vanskeligheter og om det foreligger kontraktsbrudd, herunder mislighold. Det vurderes om det er sannsynlig at skyldner går konkurs, hvorvidt det finnes et aktivt marked for eiendelen på grunn av finansielle vanskeligheter, eller om det observeres målbar nedgang i forventet kontantstrøm fra en gruppe finansielle eiendeler. Vurderingen baseres utelukkende på historiske forhold, fremtidige hendelser vurderes ikke uansett grad av sannsynlighet.

Dersom det foreligger objektive bevis for verdifall foretas det nedskrivning. Nedskrivningen beregnes ved å sammenligne ny, forventet kontantstrøm med opprinnelig kontantstrøm diskontert med hhv. opprinnelig effektiv rente (eiendeler med fast rente) eller med effektiv rente på måletidspunktet (eiendeler med

flytende rente). Nedskrivningen reduserer eiendelens balanseførte verdi og innregnes i resultatregnskapet under «Løpende avkastning fra finansielle eiendeler».

Tapsvurdering og tapsnedskrivning foretas kvartalsvis på individuelle utlån. Låneengasjement med ubetalte terminer eldre enn 90 dager eller kreditter med overtrett eldre enn 90 dager gjennomgås på balansedagen. I tillegg foretas det en løpende vurdering av andre låneengasjementer hvor det foreligger objektive bevis for verdifall.

Utlån vurderes også gruppevis. Dersom det foreligger objektive bevis for at en gruppe av utlån har verdifall foretas det en nedskrivning.

2.8.3 Presentasjon i balanse og resultatregnskap

a) Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultat

Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet presenteres i balansen enten som «Utlån kommuner, bedrifter og personkunder til virkelig verdi over resultat», «Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi over resultat» eller «Egenkapitalinstrumenter til virkelig verdi over resultat». Renteinntekter og aksjeutbytte inkluderes i linjen «Løpende avkastning fra finansielle eiendeler». For bankvirksomheten inngår renteinntektene i linjen «Netto renteinntekt bank». Øvrige verdiendringer inngår i linjen «Netto inntekter fra finansielle instrumenter».

b) Utlån og fordringer til amortisert kost

Utlån og fordringer til amortisert kost presenteres i balansen enten som «Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer», «Utlån til kommuner, bedrifter og personkunder», «Fordringer» eller «Kontanter og bankinnskudd». Renteinntekter inkluderes i linjen «Løpende avkastning fra finansielle eiendeler». For bankvirksomheten inngår renteinntektene i linjen «Netto renteinntekt bank». Verdiendringer som kan knyttes til objektive indikasjoner på verdifall samt valutaendringer inngår i linjen «Netto inntekter fra finansielle instrumenter».

c) Finansielle eiendeler som holdes til forfall

Finansielle eiendeler som holdes til forfall består av obligasjoner notert i et aktivt marked og presenteres i balansen som «Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall». Renteinntekter etter effektiv rente metoden inkluderes i linjen «Løpende avkastning fra finansielle eiendeler». Verdiendringer som kan knyttes til objektive indikasjoner på verdifall samt urealiserte valutaendringer inngår i linjen «Netto inntekter fra finansielle instrumenter».

d) Gjeld til og innskudd fra kunder

Gjeld til og innskudd fra kunder bokføres til virkelig verdi i balansen når innskuddet blir registrert som overført til kundens konto. I etterfølgende perioder regnskapsføres gjeld til og innskudd fra kunder med flytende rente til amortisert kost etter den effektive rentemetode. Rentekostnadene inngår i linjen «Netto renteinntekt bank».

e) Ansvarlige lån

Ansvarlige lån regnskapsføres til virkelig verdi ved opptak. Ved påfølgende måling regnskapsføres ansvarlig lån til amortisert kost med bruk av effektiv rentemetode. Metoden benyttes for å tilordne rentekostnadene over en relevant periode, og posteres over resultatet på linjen». Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån». Ansvarlig lån i utenlandsk valuta omreg-

nes til norske kroner på balansedagen. Verdiendring som følge av valutaendringen posteres over resultatet, og inngår i linjen «Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån».

f) Utstedt fondsobligasjon

Fondsobligasjon regnskapsføres til pålydende på utstedelsestidspunktet, og vurderes deretter til amortisert kost. På fondsobligasjon som er sikret mot valuta – og renteendringer (virkelig verdisikring), justeres bokført verdi med verdiendring i sikret risiko. Verdiendringen føres over resultatet på linjen «Netto kostnader ansvarlige lån og fondsobligasjonslån».

g) Utstedte obligasjoner med fortrinnsrett

Utstedte obligasjoner med fortrinnsrett regnskapsføres første gang til virkelig verdi, det vil si pålydende justert for eventuell over-/underkurs ved utstedelse. Ved etterfølgende måling er obligasjonene vurdert til amortisert kost med den effektive rentemetode. Rentekostnadene inngår i linjen «Netto renteinntekt bank» i resultatregnskapet.

Utstedte obligasjoner med fast rente regnskapsføres etter reglene om virkelig verdisikring i den grad disse er sikret mot endring i rentenivået.

h) Gjeld til kredittinstitusjoner

Gjeld til kredittinstitusjoner balanseføres til markedsverdi ved anskaffelse. Ved etterfølgende måling benyttes virkelig verdi da dette eliminerer eller reduserer regnskapsmessig inkonsistens. Rentekostnadene inngår i linjen «Netto renteinntekt bank» mens øvrige verdiendringer inngår i linjen «Netto gevinst fra finansielle instrumenter» i resultatregnskapet.

i) Derivater og sikring

Finansielle derivater balanseføres til virkelig verdi på det tidspunktet avtalen inngås. Ved etterfølgende måling regnskapsføres derivatene til virkelig verdi og presenteres som en eiendel dersom verdien er positiv og som en forpliktelse dersom verdien er negativ. Regnskapsføringen av tilhørende gevinster og tap avhenger av hvorvidt derivatet er utpekt som et regnskapsmessig sikringsinstrument, og i hvilken type regnskapsmessig sikring derivatet inngår.

For derivater som ikke inngår i regnskapsmessig sikringsforhold, resultatføres gevinster og tap løpende på linjen for «Netto inntekter fra finansielle instrumenter». Disse inngår i kategorien finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultat.

Konsernet har i tre tilfeller benyttet seg av regnskapsmessig sikring (sikringsbokføring). I ett tilfelle er sikringsbokføring benyttet ved sikring av utstedt fondsobligasjon (sikringsobjekt) mot verdiendringer som følge av endringer i rente- og valutakurs (virkelig verdisikring). Sikringsinstrumentet er en kombinert rente- og valutawap. Sikringsforholdet er dokumentert og sikringens effektivitet måles løpende. I det andre tilfellet er det virkelig verdi sikring av fastrente innlån som er sikret mot renterisiko. Sikringsforholdet er dokumentert og sikringens effektivitet måles løpende. Det tredje tilfellet er virkelig verdi sikring av fastrente utlån. Sikringsforholdet er dokumentert og effektiviteten måles løpende.

Endring i virkelig verdi på sikringsinstrumentet er innregnet i resultatregnskapet på linjen for «Netto inntekter fra finansielle instrumenter». Verdiendringer på sikringsobjektet som kan henføres til den sikrede risikoen, er regnskapsført som en korreksjon av sikringsobjektets balanseførte verdi og innregnet i resultatet på linjen for «Netto kostnader ansvarlige lån og fondsobligasjonslån» og «Netto renteinntekter bank». I de tilfeller hvor et verdipapir har innebygde derivater som ikke er skilt ut, vil derivatets verdi inngå i papirets verdi som helhet. Verdiendringen i KLP Konsern vil rapporteres på resultatlinjen «Netto inntekter fra finansielle instrumenter».

2.9 MOTREGNING

Finansielle eiendeler og finansiell gjeld er bare motregnet i den grad det foreligger en juridisk rett til å motregne eiendel mot gjeld, videre at man har intensjon om å motregne, samt at forfallstidspunktet for eiendelen samsvarer med forfallstidspunktet for gjelden.

2.10 KONTANTER OG KONTANTEKVIVALENTER

Som kontanter og bankinnskudd regnes kontantbeholdning og bankinnskudd tilknyttet daglig drift. Disse inngår i balansen på linjen for «Kontanter og bankinnskudd».

Bankinnskudd tilknyttet forvaltningsvirksomheten er definert som finansiell eiendel og inngår i balansen på linjen for «Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi over resultat». Bankinnskudd relatert til forvaltningsvirksomheten er ikke definert som kontanter i kontantstrømoppstillingen. Kontantstrømoppstilling er satt opp etter den direkte metoden.

2.11 KONSERNETS EGENKAPITAL

Egenkapitalen i konsernet er delt i to hovedelementer:

2.11.1 Innskutt egenkapital

Konsernets morselskap er et gjensidig selskap eid av sine kunder. Dette innebærer at kunder som deltar i KLPs fellesordninger på offentlig tjenestepensjon innbetaler et egenkapitaltilskudd ved innmelding. Egenkapitaltilskuddet fastsettes i forhold til kundens relative størrelse målt i premiereserve.

Egenkapitaltilskuddet kan benyttes til dekning av tap eller underskudd ved løpende drift. Det kan bare tilbakebetales i forbindelse med flytting av kundeforholdet ut av selskapet etter forhåndssamtykke fra Finanstilsynet. Gjenstand for eventuell tilbakebetaling er medlemmets andel av det faktiske oppsamlede egenkapitaltilskuddet på opphørstidspunktet, beregnet i henhold til medlemmets andel av selskapets samlede premiereserve.

Utdeling av avkastning på egenkapitaltilskuddet avhenger av selskapets resultater. Normalt tilføres årlig medlemmene bokført avkastning på egenkapitaltilskuddet. I beregningen er kostnader forbundet med ekstern finansiering gjennom ansvarlig lånekapital og fondsobligasjoner fratrukket.

Det foretas årlig vurdering av behovet for å innkalle egenkapitaltilskudd fra medlemmene. Tilskuddet fastsettes i forhold til premiereserven innenfor et definert nivå, og det beregnes særskilt for den enkelte fellesordning.

Egenkapitaltilskuddet er ikke omsettelig.

2.11.2 Opptjent egenkapital

Konsernets opptjente egenkapital består av risikoutjevningfond, naturskadefond, revalueringsfond og øvrig opptjent egenkapital.

Alminnelige selskapsrettslige regler gjelder for eventuell utdeling eller bruk av opptjent egenkapital.

2.12 REGNSKAPSFØRING AV INNTEKTER

Inntekter ved salg av varer vurderes til virkelig verdi av vederlaget, netto etter fradrag for merverdiavgift og eventuelle rabatter. Konserninternt salg elimineres.

2.12.1 Premieinntekter

Premieinntekter inntektsføres med det beløp som forfaller i regnskapsåret. Periodisering av opptjent premie ivaretas ved avsetning mot uopptjent premie. Årets tilflyttede reserver føres også over resultatregnskapet, og inngår i premieinntektene. Andel av periodens brutto premieinntekt som tilfaller reassurandør i forbindelse med gjenforsikring går til fradrag i brutto premieinntekt.

2.12.2 Renteinntekter/-kostnader

Renteinntekter og rentekostnader tilknyttet alle rentebærende finansielle instrumenter vurderes til amortisert kost og inntektsføres ved bruk av effektiv rentemetode. Etableringsgebyr ved utlån inngår i amortiseringen, og inntektsføres over lånets forventede løpetid.

For rentebærende finansielle investeringer som måles til virkelig verdi, klassifiseres renteinntekten som «Løpende avkastning fra finansielle eiendeler». For bankvirksomheten inngår renteinntektene i linjen «Netto renteinntekt bank», mens øvrige verdiendringer klassifiseres som «Netto inntekter fra finansielle instrumenter».

2.12.3 Leieinntekter og andre inntekter

Inntekter fra utleie av fast eiendom inntektsføres lineært over leiekontraktens løpetid. Inntekten inngår i linjen «Netto inntekter fra investeringseiendommer». Honorar for kapitalforvaltning inntektsføres i henhold til utført forvaltning for perioden frem til balanse-dagen. Inntekten inngår i linjen «Andre inntekter». Øvrige tjenester inntektsføres lineært over kontraktperioden.

2.13 SKATT

Konsernet driver skattepliktig virksomhet. Skattekostnaden beregnes etter reglene i skatteloven. Forskjeller mellom regnskapsmessige og skattemessige vurderinger av eiendeler og gjeld som vil reversere på et senere tidspunkt, gir grunnlag for beregning av utsatt skattefordel eller utsatt skatt i regnskapet. Utsatt skattefordel og utsatt skatt nettes i den grad de utlignes i samme periode.

Konsernets morselskap har store fremførbare underskudd som kan benyttes til å motregne eventuelle skattepliktige overskudd i norske datterselskaper ved hjelp av konsernbidrag med skattemessig effekt.

Ved avleggelsen av konsernregnskapet vurderes balanseføring av norsk utsatt skatt på konsernnivå. Utsatt skatt og skattefordel er beregnet som forskjeller mellom regnskapsmessig og skattemessig verdi på eiendeler og gjeld. Utsatt skattefordel balanseføres i den grad det kan sannsynliggjøres at selskapene i konsernet vil ha tilstrekkelig skattemessig overskudd til å nyttiggjøre seg skattefor-

delen. Ved vurdering av sannsynlighet legges det vekt på historisk inntjening og forventet fremtidig skattemessig inntekt.

For utenlandske datterselskaper regnskapsføres betalbar- og utsatt skatt/skattefordel i henhold til lokale skatteregler. Skatten kan ikke utlignes mot morselskapets fremførbare underskudd ved hjelp av konsernbidrag med skattemessig effekt. I konsernregnskapets balanse fremkommer denne skatten på linjen for «Utsatt skatt». I resultatregnskapet fremkommer skattekostnaden på «Skattekostnad».

Skattekostnaden er ytterligere spesifisert i note 23.

2.14 FORSIKRINGSKONTRAKTER

I henhold til IFRS 4 må det være knyttet betydelig forsikringsrisiko til kontrakten for at den skal kunne defineres som en forsikringskontrakt. Forsikringsproduktene konsernet tilbyr tilfredsstillende kravet om betydelig forsikringsrisiko, og er regnskapsført i samsvar med IFRS 4. I henhold til IFRS 4, vurderes forsikringskontraktene samlet som en forsikringskontrakt selv om den inneholder en finansiell del.

Det er gjennomført tilstrekkelighetstest for å kontrollere at nivået på de regnskapsførte forpliktelsene på forsikringskontraktene står i forhold til forsikringskundernes kontraktmessige rettigheter. Konsernets avsetninger tilfredsstillende kravene i denne testen, og IFRS 4 stiller derfor ikke ytterligere krav til reservering. Konsernet har derfor benyttet gjeldende norsk regelverk for regnskapsføring av forsikringskontrakter.

2.14.1 Bransjer

Konsernet tilbyr produkter til sine kunder innen følgende bransjer:

- Kollektiv pensjon (offentlig og privat)
- Gruppeliv
- Skadeforsikring.

a) Kollektiv pensjon offentlig består i hovedsak av ytelsesbaserte kommunale ordninger som omfatter alderspensjon, etterlattepensjon, uførepensjon og premiefritak under ervervsuførhet.

De kollektive pensjonsordninger er basert på lineær opptjening. Dette innebærer at den enkeltes opptjente ytelser til enhver tid utgjør den forholdsmessige del av de ytelser vedkommende vil ha rett til ved fortsatt tjeneste til pensjonsalder. Den forholdsmessige del fremkommer som forholdet mellom den tjenestetid vedkommende allerede har opptjent og den samlede tjenestetid vedkommende vil oppnå ved fortsatt tjeneste til pensjonsalder, dog slik at sistnevnte størrelse ikke kan overstige 40 år ved beregningen av den forholdsmessige del. Ordningene er basert på sluttlønnsprinsippet. G-regulering av løpende pensjoner og oppsatte rettigheter er en del av pensjonsordningens definerte ytelser. Ordningenes ytelser samordnes med folketrygden etter gjeldende regler og sikrer et definert brutto pensjonsnivå. Regulering av løpende pensjoner og opptjente pensjonsrettigheter finansieres i sin helhet ved en særskilt reguleringspremie. Bruttogaranti mv.

finansieres ved engangspremier ved oppstart av og eventuelt ved senere endringer av pensjonen.

Netto premiereserve i pensjonsordningene er fastsatt som netto engangspremie for de opptjente alders-, uføre- og etterlattepensjoner. I tillegg er det avsatt administrasjonsreserve til de formål Finanstilsynet har anvist og ut fra konsernets faktiske omkostninger til disse formål. Videre inngår avsetninger for inntrufne, ennå ikke oppgjorte forsikringstilfeller, herunder karensavsetning for uførerisiko, i pensjonsordningenes premiereserve. Den delen av inntrufne, ikke oppgjorte forsikringstilfeller som ville ha blitt utbetalt dersom erstatningen var ferdigbehandlet, er skilt ut i egen erstatningsreserve.

I tillegg til bruttoordningene beskrevet over, tilbys kollektiv ytelsesbasert foretakspensjon (nettoordning) og innskuddsbasert pensjon.

Innskuddsbasert pensjon er en pensjonsspareordning hvor kunden betaler innskudd i samsvar med en avtalt innskuddsplan til medlemmenes fremtidige alderspensjon. Den innskuddsbaserte pensjonsordningen har en tilknyttet risikoytelse som pr. 31.12.13 besto av innskuddsfritak og uførepensjon uten fripoliseopptjening, begge deler med 12 måneders karens. For disse foretas en karensavsetning (IBNR/RBNS) på 12 måneders risikopremie. For kontrakter der det ved årsskiftet var forfalt premie for kortere tid enn 12 måneder, avsettes kun den forfalte risikopremien som IBNR/RBNS. Ut fra samme prinsipp avsettes (inntil) 12 måneders administrasjonsreservepremie som administrasjonsreserve, til dekning av administrasjon av de forventede uføreytelser som IBNR/RBNS skal dekke.

Avsetninger i livsforsikringer med investeringsvalg består av kundenes innbetalte sparekapital med tillegg av oppnådd avkastning.

b) Gruppeliv er i hovedsak konsentrert om kommunegruppeliv og lærergruppeliv som omfatter kun dødsrisiko. Andre dekninger forekommer for et mindre antall kunder. I tillegg kommer gjeldsgruppeliv som omfatter dødsrisiko og for en stor del av eksisterende kunder også uførerisiko.

De forsikringstekniske avsetninger i gruppelivsforsikring er basert på risikoteoretiske metoder. Erstatningsreserven inkluderer avsetninger til de forventede utbetalinger til inntrufne, ennå ikke oppgjorte forsikringstilfeller, uavhengig av om disse er rapportert eller ikke.

c) I skadeforsikring tilbys følgende produkter til arbeidsgiverkunder:

Yrkesskade, Trygghet og Ulykke

Forsikringskontrakter som dekker kundenes arbeidstager for yrkesskader som faller inn under yrkesskadeloven og hovedtariffavtalen. I tillegg tegnes forsikringskontrakter som dekker arbeidstagerne for ulykke i fritiden. Det tegnes også forsikringskontrakter som dekker skoleelever i skoletiden.

Brann-Kombinert

Forsikringskontrakter som dekker skade på kundenes eiendommer og eventuelle verditap som påføres kunden ved skade eller tap av eiendommen. Risikoen for selskapet reduseres gjennom tegning av reassuranskontrakter som dekker erstatninger over gitte beløp pr. skade.

Motorvogn

Forsikringskontrakter som dekker skade oppstått ved bruk av kundenes motorvogner. Risikoen for selskapet reduseres gjennom tegning av reassuranskontrakter som dekker erstatninger over gitte beløp pr. skade.

Ansvar

Forsikringskontrakter som dekker skade påført tredjeperson som en følge av kundenes virksomhet. Dekningen gjelder både for tingskader og personskader.

Reise

Forsikringskontrakter som dekker kundenes ansatte for skader og tap oppstått på reiser i regi av arbeidsgiver.

Til privatkunder tilbys produktene Brann – Kombinert, Motorvogn, Reise og Ulykke.

Konsernet skal til enhver tid ha forsikringstekniske avsetninger som gir full dekning av det forsikringstekniske ansvar og annen risiko avledet av forsikringsvirksomheten. Konsernets avsetninger skal i alle tilfeller til enhver tid oppfylle de minstekrav til avsetninger som følger av forskrifter eller av vedtak og regler gitt i medhold til «Forskrift om forsikringstekniske avsetninger og risikostatistikk i skadeforsikring» av 10. mai 1991 nr 301 og «Utfyllende forskrift om forsikringstekniske avsetninger og risikostatistikk i skadeforsikring» av 18. november 1992 nr. 1242.

2.14.2 Avsetninger i forsikringsfond

I det følgende omtales konsernets vesentligste forsikringsfond.

a) Premiereserve

Premiereserven utgjør den forsikringstekniske kontantverdien av pensjonsrettigheter som er opptjent på beregningstidspunktet. Premiereserven inkluderer også administrasjonsreserve etter KLPs beregningsgrunnlag, samt avsetninger for inntrufne, ennå ikke oppgjorte forsikringstilfeller, herunder karensavsetning for uførisiko. Den delen av inntrufne, ikke oppgjorte forsikringstilfeller som ville ha blitt utbetalt dersom erstatningen var ferdigbehandlet, er skilt ut i egen erstatningsreserve.

b) Tilleggsavsetninger

Tilleggsavsetninger føres i resultatregnskapet under linjen «Til/fra tilleggsavsetninger i livsforsikring» som pliktige avsetninger. Tilleggsavsetningene er fordelt til kundene med betinget virkning og kan anvendes til dekning av eventuelt avkastningsunderskudd. Eventuell negativ avkastning kan ikke dekkes av tilleggsavsetninger.

c) Premiefond

Premiefond inneholder forskuddsbetalte premier og eventuelle

overskuddsmidler som fordeles til den enkelte kundes premiefondskonto. Premiefondsmidler kan benyttes til dekning av fremtidige premier.

d) Erstatningsavsetning

Erstatningsavsetning er knyttet til og innbefatter avsetning til ikke oppgjorte forsikringshendelser knyttet til gruppelevsforikring, offentlig tjenestepensjon og skadeforsikring. Endring i erstatningsavsetning føres over resultatregnskapet som et element i erstatningskostnadene.

e) Kursreguleringsfond

Kursreguleringsfondet er definert i norsk forsikringslovgivning, og det er knyttet til kollektivporteføljen i livsforsikring.

Kursreguleringsfondet består av netto urealiserte gevinster tilknyttet finansielle omløpsmidler. Dersom netto kursreserver er negative, settes kursreguleringsfondet til null. Endringer i kursreguleringsfondet føres over resultatregnskapet.

Urealisert kursreserve tilknyttet finansielle omløpsmidler i utenlandsk valuta som kan tilskrives valutakursendringer avsettes ikke til kursreguleringsfond dersom investeringen er sikret mot valutakursendringer. Valutakursendring tilknyttet sikringsinstrumentet avsettes således heller ikke til kursreguleringsfond, men føres direkte over resultatet.

2.14.3 Grunnlagsrente

Konsernets ytelsesbaserte forsikringskontrakter i bransjen kollektiv pensjon inneholder en avkastningsgaranti (grunnlagsrente). Avkastningsgarantien skal oppfylles årlig.

Fra 01.01.2012 ble all ny opptjening foretatt på grunnlagsrente 2,5 prosent. Opptjening forut for dette er fordelt mellom 3,0 prosent og 3,4 prosent for det meste av bestanden. En liten del av bestanden har noe opptjening på 2,75 prosent og 4,0 prosent.

Tidligere opptjening på grunnlagsrente 3,0 prosent knytter seg primært til Pensjonsordningen for sykepleiere, Fellesordningen for sykehusleger og Pensjonsordningen for folkevalgte. Imidlertid har en mindre del av kundemassen tidligere opptjening på 3,0 prosent også i øvrige risikofellesskap. I foretakspensjonsordningene har noen ordninger grunnlagsrente 4 prosent for opptjening før 01.01.2004. Alle foretakspensjonsordninger har 3 prosent grunnlagsrente for ny opptjening etter 01.01.2004. Fra 01.01.2012 vil all ny opptjening være på 2,5 prosent.

Total gjennomsnittlig rentegaranti i bransjen kollektiv pensjon offentlig utgjorde i 2013 2,99 prosent og 3,34 prosent for kollektiv pensjon privat.

2.14.4 Dødelighet og uførhet

For uførisiko benyttes forskjellige forutsetninger for kollektiv pensjon offentlig og privat. Begge settene med forutsetninger er utviklet i KLP med utgangspunkt i egen bestand. For de øvrige risikoelementer benyttes forutsetningene fra beregningsgrunnlaget K2005 med sikkerhetsmarginer i henhold til den minstestandard

Finanstilsynet fastsatte i 2007. For Pensjonsordningen for sykepleiere og Fellesordningen for sykehusleger benyttes et noe sterkere grunnlag.

Fra og med 2014 benyttes det nye dødelighetsgrunnlaget K2013 med Finanstilsynets krav til sikkerhetsmarginer.

2.15 RESULTATELEMENTER I LIVSFORSIKRING**2.15.1 Avkastningsresultat**

For å beregne avkastningsresultatet, er det innført et skille mellom kundenes oppsparte midler og forsikringsselskapets, det vil si eiernes egne midler. Det foretas en oppdeling i henholdsvis kollektiv- og selskapsportefølje. Kollektivporteføljen kan videre deles inn i underporteføljer med ulik investeringsprofil. Avkastningsresultatet består dermed av avkastningen på kollektivporteføljen fratrukket grunnlagsrente. Positivt avkastningsresultat tilfaller kunden, mens negativt avkastningsresultat må dekkes inn fra kundenes tilleggsavsetninger og/eller fra egenkapitalen. Selskapet fakturerer et særskilt premieelement (rentegaranti-premie) for å innstå avkastningsgarantien. Dette premieelementet inngår i resultat til selskap/konsern.

2.15.2 Risikoresultat

Risikoresultatet er et uttrykk for utviklingen av dødelighet og uførhet i den forsikrede bestanden i perioden i forhold til forutsatt i selskapets premietariff. Et positivt risikoresultat tilbakeføres til kundene, men det er anledning til å holde tilbake inntil halvparten av et positivt risikoresultat i risikoutjevningfond under egenkapitalen. Risikoutjevningfondet kan kun benyttes til å dekke inn senere underskudd på risikoresultat, og kan maksimalt utgjøre 150 prosent av årets risikopremie.

Et eventuelt negativt risikoresultat må dekkes av risikoutjevningfond eller egenkapitalen i selskapet.

2.15.3 Administrasjonsresultat

Administrasjonsresultat er et resultat av hvordan selskapets faktiske omkostninger avviker fra premietariffen. Administrasjonsresultatet tilfaller i sin helhet selskapet.

2.15.4 Avkastning på selskapsporteføljen

KLP overfører deler av avkastningen på midlene i selskapsporteføljen til premiefond. Resten av avkastningen inngår i eiers resultat som disponeres til egenkapital.

2.15.5 Fripoliser

For fripoliser er det overskuddsdeling, slik at minst 80 prosent av oppnådd avkastning på midlene til forvaltning tilfaller kundene, maksimalt 20 prosent tilfaller selskapet.

2.16 OVERSKUDDSMIDLER AVSATT TIL KUNDER

Overskuddsmidler tilført kunde kontraktene er avsatt på kundenes premiefond, og inngår som en del av de forsikringsmessige forpliktelsene på balansetidspunktet.

2.17 PENSJONFORPLIKTELSE ENE ANSATTE

Konsernets pensjonsforpliktelser er forsikringsmessig delvis dekket gjennom offentlig tjenestepensjon i KLP ved medlemskap i Fellesordningen for kommuner og bedrifter («Fellesordningen»). Pensjonsansvar utover Fellesordningen dekkes over driften. Pensjonskostnadene er behandlet i samsvar med IAS 19.

Konsernets pensjonsforpliktelser er forsikringsmessig delvis dekket gjennom offentlig tjenestepensjon i KLP ved medlemskap i Fellesordningen for kommuner og bedrifter («Fellesordningen»). Pensjonsansvar utover disse ordningene dekkes over driften. Pensjonskostnadene er behandlet i samsvar med IAS 19. Selskapet har en ytelsesbasert pensjonsordning for sine ansatte. Regnskapsmessig forpliktelse for ytelsesordninger er nåverdien av forpliktelsen på balansedagen, med fradrag for virkelig verdi av pensjonsmidlene. Bruttoforpliktelsen er beregnet med lineærmetoden. Bruttoforpliktelsen diskonteres til nåverdi ved bruk av rentene på norske høykvalitetsobligasjoner. Gevinster og tap som oppstår ved rekalkulering av forpliktelsen som følge av erfaringsavvik og endringer i aktuariemessige forutsetninger føres mot egenkapitalen via utvidet resultat i perioden de oppstår. Virkningen av endringer i ordningens ytelser resultatføres umiddelbart.

Presentasjon av pensjonskostnaden i resultatregnskapet følger av IAS 1. Av denne standarden fremkommer det valgdgang for netto renteelementet som kan klassifiseres enten som en driftsrelatert kostnad eller som en finanskostnad. Det valget som selskapet gjør må følges konsekvent for senere perioder. Selskapet har presentert pensjonskostnaden under regnskapslinjen «Lønn og administrasjonskostnader», mens netto renteelementet er presentert i regnskapslinjen «Netto gevinst/(tap) på finansielle instrumenter». Estimatavviket er klassifisert under «Poster som ikke vil bli omklassifisert til resultatet» under regnskapslinjen «Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger».

Fellesordningen er en flerforetaksordning, dvs. at den forsikringstekniske risiko er fordelt mellom alle kommuner og bedrifter som deltar i ordningen. De økonomiske og aktuariemessige forutsetninger som ligger til grunn for beregning av netto pensjonsforpliktelser baserer seg derfor på forutsetninger som er representative for hele fellesskapet.

Note 3 Viktige regnskapsestimater og vurderinger

Konsernet utarbeider estimater og antakelser om fremtidige forhold. Disse evalueres løpende, og er basert på historiske erfaringsdata og forventninger om sannsynlige fremtidige hendelser vurdert ut i fra data som foreligger på tidspunktet for avleggelsen av regnskapet.

Det må forventes at estimatene vil avvike fra det endelige utfall, og nedenfor omtales de områdene hvor det er betydelig risiko for vesentlige endringer i balanseførte verdier i fremtidige perioder.

3.1 FORSIKRINGSKONTRAKTER

Ved beregning av forsikringsmessige avsetninger i bransjen kollektiv pensjonsforsikring, baseres forutsetningene om uførisiko på KLPs uføreerfaringer i perioden frem til 2009. For de øvrige risikoelementer, herunder opplevelsesrisiko, benyttes forutsetningene fra beregningsgrunnlaget K2005 med sikkerhetsmarginer i henhold til den minstestandard Finanstilsynet fastsatte i 2007. Fra 01.01.2014 benyttes det nye beregningsgrunnlaget K2013 med de sikkerhetsmarginer som Finanstilsynet har fastsatt.

I offentlig tjenestepensjon faktureres gjennomsnittspremie for de ulike pensjonsordningene slik at den forsikringstekniske nettopremien utlignes mellom kundene som er inkludert i ordningen. Dersom dette ikke hadde blitt gjort ville den årlige nettopremien for alders-, uføre- og etterlattepensjon i KLP med utgangspunkt i en lønn på kroner 390 000 vært for de ulike enkeltaldre og kjønn:

Menn			
Alder	30år	45år	60år
Beløp	17 524 kr	31 534 kr	35 841 kr
Kvinner			
Alder	30år	45år	60år
Beløp	26 824 kr	42 635 kr	39 295 kr

Ved beregning av forsikringstekniske avsetninger i bransjene gruppeliv og offentlig tjenestepensjon er det foretatt avsetninger for inntrufne skader som ikke er ferdig oppgjort. Avsetningene fastsettes ved hjelp av statistiske modeller. Modellene hensyn tar erfaringer basert på innmeldte endringer i forsikringsbestanden.

Ved beregning av forsikringstekniske avsetninger i bransjen skadeforsikring er det foretatt individuell skadereservering for alle meldte skader (RBNS). Reserveringene justeres i takt med løpende skadebehandling. Alle åpne skader skal ha en spesiell vurdering minst én gang i året. Avsetning for inntrufne skader som ikke er meldt til selskapet (IBNR) skjer ved hjelp av statistiske modeller. Modellene hensyn tar det erfaringsbaserte mønsteret innenfor de forskjellige risikogrupperne.

I skadeforsikring foretas det også målinger og justeringer av de totale erstatningsavsetningene (RBNS+IBNR) slik at det totale avsetningsnivået blir målt opp mot endringer i risikoelementer

som skadefrekvens, storskadeinnslag, bestandssammensetning og bestandsstørrelse. Erstatningsavsetningene er vurdert til forventningsrett nivå, dvs. at det ikke er sikkerhetsmarginer i denne. Erstatningsavsetningen er ikke neddiskontert, dvs. at det ikke er hensyn tatt finansinntekter av de avsatte midler frem til utbetalingstidspunktet. Dette representerer en sikkerhetsmargin i forhold til fremtidige erstatningsutbetalinger.

Erstatningsavsetningen tillegges også en avsetning for fremtidige indirekte skadebehandlingskostnader (ULAE). Denne beregnes med utgangspunkt i størrelsen på RBNS og IBNR.

Sikkerhetsavsetningen i skadeforsikring skal dekke ekstraordinære fluktuasjoner. Minstekravet tilsvarer et nivå som med 99 prosent sannsynlighet dekker fluktuasjoner i skaderesultatene.

Minstekrav til avsetninger i skadeforsikring er beregnet ved modeller gitt i forskrift om forsikringstekniske avsetninger fastsatt av Finanstilsynet. De faktiske avsetninger overstiger minstekravene. Sensitivitetsoversikten er nærmere spesifisert i note 9.

3.2 INVESTERINGSEIENDOMMER

Bygninger og andre faste eiendommer vurderes til virkelig verdi slik dette er definert i IAS 40. Med virkelig verdi menes det beløp bygninger og andre faste eiendommer kan omsettes for i en transaksjon på armlengdes avstand mellom velinformerte, frivillige parter. Det anses ikke å være et aktivt marked for omsetning av konsernets investeringseiendommer.

Per 31.12.2013 ble bygninger og faste eiendommer verdsatt ved hjelp av konsernets interne verdiløsningsmodell. Modellen tar utgangspunkt i neddiskontering av beregnet 20 års kontantstrøm, og diskonteringsrenten som ble benyttet tilsvarer markedets avkastningskrav for tilsvarende eiendommer. For de norske eiendommene ble det per 31.12.2013 benyttet en diskonteringsfaktor i intervallet 7,38 – 9,25 prosent, for konsernets svenske eiendommer 6,55– 8,30 prosent og for danske eiendommer 7,00 –7,75 prosent.

Følgende hovedkomponenter inngår i fremtidig kontantstrøm:

- Gjeldende betingelser, kontraktsutløp og antatt markedsleie
- Ledige arealer med antatt markedsleie
- Parkeringsinntekter, parkeringsareal og antall plasser
- Antatt årlig inflasjon
- Årlig leieregulering i prosent av inflasjon
- Generell ledighet
- Normale årlige driftskostnader
- Normale årlige felleskostnader pr. m²
- Oppgraderingskostnader pr. m² ved nytuleie
- Evt. ytterligere oppgraderingskostnader (år og beløp)
- Antall måneder ledighet ved hvert kontraktsutløp
- Antatt sluttverdi år 20
- Nominelt avkastningskrav

Som en del av verdiløsningsmodellen utføres også yieldbetragtninger for den enkelte eiendom og for totalporteføljen. I tillegg til verdsettelse ved bruk av KLP Eiendoms verdiløsningsmodell innhentes eksterne verdiløsningsmodeller for et utvalg av eiendommene. Disse benyttes for å fastsette egne beregningsparametere og for å kvalitetssikre de interne verdiløsningsmodellene.

Mindre endringer i avkastningskravet vil gi relativt store utslag i eiendomsverdiene og det antas at vesentlige endringer i spesielt «Endringer i antatt markedsleie» samt «Generell ledighet», er de faktorene som vil påvirke regnskapstallene i størst grad.

Sensitivitetsanalysen nedenfor viser hvordan verdien av en av konsernets sentralt beliggende kontoreiendommer i Oslo endrer seg ved visse endringer i sentrale parametre i konsernets verdsettelsesmodell. Analysen viser endring i verdi (angitt som prosentvis endring) for gitt endring i en parameter under forutsetning av at alle andre parametre holdes uendret. I realiteten vil det være slik at det er innbyrdes sammenheng mellom flere variabler, slik at en endring i en parameter vil medføre endring i en eller flere andre parametre. Oppgitte sensitivitetstall fanger ikke opp slike sammenhenger mot andre variabler, og er kun vist for illustrative formål. Virkningene av endringer i parametre vil variere noe fra eiendom til eiendom.

	Endringer i parameter	Endring i verdi
Avkastningskrav	+100 bps	-11 %
	-100 bps	13 %
Markedsleie	+10 %	8 %
	- 10 %	-8 %
Slutt yield	+ 100 bps	-5 %
	- 100 bps	8 %
Inflasjon	+ 50 bps	6 %
	-50 bps	-6 %

I analysen over forstås avkastningskravet som den rente som benyttes ved neddiskontering av fremtidige kontantstrømmer i modellen. Markedsleie forstås som forventet leie ved reforhandling av eksisterende kontrakter eller ved skifte av leietager. Slutt yield forstås som den yelden som benyttes til å beregne sluttverdi ved verdiløsningsmodellens siste analyseperiode (år 20).

3.3 PENSJONSFORPLIKTELSER EGNE ANSATTE

Nåverdien av netto pensjonsforpliktelser selskapet har overfor sine ansatte, avhenger av en rekke forutsetninger av økonomisk og demografisk art. Konsernet følger «Veiledningen for fastsettelse av pensjonsforutsetninger» utgitt av Norsk regnskapsstiftelse (NRS). Oppdatert veiledning utgitt 6. januar 2014 er lagt til grunn for oppdatert måling av beste estimat for påløpt forpliktelse og midler per 31.12.2013.

Ved regnskapsføring av pensjonsordninger etter IAS 19 må en rekke aktuariemessige forutsetninger fastsettes. Fastsettelsen involverer betydelige elementer av skjønn og praktiske tilnær-

inger. Det er lagt vekt på at forutsetningene er innbyrdes konsistente. De parameterne som er av størst betydning for netto pensjonsforpliktelser, er diskonteringsrente, forutsetning om framtidig lønnsvekst, forutsetning om framtidig regulering av folketrygdens grunnbeløp (G-regulering), pensjonsregulering, forutsetninger om framtidig levealder og framtidig uttakstilbøyelighet av AFP.

Konsernet benytter renten for foretaksobligasjoner (OMF) som diskonteringsrente med den begrunnelse at man mener at det foreligger et likvid marked for foretaksobligasjoner med lang løpetid. I denne vurderingen er det tatt hensyn til markedsvolum, bid/ask spread, prispålitelighet, omsetningsvolum- og hyppighet og utstedervolum. Pr. 31.12.2013 har man brukt en diskonteringsrente på 4,0 % iht. NRS sin «veiledning for fastsettelse av pensjonsforutsetninger pr 31.12.2013.

Forutsetningene om framtidig lønnsvekst, framtidig G-regulering/ pensjonsregulering er fastsatt i tråd med veiledningens konkrete anbefaling til henholdsvis 3,75 prosent (lønnsvekst) og 3,5 prosent (regulering av G/pensjoner). For den kommunale pensjonsordningen skal pensjonsreguleringen være lik G-reguleringen.

Ved måling av påløpt pensjonsforpliktelse (beste estimat) pr 31.12.2013 er det lagt til grunn nye dødelighetsforutsetninger. Selskapet har lagt til grunn dødelighetstabell K2013BE som tar utgangspunkt i FNO sine analyser av dødeligheten i livsforsikringsbestandene i Norge og SSBs framskrivninger.

Det er lagt til grunn en framtidig uttakstilbøyelighet på 45 prosent, det vil si de som tar ut AFP ved fylte 62 år.

3.4 VIRKELIG VERDI PÅ FINANSIELLE EIENDELER

Finansielle eiendeler som er klassifisert som eiendeler der endringer i virkelig verdi resultatføres, er i stor grad eiendeler som omsettes i et marked slik at markedsverdien kan fastsettes med stor grad av sikkerhet. For noterte papirer med liten omsetning, vurderes det hvorvidt den observerbare kursen kan antas å være reell.

Dersom det konkluderes med at en observerbar markedskurs ikke er representativ for eiendelens virkelige verdi, eller verdipapiret ikke omsettes i et notert marked, estimeres markedsverdien. Estimater baseres på markedsforsøket som foreligger på balansedagen. Unoterte rentepapirer prises ut i fra en rentekurve med et risikotillegg som representerer markedets prising av utsteders bransjespesifikke risiko. Det innhentes jevnlig eksterne priser på en betydelig andel av disse unoterte papirene for å etterprøve egne verdsettelsesmodeller. Prisingmetodene og regnskapstallene er nærmere omtalt i note 6.

3.5 TAP PÅ FINANSIELLE EIENDELER

Finansielle eiendeler som ikke måles til virkelig verdi, vurderes for verdifall på balansedagen. Konsernets utlansportefølje vurderes enkeltvis for lån hvor det er observert mislighold. Dersom det foreligger objektiv hendelse på balansedagen som har innvirkning på framtidig kontantstrøm, nedskrives lånet. I tillegg foretas det

Note 3 Viktige regnskapsestimater og vurderinger, forts.

gruppevis vurdering hvert kvartal av utlån med ensartet risiko-profil. Dette er nærmere beskrevet i note 2.

Konsernets utlånsportefølje har historisk vist ubetydelige tap. Årsaken til dette er at man har meget god sikkerhet i pant for utlån til privatmarkedet, og at øvrige utlån i all vesentlighet er rettet mot offentlig sektor eller foretak med offentlig garanti. Konsernet har ubetydelige tapsavsetninger, slik at eventuelle fremtidige tap vil gi direkte resultatteffekt.

For konsernets portefølje av anleggsobligasjoner, inkludert anleggsobligasjoner som holdes til forfall, vurderes nedskrivningsbehov enkeltvis hvert kvartal. Porteføljen består av verdipapirer hvor utsteder har høy rating fra et anerkjent ratingbyrå. Dersom utstede- ders rating endres negativt foretas det nedskrivning kun dersom ratingnivået endres negativt med et større intervall og/eller det i tillegg observeres forhold som oppfattes som en objektiv hendelse som innvirker på framtidige kontantstrømmer fra investeringen. Nedskrivningsbehov beregnes som verdien av opprinnelig forventet kontantstrøm og ny forventet kontantstrøm. Det vil være usikkerhet til beregning av ny, forventet kontantstrøm.

Note 4 Segmentinformasjon

Millioner kroner	Kollektiv pensjon offentlig og gruppe- liv		Kollektiv pensjon privat		Skadeforsikring		Bank	
	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012
Premieinntekter f.e.r. fra eksterne kunder ¹	30 788	28 940	385	356	709	650	0	0
Premieinntekter f.e.r. fra andre konsernselskaper ¹	72	85	0	0	19	9	0	0
Netto finansinntekter fra investeringer	19 764	16 646	119	84	226	213	166	775
Øvrige inntekter fra eksterne kunder	992	838	0	0	2	1	8	5
Øvrige inntekter fra andre konsernselskaper	0	0	0	0	0	0	58	79
Sum inntekter	51 616	46 510	505	440	955	873	232	859
Erstatninger f.e.r.	-11 886	-10 882	-49	-38	-567	-537	0	0
Forsikringsmessige avsetninger f.e.r.	-29 907	-26 917	-412	-371	-4	-55	0	0
Kostnader innlån	-390	234	0	0	0	0	0	-612
Kostnader innlån fra andre konsernselskaper	0	0	0	0	0	0	0	-26
Driftskostnader eksklusive avskrivninger	-754	-756	-39	-40	-190	-172	-143	-135
Avskrivninger	-74	-69	-1	0	-4	-4	-2	-2
Andre kostnader	-660	-651	0	0	0	0	0	0
Sum kostnader	-43 671	-39 041	-502	-450	-765	-768	-145	-775
Driftsresultat	7 945	7 469	3	-10	190	105	87	83
Midler tilført forsikringskundene ²	-7 006	-6 696	-25	-16	0	0	0	0
Resultat før skatt	939	772	-22	-25	190	105	87	83
Skattekostnad	0	0	0	0	-38	-17	-11	-23
Resultat etter skatt	939	772	-22	-25	152	88	75	60
Endring i utvidet resultat	-92	296	-1	0	-11	27	-2	6
Totalresultat	847	1 068	-23	-25	141	115	73	66
Eiendeler	339 592	299 708	1 792	1 317	3 753	3 599	26 011	28 273
Gjeld	324 504	286 235	1 689	1 249	2 779	2 774	24 717	27 050

Millioner kroner	Kapitalforvaltning		Øvrige		Elimineringer		Sum	
	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012
Premieinntekter f.e.r. fra eksterne kunder ¹	0	0	0	0	0	0	31 883	29 946
Premieinntekter f.e.r. fra andre konsernselskaper ¹	0	0	0	0	-91	-94	0	0
Netto finansinntekter fra investeringer	4	4	0	0	-864	-274	19 414	17 448
Øvrige inntekter fra eksterne kunder	0	0	9	8	-703	-557	308	296
Øvrige inntekter fra andre konsernselskaper	330	288	0	0	0	0	388	367
Sum inntekter	333	292	9	8	-1 658	-925	51 992	48 058
Erstatninger f.e.r.	0	0	0	0	0	0	-12 503	-11 457
Forsikringsmessige avsetninger f.e.r.	0	0	0	0	0	0	-30 324	-27 344
Kostnader innlån	0	0	0	0	0	612	-390	234
Kostnader innlån fra andre konsernselskaper	0	0	0	0	0	26	0	0
Driftskostnader eksklusive avskrivninger	-299	-269	-7	-7	324	326	-1 107	-1 052
Avskrivninger	-2	-2	0	0	0	0	-84	-78
Andre kostnader	0	0	0	0	1	0	-660	-651
Sum kostnader	-301	-271	-7	-7	325	965	-45 068	-40 348
Driftsresultat	33	21	1	1	-1 334	40	6 924	7 709
Midler tilført forsikringskundene ²	0	0	0	0	0	0	-7 031	-6 712
Resultat før skatt	33	21	1	1	-1 334	40	-107	997
Skattekostnad	-5	-6	0	0	8	40	-47	-7
Resultat etter skatt	27	15	1	1	-1 326	80	-154	990
Endring i utvidet resultat	0	32	0	0	1 129	-252	1 023	111
Totalresultat	27	47	1	1	-197	-172	869	1 101
Eiendeler	297	252	12	12	-1 700	-1 378	369 757	331 783
Gjeld	133	122	3	3	664	720	354 489	318 153

¹ Premieinntekter omfatter premieinntekter for egen regning inkludert sparepremie og overført premiereserve fra andre selskaper

² Midler tilført forsikringskundene inkluderer overføring til premiefond, avsetninger til kursreguleringsfond, avsetninger til tilleggsavsetninger og andre avsetninger av overskuddsmidler til forsikringskundene.

Ledelsen har identifisert virksomhetssegmentene, og intern rapportering støtter opp under disse. KLP konsernets virksomhet er inndelt i de fem områdene offentlig tjenestepensjon/gruppeliv, foretaks- og innskuddspensjon, skadeforsikring, bank og kapitalforvaltning. All virksomhet er rettet mot kunder i Norge.

Offentlig tjenestepensjon og gruppe- liv
Kommunal Landspensjonskasse tilbyr kollektiv offentlig tjenestepensjon.

Foretaks- og innskuddspensjon
KLP Bedriftspensjon AS tilbyr produkter til foretak innen både offentlig og privat sektor.

Skadeforsikring
KLP Skadeforsikring AS tilbyr ting- og personskadeprodukter til arbeidsgivere innen offentlig og privat sektor. I tillegg tilbys et bredt spekter av standard forsikringsprodukter til personmarkedet.

Bank
KLPs bankvirksomhet omfatter selskapene KLP Bankholding AS og dets heleide datterselskaper: KLP Banken AS, KLP Kommunekreditt AS og KLP BK AS. Bankvirksomheten omfatter tjenester som innskudd og utlån til personmarkedet, samt utlån med offentlig garanti.

Kapitalforvaltning
Kapitalforvaltning tilbys fra selskapene KLP Kapitalforvaltning AS og KLP Fondsforvaltning AS. Selskapene tilbyr et bredt utvalg av verdipapirfond både til personkunder og institusjonelle kunder. Verdipapirforvaltningen har en samfunnsansvarlig profil.

Øvrig
Øvrige segmenter består av KLP Forsikringservice AS som tilbyr et bredt tjenestespekter til kommunale pensjonskasser.

Note 5 Netto inntekter fra finansielle instrumenter

Millioner kroner	2013	2012
Renteinntekter bankinnskudd	141	125
Renteinntekter derivater	67	48
Renteinntekter gjeldsinstrumenter virkelig verdi	3 421	2 928
Sum renteinntekter finansielle eiendeler til virkelig verdi	3 629	3 100
Renteinntekter rentepapirer amortisert kost	4 529	4 393
Renteinntekter utlån amortisert kost	1 104	1 084
Sum renteinntekter finansielle eiendeler til amortisert kost	5 634	5 476
Utbytte/renter aksjer og andeler	692	598
Andre inntekter og kostnader	-70	-54
Sum andre løpende kostnader og inntekter	623	544
Løpende avkastning fra finansielle eiendeler	9 886	9 121
Renteinntekter utlån virkelig verdi	3	-17
Sum renteinntekter finansielle eiendeler til virkelig verdi	3	-17
Renteinntekter utlån amortisert kost	738	854
Sum renteinntekter finansielle eiendeler til amortisert kost	738	854
Rentekostnader gjeld til kredittinstitusjoner	-20	-60
Rentekostnader obligasjon med fortrinnsrett	-518	-652
Rentekostnader gjeld og innskudd fra kunder	-122	-80
Andre inntekter og kostnader	42	121
Sum andre inntekter og kostnader bank	-618	-670
Netto renteinntekt bank ¹	122	166
Verdiendring aksjer og andeler	5 220	1 377
Verdiendring derivater	-1 009	887
Verdiendring gjeldsinstrumenter til virkelig verdi	-1 770	1 349
Verdiendring utlån virkelig verdi	27	-62
Verdiendring innlån virkelig verdi	-1	11
Sum verdiendring finansielle instrumenter til virkelig verdi	2 467	3 561
Verdiendring utlån til amortisert kost	13	0
Andre urealiserte verdier	-133	144
Sum andre urealiserte verdier	-120	144
Netto urealisert gevinst fra finansielle instrumenter	2 347	3 706
Realiserte aksjer og andeler	6 329	1 488
Realiserte derivater	-2 744	898
Realiserte gjeldsinstrumenter til virkelig verdi	624	290
Sum realiserte finansielle instrumenter til virkelig verdi	4 209	2 676
Realiserte obligasjoner til amortisert kost ²	228	-390
Realiserte utlån til amortisert kost	1	0
Sum realiserte finansielle instrumenter til amortisert kost	229	-390
Andre finansielle inntekter og kostnader	131	-36
Sum andre finansielle inntekter	131	-36
Netto realisert gevinst fra finansielle instrumenter	4 568	2 250
Netto verdiendringer fra finansielle instrumenter	6 916	5 956
Sum netto inntekter fra finansielle instrumenter	16 923	15 242

Noten spesifiserer netto inntekter fra finansielle instrumenter.

Verdiendringer som skyldes endring i kredittrisiko er ikke medtatt i denne tabellen grunnet systemmessige begrensninger.

¹ Netto renteinntekt bank er inntekter og kostnader tilknyttet bankvirksomheten.

² Realiserte verdier på obligasjoner til amortisert kost kommer av realiserte mer- eller mindrev verdier på valuta. Papirer denominert i utenlandsk valuta blir sikret, noe som resulterer i minimal nettoeffekt av valutaendringer (reflekteres i verdiendring / realiserte derivater). Se note 9 og 12 for mer informasjon.

Note 6 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser

Virkelig verdi av investeringer notert i et aktivt marked er basert på gjeldende kjøpskurs. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand. Dersom markedet for verdipapiret ikke er aktivt, eller verdipapiret ikke er notert på børs eller tilsvarende, benytter konsernet verdsettelsesteknikker for å fastsette virkelig verdi. Disse baseres bl.a. på informasjon om nylige gjennomførte transaksjoner på forretningsmessige vilkår, henvisning til omsetning av lignende instrumenter og prising ved hjelp av eksternt innhentede rentekurver og rentedifferansekurver. Estimatenes bygger i størst mulig grad på eksterne observerbare markedsdata, og i liten grad på selskapsespesifikk informasjon.

De ulike finansielle instrumenter prises dermed på følgende måte:

a) Aksjer (noterte)

Likvide aksjer verdsettes som hovedregel på basis av priser levert fra indekssleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom ulike kilder for å fange opp eventuelle feil. Følgende kilder benyttes for aksjer:

Oslo Børs
Morgan Stanley Capital International (MSCI)
Reuters

Oslo Børs har førsteprioritet, deretter MSCI og til slutt Reuters.

b) Aksjer (unoterte)

Konsernet benytter, så langt det lar seg gjøre, bransjeanbefalingene til Verdipapirfondenes forening. Dette innebærer i hovedtrekk følgende: Sist omsatt kurs har hovedprioritet. Dersom sist omsatt kurs ligger utenfor salgs-/kjøpskursen i markedet, justeres pris deretter. Det vil si at hvis sist omsatt er under salgskurs, justeres pris opp til salgskursen. Hvis den er over kjøpskurs justeres den ned til kjøpskursen. Dersom prisbildet anses som utdatert justeres prisen etter en markedsindeks. Selskapet har valgt Oslo Børs sin small cap indeks (OSESX) som en tilnærming for unoterte aksjer.

For aksjer hvor svært lite informasjon foreligger, så hentes det inn vurderinger fra meglere som benyttes som grunnlag for å estimere en antatt markedspris.

c) Utenlandske rentepapirer

Utenlandske rentepapirer prises som hovedregel på bakgrunn av priser innhentet fra indekssleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom flere ulike kilder for å fange opp eventuelle feil. Følgende kilder benyttes:

JP Morgan
Barclays Capital Indicies
Bloomberg
Reuters

JP Morgan og Barclays Capital Indicies har førsteprioritet (de dekker henholdsvis stat og foretaksobligasjoner). Deretter benyttes Bloomberg foran Reuters med bakgrunn i Bloombergs priskilde Business Valuator Accredited in Litigation (BVAL). BVAL inneholder verifiserte priser fra Bloomberg.

d) Norske rentepapirer – stat

Til prising av norske statsobligasjoner benyttes Reuters som kilde. Det er Oslo Børs som leverer prisen (via Reuters). Kursene sammenlignes med kursene fra Bloomberg for å avdekke eventuelle feil.

e) Norske rentepapirer – annet enn stat

Alle norske rentepapirer unntatt stat prises teoretisk. Det benyttes en nullkupongkurve, samt rentedifferansekurver til prisingen. Reuters benyttes som kilde til nullkupongkurven fra 0 til 10 år. Fra 12 år og over benyttes Bloomberg som kilde siden Reuters ikke leverer priser over 10 år.

Rentedifferansekurvene mottas fra Verdipapirfondenes forening. Disse er basert på innhentede rentedifferansekurver fra fem ulike markedsaktører som blir omarbeidet til en snittkurve.

f) Rentepapirer utstedt av utenlandske foretak, men denominert i kroner

Virkelig verdi beregnes etter samme prinsipp som for norske rentepapirer beskrevet ovenfor. Rentedifferansekurver levert av SE Banken og Swedbank omarbeides til en snittkurve som legges til grunn for beregningen av virkelig verdi.

g) Futures/FRA/IRF

Alle futureskontrakter til konsernet handles på børs. Reuters benyttes som priskilde. Det innhentes også priser fra en annen kilde som kontroll på at prisene fra Reuters er korrekte.

h) Opsjoner

Bloomberg benyttes som kilde for prising av opsjoner som handles på børs.

i) Renteswapper

Renteswapper verdsettes i en modell som hensyntar observerbare markedsdata som rentekurver og relevant kredittpåslag.

j) Lån med sikkerhet i pant

Prinsippene for beregning av virkelig verdi avhenger av hvorvidt utlånene har rentebinding eller ikke.

Utlån med rentebinding beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen.

Utlån uten rentebinding anses tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med endring i markedsrentene.

Note 6 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser, forts.

k) Utlån til kommuner og foretak med kommunal garanti
Fordringene verdsettes ved hjelp av en verdsettelsesmodell som benytter relevante kredittpåslagsjusteringer innhentet i markedet. For utlånene som er til kommuner, fylkeskommuner og kommunalt støttede prosjekter benyttes observerbare rentekurver og kredittrentedifferansekurver i en verdsettelsesmodell som neddiskonterer fremtidig kontantstrøm. Kredittpåslagene som modellberegningene benytter tar utgangspunkt i kvoteringer fra tre ulike kursstillere. Det gjøres en vurdering av kvaliteten i kvoteringene ved å sammenlikne dem innbyrdes og mot forrige mottatte observasjon samt annen markedsinformasjon.

For garanterte utlån beregnes virkelig verdi som neddiskontert kontantstrøm basert på samme rentekurver som direktelånene, men kredittmarginen er i utgangspunktet basert på initiell margin. Garantier handles bilateralt (OTC) og ikke over åpne markedsplasser som for eksempel en børs og prisen derfor ikke i markedet. Initiell margin det er inngått enighet om på inngåelsestidspunktet er det beste estimat for markedsplagslag på samme tidspunkt. Kredittverdigheten endrer seg ikke like mye for lånet som for garantisten eller låntaker hver for seg. Låntaker er oftest ikke kredittvurdert av kredittvurderingsbyråer eller banker. Garantisten er enten en kommune eller bank (eller begge deler – triple default lån). Statistiske analyser indikerer at kredittmarginen på garanterte lån svinger mindre enn på ikke-garanterte lån og obligasjoner. Garanterte lån kredittpåslagsjusteres derfor ikke før garantisten har opplevd en signifikant ratingendring siden den initielle marginen ble satt. Konsernets utlån med både kommune- og bankgaranti kredittpåslagsjusteres i forhold til initiell margin kun hvis begge garantistene har fått endret kreditt-rating signifikant siden utbetalingsdatoen.

l) Plasseringer hos kredittinstitusjoner
Plasseringer hos kredittinstitusjoner er innskudd med kort løpetid. Virkelig verdi beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede

kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen.

m) Gjeld til kredittinstitusjoner
Disse transaksjonene verdsettes ved bruk av en verdsettelsesmodell, inkludert relevante kredittspredjusteringer innhentet i markedet.

n) Fordringer på kredittinstitusjoner, utlån til privatpersoner og innskudd fra kunder
Alle utlån og innskudd er uten rentebinding. Virkelig verdi av disse anses som tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med markedsrenten.

o) Ansvarlige lån
For lån notert på børs hvor det anses å være et aktivt marked brukes den observerbare prisen som virkelig verdi. For øvrige lån som ikke er en del av et aktivt marked fastsettes virkelig verdi ut i fra en intern verdsettelsesmodell basert på observerbare data.

p) Utstedte fondsobligasjon
Virkelig verdi i denne kategorien er fastsatt ut i fra interne verdsettelsesmodeller basert på eksterne observerbare data.

q) Utstedte obligasjoner med fortrinnsrett
Virkelig verdi i denne kategorien er fastsatt ut i fra interne verdsettelsesmodeller basert på eksterne observerbare data.

r) Private Equity
Fondenes virkelig verdi skal baseres på rapporterte markedsverdier, som følger av International Private Equity and Venture Capital Valuation Guidelines (IPEV Guidelines). Disse retningslinjene fastsettes av European Venture Capital Association (EVCA) og baserer seg på prinsippet om tilnærmet markedsvurdering av selskapene.

Tabellen under gir en nærmere spesifikasjon av innholdet i de ulike klassene av eiendeler og finansielle derivater

Finansielle eiendeler Millioner kroner	31.12.2013		31.12.2012	
	Balanseført verdi	Virkelig verdi	Balanseført verdi	Virkelig verdi
GJELDSINSTRUMENTER SOM HOLDES TIL FORFALL - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST				
Norske hold til forfall obligasjoner ¹	12 359	13 144	17 609	18 686
Utenlandske hold til forfall obligasjoner ¹	19 400	20 484	19 674	20 882
Sum gjeldsinstrumenter som holdes til forfall	31 758	33 628	37 283	39 568
GJELDSINSTRUMENTER KLASSIFISERT SOM LÅN OG FORDRINGER - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST				
Norske obligasjonslån ¹	25 007	26 389	24 362	23 891
Utenlandske obligasjonslån ¹	42 237	44 485	31 555	33 601
Andre fordringer	29	29	-1	-1
Sum gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer	67 272	70 903	55 917	57 491
UTLÅN KOMMUNER, BEDRIFTER OG PERSONKUNDER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET				
Lån til kommunal sektor eller foretak med kommunal garanti	2 121	2 121	2 254	2 254
Sum utlån kommuner, bedrifter og personkunder	2 121	2 121	2 254	2 254

Finansielle eiendeler Millioner kroner	31.12.2013		31.12.2012	
	Balanseført verdi	Virkelig verdi	Balanseført verdi	Virkelig verdi
UTLÅN KOMMUNER, BEDRIFTER OG PERSONKUNDER - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST				
Lån med sikkerhet i pant	11 286	11 505	9 750	9 779
Lån til kommunal sektor eller foretak med kommunal garanti	41 975	42 519	40 124	40 418
Sum utlån kommuner, bedrifter og personkunder	53 260	54 024	49 874	50 198
GJELDSINSTRUMENTER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTAT				
Norske obligasjoner	66 015	66 015	57 741	57 741
Norske sertifikater	10 019	10 019	7 195	7 195
Utenlandske obligasjoner	24 293	24 293	22 320	22 320
Plassering hos kredittinstitusjoner	11 888	11 888	16 119	16 119
Sum gjeldsinstrumenter	112 215	112 215	103 375	103 375
EGENKAPITALINSTRUMENTER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTAT				
Aksjer	17 104	17 104	19 587	19 587
Aksjefond	36 600	36 600	21 315	21 315
Eiendomsfond	658	658	614	614
Alternative investeringer	-65	-65	894	894
Sum egenkapitalinstrumenter	54 298	54 298	42 410	42 410
FORDRINGER				
Fordringer i forbindelse med direkte forretninger	2 366	2 366	1 555	1 555
Fordringer i forbindelse med gjenforsikringsforretninger	100	100	187	187
Gjenforsikringsandel av ikke opptjent bruttopremie	17	17	0	0
Gjenforsikringsandel av brutto erstatningsavsetning	11	11	12	12
Andre fordringer	332	332	0	0
Sum lån og fordringer øvrige inkl. fordringer på forsikringstakere	2 826	2 826	1 754	1 754
FINANSIELL GJELD - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST				
Fondsobligasjonslån	919	919	974	986
Ansvarlig lånekapital	3 151	3 234	2 891	2 906
Sum finansiell gjeld til amortisert kost	4 070	4 153	3 865	3 892
FINANSIELL GJELD - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Gjeld til kredittinstitusjoner	3 248	3 248	4 799	4 799
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	17 217	17 217	20 370	20 370
Gjeld til og innskudd fra kunder	4 407	4 407	2 946	2 946
Sum finansiell gjeld til virkelig verdi	24 872	24 872	28 115	28 115
Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring	578	578	300	300
Avsetninger i innskuddsbasert livsforsikring	578	578	300	300

Finansielle derivater Millioner kroner	31.12.2013		31.12.2012	
	Eiendeler	Forpliktelser	Eiendeler	Forpliktelser
Valutaterminer	575	1 011	737	150
Renteswapper	622	589	666	571
Rente- og valutawapper	52	65	0	0
Aksjeopsjoner	120	0	137	0
Sum finansielle derivater	1 368	1 666	1 541	721

Note 7 Virkelig verdi hierarki

31.12.2013 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Investeringseiendom	0	0	39 744	39 744
Tomter	0	0	932	932
Eiendomsdatterselskap	0	0	38 276	38 276
Investeringseiendom ANS andeler	0	0	537	537
Utlån til virkelig verdi	0	2 121	0	2 121
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	61 185	38 770	0	99 955
Sertifikater	3 877	5 216	0	9 092
Obligasjoner	12 217	33 555	0	45 772
Obligasjonsfond	45 090	0	0	45 090
Utlån og fordringer	6 946	5 315	0	12 261
Aksjer og andeler	47 492	2 451	4 355	54 298
Aksjer	15 191	945	689	16 825
Aksjefond	32 301	0	0	32 301
Eiendomsfond	0	658	0	658
Spesialfond	0	848	0	848
Private Equity	0	0	3 666	3 666
Finansielle derivater	0	1 368	0	1 368
Sum eiendeler regnskapsført til virkelig verdi	115 622	50 025	44 099	209 745
FORPLIKTELSE REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Finansielle derivater gjeld	0	1 666	0	1 666
Gjeld til andre kredittinstitusjoner og annen gjeld ¹	483	0	0	483
Sum forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi	483	1 666	0	2 149
31.12.2012 Millioner kroner				
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Investeringseiendom	0	0	32 322	32 322
Tomter	0	0	956	956
Eiendomsdatterselskap	0	0	30 975	30 975
Investeringseiendom ANS andeler	0	0	391	391
Utlån til virkelig verdi	0	2 254	0	2 254
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	51 054	36 145	0	87 198
Sertifikater	148	6 138	0	6 287
Obligasjoner	13 571	29 097	0	42 669
Obligasjonsfond	37 334	909	0	38 243
Utlån og fordringer	12 012	4 165	0	16 176
Aksjer og andeler	38 116	1 123	3 171	42 410
Aksjer	18 851	229	359	19 438
Aksjefond	18 652	0	0	18 652
Eiendomsfond	614	0	0	614
Spesialfond	0	894	0	894
Private Equity	0	0	2 812	2 812
Finansielle derivater	0	1 541	0	1 541
Sum eiendeler regnskapsført til virkelig verdi	101 181	45 227	35 493	181 901
FORPLIKTELSE REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Finansielle derivater gjeld	0	721	0	721
Gjeld til kredittinstitusjoner ¹	1 461	0	0	1 461
Sum forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi	1 461	721	0	2 182

Endringer i nivå 3, Investeringseiendom	Bokført verdi 31.12.2013	Bokført verdi 31.12.2012
Inngående balanse 01.01.	32 322	28 726
Solgt	-18	-677
Kjøpt	6 078	4 239
Urealiserte endringer	1 361	34
Utgående balanse 31.12.	39 744	32 322
Realisert gevinst / tap	-18	0
Endringer i nivå 3 aksjer, unoterte		
Inngående balanse 01.01.	359	351
Solgt	0	-9
Kjøpt	342	0
Urealiserte endringer	-12	17
Utgående balanse 31.12.	689	359
Realisert gevinst / tap	0	3
Endringer i nivå 3, Private Equity		
Inngående balanse 01.01.	2 812	2 180
Solgt	-598	-413
Kjøpt	888	874
Urealiserte endringer	563	171
Utgående balanse 31.12.	3 666	2 812
Realisert gevinst / tap	13	51
Sum nivå 3 per 31.12.	44 099	35 493

Urealiserte endringer og Realisert gevinst/tap reflekteres på linjen «Netto verdiendringer på finansielle instrumenter» i konsernresultatet.

Tabellene «Endringene i nivå 3» viser endringer i nivå 3 klassifiserte papirer i perioden angitt.

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Høyeste kvalitet i forhold til virkelig verdi er basert på noterte kurser i et aktivt marked. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand.

Nivå 1: Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra noterte priser i et aktivt marked for identiske eiendeler eller forpliktelser som enheten har tilgang til ved rapporteringstidspunktet. Eksempler på instrumenter i nivå 1 er børsnoterte papirer.

Nivå 2: Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra observerbare markedsdata. Dette inkluderer priser basert på identiske instrumenter, men hvor instrumentet ikke innehar høy nok omsetningsfrekvens og derfor ikke anses som omsatt i et aktivt marked, samt priser basert på tilsvarende eiendeler og prisledende indikatorer som kan bli bekreftet fra markedsinformasjon. Eksempler på instrumenter i nivå 2 er rentepapirer priset ut fra rentebaner.

Nivå 3: Instrumenter på nivå 3 innehar ingen observerbare markedsdata eller omsettes i markeder ansett som inaktive. Prisen baseres hovedsakelig på egne beregninger hvor reell virkelig verdi kan avvike hvis instrumentet skulle blitt omsatt. Instrumentene som omfattes i nivå 3 hos konsernet er blant annet unoterte aksjer og Private Equity.

På finansielle eiendeler som inngår i nivå 3 er det ikke blitt gjort noen sensitivitetsanalyse, foruten eiendom i annen note. En endring i variablene til prisingen er vurdert som lite signifikant. På generelt grunnlag vil en endring i prisingen på 5 % gi en endring på 2 205 millioner kroner pr 31.12.2013 og 1 775 millioner kroner pr 31.12.2012 for de finansielle eiendelene i nivå 3. Investeringseiendom er forøvrig lagt til i denne noten, da det er utvidede krav til opplysninger rundt virkelig verdi som nå også omfatter investeringseiendom som måles til virkelig verdi i KLP konsern. Alt av investeringseiendom inngår i nivå 3. For sensitivitetsanalyse for investeringseiendom henvises det til note 3.

Note 7 Virkelig verdi hierarki, forts.

Per 31.12.2013 er det blitt flyttet papirer mellom nivåene i virkelig verdi hierarkiet. Det er flyttet 690 millioner i aksjer i konsernet fra nivå 1 til nivå 2 grunnet nye kriterier ved skille mellom de to nivåene. Mer spesifikt er det lagt grenser på antall handelsdager og omsetningsmengde på aksjer for å skille nivå 1 og nivå 2. De generelle prinsippene rundt nivåfordeling går hovedsaklig på om eiendelen eller forpliktelsen er notert eller ikke, og om noteringen kan angis å være i et aktivt marked. For aksjer er det et ytterligere skille på handelsdager og omsetningsmengde som skiller ut noterte papirer som ikke inngår i aktivt marked. Ved flytting mellom nivåene tas det utgangspunkt i verdiene ved slutten av rapporteringsperioden.

Verdsettelse rundt poster i de ulike nivåene er beskrevet i note 6, med unntak av investeringseiendom som er beskrevet i note 3.

I note 6 opplyses det om virkelig verdi av eiendeler og forpliktelser som måles til amortisert kost. Den nivåbaserte fordelingen for disse postene vil være som følger: eiendeler klassifisert som hold til forfall vil inngå i nivå 1, utlån, og lån og fordringer vil inngå i nivå 2. Forpliktelser, målt til amortisert kost, vil være fordelt på følgende vis; ansvarlige lån fordelt i nivå 1 og i nivå 2, fondsobligasjonslånet vil vært fordelt i nivå 2, gjeld til kredittinstitusjoner vil vært fordelt i nivå 1. For informasjon vedrørende prising av disse rentepapirene henvises det til note 6.

Investeringsvalgporteføljen er ikke inkludert i tabellen. Investeringsvalgporteføljen har 578 millioner kroner i finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi. Per 31.12.2013 vil de 578 millioner kronene inngå med 277 millioner i aksjer og andeler i nivå 1 og 300 millioner kroner i gjeldsinstrumenter til virkelig verdi i nivå 1.

¹ Linjen Gjeld til kredittinstitusjoner i balansen inneholder forpliktelser målt til virkelig verdi og amortisert kost. Denne linjen er derfor ikke avstembar mot balansen. Forpliktelsene som måles til amortisert kost utgjør 2 765 millioner kroner per 31.12.2013.

Note 8 Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring

Millioner kroner	Antall andeler	Kurs	Virkelig verdi 31.12.2013	Gj.sn avkastning pr andel %	Gj.sn avkastning pr andel hele kroner	Virkelig verdi 31.12.2012
Andeler i aksjefond						
KLP AKSJEGLOBAL INDEKS II	119 521	1 635,08	195	29,60 %	373	99
KLP AKSJENORGE INDEKS	47 945	1 709,89	82	23,57 %	326	42
Sum andeler i aksjefond	167 467		277			141
Andeler i obligasjonsfond						
KLP PENSJON II	107 194	1 267,03	136	3,64 %	47	72
KLP OBLIGASJON GLOBAL I	129 507	1 031,71	134	0,10 %	1	73
Sum andeler i obligasjonsfond	236 701		269			145
Andeler i pengemarkedsfond						
KLP PENGEMARKED	19 692	1 003,20	20	2,17 %	22	9
Sum andeler i pengemarkedsfond	19 692		20			9
Sum andeler i verdipapirfond			567			295
Bankinnskudd			11			5
Sum eiendeler i forsikring med investeringsvalg			578			300

Prosent	1. kvartal	2. kvartal	3. kvartal	4. kvartal
Avkastning pr. kvartal	3,91 %	0,00 %	3,46 %	4,94 %

Beholdningens avkastning er verdiendring på innskutt beløp, og tar hensyn til transaksjoner i perioden. Dette betegnes som pengevektet avkastning. Fondets avkastning er den totale avkastningen for fondet, også kalt tidsvektet avkastning.

Dersom det ikke er foretatt transaksjoner i perioden, er beholdningens og fondets avkastning den samme.

Note 9 Risikostyring

Konsernet er gjennom sin virksomhet eksponert både for forsikringsrisiko og finansiell risiko. For konsernet er den overordnede risikostyringen innrettet mot at den finansielle risikoen håndteres på en slik måte at konsernet til enhver tid imøtekommer de forpliktelsene forsikringskontraktene påfører virksomheten. Styret fastsetter overordnede risikostrategier som operasjonaliseres på administrativt nivå.

Risikostrategi implementeres og følges opp av linjeorganisasjonen, med periodisk avrapportering. Eventuelle brudd på risikolinjer og rammer rapporteres løpende, med beskrivelse av tiltak som er gjort for å bringe forholdet i orden. Enheter utenfor linjeorganisasjonen fører tilsyn med at risikotakningen skjer innenfor de fullmaktene linjen har.

9.1 FORSIKRINGSRISIKO

Forsikringsrisiko består av risikoen for at en fremtidig, definert hendelse som konsernet har forpliktet seg til å yte økonomisk vederlag for, inntreffer. Forsikringsmessige resultater vil være mer stabile og forutsigbare jo større porteføljen er.

Konsernets forsikringsvirksomhet er fordelt på bransjene kollektiv pensjon offentlig, kollektiv pensjon privat og skadeforsikring. Som beskrevet i note 2, er de mest tungtveiende risikoen i kollektiv pensjon uførerisiko og opplevelsesrisiko, mens dødsrisiko er noe mindre tungtveiende. Gruppeliv omfatter primært dødsrisiko, mens gjeldsgruppeliv omfatter dødsrisiko og, for en stor del av eksisterende kunder, uførerisiko. I skadeforsikring er det utarbeidet retningslinjer for hvilke typer risiko selskapet aksepterer i sin portefølje. I utgangspunktet aksepteres risikoen fra kunder som ligger innenfor konsernets primære målgruppe på skadeforsikring, så sant forsikringsomfanget ligger innenfor de standardproduktene konsernet tilbyr.

Innenfor skadeforsikring styres forsikringsrisiko generelt gjennom avsetninger for fremtidig forventede erstatninger på eksisterende kontrakter, prising av risikoelementet i forsikringspremien, og gjennom reassuranskontrakter. I tillegg er det gjennomført mer spesifikke tiltak i henhold til den forsikringsmessige dekningen som tilbys.

Forsikringsrisiko innenfor bransjene kollektiv pensjon offentlig /privat og gruppeliv styres generelt gjennom tett oppfølging av risikoforløpet og eventuell derav følgende endring av tariffene. Konsernet er sikret mot ekstreme begivenheter gjennom katastrofereassurans.

9.1.1 Forsikringsmessige avsetninger

De forsikringsmessige avsetningene er satt til et forventningsrett nivå, med tillegg av sikkerhetsmarginer avhengig av bransje. I tillegg er det avsatt til sikkerhetsfond i skadeforsikring og risikoutjevningfond innenfor kollektiv pensjon for å møte uventede svingninger i erstatningstilfeller.

For uførerisiko i bransjen kollektiv pensjon benyttes forutsetningene basert på KLPs uførerfaringer – frem til 2009. For de øvrige

risikoelementer innenfor kollektiv pensjon benyttes forutsetningene fra beregningsgrunnlaget K2005 med sikkerhetsmarginer i henhold til den minstestandard Finanstilsynet fastsatte i 2007. Reservene er styrket for å imøtekomme K2013.

KLP har en overvekt av opplevelsesrisiko. I forhold til opplevelsesrisiko er det en sikkerhetsmargin på 15 prosent for menn i forhold til antatt dødelighet i 2020 ut fra K2005 og 10 prosent for kvinner i bransjen både kollektiv pensjon offentlig og kollektiv pensjon privat.

9.1.2 Premiefastsettelse

Utviklingen i konsernets forsikringsrisiko følges løpende. Risikoreultat og fremtidige forventninger til utvikling i forsikret risiko basert på observasjoner og/eller risikoteoretiske modeller som danner grunnlag for prising av risikoelementet i premien. Premiene fastsettes årlig, med unntak for bransjen skadeforsikring. Der vurderes premien fortløpende, mens premie fakturert til kunde gjelder for ett år av gangen.

I bransjen kollektiv pensjon offentlig har konsernet en stor bestand som gir høy grad av forutsigbarhet og stabilitet i tariffene. Normalt vil de derfor ligge fast i flere år av gangen. I skadeforsikring differensieres premien ut i fra den enkelte kundes risiko.

9.1.3 Reassurans og reassuransprogram

a) Kollektiv pensjon offentlig/privat og gruppelivsforsikring
Slik forsikringskontraktene er fastsatt er den løpende risiko generelt innenfor rammen av konsernets risikobærende evne. Behovet for reassurans er derfor begrenset.

Konsernet har tegnet en katastrofereassuransavtale for kollektiv pensjon offentlig. Avtalen dekker inntil 300 millioner kroner utover selskapets egenregning på 50 millioner kroner ved begivenheter som fører til at flere enn 10 personer dør eller blir uføre. For kollektiv pensjon privat dekker denne avtalen inntil 20 mill. kr. utover selskapets egenregning på 5 mill. kr. ved begivenheter som fører til at flere enn 3 personer dør eller blir uføre. Avtalene dekker ikke begivenheter som følge av epidemier, krig og terrorisme.

b) Skadeforsikring

Reassuranskontraktene dekker alle erstatninger over et gitt beløp pr. hendelse/ulykke. Det er fastsatt retningslinjer for å minimere motpartsrisikoen i reassuranskontraktene i skadeforsikring. Blant annet er det satt maksimalgrenser for den enkelte reassurandør, og det er definert et minimumsnivå på reassurandørenes kreditt-rating.

9.1.4 Konsentrasjonsrisiko i skadeforsikring

Det foretas løpende vurdering av konsentrasjonsrisikoen. Denne risikoen er først og fremst knyttet til eiendomsrisikoer. Porteføljen av forsikrede eiendommer kjennetegnes generelt av en god geografisk spredning, men med større konsentrasjon i Oslo-regionen. Risikoene slås sammen der hvor dette er naturlig. Det foreligger dermed ikke vesentlig kumulasjon mellom

disse risikoene. Konsernet har syv eiendomsrisikoer med forsikringssum høyere enn en milliard kroner på henholdsvis 2 440, 1 802, 1 499, 1 403, 1 213, 1 083 og 1 006 millioner kroner. I intervallet med forsikringssum 500 – 1 000 millioner kroner har konsernet 33 eiendomsrisikoer.

9.1.5 Følsomhetsberegning

9.1.5.1 Følsomhetsberegning i kollektiv pensjon offentlig og privat

Effekten av en umiddelbar 20 prosent økning i uførehypighet ville med dagens bestand innebære en negativ effekt 482 millioner kroner (herav 3,0 millioner kroner i kollektiv pensjon privat) på årets risikoreultat. Effekten på premiereserven ved en tilsvarende permanent endring i uførehypighet vil være en økning på 7 352 millioner kroner (herav 7,3 millioner kroner i kollektiv pensjon privat).

En umiddelbar 10 prosent reduksjon i dødeligheten ville med dagens bestand innebære en negativ effekt på 291 millioner kroner (herav 0,5 millioner kroner i kollektiv pensjon privat) på årets risikoreultat. Effekten på premiereserven ved en tilsvarende permanent endring i dødelighet vil være en økning på 6 195 millioner kroner (herav 20,0 millioner kroner i kollektiv pensjon privat).

Konsernets store bestand innen kollektiv offentlig pensjon bidrar til å stabilisere forsikringsrisikoen og erstatningsanslagene. Avvik relateres i all hovedsak til ikke forsikringsbare størrelser som ikke påvirker resultatet.

9.1.5.2 Følsomhetsberegning i skadeforsikring

Resultateffekten i skadeforsikring både før og etter skatt ved:

1 prosent endring i kostnader	2,2 millioner kroner
1 prosent endring i premienivå	7,9 millioner kroner
1 prosent endring i skadeutbetalinger	5,3 millioner kroner
1 prosent endring i erstatningsavsetning	17,8 millioner kroner

Effekten på resultatet vil være den samme før og etter reassurans.

9.2 FINANSIELL RISIKO

Konsernets finansielle mål er å oppnå en konkurransedyktig og stabil avkastning, samtidig som soliditeten tilfredsstillende eksterne og interne krav. Konsernet har en langsiktig investeringsstrategi hvor risikotagningen til en hver tid er tilpasset konsernets risikobærende evne. Fokus i forvaltningen er kostnadseffektivitet, langsiktighet og bredt diversifiserte porteføljer med mål om å oppnå konkurransedyktig og stabil avkastning til våre kunder og eiere over tid.

Konsernets finansielle risiko består av likviditetsrisiko, markedsrisiko og kredittisiko.

9.2.1 Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risikoen for at konsernet ikke har tilstrekkelig likviditet til å dekke kortsiktig gjeld, ikke innkalte restforpliktelser som måtte komme til forfall og løpende drift uten at det oppstår vesentlige ekstraomkostninger i form av prisfall på eiendeler som

må realiseres, eller i form av ugunstige finansieringsvilkår. Likviditetsstrategien inneholder ulike krav og rammer for å etterleve den ønskede likviditetsrisikoprofilen rammer for refinansieringsbehov for ulike tidshorisoner og krav til likviditetsbuffer. I tillegg omhandles ansvarsforhold og beredskapsplan. Likviditetsstrategien operasjonaliseres på administrativt nivå, og likviditeten forvaltes internt etter mandater. Aktivsammensetningen i konsernets porteføljer skal være tilstrekkelig likvid til å kunne dekke annet likviditetsbehov som kan oppstå.

Ikke innkalt restforpliktelse på 8 539 millioner kroner består av kommitterte, ikke innbetalte beløp rettet mot private equity og godkjente lånetilsagn som ikke er utbetalt. Summen er nærmere spesifisert i note 35 betingede forpliktelser. Avtalene regulerer mellom annet krav om solvens for at trekket kan godkjennes for utbetaling.

9.2.2 Markedsrisiko

Markedsrisiko er risikoen for tap som følge av endringer i markedspriser på ulike aktiva som aksjer, obligasjoner, eiendom og andre verdipapirer, og valuta. Markedsrisikoen avhenger både av hvor stor eksponering en har i de ulike aktiva og av volatiliteten i markedsprisene. Utviklingen i norske og internasjonale verdipapirmarkeder har generelt stor betydning for konsernets resultater.

Risiko for fall i verdien på ulike aktiva er den største finansielle risikoen på kort sikt. Av risikoen på aktivasiden er aksjeeksponeringen den største finansielle risikofaktoren. Konsernets renterisiko knyttet til et vedvarende lavt rentenivå er begrenset. Forsikrings-tekniske avsetninger, som utgjør hovedbestanden av konsernets passivside, påvirkes ikke av endringer i markedsrenten. Ved fremtidig overgang til markedsverdi på forpliktelsene, vil årlig prising av rentegarantien innebære at risikoen for at rentenivået er lavere enn grunnlagsrenten ikke bæres av forsikringsselskapet. Ettersom konsernet hovedsakelig tilbyr pensjonsordninger til offentlig sektor, vil konsernet prise rentegarantien helt til den forsikrede dør, noe som innebærer at avkastningsrisikoen som oppstår fra forsikringsforpliktelsene er begrenset.

Konsernet valutasikrer hoveddelen av internasjonal eksponering. Økonomisk sikring av valutaeksponeringen gjøres gjennom derivater. Som hovedregel er alle konsernets renteinvesteringer og eiendomsinvesteringer i fremmed valuta sikret tilbake til norske kroner. For aksjeinvesteringer i fremmed valuta er målsetningen 90 prosent sikringsgrad med tillatte svingninger mellom 80 og 100 prosent.

Alle aksje- og renteeksponeringer er inkludert i et risikomålings-system som muliggjør simulering og overvåking av aksje- og renterisiko på tvers av porteføljer. Aktiv risiko styres gjennom å spesifisere en referanseindeks og en fastsatt samvariasjon relativt til indeksen for hver portefølje.

Konsernet styrer aksjerisiko dynamisk ved at aksjeandelen løpende tilpasses finansielle buffere. Effekten av denne type sikringstiltak reduserer sannsynligheten for lav avkastning. Den dynamiske sik-

Note 9 Risikostyring, forts.

ringsstrategien sørger for at konsernets risiko er riktig utnyttet i forhold til risikoene. Strategien bidrar til å sikre at konsernet som et minimum oppnår forhåndsfastsett inntektsmål. Inntektsmålet fastsettes på bakgrunn av målsetting om soliditet ved utgangen av perioden, slik at konsernet også skal ha risikokapasitet fremover. Strategien innebærer at eksponeringen mot aksjer eller andre aktiva med forventet høy risiko og avkastning øker etter hvert som soliditeten styrkes. Når soliditeten svekkes innebærer dette at konsernet reduserer markedsrisikoen. Dette bidrar til å redusere belastningen på konsernets soliditetskapskapital i nedgangsperioder og dermed også til å beskytte egenkapitalen. I tillegg har konsernet en høy andel anleggsobligasjoner og utlån med fastrente som bidrar til stabilitet i avkastningen og reduserer risikoen for lav avkastning i lavrentescenarier.

I konsernets forvaltning brukes derivater prinsipielt for risiko-reduksjon samt for kostnads- og tidseffektiv implementering av verdisikring eller tilpasninger i investeringsporteføljen. I mange tilfeller vil det både være billigere og raskere å foreta risiko- endringer ved hjelp av derivater enn ved handel i underliggende instrumenter. Et eksempel kan være kortsiktige justeringer av aksjeeksponering i globale markeder.

Sensitivitetsanalyse markedsrisiko

De ulike selskapene i konsernet utfører egne stresstester i tråd med gjeldende krav og regler. Det utføres ingen aggregert stresstest for konsernet, men stresstesten som utføres for morselskapet KLP kan betraktes som en stresstest for hele konsernet. Bakgrunnen er at KLP bærer risikoen for de ulike datterselskapene som aksjeinvesteringer i selskapsporteføljen.

I henhold til Finanstilsynets stresstest I har KLP en bufferkapital-utnyttelse på 71 prosent, omtrent tilsvarende som ved utgangen av 2012 da bufferkapitalutnyttelsen var på 72 prosent. Formålet med stresstesten er å belyse hvordan ulike scenarier kan påvirke KLPs evne til å oppfylle lovpålagte soliditets- og sikkerhetskrav. Den mest vesentlige risikoen i stresstesten er markedsrisiko som isolert sett representerte et tapspotensial på 34 milliarder. Brutto bidrag til tapspotensialet fra de ulike risikoklassene fordeler seg som følger:

Renterisiko	12,6 milliarder
Aksjerisiko	21,8 milliarder
Eiendomsrisiko	10,2 milliarder
Valutarisiko	1,8 milliarder
Spreadrisiko	14,8 milliarder
Konsentrasjonsrisiko	0 milliarder

Summen av tapspotensialet knyttet isolert til hver risikotype summerer seg ikke opp til samlet tapspotensialet for markedsrisiko. Dette skyldes at ved beregning av samlet tapspotensial hensyntas korrelasjonen mellom de ulike risikotypene.

9.2.3 Kredittrisiko

Det er lagt vekt på at kreditteksponeringen er diversifisert for å unngå konsentrasjon av kredittrisiko mot enkelte debitorer. For å overvåke kredittrisiko i utlånene og investeringene er

det nedsatt en egen kredittkomite som møtes på jevnlig basis. Grensene for kredittrisiko mot den enkelte debitor fastsettes av komiteen. Endringer i debitors kredittvurdering overvåkes og følges opp.

Konsernet har god balanse mellom norske obligasjoner og internasjonale obligasjoner, og har en portefølje av utelukkende gode kreditter. Av konsernets samlede kreditteksponering er 42 prosent plassert i utstedere med rating AA eller bedre (inkludert norske kommuner). Konsernet har en egen internasjonal statsobligasjonsportefølje og innslaget av statsobligasjoner er også relativt høyt i den norske obligasjonsporteføljen.

Konsernet har en utlånsportefølje av høy kvalitet, med begrenset kredittrisiko og historisk svært lave tap. Konsernet yter hovedsakelig lån med pant i bolig med en belåningsgrad under 80 prosent, lån til kommuner og lån med kommunale garantier. Utlån sikret med pant i bolig utgjør 11,4 milliarder kroner. Verdien av pantene utgjør en større verdi enn utlånene siden en stor del av pantene er etablert tilbake i tid, og prisstigningen på boliger de siste årene har vært betydelig.

9.3 SAMLET MAKSIMAL EKSPONERING FOR KREDITTRISIKO FOR KONSERNET

Konsernets samlede maksimale eksponering for kredittrisiko består av de bokførte verdier på finansielle eiendeler og forpliktelser. De bokførte klassene av verdipapirer er nærmere spesifisert i note 6 virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser.

Note 10 Likviditetsrisiko

Tabellen nedenfor spesifiserer selskapets finansielle forpliktelser klassifisert etter forfallsstruktur. Beløpene i tabellen er udiskonterte kontraktmessige kontantsstrømmer.

2013	Innen 1 mnd	1-12 mnd	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Millioner kroner						
Ansvarlig lån ¹	0	154	3 385	0	0	3 539
Fondsobligasjonslån ¹	0	44	177	221	1 322	1 764
Gjeld til og innskudd fra kunder	4 407	0	0	0	0	4 407
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	33	1 355	15 867	818	0	18 074
Gjeld til kredittinstitusjoner	490	1 110	1 797	0	0	3 396
Leverandørgjeld	692	0	0	0	0	692
Betingede forpliktelser	8 539	0	0	0	0	8 539
Sum	14 162	2 662	21 226	1 039	1 322	40 411

Finansielle derivater

Finansielle derivater brutto oppgjør						
Innstrømmer	-18	-1 039	-8 100	-1 980	-1 339	-12 475
Utstrømmer	52	1 115	8 376	2 065	1 466	13 075
Finansielle derivater netto oppgjør	310	324	602	94	0	1 330
Sum finansielle derivater	345	401	878	178	128	1 930

2012	Innen 1 mnd	1-12 mnd	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Millioner kroner						
Ansvarlig lån ¹	0	140	3 257	0	0	3 397
Fondsobligasjonslån ¹	0	41	162	203	1 425	1 830
Gjeld til og innskudd fra kunder	2 946	0	0	0	0	2 946
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	0	2 585	18 485	854	0	21 924
Gjeld til kredittinstitusjoner	1 822	1 777	1 307	0	0	4 906
Leverandørgjeld	691	0	0	0	0	691
Betingede forpliktelser	4 460	0	0	0	0	4 460
Sum	9 919	4 543	23 211	1 056	1 425	40 154

Finansielle derivater

Finansielle derivater brutto oppgjør						
Innstrømmer	-65	-1 499	-8 579	-2 395	0	-12 538
Utstrømmer	93	1 602	8 891	2 500	0	13 086
Finansielle derivater netto oppgjør	100	52	210	71	78	511
Sum finansielle derivater	128	155	522	176	78	1 059

Risikoen for at konsernet ikke skal ha tilstrekkelig likviditet til å dekke kortsiktig gjeld og løpende drift er svært liten ettersom en stor del av konsernets eiendeler er likvide. Konsernet har betydelige midler investert i pengemarked, obligasjoner og aksjer som kan selges ved likviditetsbehov. Konsernets likviditetsstrategi innebærer at konsernet til enhver tid skal ha tilstrekkelige likvide midler til å møte konsernets forpliktelser ved forfall, uten at det påløper kostnader av betydning knyttet til å frigjøre midler.

Aktivasammensetningen i konsernets porteføljer skal være tilstrekkelig likvid til å kunne dekke annet likviditetsbehov som kan oppstå. KLP Kapitalforvaltning har det løpende ansvaret og rapporterer på konsernets likviditet. Det er etablert interne rammer for størrelsen på likviditetsbeholdningen. Konsernets enhet for risikostyring overvåker og rapporterer utviklingen i likviditetsbeholdningen fortløpende. Konsernstyret fastsetter årlig en kapitalforvaltnings- og likviditetsstrategi for konsernet. Likviditetsstrategien inneholder blant annet rammer, ansvarsforhold, risikomål og beredskapsplan for likviditetsstyringen.

Tabellen over viser finansielle forpliktelser konsernet har samlet på rentebetaling og tilbakebetaling av hovedstol, basert på forfall. Bankvirksomheten innehar den største delen av de finansielle forpliktelsene i konsernet.

Forventet utbetalingsprofil forsikringsforpliktelser

2013									
Millioner kroner									
År	1 år	2-5 år	6-10 år	11-20 år	21-30 år	31-40 år	41-50 år	51-80 år	Sum
Beløp	12 726	53 078	82 382	193 471	201 170	165 316	97 177	50 076	855 395

2012									
Millioner kroner									
År	1 år	2-5 år	6-10 år	11-20 år	21-30 år	31-40 år	41-50 år	51-80 år	Sum
Beløp	11 425	47 813	74 830	178 382	187 690	155 659	92 367	60 089	808 254

Utbetalingsprofilen for forsikringsforpliktelser er basert på udiskonterte verdier og gjelder livsforsikring og skadeforsikring.

Forsikringsforpliktelser relatert til livsforsikringsvirksomhetene er i regnskapet neddiskontert og viser nåverdien på balansetidspunktet.

¹ Lånene er evigvarende. Kontantstrømmene er beregnet frem til forventet forfall ved rentereguleringstidspunkt.

Note 12 Valutarisiko forts.

31.12.2012 Millioner kroner/ utenlandsk valuta ¹	Balanseposter ekskl. valutaderivater		Valutaderivater		Omregnings- kurs Valuta/NOK	Sum valuta		Netto- posisjon i NOK
	Eiendeler	Gjeld	Eiendeler	Gjeld		Eiendeler	Gjeld	
Australske dollar	206	0	27	-218	5,778	233	-218	87
Brasilianske real	118	0	0	0	2,718	118	0	320
Canadiske dollar	260	0	64	-301	5,589	324	-301	130
Sveitsiske franc	135	-12	24	-134	6,080	158	-146	73
Chilenske peso	3 863	0	0	0	0,012	3 863	0	45
Colombianske peso	10 199	0	0	0	0,003	10 199	0	32
Tsjekkisk koruna	25	0	0	0	0,292	25	0	7
Danske kroner	439	0	212	-4 211	0,983	652	-4 211	-3 500
Egyptiske pund	8	0	0	0	0,874	8	0	7
Euro	2 090	-97	30	-1 967	7,337	2 119	-2 064	403
Britiske Pund	531	-19	20	-504	9,046	551	-523	252
Hong Kong dollar	982	0	105	-422	0,718	1 087	-422	478
Ungarsk forint	279	0	0	0	0,025	279	0	7
Indonesisk rupiah	111 010	0	0	0	0,001	111 010	0	64
Israelske shekel	19	0	6	-24	1,492	26	-24	3
Indisk rupi	1 536	0	0	0	0,102	1 536	0	156
Islandske kroner	262	0	0	0	0,043	262	0	11
Japanske yen	36 061	0	4 674	-37 702	0,064	40 735	-37 702	195
Koreansk won	72 344	0	0	0	0,005	72 344	0	376
Marokkansk dirham	4	0	0	0	0,658	4	0	2
Meksikanske peso	274	0	0	0	0,429	274	0	117
Malaysisk ringgit	47	0	0	0	1,820	47	0	86
New Zealandske dollar	2	0	0	-2	4,591	3	-2	1
Peruvianske nuevo sol	0	0	0	0	2,180	0	0	1
Filipinske peso	165	0	0	0	0,136	165	0	22
Polske zloty	21	0	0	0	1,798	21	0	38
Svenske kroner	1 702	-8	108	-7 833	0,855	1 810	-7 840	-5 159
Singapore dollar	35	0	6	-38	4,556	41	-38	15
Thailandske baht	384	0	0	0	0,182	384	0	70
Tyrkisk lira	16	0	0	0	3,118	16	0	49
Taiwan new dollar	1 395	0	0	0	0,192	1 395	0	267
Amerikanske dollar	5 717	-650	504	-5 246	5,565	6 221	-5 896	1 807
Sør-afrikansk rand	296	0	0	0	0,656	296	0	194
Sum kortsiktige valutaposisjoner								-3 342
Euro	316	-312	0	0	7,337	316	-312	30
Japanske yen	21 087	-14 169	0	0	0,064	21 087	-14 169	445
Amerikanske dollar	128	-124	0	0	5,565	128	-124	22
Sum langsiktige valutaposisjoner								497
Sum valutaposisjoner før og etter skatt								-2 845

Konsernet valutasikrer hoveddelen av internasjonal eksponering. Økonomisk sikring av valutaeksponeringen gjøres gjennom derivater. Som hovedregel er alle konsernets sine renteinvesteringer og eiendomsinvesteringer i fremmed valuta sikret tilbake til norske kroner med en målsetning på 100 prosent sikringsgrad. For aksjeinvesteringer i fremmed valuta er den generelle målsetningen 90 prosent sikringsgrad, med tillatte svingninger mellom 80 og 100 prosent. Unntaket er tilfeller hvor enkeltstående valutaer ikke innehar stort nok marked og/eller likviditet til å igangsette effektiv sikring.

¹ Tabellen viser samlede balanseposter for hver enkelt valuta, fordelt på kort- og langsiktige posisjoner. Nettoposisjonen viser den reelle valutarisikoen KLP konsernet har ved utgangen av perioden i NOK. Andre beløp er i lokal valuta. Tabellen viser en sikringsgrad for valuta på 101 og 96 prosent, på henholdsvis 2013 og 2012.

Dersom alle valutaposisjoner endrer seg med 1 prosent på samme tidspunkt og i samme retning vil dette påvirke resultatet med 12,6 millioner kroner. For 2012 blir tilsvarende resultat effekt 28,4 millioner kroner.

Note 13 Kredittisiko

31.12.2013 Millioner kroner	AAA	AA	A	BBB	Uratet/NIG	Sum
Gjeldsinstrumenter som holdes til fall - målt til amortisert kost						
Banker	0	510	1 703	0	50	2 263
Finans- og kredittforetak	0	542	0	0	0	542
Offentlig garanti	3 320	0	0	0	81	3 402
Stat og statsgaranti innen OECD	12 964	220	0	806	0	13 989
Statsforetak og Covered Bonds	2 730	535	0	0	1 455	4 719
Øvrige	0	449	3 106	0	3 289	6 843
Sum	19 014	2 255	4 809	806	4 875	31 758
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer - målt til amortisert kost						
Banker	0	1 042	7 238	0	642	8 921
Finans- og kredittforetak	0	1 243	0	0	260	1 503
Offentlig garanti	508	0	0	0	219	727
Stat og statsgaranti innen OECD	11 029	3 860	1 521	2 045	0	18 455
Statsforetak og Covered Bonds	6 241	1 609	1 373	0	2 402	11 626
Øvrige	0	4 196	5 505	1 003	15 336	26 040
Sum	17 779	11 950	15 637	3 048	18 859	67 272
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning						
Banker	0	445	1 908	51	10 820	13 224
Finans- og kredittforetak	11	625	474	0	398	1 507
Offentlig garanti	854	56	0	0	1 914	2 823
Stat og statsgaranti innen OECD	8 435	4 953	0	0	0	13 387
Statsforetak og Covered Bonds	1 993	738	0	0	7 520	10 252
Øvrige	0	537	1 108	122	11 903	13 670
Sum	11 293	7 353	3 490	173	32 555	54 864
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler						
Danmark	0	0	493	0	0	493
Finland	0	48	0	0	0	48
Frankrike	0	0	40	0	0	40
Norge	0	0	179	0	0	179
Storbritannia	0	0	134	0	0	134
Sverige	0	0	481	0	0	481
Tyskland	0	0	0	0	0	0
USA	0	0	-7	0	0	-7
Sum	0	48	1 320	0	0	1 368
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - Rentefondsandeler						
Offentlig sektor, finans og kredittforetak	0	0	0	0	1 699	1 699
Stat og statsgaranti innen OECD	0	0	0	0	4 295	4 295
Øvrige	0	0	23 807	0	15 290	39 097
Sum	0	0	23 807	0	21 284	45 090
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - Utlån og fordringer						
Danmark	0	0	1 400	0	0	1 400
Finland	0	59	0	0	0	59
Norge	0	974	4 289	0	2 882	8 145
Storbritannia	0	0	1 936	0	0	1 936
Sverige	0	61	213	0	0	273
USA	0	0	448	0	0	448
Sum	0	1 093	8 285	0	2 882	12 260
Sum verdipapirer	48 086	22 700	57 347	4 027	80 455	212 614
Utlån kommuner, bedrifter og personkunder¹		0 %	20 %	35 %	100 %	Totalt
Offentlig sektor	0	38 169	0	2 008	40 177	
Foretak	844	811	4	2 063	3 722	
Privatpersoner	0	0	9 189	2 294	11 483	
Sum	844	38 980	9 193	6 365	55 381	

Note 13 Kredittrisiko, forts.

31.12.2012	AAA	AA	A	BBB	Uratet/NIG	Sum
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall - målt til amortisert kost						
Banker	0	1 023	786	0	305	2 113
Finans- og kredittforetak	0	510	0	0	1 024	1 534
Offentlig garanti	1 356	0	0	0	50	1 406
Stat og statsgaranti innen OECD	19 837	0	0	839	0	20 676
Statsforetak og Covered Bonds	2 699	535	0	0	1 459	4 692
Øvrige	0	475	3 098	0	3 288	6 862
Sum	23 892	2 543	3 884	839	6 125	37 283
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer - målt til amortisert kost						
Banker	0	1 042	4 406	0	61	5 509
Finans- og kredittforetak	510	259	520	0	0	1 288
Offentlig garanti	1 111	0	0	0	818	1 929
Stat og statsgaranti innen OECD	14 356	0	0	2 045	0	16 401
Statsforetak og Covered Bonds	6 761	1 610	860	0	2 402	11 633
Øvrige	0	2 003	2 121	836	14 197	19 157
Sum	22 738	4 913	7 907	2 881	17 478	55 917
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning						
Banker	0	443	3 572	57	9 949	14 021
Finans- og kredittforetak	11	568	453	0	265	1 297
Offentlig garanti	855	55	0	0	1 750	2 660
Stat og statsgaranti innen OECD	8 394	3 009	0	0	0	11 402
Statsforetak og Covered Bonds	1 881	409	0	0	6 528	8 817
Øvrige	0	287	634	114	9 723	10 758
Sum	11 140	4 771	4 658	171	28 215	48 955
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler						
Danmark	0	0	345	0	0	345
Finland	0	269	0	0	0	269
Norge	0	0	380	0	0	380
Storbritannia	0	0	213	0	0	213
Sverige	0	0	333	0	0	333
USA	0	0	0	0	0	0
Sum	0	269	1 272	0	0	1 541
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - Rentefondsandeler						
Stat og statsgaranti innen OECD	0	0	0	0	121	121
Øvrige	0	0	20 920	0	17 202	38 122
Sum	0	0	20 920	0	17 323	38 243
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - Utlån og fordringer						
Danmark	0	0	597	0	0	597
Finland	0	20	0	0	0	20
Norge	0	0	4 893	0	3 171	8 064
Storbritannia	0	0	2 949	0	0	2 949
Sverige	0	3 632	608	0	0	4 240
Tyskland	0	0	3	0	0	3
USA	0	0	303	0	0	303
Sum	0	3 653	9 353	0	3 171	16 176
Sum verdipapirer	57 769	16 149	47 993	3 891	72 312	198 115
Utlån kommuner, bedrifter og personkunder ¹						
Offentlig sektor ¹	0	38 055	0	1 524	39 579	
Foretak	0	1 046	4	923	1 973	
Privatpersoner	0	0	10 228	348	10 576	
Sum	0	39 101	10 232	2 795	52 128	

Med kredittrisiko menes risikoen for at motparten ikke skal klare å møte sine forpliktelser til KLP Konsernet. I denne tabellen er kredittrisikoen målt ved ratingbyråers estimater på hvor høy kredittverdighet de ulike utstederne av rentepapirer har. Unntaket er utlån til kunder, hvor det er benyttet sektorfordelt vektning med utgangspunkt i kapitaldekningsregelverket.

Det er lagt vekt på at kredittsporingen er diversifisert for å unngå konsentrasjon av kredittrisiko mot enkelte debitorer. For å overvåke kredittrisiko i utlånene og investeringene er det nedsatt en egen kredittkomite som møtes på jevnlig basis. Grensene for kredittrisiko mot den enkelte debitor fastsettes av komiteen. Endringer i debitors kredittvurdering overvåkes og følges opp av KLP Kapitalforvaltning.

Konsernet har god balanse mellom norske obligasjoner og internasjonale obligasjoner, og har en portefølje av utelukkende gode kreditter. Konsernet har en høy konsentrasjon av gjeldsinstrumenter rettet mot norsk offentlig sektor, dog dette ikke impliserer konsentrasjonsrisiko i ordinær forstand siden motpartsrisikoen er minimal i denne sektoren.

I noteinndelingen er det kun benyttet rating fra Standard & Poor's. KLP Konsernet benytter seg også av rating fra Moody's Investor Services og Fitch Ratings og alle tre er likestilte som grunnlag for investeringer i rentepapirer. Tabellen viser eksponering mot ratingkategoriene som S&P benytter seg av, hvor AAA er tilknyttet papirer med høyest kredittverdighet. Uratet / non investment grade gjelder først og fremst kommuner / fylkeskommuner, statsforetak og investeringer innen norsk finans. Samlet sett består Uratet / non investment grade på verdipapirer av 80 milliarder kroner per 31.12.2013, tilsvarende tall per 31.12.12 er 72 milliarder kroner. Det som er klassifisert som «Øvrige» under Uratet / non investment grade er i all hovedsak rentefondsandeler, verdipapirer utstedt av kraftselskaper og andre foretaksobligasjoner. Gjenstående beløp, som ikke er rentefondsandeler, landfordelt eller sektorfordelt, i noten er 30 milliarder kroner. Dette er hovedsaklig ikke ratede foretaksobligasjoner. KLP Konsernet har strenge retningslinjer for investeringer i rentepapirer, som også gjelder for investeringer som faller inn under kategorien uratet / non investment grade.

Dersom man hensyntar master netting avtaler reduseres kredittrisikoen med 1,7 milliarder kroner for konsernet. Fremgangsmåten er ulik den i noten «Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør» for å vise faktisk reduksjon i kredittrisikoen for eiendelene som er presentert i noten.

Linjene i noten er sammenfallende med balanseoppsettet. Unntakene er gjeldsinstrumenter til virkelig verdi som er delt opp i tre kategorier i noten og utlån som vist samlet i noten, men som befinner seg på to linjer i balansen (virkelig verdi og amortisert kost).

Geografisk uttrekk av gjeldsinstrumenter - Eksponering mot profilerte land i Eurosonen (PIIGS ²)

31.12.2013	Anskaffelseskost	Urealisert gevinst/tap	Herav skyldes valuta	Markedsverdi	Bokført verdi 31.12.2013
Spania					
Rentepapirer som måles til amortisert kost	780	51	0	831	780
Sum Spania	780	51	0	831	780
Italia					
Rentepapirer som måles til amortisert kost	2 000	102	0	2 102	2 000
Sum Italia	2 000	102	0	2 102	2 000
Sum eksponering PIIGS	2 780	153	0	2 933	2 780

På Spania utgjør ren statsgjeld 0 millioner kroner og statsgaranterte papirer 831 millioner kroner. På Italia utgjør ren statsgjeld 2 102 millioner kroner og statsgaranterte papirer 0 kroner (markedsverdi) per 31.12.2013.

31.12.2013	Spania		Italia	
Rating				
Moody's		Baa3		Baa2
Standard & Poor's		BBB-		BBB
Fitch		BBB		BBB+

31.12.2012	Anskaffelseskost	Urealisert gevinst/tap	Herav skyldes valuta	Markedsverdi	Bokført verdi 31.12.2012
Spania					
Rentepapirer som måles til amortisert kost	813	1	0	814	813
Sum Spania	813	1	0	814	813
Italia					
Rentepapirer som måles til amortisert kost	2 000	76	0	2 076	2 000
Sum Italia	2 000	76	0	2 076	2 000
Sum eksponering PIIGS	2 813	77	0	2 889	2 813

På Spania utgjør ren statsgjeld 0 millioner kroner og statsgaranterte papirer 814 millioner kroner. På Italia utgjør ren statsgjeld 2 076 millioner kroner og statsgaranterte papirer 0 kroner (markedsverdi) per 31.12.2012.

Note 13 Kredittrisiko, forts.

31.12.2012		Spania	Italia
Rating			
Moody's		Baa3	Baa2
Standard & Poor's		BBB-	BBB+
Fitch		BBB	A-

Oversikten viser statsgjeld KLP konsernet har mot utvalgte land, samt rating. Landene i tabellen er valgt på bakgrunn av profilen de har oppnådd som utsatte økonomier i eurosonen, og i den pågående gjeldsuroen. Gjeldsuroen baserer seg i første rekke på frykten for mislighold av statsgjelden. KLP Konsernet har ingen statspapirer i Hellas, Irland og Portugal per 31.12.2013. Papirene som er målt til amortisert kost er ikke nedskrevet.

² Akronymet PIIGS viser til de antatt mest utsatte landene som følge av markedsuroen rundt statsgjelden i eurosonen og henviser til Portugal, Ireland, Italy, Greece, Spain.

Premiefordringer og fordringer i forbindelse med reassurans

Millioner kroner	2013	2012
Premiefordringer	1 920	799
Nedskrivninger av premiefordringer	3	0
Fordringer på reassurandører	107	221
Nedskrivninger av fordringer på reassurandører	0	0
Sum	2 030	1 020

Konsernets premiefordringer er i hovedsak rettet mot offentlig sektor og kredittrisikoen vurderes som lav. Hovedbransjen kollektiv pensjon – offentlig er i tillegg tilknyttet Overføringsavtalen for offentlig sektor. Denne overføringsavtalen har en sikringsordning som skal bidra til å sikre pensjonsrettigheter opparbeidet hos arbeidsgivere som opphører eller som ikke betaler premie ved forfall etter nærmere regler. Konsernet kan således søke dekning for ubetalte krav i denne bransjen hos sikringsordningen dersom kravet faller innenfor sikringsordningens bestemmelser.

Konsernet reduserer kredittrisikoen på reassurans ved å benytte flere ulike reassurandører. Reassurandørens kredittverdighet blir vurdert ved avtaleinngåelse.

Note 14 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør

31.12.2013	Relaterte beløp som ikke er presentert netto					
	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Netto beløp
Millioner kroner						
EIENDELER						
Finansielle derivater	1 368	0	1 368	-671	-477	220
Sum	1 368	0	1 368	-671	-477	220
GJELD						
Finansielle derivater	1 666	0	1 666	-671	-800	195
Sum	1 666	0	1 666	-671	-800	195

31.12.2012	Relaterte beløp som ikke er presentert netto					
	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Netto beløp
Millioner kroner						
EIENDELER						
Finansielle derivater	1 541	0	1 541	-489	-918	134
Sum	1 541	0	1 541	-489	-918	134
GJELD						
Finansielle derivater	721	0	721	-489	-104	129
Sum	721	0	721	-489	-104	129

Formålet med noten er å vise den potensielle effekten av netting avtaler i KLP; hvilke muligheter KLP har for å motregne bilaterale avtaler mot andre motparter dersom disse skulle gå konkurs, og beløpet som gjenstår om alle slike netting avtaler materialiseres. Alle motparter med negativt nettobeløp er satt til 0, sikkerhet i kontanter er justert deretter. Notene viser derivatposisjoner i balansen.

Note 15 Pantelån og andre utlån

Millioner kroner	Kommuner og fylkeskommuner	Statlige og kommuneide foretak ¹	Private organisasjoner og foretak ²	Lønnstakere, trygdede etc.	Sum 31.12.2013	Sum 31.12.2012
Akershus	2 438	360	174	2 061	5 033	4 353
Aust-Agder	284	5	15	157	461	530
Buskerud	4 183	1 525	250	618	6 576	6 305
Finnmark	1 248	216	0	126	1 591	1 415
Hedmark	2 236	89	91	368	2 784	2 315
Hordaland	362	673	337	902	2 274	1 951
Møre og Romsdal	2 683	757	335	540	4 314	4 942
Nordland	2 423	269	154	382	3 228	3 188
Nord-Trøndelag	946	20	33	105	1 103	1 190
Oppland	1 273	178	33	257	1 741	1 602
Oslo	0	524	367	1 806	2 697	2 473
Rogaland	2 995	177	29	852	4 053	3 676
Sogn og Fjordane	1 938	139	77	128	2 282	2 405
Sør-Trøndelag	3 741	149	70	595	4 554	61
Telemark	564	179	564	230	1 537	4 284
Troms	1 924	92	195	410	2 621	1 317
Vest-Agder	556	172	17	221	966	2 467
Vestfold	2 250	260	62	720	3 291	1 168
Østfold	1 663	220	58	958	2 899	2 802
Svalbard og Jan Mayen	31	29	0	0	60	2 958
Utlandet	0	0	844	0	844	0
Ufordelt	0	0	0	3	3	301
Påløpte renter	193	37	18	38	287	425
Verdijustering					181	0
Sum	33 931	6 068	3 721	11 480	55 381	52 128

Denne tabellen fordeler utlånene til KLP Konsern på fylke og sektor. Sektor er basert på sektorkodene fra Statistisk Sentralbyrå, som for øvrig er nye av året.

Konsernet har en utlånsportefølje av høy kvalitet, med begrenset kredittrisiko og historisk svært lave tap. Konsernet yter hovedsakelig lån med pant i bolig med en belåningsgrad under 80 prosent, lån til kommuner og lån med offentlige garantier. Utlån sikret med pant i bolig utgjør rundt 11,5 milliarder kroner. Sektordiversifiseringen på utlån i konsernet er meget liten, da en meget høy andel av utlånene er rettet mot offentlig sektor. Konsentrasjonsrisikoen dette antyder er likevel en lite reell risiko å hensynta, da utlånene omfattes av offentlig garanti, som innebærer en særdeles lav motpartsrisiko.

De to utlansrelaterte linjene i balansen tilsvarer summen i noten.

Millioner kroner	2013	2012
Individuelle nedskrivninger på utlån til amortisert kost		
Antall lån	11	11
Sum hovedstol før nedskrivninger	1,67	1,58
Nedskrivninger	1,45	-1,23
Sum hovedstol etter nedskrivninger	0,22	0,35
Individuelle nedskrivninger		
Nedskrivning på individuelle utlån 01.01.	1,23	0,83
Periodens konstaterte tap hvor det tidligere er foretatt individuell nedskrivning	-0,02	0,00
Periodens nedskrivning på individuelle utlån	0,29	0,42
Periodens reversering av nedskrivning på individuelle utlån	-0,03	-0,02
Nedskrivning på individuelle utlån	1,46	1,23

Forfalte, ikke nedskrevne utlån

Millioner kroner	2013	2012
Restgjeld		
Forfalt		
30-90 dager	86	70
over 90 dager	30	30
Sum forfalte utlån	116	100

Antall er absolutte tall, beløp er gjengitt i millioner kroner. Misligholdte utlån gjelder utlån som måles til amortisert kost.

¹ Denne kategorien omfatter, foruten statlige og kommuneide foretak, også kommunal forretningsdrift

² Denne kategorien omfatter hovedsakelig private foretak med begrenset ansvar og organisasjoner uten profittmål

Note 16 Investeringseiendommer

Millioner kroner	2013	2012
Netto leieinntekter	1 862	1 873
Justering av tidligere års inntekter ¹	320	0
Urealisert gevinst/tap swapper	0	271
Netto finansinntekt/-kostnad	19	21
Netto realisert gevinst/tap	-18	5
Endring i virkelig verdi	307	36
Netto inntekter fra investeringseiendom	2 490	2 206
Valutaomregning utenlandske datterselskaper, ført i utvidet resultat	1 101	-208
Netto inntekter fra investeringseiendom inkludert valutaomregning	3 592	1 998

Millioner kroner	2013	2012
Bokført verdi 01.01.	32 322	28 726
Tilgang som følge av kjøp	5 426	3 945
Tilgang som følge av reklassifisering	0	-2
Tilgang som følge av aktiveringer	587	293
Avgang som følge av salg	0	-677
Netto opp-/nedskrivning som følge av endring i virkelig verdi inkl. valutaomregning	1 409	36
Bokført verdi 31.12.	39 744	32 322

¹ Det ble i 2013 avdekket at deler av utsatt skattegjeld i eiendomskonsernet har blitt videreført som gjeldspost, mens KLP og konsernet KLP verdsetter utsatt skatt til null. Dermed har balansen inneholdt en gjeldspost som skulle vært omklassifisert. Dette ble korrigert i 4. kvartal. Resultateffekten totalt blir null (økt inntekt fra eiendom som settes av til forsikringskundene), mens det i balansen er reklassifisert fra gjeld til forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring.

Note 17 Aksjer i tilknyttede selskaper

Millioner kroner	Kontor- og forretningsadresse	Eierandel %	Anskaffelses-kost	Bokført verdi 31.12.12	Tilgang/avgang	Korreksjon av tidl. ført resultat	Resultat-andel ¹	Bokført verdi 31.12.13
Norsk Pensjon AS ¹	Hansteens gate 2 0253 Oslo	25 %	5,00	3,40	0,0	0,0	0,6	4,00
Fylkeshuset, Molde AS ²	Fylkeshuset, Julsundvn. 9, 6400 Molde	48 %	0,05	2,29	0,0	-2,2	0,0	0,05
Sum aksjer i tilknyttede selskaper			5,05	5,69	0,0	-2,2	0,6	4,05

Alle aksjer har lik stemmeandel.

Finansiell informasjon om tilknyttede selskaper

Millioner kroner	Eiendeler	Gjeld	Inntekt	Resultat
2013				
Norsk Pensjon AS	17,1	0,7	10,3	0,3
Fylkeshuset, Molde AS	168,8	168,8	22,1	0,0
2012				
Norsk Pensjon AS	17,2	1,2	12,4	2,4
Fylkeshuset, Molde AS	174,2	174,1	21,5	0,0

¹ Resultatandel på Norsk Pensjon AS fra foregående år er ført på 2013. Resultatet for 2013 blir ført i 2014.

² Fjorårets oppskrivning er reversert.

Note 18 Ansvarlige lån og fondsobligasjonslån

2013 Millioner kroner	Lånebeløp valuta	Lånebeløp NOK	Bokført verdi 31.12.2013	Forfall
Låneopptak ¹				
Oktober 1997	JPY 9 500	554	552	Evigvarende
April 2006	EUR 300	2 372	2 599	Evigvarende
Sum ansvarlige lån		2 926	3 151	

April 2004	JPY 15 000	984	919	Evigvarende
Sum fondsobligasjonslån		984	919	

Sum ansvarlige lån og fondsobligasjonslån		3 911	4 070	
--	--	--------------	--------------	--

2012 Millioner kroner	Lånebeløp valuta	Lånebeløp NOK	Bokført verdi 31.12.2012	Forfall
Låneopptak ¹				
Oktober 1997	JPY 9 500	554	615	Evigvarende
April 2006	EUR 300	2 372	2 276	Evigvarende
Sum ansvarlige lån		2 926	2 891	

April 2004	JPY 15 000	984	974	Evigvarende
Sum fondsobligasjonslån		984	974	

Sum ansvarlige lån og fondsobligasjonslån		3 911	3 865	
--	--	--------------	--------------	--

JPY 9 500: Renten på lånet er fast 4,0 prosent p.a. Lånet er evigvarende, men KLP har rett til å innløse lånet etter 20 år. Etter 30. oktober 2017 vil renten være den høyeste av fast 4,75 prosent p.a. og 6 mnd JPY-rente + 2,05 prosent p.a. Den økonomiske sikringen består av to obligasjoner på 4,5 mrd. JPY og 5 mrd. JPY, fra henholdsvis Telia FRN og United Utilities. Denne motforretningen er vist samlet i tabellen nedenfor. KLP har ikke påberopt seg regnskapsmessig sikring for den økonomiske sikringen knyttet til dette innlånet.

EUR 300: Renten på lånet er fast 5,25 prosent p.a. frem til 11. april 2016, deretter endres den til en flytende rente fastsatt til 2,27 prosent over tre måneders EURIBOR. Lånet er evigvarende, men KLP har rett til å innløse det til pari kurs den 11. april 2016. Lånet er valutasikret ved en tilsvarende plassering i EUR-dominerte obligasjoner som vist i tabellen nedenfor. KLP har ikke påberopt seg regnskapsmessig sikring for den økonomiske sikringen knyttet til dette innlånet. Sammensetningen av obligasjoner ble endret i 2012.

JPY 15 000: Renten på lånet er fast USD-rente på 5,07 prosent p.a. Lånet er evigvarende, men KLP har rett til å innløse lånet 28. april 2034. Dersom KLP ikke benytter sin rett til innløsning i 2034, får lånet flytende rente. Kredittmarginen øker da med 1 prosentpoeng til 6 mnd JPY LIBOR-rente + margin på 3,30 prosent p.a. For å sikre rente- og valutarisikoen knyttet til lånet, er det inngått en kombinert rente- og valutaswap, der KLP betaler 3 mnd NIBOR-rente + margin på 2,65 prosent p.a og mottar USD-rente på 5,07 prosent p.a. Denne sikringsforretningen er vist i note 19 i konsernet.

2013 Millioner kroner	Pålydende valuta	Anskaffelses- kost NOK	OIF renter	Urealisert valuta	Bokført verdi 31.12.2013	Forfall
Obligasjoner	JPY 9 500	635	1	-87	550	2017
Obligasjoner	EUR 304	2 411	42	136	2 589	2015/2016
Sum sikringsforretninger		3 046	44	49	3 139	

2012 Millioner kroner	Pålydende valuta	Anskaffelses- kost NOK	OIF renter	Urealisert valuta	Bokført verdi 31.12.2012	Forfall
Obligasjoner	JPY 9 500	635	2	-24	613	2017
Obligasjoner	EUR 304	2 411	37	-172	2 276	2015/2016
Sum sikringsforretninger		3 046	39	-195	2 889	

¹ Rentekostnader på de to ansvarlige lånene var 156 millioner (143 millioner) og 45 millioner (42 millioner) for fondsobligasjonslånet i 2013. Tall i parentes er 2012 tall.

Note 19 Sikringsbokføring

31.12.2013		Endret verdi	Bokført verdi
Millioner kroner	Nominell verdi	i sikret risiko	31.12.2013
Sikringsobjekt			
Fondsobligasjonslån	-984	65	-919
Sikringsinstrument			
Kombinert rente- og valutaswap	984	-65	-65
Sikringseffektivitet pr 31.12.2013		100 %	
Sikringseffektivitet gjennom året		100 %	
Sikringsobjekt			
Sikringsobjekt 1: Utlån offentlig marked fast rente i NOK	5 922	225	6 147
Sikringsobjekt 2: Utlån til privat kunder fast rente i NOK	438	15	453
Sikringsobjekt 3: Obligasjonslån fast rente i NOK	4 750	-124	4 626
Sikringsinstrument			
Sikringsinstrument 1: Renteswap utlån offentlig marked fast rente i NOK	5 907	-204	5 702
Sikringsinstrument 2: Renteswap utlån privat kunder fast rente i NOK	510	-15	495
Sikringsinstrument 3: Renteswap obligasjonslån i NOK	4 750	104	4 854
Sikringsforhold 1:			
Sikringseffektivitet pr 31.12.2013		91 %	
Sikringseffektivitet gjennom året		91 %	
Sikringsforhold 2:			
Sikringseffektivitet pr 31.12.2013		100 %	
Sikringseffektivitet gjennom året		100 %	
Sikringsforhold 3:			
Sikringseffektivitet pr 31.12.2013		84 %	
Sikringseffektivitet gjennom året		84 %	
31.12.2012		Endret verdi	Bokført verdi
Millioner kroner	Nominell verdi	i sikret risiko	31.12.2012
Sikringsobjekt			
Fondsobligasjonslån	-984	10	-974
Sikringsinstrument			
Kombinert rente- og valutaswap	984	-10	-10
Sikringseffektivitet pr 31.12.2012		100 %	
Sikringseffektivitet gjennom året		100 %	
Sikringsobjekt			
Sikringsobjekt 1: Utlån fast rente i NOK	5 713	263	5 976
Sikringsobjekt 2: Innlån i NOK	3 250	-129	3 121
Sikringsinstrument			
Sikringsinstrument 1: Renteswap utlån fast rente i NOK	5 708	-263	5 445
Sikringsinstrument 2: Renteswap innlån i NOK	3 250	129	3 379
Sikringsforhold 1:			
Sikringseffektivitet pr 31.12.2012		100 %	
Sikringseffektivitet gjennom året		100 %	
Sikringsforhold 2:			
Sikringseffektivitet pr 31.12.2012		100 %	
Sikringseffektivitet gjennom året		100 %	

Noten viser de finansielle instrumentene i konsernet som sikringsbokføres, med tilhørende sikringsinstrument.

Per 31.12.2013 så er to sikringsforhold (sikringsforhold 1 og 3) i bankkonsern undersikret, da verdiendringene på sikringsobjektet er større enn sikringsinstrumentet. Verdiutviklingen i sikringsforhold 1 og 3 går motsatt vei, så netto gevinst er 0,7 millioner kroner, som vises på linjen netto verdiendring på finansielle instrumenter i konsernresultatet. Totalt sett innebærer dette minimal resultateffekt for alt som er gjenstand for sikringsbokføring i konsernet.

Fondsobligasjon i utenlandsk valuta med fast rente

Fondsobligasjonslånet er sikret mot endringer i rente- og valutakurser ved kjøp av en kombinert rente- og valutaswap. Sikringen er regnskapsført etter reglene om virkelig verdisikring. I praksis innebærer sikringen bytte av valuta betingelser (15 mrd. JPY mot 0,984 mrd. NOK) og rentebetingelser (fast rente på 5,07 % mot NIBOR + 2,65 %) på henholdsvis innlånet og den kombinerte rente- og valutaswapen. Sikringseffektiviteten måles ved å se på endring i virkelig verdi på sikringsobjekt og sikringsinstrumentet.

Sikringseffektiviteten blir vurdert retrospektivt hver måned og den vurderes som effektiv hvis endringen i virkelig verdi mellom sikringsobjekt og sikringsinstrument samsvarer med intervallet 80% til 125%.

Obligasjon med fortrinnsrett (OMF) med fast rente

Sikringsinstrumentet er renteswap der konsernet betaler flytende og mottar fast. Sikringen er regnskapsført etter reglene om virkelig verdisikring og formålet med denne sikringen er å sikre renterisikoen på innlånet. Sikringsobjektet og sikringsinstrumentet er inngått på samme vilkår. Hovedstol, rente, løpetid og rentedatoer er identiske. Sikringseffektiviteten blir målt ved å sammenligne akkumulert verdiendring på sikringsinstrumentet mot akkumulert verdiendring på sikringsobjektet.

Sikringseffektiviteten blir vurdert retrospektivt og den vurderes som effektiv hvis endringen i virkelig verdi mellom sikringsobjekt og sikringsinstrument samsvarer med intervallet 80% til 125%.

Utlån med fast rente ¹

Sikringen av utlånet er gjort ved en renteswap der konsernet betaler flytende og mottar fast. Sikringen er regnskapsført etter reglene om virkelig verdi sikring, og formålet med denne sikringen er å sikre renterisikoen på utlånet. Sikringsobjektet og sikringsinstrumentet er inngått på samme vilkår. Sikringseffektiviteten blir målt ved å sammenligne akkumulert verdiendring på sikringsinstrumentet mot akkumulert verdiendring på sikringsobjektet.

Sikringseffektiviteten blir vurdert retrospektivt og den vurderes som effektiv hvis endringen i virkelig verdi mellom sikringsobjekt og sikringsinstrument samsvarer med intervallet 80% til 125%.

Generelt

Virkelig verdi sikring innebærer at den sikrede verdiutviklingen på sikringsobjektet regnskapsføres over resultatet. Tilsvarende regnskapsføres verdiendringen på sikringsinstrumentet over resultatet.

Ettersom verdiutviklingen på sikringsobjektet og sikringsinstrumentet er tilnærmet 100 prosent negativt korrelert på fondsobligasjonslånet, og sikringen av inn- og utlånet i bankvirksomheten har en relativt høy sikringseffektivitet, vil resultateffekten bli meget liten på de fire tilfellene av sikringsbokføring. Se også note 2 for nærmere omtale av regnskapsmessig sikringsbokføring.

¹ Sikringsforhold nummer 1 og 2 per 31.12.13 inngår i denne beskrivelsen.

Note 20 Innlån

Millioner kroner	Pålydende i NOK	Valuta	Rente	Forfall	Bokført verdi 31.12.2013	Bokført verdi 31.12.2012
Evigvarende ansvarlig lån						
Kommunal Landspensjonskasse	2 372	EUR	Fast ¹	Evigvarende	2 599	2 276
Kommunal Landspensjonskasse	554	JPY	Fast ²	Evigvarende	552	615
Sum ansvarlige lån	2 926				3 151	2 891
Fondsobligasjonslån						
Kommunal Landspensjonskasse	984	JPY	Fast ³	Evigvarende	919	974
Sum ansvarlig lånekapital og fondsobligasjonslån	984				919	974
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer						
Obligasjoner med fortrinnsrett						
KLP Kommunekreditt AS	0	SEK	Flytende	2013	0	1 070
KLP Kommunekreditt AS	0	NOK	Flytende	2013	0	1 104
KLP Kommunekreditt AS	999	NOK	Flytende	2014	1 001	4 010
KLP Kommunekreditt AS	473	SEK	Flytende	2015	474	429
KLP Kommunekreditt AS	4 300	NOK	Flytende	2015	4 304	4 304
KLP Kommunekreditt AS	2 500	NOK	Fast	2015	2 555	2 555
KLP Kommunekreditt AS	3 000	NOK	Flytende	2016	3 009	3 011
KLP Kommunekreditt AS	1 000	NOK	Fast	2017	1 015	3 013
KLP Kommunekreditt AS	3 000	NOK	Flytende	2017	3 009	0
KLP Kommunekreditt AS	1 000	NOK	Flytende	2018	1 003	0
KLP Kommunekreditt AS	750	NOK	Fast	2020	752	752
Amortisering og verdjusteringer					95	122
Sum obligasjoner med fortrinnsrett	17 022				17 217	20 370
Gjeld til kredittinstitusjoner						
KLP Banken AS	0	NOK	Flytende	2013	0	1 826
KLP Banken AS	0	NOK	Fast	2013	0	302
KLP Banken AS	1 050	NOK	Flytende	2014	1 052	0
KLP Banken AS	600	NOK	Flytende	2015	609	602
KLP Banken AS	600	NOK	Flytende	2016	602	301
KLP Banken AS	300	NOK	Fast	2017	301	308
KLP Banken AS	200	NOK	Fast	2018	202	0
Kommunal Landspensjonskasse	0	NOK/EUR/USD	Flytende	2013	0	1 461
Kommunal Landspensjonskasse	472	NOK/EUR/USD	Flytende	2014	483	0
Over / underkurs					-1	0
Sum gjeld til kredittinstitusjoner	3 222				3 248	4 799
Gjeld til og innskudd fra kunder ⁴						
Privat	3 700	NOK			3 700	2 734
Næring	707	NOK			707	212
Sum gjeld til og innskudd fra kunder	4 407				4 407	2 946
Sum finansiell gjeld	28 561				28 942	31 981

Noten viser finansiell gjeld konsernet har ved periodeslutt, hvor mesteparten er finansiering til KLP bank konsernet. De angitte selskapene er utstedere av den finansielle gjelden som er beskrevet. Innskudd hører inn under KLP Banken AS.

¹ Lånet har et renteendringstidspunkt i 2017

² Lånet har et renteendringstidspunkt i 2016

³ Lånet har et renteendringstidspunkt i 2034

⁴ Det er ikke kontraktfestet forfall på innskudd

Note 21 Forsikringstekniske forhold

Premier, erstatninger og endring i forsikringsmessige avsetninger pr bransje

Millioner kroner	Premieinntekter for egen regning		Erstatninger for egen regning		Endring i forsikringsmessige avsetninger før resultatfordeling	
	2013	2012	2013	2012	2013	2012
Livsforsikring						
Kollektiv pensjon - Offentlig	30 653	28 806	11 785	10 752	29 912	26 916
Kollektiv pensjon - Privat	385	356	49	38	412	371
Gruppeliv	135	134	101	130	-4	1
Skadeforsikring						
Næringsbetonte forsikringer	483	473	357	392	-4	21
Privatbetonte forsikringer	193	144	129	103	8	35
Naturskadeforsikringer	33	33	79	41		
Sum	31 883	29 946	12 503	11 457	30 324	27 344

Forsikringsforpliktelse pr bransje

Millioner kroner	Sum		Endring i 2013
	31.12.2013	31.12.2012	
Kollektiv pensjon - Ytelsesbasert	313 227	276 798	36 429
Kollektiv pensjon - Innskuddsbasert	578	300	277
Skadeforsikring	2 623	2 626	-2
Sum forsikringsmessige avsetninger	316 427	279 723	36 704

Forsikringsforpliktelse i livsforsikring pr bransjer

Millioner kroner	Kollektiv pensjon - offentlig		Kollektiv pensjon - privat		Gruppeliv	Sum		Endring i 2013
	Ytelsesbasert med årlig avkastningsgaranti	Ytelsesbasert med flerårig avkastningsgaranti	Ytelsesbasert med årlig avkastningsgaranti	Innskuddsbasert med investeringsvalg		31.12.2013	31.12.2012	
Premiereserve	278 236	1 601	1 014	571	3	281 426	251 220	30 206
Tilleggsavsetning	12 412	83	29			12 524	12 403	121
Kursreguleringsfond	10 412		35			10 447	9 300	1 148
Premiefond, pensjonistenes overskuddsfond og innskuddsfond	9 031	122	19	6		9 178	3 956	5 222
Erstatningsavsetning	164		3		55	222	212	10
Bufferavsetning	0	7				7	7	0
Sum forsikringsforpliktelse livsforsikring 31.12.2013	310 255	1 813	1 100	578	58	313 804	277 098	36 706
Sum forsikringsforpliktelse livsforsikring 31.12.2012	274 246	1 547	938	300	67	277 098		

Forsikringsmessige avsetninger i skadeforsikring pr bransje

Millioner kroner	Næringsbetonte forsikringer	Privatbetonte forsikringer	Naturskade og andre pool-ordninger	Sum		Endring i 2013
				31.12.2013	31.12.2012	
Premieavsetning	90	120	9	219	173	46
Finanstilsynets minstekrav	90	120	9	219	173	46
Erstatningsavsetning	1 691	103	82	1 877	1 933	-56
Finanstilsynets minstekrav	1 349	88	82	1 520	1 589	-69
Sikkerhetsavsetning	460	66	1	527	519	8
Finanstilsynets minstekrav	200	41	1	242	234	8
Sum forsikringsmessige avsetninger skadeforsikring 31.12.2013	2 241	290	92	2 623	2 626	-2
Sum forsikringsmessige avsetninger skadeforsikring 31.12.2012	2 347	227	51	2 626		

Note 21 Forsikringstekniske forhold (forts.)

Endringer i forsikringsforpliktelser i livsforsikring

Millioner kroner	Premie- reserve	Tilleggs- avsetning	Kursreguler- ingsfond	Premie- og innskudds- fond	Buffer- avsetning	Erstatnings- avsetning	Sum	
							2013	2012
Inngående balanse	251 203	12 403	9 300	3 972	7	212	277 098	244 298
Resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser								
Netto resultatførte avsetninger	30 213	120	1 148	104	0	10	31 594	31 668
Overskudd på avkastningsresultatet	7	0	0	5 858	0	0	5 866	2 135
Risikoresultat tilordnet forsikringskontrak- tene	0	0	0	33	0	0	33	40
Annen tilordning av overskudd	0	0	0	0	0	0	0	206
Sum resultatførte endringer	30 220	120	1 148	5 995	0	10	37 492	34 050
Ikke resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser								
Overføringer mellom fond/disp. til premiebetaling	3	1		-792			-788	-1 400
Til/fra fond ved flytteavregning	0			4			4	150
Sum ikke resultatførte endringer	3	1		-788	0		-785	-1 250
Sum endringer i forsikringsforpliktelser	30 223	121	1 148	5 206	0	10	36 707	32 800
Sum forsikringsforpliktelser 31.12.2013	281 426	12 524	10 447	9 178	7	222	313 805	277 098
Sum forsikringsforpliktelser 31.12.2012	251 220	12 403	9 300	3 956	7	212	277 098	

Resultatanalyse

Millioner kroner	Kollektiv pensjon - Offentlig	Kollektiv pensjon - Privat	Gruppeliv	Sum	
				2013	2012
Avkastningsresultat	9 852	7	0	9 859	5 045
Risikoresultat ekskl. fortjenesteelement - kundeandel	184	0		184	220
Andre resultatelement	385	0		385	205
Sum resultat til forsikringskunder	10 420	7	0	10 427	5 470
Oppreservering på grunn av lengre levetid	4 529	7		4 536	3 105
Overført til tilleggsavsetninger	0	0		0	0
Avsatt til kundenes premiefond	5 891	0		5 891	2 365
Sum disponert resultat til kunder	10 420	7	0	10 427	5 470

Resultat til forsikringsgiver

Andel av avkastningsresultat	32	1		32	22
Risikoresultat ekskl. fortjenesteelement	33	2	18	53	38
Administrasjonsresultat	155	-32	1	123	69
Vederlag for rentegaranti og fortjenesteelement	336	4		341	294
Avgitt avkastning egenkapitaltilskudd tilført forsikringskunder	0			0	-205
Disponering fra risikoutjevsningsfond tilført forsikringskunder	-385			-385	
Resultat til forsikringsgiver (teknisk resultat i livsforsikring)	172	-25	19	165	218

Flytting og nytegning i livsforsikring

Millioner kroner	Kollektiv pensjon - Offentlig Ytelsesbasert		Kollektiv pensjon - Privat			
	2013	2012	Ytelsesbasert		Innskuddsbasert	
	2013	2012	2013	2012	2013	2012
Tilflyttede midler						
Premiereserve	5 932	1 549	65	209	132	18
Tilleggsavsetning	0	0	1	4	0	0
Mottatte midler ført over resultatet	5 932	1 549	67	213	132	18
Premiefond	0	84	0	1	4	0
Sum mottatte midler	5 932	1 632	67	213	136	18
Antall kontrakter	20	9	3	8	142	150
Fraflyttede midler						
Premiereserve	167	140	1	4	8	6
Tilleggsavsetning	8	7	0	0	0	0
Kursreserver	3	0	0	0	0	0
Avgitte midler ført over resultatet	178	148	1	4	8	6
Premiefond	0	1	0	0	0	0
Sum avgitte midler	178	148	2	4	8	6
Antall kontrakter	9	15	0	18	19	38

Nytegning

Millioner kroner	Kollektiv pensjon - Offentlig Ytelsesbasert		Kollektiv pensjon - Privat			Gruppeliv		
	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012
Premievolum	27	28	0	12	16	35	9	14
Antall kontrakter	24	58	2	9	297	216	107	249

Note 22 Driftsmidler

Millioner kroner	2013			2012			2012	
	Eiendom til eget bruk	Transport- midler	Maskiner/ Inventar	2013	Eiendom til eget bruk	Transport- midler		Maskiner/ Inventar
Bokført verdi 01.01.	949	2	82	1 033	944	3	94	1 041
Anskaffelseskost 01.01.	894	12	241	1 147	883	12	223	1 118
Akkumulert avskrivninger tidligere år	-82	-10	-159	-251	-54	-9	-140	-202
Akkumulert verdiregulering tidligere år	137	0	0	137	23	0	0	23
Tilgang	7	0	12	19	10	0	8	18
Eiendeler holdt for salg	0	-1	-3	-3	0	0	-3	-3
Kjøp ifbm. virksomhetsoverdragelse	0	0	0	0	0	0	0	0
Verdireguleringer	24	0	0	24	23	0	0	23
Tap ved verdifall	0	0	0	0	0	0	0	0
Avskrivninger	-19	-1	-14	-33	-19	-1	-16	-36
Reklassifisert til investeringseiendom	0	0	0	0	-9	0	0	-9
Andre endringer	0	0	0	0	0	0	0	0
Anskaffelseskost 31.12.	900	12	251	1 163	894	12	228	1 133
Akkumulert avskrivninger 31.12.	-101	-10	-173	-284	-73	-10	-156	-238
Akkumulert verdiregulering 31.12.	161	0	0	161	45	0	0	45
Bokført verdi 31.12.	960	1	78	1 040	949	2	82	1 033
Økonomisk levetid	50 år	5 år	3 - 5 år		50 år	5 år	3 - 5 år	
Avskrivningsplan	Lineært	Saldo/Lineært	Saldo/Lineært		Lineært	Saldo/Lineært	Saldo/Lineært	

Note 23 Skatt

Millioner kroner	2013	2012
Regnskapsmessig resultat før skatt	-154	990
Utvidet resultat	1 023	111
Forskjeller mellom regnskapsmessig- og skattemessig resultat:		
Tilbakeføring av verdireduksjon finansielle eiendeler	4 050	5 359
Tilbakeføring av verdiøkning finansielle eiendeler	-6 413	-6 454
Nullstilling av korridor, IB effekt 01.01.12	0	-162
Tilbakeføring av verdiøkning eiendommer	-1 414	-39
Regnskapsmessig gevinst ved realisasjon av aksjer og andre verdipapirer	-4 387	-2 294
Skattemessig gevinst ved realisasjon av aksjer og andre verdipapirer	5 019	2 491
Skattemessig tap ved realisasjon av aksjer og andre verdipapirer	0	-4
Skattepliktig gevinst ved realisasjon av andel i deltagerlignende selskaper	0	8
Andel av skattemessig inntekter i deltagerlignende selskaper	25	110
Andel av regnskapsmessige inntekter i deltagerlignende selskaper	0	-59
Andre permanente forskjeller	26	262
Endring i forskjeller som påvirker forholdet mellom regnskapsmessig og skattemessig inntekt	1 291	775
Skattemessig resultat	-935	1 093
Årets over-/underskudd overføres til fremførbart underskudd	-935	1 093
Fremførbart underskudd fra tidligere år	-15 266	-16 358
Årets endring i fremførbart underskudd	-935	1 093
Sum fremførbart underskudd og godtgjørelse pr 31.12	-16 200	-15 266

Avstemming av grunnlag for utsatt skatt

Skatteøkende midlertidige forskjeller:	2013	2012
Driftsmidler	26	36
Bygninger og andre faste eiendommer	9 366	7 985
Verdipapirer	7 071	5 198
Andeler i deltagerlignende selskaper	36	28
Utlån til kunder og kredittforetak	52	68
Andre forskjeller	192	258
Sum skatteøkende midlertidige forskjeller	16 742	13 574

Skattereduserende midlertidige forskjeller:

Gevinst- og tapskonto	0	0
Langsiktige fordringer	-160	-131
Driftsmidler	0	-1
Pensjonsforpliktelse	-623	-469
Innlån	-42	-32
Andre forpliktelser	-39	-15
Ubenyttet godtgjørelse aksjeutbytte	0	-93
Andre forskjeller	0	-1
Sum skattereduserende midlertidige forskjeller	-865	-743

Netto midlertidige forskjeller	15 877	12 832
Fremførbart underskudd	-16 200	-15 266
Grunnlag for utsatt skattefordel	-323	-2 434
27 % utsatt skattefordel i 2013	-87	
28 % utsatt skattefordel i 2012		-681
Nedvurdering av utsatt skattefordel	87	681
Balansført utsatt skatt	-93	-50
Resultatført endring av utsatt skatt	-43	-5
Resultatført betalbar skatt	-4	-2

Skatt i konsernet relaterer seg til skatt i Danmark og Sverige.

Note 24 Kapitalstyring og kapitaldekning

Millioner kroner	31.12.2013	31.12.2012
Innskutt egenkapital	7 659	6 891
Opptjent egenkapital	7 609	6 656
Sum egenkapital	15 268	13 547
Fondsobligasjon	866	965
Immaterielle aktiva	-377	-365
Risikoutjevningfond	-170	-490
Urealiserte kursendringer på selskapsporteføljen	-65	-61
Reassuransesetning	0	-10
Fradrag for investeringer i andre finansinstitusjoner	0	-3
Annen egenkapital	-256	-263
Overskuddsfond	0	-3
Justering av egenkapital og ansvarlig kapital på konsernnivå	-203	-102
Kjernekapital	15 062	13 216
Evigvarende ansvarlig kapital	2 920	2 813
Fradrag ansvarlig kapital i andre finansinstitusjoner	0	-3
Tilleggskapital	2 920	2 809
Netto ansvarlig kapital	17 982	16 025

Eiendeler og poster utenom balansen fordelt på risikovekter ¹	31.12.2013		31.12.2012	
	Uvektet beløp	Vektet beløp	Uvektet beløp	Vektet beløp
Rentepapirer	51 998	0 %	49 438	0 %
Obligasjoner med fortrinnsrett	27 407	10 %	23 647	10 %
Rentepapirer, utlån, bankinnskudd og rentefond	107 529	20 %	103 070	20 %
Utlån med pant i bolig	9 189	35 %	10 232	35 %
Rentefond	31 984	50 %	26 203	50 %
Aksjer, aksjefond og rentepapirer	134 862	100 %	113 694	100 %
Private Equity	5 055	150 %	3 745	150 %
Andel investeringsvalg ²	578		300	
Sum vektete eiendeler i balansen	185 974		159 004	
Derivater og betingede forpliktelser	90 682		67 689	
Fradrag ansvarlig kapital i andre finansinstitusjoner		4 307		2 987
Fradrag urealiserte gevinster på finansielle investeringer		0		-6
Risikovektet beregningsgrunnlag		-10 553		-5 897
		179 728		156 088
Kapitaldekning		10,0 %		10,3 %
Kjernekapitaldekning		8,4 %		8,5 %

¹ Beskrivelsen gitt på hver av satsene er gitt på bakgrunn av de eiendelene som utgjør majoriteten av grunnlaget for vektning

² Andel i investeringsvalg er de av eiendelene i KLP Bedriftspensjon AS som inngår i investeringsvalgporteføljen og vektet 1/5 av ordinær vektning.

Note 24 Kapitalstyring og kapitaldekning, forts.

Konsernets morselskap er et gjensidig eiet livsforsikringselskap hvor det overordnede målet er å forvalte den kapitalen medlemmene har plassert i selskapet enten som eier (egenkapital) eller som pensjonskunde (pensjonsfond) best mulig innenfor virksomhetens risikoevne.

Livsforsikringsvirksomhet er underlagt egen forskrift som setter krav til kapitalforvaltningen, og som gir plasseringsbegrensninger i forvaltningen av pensjonskundernes midler. Innenfor forskriftens handlingsrom utformes konsernets forvaltningsstrategi av pensjonskundernes midler. Det defineres hvilke investeringsområder (aktivaklasser) som kapitalen plasseres i. De ulike aktivaklassene har ulike egenskaper og risikoprofil, og andelen som investeres i de ulike aktivaklassene justeres løpende gitt virksomhetens risikoevne og risikoappetitt. Dette overvåkes og rapporteres på daglig basis.

Konsernets finansielle mål er å oppnå en konkurransedyktig og stabil avkastning, samtidig som soliditeten tilfredsstiller eksterne og interne krav.

Foruten grunnleggende diversifisering av kundenes midler har selskapet en langsiktig investeringsstrategi hvor risikotagningen til en hver tid er tilpasset selskapets risikobærende evne. Den risikobærende evnen bygger på at risikoen skal korrelere med selskapets finansielle buffere og evnen til å tåle uforutsette negative bevegelser.

For mer informasjon rundt kapital- og risikostyring henvises det til note 9 Risikostyring.

Konsernet driver også annen virksomhet hvor det stilles regulatoriske krav til kapitalforvaltning. Dette er i hovedsak skadeforsikring og bankvirksomhet. Disse virksomhetene drives gjennom heleide datterselskaper, og må oppfylle regulatoriske soliditetskrav på selskapsnivå.

Skadeforsikringsvirksomhet er på samme måte som livsforsikring underlagt egen forskrift som stiller krav til kapitalforvaltningen. På samme måte som for livsforsikring defineres ulike investeringsområder (aktivaklasser) som kapitalen plasseres i. Andelen som investeres i de ulike aktivaklassene tilpasses virksomhetens definerte risikoevne og risikoappetitt.

Bankvirksomheten drives innenfor en tydelig definert målgruppe for plassering av utlån for å oppnå ønsket nivå på sikkerhet og garantier for plasseringene.

Virksomhetene må oppfylle myndighetsfastsatte krav til kapitaldekning og kjernekapitaldekning på konsolidert nivå. Kapitaldekningsreglene bygger på at sannsynligheten for at en finansinstitusjon eller et verdipapirforetak ikke skal klare å oppfylle sine betalingsforpliktelser vil være stigende med gjeldsgraden. Hovedkomponentene består av netto ansvarlig kapital sett i forhold til en balanse justert for antatt motpartsrisiko.

Kapitaldekningen er en pliktig rapportering som rapporteres kvartalsvis på selskapsnivå og halvårlig på konsolidert nivå.

Kjernekapital

Innskutt og opptjent egenkapital inngår som den mest betydelige delen av kjernekapitalen. På generelt grunnlag kan det sies at andre poster, som regnskapsmessig inngår som egenkapital, men som har begrenset tapsabsorberasjon blir trukket ut av kjernekapitalen (se over for detaljer). Fondsobligasjoner inngår som kjernekapital med maksimum 15 prosent av øvrig kjernekapital. Eventuelt overskytende teller som tilleggskapital. Immaterielle eiendeler blir trukket ut av kjernekapitalen. Urealiserte kursendringer i selskapsporteføljen kommer som fradrag når resultat på selskap er inkludert.

Tilleggskapital

Ansvarlig lån i utenlandsk valuta verdsettes til laveste kurs av dagskurs på beregningstidspunktet og valutakursen på opptakstidspunktet, bortsett fra det ansvarlige lånet i japanske yen (JPY). På dette benyttes, istedenfor opptakstidspunkt, valutakurs pr. 29.10.01, tidspunkt for søknad til Finanstilsynet om å legge endret valutakurs til grunn. Fondsobligasjonslånet faller også under laveste verdis prinsipp.

Frdrag ansvarlig kapital i andre finansinstitusjoner blir fordelt 50/50 på kjernekapital og tilleggskapital etter § 7 i forskriften om beregning av ansvarlig kapital.

Myndighetenes krav til minimum kapitaldekning er fastsatt til 8 prosent for forsikringselskaper som for andre finansinstitusjoner.

Note 25 Immaterielle eiendeler

Millioner kroner	IT-systemer	Andre	2013	IT-systemer	Andre	2012
Bokført verdi 01.01.	349	16	365	350	16	366
Anskaffelseskost 01.01.	822	16	838	735	16	751
Total tilgang	86	0	86	87	0	87
herav internt opparbeidet	23	0	23	22	0	22
herav kjøpt	63	0	63	65	0	65
Kostnadsført eiendel	0	0	0	0	0	0
Anskaffelseskost 31.12.	909	16	924	822	16	838
Akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger tidligere år	-473	0	-473	-407	0	-407
Årets ordinære avskrivninger	-74	0	-74	-66	0	-66
Akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger 31.12.	-547	0	-547	-473	0	-473
Bokført verdi 31.12.	361	16	377	349	16	365

Avskrivningstid 3 til 10 år 3 til 10 år

Note 26 Solvensmargin

Millioner kroner	2013	2012	2011	2010	2009
Solvensmarginkrav					
Livsforsikring	10 700	9 682	8 747	8 201	7 610
Skadeforsikring	159	140	127	127	127
Samlet solvensmarginkrav	10 859	9 822	8 874	8 328	7 737

Solvenskapital					
Ansvarlig kapital	17 982	16 019	14 780	13 556	12 532
Annen solvensmarginkapital livsforsikring	9 349	6 408	6 390	5 224	4 200
Annen solvensmarginkapital skadeforsikring	433	441	372	355	339
Samlet solvenskapital	24 764	22 867	21 541	19 134	17 071

Solvensmargindekning	228,0 %	232,8 %	242,7 %	229,7 %	220,7 %
----------------------	---------	---------	---------	---------	---------

Solvensmargin for livsforsikringselskapene Kommunal Landspensjonskasse og KLP Bedriftspensjon AS er beregnet i henhold til forskrift 19. mai 1995 nr. 481 om beregning av solvensmarginkrav og solvensmarginkapital for norske livsforsikringselskaper kapittel 2. Solvensmargin for KLP Skadeforsikring AS er beregnet i henhold til forskrift 19. mai 1995 nr. 482 om beregning av solvensmarginkrav og solvensmarginkapital for norske skadeforsikringselskaper og gjensforsikringselskaper kapittel 2.

Note 27 Kapitalavkastning for livsforsikringselskaper

Kommunal Landspensjonskasse						
Prosent	2013	2012	2011	2010	2009	
Kollektivporteføljen totalt						
Avkastning I - Bokført ¹	6,4	5,0	4,5	5,1	6,4	
Avkastning II - Verdijustert ²	6,7	6,7	3,2	7,5	7,7	
Kollektivporteføljens underporteføljer						
Balansert portefølje 1						
Avkastning I - Bokført ¹	6,0	5,0	4,5	5,1	6,1	
Avkastning II - Verdijustert ²	6,3	6,7	3,2	7,5	7,4	
Balansert portefølje 2						
Avkastning I - Bokført ¹	7,3	5,0	4,5	5,1	7,0	
Avkastning II - Verdijustert ²	7,5	6,7	3,3	7,5	8,2	
Moderat portefølje						
Avkastning I - Bokført ¹	5,2	ikke aktuell	ikke aktuell	ikke aktuell	ikke aktuell	
Avkastning II - Verdijustert ²	5,4	ikke aktuell	ikke aktuell	ikke aktuell	ikke aktuell	
Offensiv portefølje						
Avkastning I - Bokført ¹	ikke aktuell	ikke aktuell	ikke aktuell	5,4	6,8	
Avkastning II - Verdijustert ²	ikke aktuell	ikke aktuell	ikke aktuell	7,9	8,0	
Investeringsvalgporteføljen	8,8	7,5	2,2	8,6	9,2	
Selskapsporteføljen	5,7	4,5	4,2	5,2	6,7	

Siden 2010 er ingen midler forvaltet i underportefølje Offensiv. Investeringsvalgporteføljen ble etablert 01.01.2009 for pensjonskunder i KLP med flerårig rentegaranti og særskilt investeringsportefølje.

KLP Bedriftspensjon AS						
Prosent	2013	2012	2011	2010	2009	
Kollektivporteføljen						
Avkastning I - Bokført ¹	4,0	5,2	6,3	6,0	7,1	
Avkastning II - Verdijustert ²	6,2	6,7	3,7	8,3	8,3	
Kollektivporteføljens underporteføljer						
Balansert portefølje						
Avkastning I - Bokført ¹	3,9	5,3	6,3	6,0	6,8	
Avkastning II - Verdijustert ²	6,1	6,8	3,8	8,3	8,3	
Moderat portefølje						
Avkastning I - Bokført ¹	4,1	4,8	5,5	5,6	6,5	
Avkastning II - Verdijustert ²	6,4	6,3	2,8	7,6	6,5	
Investeringsvalgporteføljen	13,5	12,0	0,2	9,3	23,3	
Investeringsvalgporteføljens underporteføljer						
Avkastning II - Verdijustert²						
Profil 90 ³	24,8	15,2	-6,0	12,1	36,9	
Profil 70 ³	19,4	13,8	-3,0	11,1	30,7	
Profil 60 ³	16,9	13,1	-1,4	10,5	27,2	
Profil 50 ³	14,4	12,4	0,3	9,9	23,7	
Profil 40 ³	11,9	11,7	2,0	9,2	20,2	
Profil 30 ³	9,3	10,4	2,8	8,5	17,7	
Profil 20 ³	7,3	9,2	4,3	7,0	12,1	
Profil 10 ³	4,8	7,9	5,2	6,2	9,6	
Selskapsporteføljen	3,1	6,4	4,8	5,0	8,4	

¹ Avkastning I = Bokført avkastning

² Avkastning II = Verdijustert avkastning. Dette er bokført avkastning +/- urealiserte verdiendringer som føres mot kursreguleringsfond

³ Underporteføljens andel aksjer i prosent

Note 28 Pensjonsansvar egne ansatte

Hoveddelen av pensjonsansvaret er dekket gjennom KLP's Fellesordning for kommuner og bedrifter («Fellesordningen»). Selskapet tilbyr også pensjonsordning utover Fellesordningen. Denne forpliktelsen dekkes over driften. Fellesordningen er en ytelsesbasert pensjonsordning som tilfredsstiller kravene om obligatorisk tjenestepensjon (OTP). Selskapet har AFP-ordning.

Den regnskapsmessige behandling av pensjonsforpliktelser er nærmere beskrevet i note 2 og 3.

Millioner kroner	Fellesordningen	Over drift	2013	Fellesordningen	Over drift	2012
Pensjonskostnader						
Nåverdi av årets opptjening	84,0	8,4	92,4	103,2	10,1	113,3
Administrasjonsomkostning	2,2	0,0	2,2	2,1	0,0	2,1
Arbeidsgiveravgift - Pensjonskostnad	12,2	1,2	14,0	14,8	1,4	16,3
Resultatført pensjonskostnad inkl. arbeidsgiveravgift og adm.	98,4	9,6	108,0	120,1	11,6	131,7
Netto finanskostnad						
Rentekostnad	42,3	5,0	47,3	32,2	3,8	36,0
Renteinntekt	-29,1	0,0	-29,1	-17,0	-0,2	-17,2
Forvaltningsomkostning	1,6	0,0	1,6	1,4	0,0	1,4
Netto rentekostnad	14,8	5,0	19,8	16,6	3,6	20,2
Arbeidsgiveravgift - netto rentekostnad	2,1	0,7	2,8	2,3	0,5	2,8
Netto rentekostnad inkl. arbeidsgiveravgift	16,9	5,7	22,6	18,9	4,1	23,0
Estimatavvik pensjoner						
Aktuarielt tap (gevinst)	81,2	16,9	98,1	-271,8	-16,8	-288,6
Arbeidsgiveravgift	11,4	2,4	13,8	-38,3	-2,4	-40,7
Aktuarielt tap (gevinst) inkl. arbeidsgiveravgift	92,6	19,3	111,9	-310,2	-19,2	-329,3
Sum pensjonskostnad inkl. rentekostnad og estimatavvik	207,9	34,5	242,4	-171,2	-3,5	-174,7

Millioner kroner	Fellesordningen	Over drift	2013	Fellesordningen	Over drift	2012
Pensjonsforpliktelser						
Brutto påløpt pensjonsforpliktelse	1 232,9	145,7	1 378,6	1 009,2	123,2	1 132,4
Pensjonsmidler	832,6	0,0	832,6	721,2	0,0	721,2
Netto forpliktelse før arbeidsgiveravgift	400,3	145,7	546,0	287,9	123,2	411,1
Arbeidsgiveravgift	56,4	20,5	77,0	40,6	17,4	58,0
Brutto påløpt forpliktelse inkl. arbeidsgiveravgift	1 289,3	166,2	1 455,5	1 049,8	140,6	1 190,3
Netto forpliktelse inkl. arbeidsgiveravgift	456,7	166,2	623,0	328,5	140,6	469,1

Millioner kroner	Fellesordningen	Over drift	2013	Fellesordningen	Over drift	2012
Avstemming pensjonsforpliktelse						
Balanseført netto forpliktelse/(midler) 31.12. i fjor	328,5	140,6	469,1	391,7	126,3	518,0
Nullstilling av korridor 01.01.12	0,0	0,0	0,0	176,5	20,7	197,1
Nullstilling av korridor arbeidsgiveravgift 01.01.12	0,0	0,0	0,0	24,9	2,9	27,8
Resultatført pensjonskostnad	98,4	9,6	108,0	120,1	11,6	131,7
Resultatført finanskostnad	16,9	5,7	22,6	18,9	4,1	23,0
Aktuarielle gevinst og tap inkl. arbeidsgiveravgift	92,6	19,3	111,9	-310,2	-19,2	-329,3
Arbeidsgiveravgift innbetalt/premie/tilskudd	-9,8	-1,1	-10,9	-11,5	-0,7	-12,3
Innbetalt premie/tilskudd inkl. adm.	-69,8	-7,8	-77,6	-81,8	-5,1	-87,0
Balanseført netto forpliktelse/(midler) 31.12. i år	456,7	166,2	623,0	328,5	140,6	469,1

Opplysning av korridor

Revidert regnskapsstandard IAS 19 ble gjeldende for regnskapsår som startet 1. januar 2013. Selskapet tok i bruk den reviderte standarden fra 1. januar 2013, men implementeringen er foretatt med retrospektiv virkning fra 1. januar 2012 for sammenligningsformål. Endringene i IAS 19 har betydning for hvordan pensjonsforpliktelsen og pensjonskostnaden presenteres i regnskapet. En viktig endring er at aktuarielle gevinster og tap regnskapsføres mot andre inntekter og kostnader i det utvidede resultatregnskapet, og ikke inngår i periodens ordinære resultat. Korridormetoden der aktuarielle gevinster og tap utover et visst nivå fordeles over gjenværende opptjeningstid er ikke lenger tillatt.

Korridoren viste et aktuarielt tap per 01.01.2012 på NOK 225 millioner kroner inkl. arbeidsgiveravgift. Nullstillingen av korridor sees i tabellen ovenfor.

Antall	Fellesordningen	Over drift	2013	Fellesordningen	Over drift	2012
Medlemstatus						
Antall aktive	816	78	894	798	80	878
Antall oppsatte (tidligere ansatte med oppsatte rettigheter)	552	25	577	517	21	538
Antall pensjoner	159	32	191	146	30	176

Note 28 Pensjonsansvar egne ansatte, forts.

Millioner kroner	Fellesordningen	Over drift	2013	Fellesordningen	Over drift	2012
Endring i pensjonsforpliktelse						
Brutto pensjonsforpliktelse 01.01. før planendring	1 049,8	140,6	1 190,3	1 214,7	156,9	1 371,6
Brutto pensjonsforpliktelse etter planendring	1 049,8	140,6	1 190,3	1 214,7	156,9	1 371,6
Nåverdi av årets opptjening	84,0	8,4	92,4	103,2	10,1	113,3
Rentekostnad	42,3	5,0	47,3	32,2	3,8	36,0
Aktuarielt tap (gevinst) brutto pensjonsforpliktelse	125,9	19,3	145,1	-290,5	-26,4	-316,8
Arbeidsgiveravgift av pensjonskostnad	12,2	1,2	13,3	14,8	1,4	16,3
Arbeidsgiveravgift av netto rentekostnad	2,1	0,7	2,8	2,3	0,5	2,8
Arbeidsgiveravgift innbetalt premie/tilskudd	-9,8	-1,1	-10,9	-11,5	-0,7	-12,3
Utbetalinger	-17,1	-7,8	-24,8	-15,5	-5,1	-20,6
Brutto pensjonsforpliktelse 31.12.	1 289,3	166,2	1 455,5	1 049,8	140,6	1 190,3

Millioner kroner	Fellesordningen	Over drift	2013	Fellesordningen	Over drift	2012
Endring i pensjonsmidler						
Pensjonsmidler 01.01.	721,2	0,0	721,2	621,7	7,0	628,7
Renteinntekt	29,1	0,0	29,1	17,0	0,2	17,2
Aktuarielt (tap) gevinst på pensjonsmidlene	33,3	0,0	33,3	19,7	-7,2	12,5
Administrasjonsomkostning	-2,2	0,0	-2,2	-2,1	0,0	-2,1
Finansomkostning	-1,6	0,0	-1,6	-1,4	0,0	-1,4
Innbetalt premie/tilskudd inkl. adm.	69,8	7,8	77,6	81,8	5,1	87,0
Utbetalinger	-17,1	-7,8	-24,8	-15,5	-5,1	-20,6
Pensjonsmidler 31.12.	832,6	0,0	832,6	721,2	0,0	721,2

Millioner kroner	Fellesordningen	Over drift	2013	Fellesordningen	Over drift	2012
Pensjonsordningens over-/ underfinansiering						
Nåverdien av den ytelsesbaserte pensjonsforpliktelsen	1 289,3	166,2	1 455,5	1 049,8	140,6	1 190,3
Virkelig verdi av pensjonseiendelene	832,6	0,0	832,6	721,2	0,0	721,2
Netto pensjonsforpliktelse	456,7	166,2	623,0	328,5	140,6	469,1

Millioner kroner	2013	2012
Økonomiske forutsetninger for resultatet (felles for alle pensjonsordningene)		
Diskonteringsrente	4,00 %	3,90 %
Lønnsvekst	3,75 %	3,50 %
Folketrygdens grunnbeløp (G)	3,50 %	3,25 %
Pensjonsregulering	2,72 %	2,48 %
Arbeidsgiveravgiftssats	14,10 %	14,10 %

Aktuarielle forutsetninger

KLP's Fellesordning for kommuner og bedrifter («Fellesordningen»)

En viktig del av grunnlaget for pensjonskostnader og pensjonsforpliktelse er hvordan dødelighet og uførhet gjør seg gjeldende blant medlemmene i pensjonsordningen.

Nye dødelighetsforutsetninger

Ved målingen av påløpte forpliktelser (beste estimat) 31.12.2013 er det lagt til grunn nye dødelighetsforutsetninger. KLP har lagt til grunn ny dødelighetstabell K2013BE som tar utgangspunkt i FNO sine analyser av dødeligheten i livsforsikringsbestandene i Norge og SSBs framskrivinger. Isolert sett gir de nye forutsetningene en økning av forpliktelsen på i underkant av 10 %.

Uttak av AFP i 2013 (prosent i forhold til gjenværende arbeidstakere):

Kostnadene til AFP avhenger av hvor mange i hvert årskull som tar ut AFP. Ved fylte 62 år er det 45 prosent som går av med AFP-pensjon. Det er bare de som er ansatt og i arbeid helt frem til pensjoneringen som har rett til AFP. Dette er tatt hensyn til i beregningen av AFP-forpliktelsen.

Frivillig avgang for Fellesordningen i 2013 (i %)

Alder (i år)	< 20	20-23	24-29	30-39	40-50	51-55	>55
Turnover	20 %	15 %	10 %	7,5 %	5 %	2 %	0 %

Pensjoner over driften

Uttak av AFP/tidligpensjon er ikke relevant for denne ordningen. Når det gjelder levealder, er samme variant av K2013BE lagt til grunn som i Fellesordningen.

Prosent	2013	2012
Pensjonsmidlenes sammensetning:		
Eiendom	12,3 %	11,5 %
Utlån	10,9 %	11,0 %
Aksjer	16,9 %	16,2 %
Anleggs-/HTF- obligasjoner	28,8 %	30,6 %
Omløpsobligasjoner	20,9 %	22,2 %
Likviditet/ pengemarked	10,1 %	8,5 %
Sum	100,0 %	100,0 %

Pensjonsmidlene er basert på KLPs finansielle midler i kollektivporteføljen. Tabellen viser prosentvis plassering av pensjonsmidlene som administreres av KLP ved utgangen av året. Verdijustert avkastning av eiendelene ble 6,7 prosent i 2013 og 6,7 prosent i 2012.

Forventet innbetaling til ytelsesplaner etter ansettelsens opphør for perioden 1. januar 2014 – 31. desember 2014 er 114,4 millioner kroner.

Sensitivitetsanalyse per 31.12.2013

Diskonteringsrenten reduseres med 0,5%	Økning
Brutto pensjonsforpliktelse	10,8 %
Årets opptjening	14,8 %

Lønnsvekst økes med 0,25%	Økning
Brutto pensjonsforpliktelse	1,3 %
Årets opptjening	3,2 %

Dødeligheten styrkes med 10%	Økning
Brutto pensjonsforpliktelse	2,5 %
Årets opptjening	1,9 %

Sensitivitetsanalysen over er basert på at alle andre forutsetninger er uendret. I praksis er det et lite sannsynlig scenario og endringer i noen forutsetninger er korrelerte. Beregningen av brutto pensjonsforpliktelse og årets opptjening i sensitivitetsanalysen er gjort etter samme metode som ved beregning brutto pensjonsforpliktelse i balansen.

Durasjonen i fellesordningen er beregnet til 16,2.

Note 29 Lønn og forpliktelser for ledende personer m.v.

Styret i KLP har fastsatt prinsipper og retningslinjer for godtgjørelse som gjelder for hele konsernet, samt etablert et kompensasjonsutvalg som er et underutvalg av styret. Utvalget innstiller på og fører kontroll med at godtgjørelsesordningene i konsernet er i tråd med styrets prinsipper og retningslinjer.

Ledende ansatte er definert som ledergruppen i konsernet Kommunal Landspensjonskasse. Dette innbefatter konsernsjef, konserndirektører i KLP og administrerende direktører for enkelte datterselskap.

Alle medlemmene i konsernledelsen har pensjonsalder på 65 år, men kan velge å endre denne til 70 år. Årets pensjonskostnad inkluderer årets opptjening og rentekostnad fratrukket forventet avkastning og planendring.

Konsernsjefen har etterlønn tilsvarende en årslønn inkludert tilleggsgoder ved eventuelt opphør av ansettelsesforholdet. Det foreligger ingen forpliktelser til å gi styreleder særskilt vederlag eller andre fordeler ved opphør eller endring av vervet. KLP betaler styreansvarsforsikring for sine styremedlemmer.

En av de ledende ansatte hadde avtale om prestasjonslønn (bonus) i tillegg til fastlønn. Ordningen ble avskaffet med virkning fra 1. juli 2013 slik at ingen av de ledende ansatte har slik ordning lenger. Opptjent bonus fram til avskaffelsestidspunktet beholdes, og har en utbetalingsperiode som strekker seg over tre år. Oppgitt bonusutbetaling gjelder utbetalt bonus i 2013 som er opptjent tidligere år som forfalt til utbetaling i 2013.

Alle medarbeidere i konsernet kan oppta lån i KLP-konsernet til lånevilkår for ansatte. Ingen ledende ansatte har vilkår som avviker fra dette. For utlån som har en rentesats på 2,70 betales i tillegg obligatorisk gjeldsforsikring (død- og uføredekning) tilsvarende 0,76 prosent. For utlån som har en rentesats på 2,95 betales i tillegg obligatorisk gjeldsforsikring (dødsdekning) tilsvarende 0,21 prosent. Lån til eksterne styremedlemmer/kontrollkomitémedlemmer/representantskapsmedlemmer blir kun gitt til ordinære lånevilkår.

Honorar for styremedlemmer fastsettes av representantskapet. KLP har felles representantskap med datterselskapet KLP Skadeforsikring AS.

KLP har felles kontrollkomité med datterselskaper i konsernet som har krav til kontrollkomité.

Alle ytelser er oppgitt uten tillegg for arbeidsgiveravgift.

2013 Tusen kroner	Lønn, honorar m.v.	Bonus	Andre ytelser	Årets pensjons- opptjening	Lån	Rentesats pr 31.12.2013	Avdragsplan ¹⁾
Ledende ansatte							
Sverre Thornes, konsernsjef	3 433	-	162	1 055	7 410	2,70-3,80	A2041
Ole Jacob Frich	1 419	-	150	370	8 330	3,15-4,10	A2043
Marianne Sevaldsen	2 154	-	135	741	4 470	3,15	A2043
Aage E. Schaanning	3 072	-	149	915	3 723	2,70-3,80	A2031/S22
Rune Mæland	1 526	-	134	299	2 150	2,70-3,15	A2034/A2043
Toril B. Ressem	1 649	-	151	568	7 374	2,95-3,80	S/A2039/A2042
Mette-Jorunn Meisland	1 275	-	146	381	6 041	2,95-3,65	A2038
Tore Tenold	2 594	-	141	784	2 794	3,15	Boligkreditt
Håvard Gulbrandsen	2 334	1 161	146	499	3 203	3,15-3,80	A2040/ Boligkreditt
Gunnar Gjørtz	2 720	-	146	823	3 299	3,15	Boligkreditt
Leif Magne Andersen	1 874	-	146	590	4 667	3,15-3,80	A2024/A2042
Styret							
Arne Øren, leder	283	-	-	-	-	-	-
Finn Jebsen ²⁾	99	-	-	-	-	-	-
Herlof Nilssen	161	-	-	-	438	3,75	A2025
Anita Krohn Traaseth	82	-	-	-	-	-	-
Jan Helge Gulbrandsen	161	-	-	-	-	-	-
Marit Torgersen	161	-	-	-	-	-	-
Liv Kari Eskeland	161	-	-	-	-	-	-
Siv Holland, valgt av og blant de ansatte ²⁾	79	-	-	-	-	-	-
Susanne Tor-Hansen, valgt av og blant de ansatte	82	-	-	-	-	-	-
Freddy Larsen, valgt av og blant de ansatte	161	-	-	-	-	-	-
Kontrollkomité							
Ole Hetland, leder	93	-	-	-	-	-	-
Jan Rune Fagermoen ²⁾	38	-	-	-	-	-	-
Bengt P. Johansen	77	-	-	-	-	-	-
Mathilde Irene Skiri	39	-	-	-	-	-	-
Dordi E. Flormælen	77	-	-	-	-	-	-
Thorvald Hillestad	68	-	-	-	-	-	-
Representantskap							
Sum representantskap, inkl. ansatterepresentanter	459	-	-	-	25 155	-	-
Ansatte							
Lån til ansatte i konsernet	-	-	-	-	1 218 702	-	-

2012 Tusen kroner	Lønn, honorar m.v.	Bonus	Andre ytelser	Årets pensjons- opptjening	Lån	Rentesats pr 31.12.12	Avdragsplan ¹⁾
Ledende ansatte							
Sverre Thornes, konsernsjef	3 254	-	122	1 230	7 507	2,70-3,60	A2042
Ole Jacob Frich	1 380	-	124	456	7 053	3,15-3,90	A2041
Aage E. Schaanning ³⁾	3 180	-	125	1 094	4 017	2,70-3,60	A og S2032
Rune Mæland	1 463	-	136	365	1 638	2,70	A2035
Toril B. Ressem	1 548	-	146	697	7 688	2,95-3,60	A og S2033
Mette-Jorunn Meisland	1 203	-	120	487	5 999	2,95-3,45	A2038
Hans Martin Hovden ²⁾	1 201	-	90	360	489	3,15	A2037
Tore Tenold	803	-	109	244	2 715	3,15	Boligkreditt
Håvard Gulbrandsen	1 753	821	121	607	3 240	3,15	A2041/ Boligkreditt
Gunnar Gjørtz	2 576	-	122	983	4 401	3,15	Boligkreditt
Leif Magne Andersen	1 744	-	122	702	4 264	3,15-3,60	A2043
Styret							
Arne Øren, leder	297	-	-	-	-	-	-
Finn Jebsen, nestleder	240	-	-	-	-	-	-
Herlof Nilssen	208	-	-	-	468	3,55	A2025
Gunn Marit Helgesen ²⁾	103	-	-	-	-	-	-
Jan Helge Gulbrandsen	156	-	-	-	-	-	-
Marit Torgersen	175	-	-	-	-	-	-
Liv Kari Eskeland	79	-	-	-	-	-	-
Siv Holland, valgt av og blant de ansatte	156	-	-	-	-	-	-
Freddy Larsen, valgt av og blant de ansatte	208	-	-	-	-	-	-
Kontrollkomité							
Ole Hetland, leder	89	-	-	-	-	-	-
Jan Rune Fagermoen, nestleder	75	-	-	-	-	-	-
Bengt P. Johansen	75	-	-	-	-	-	-
Line Alfarustad ²⁾	37	-	-	-	-	-	-
Dordi E. Flormælen	75	-	-	-	-	-	-
Representantskap							
Sum representantskap, inkl. ansatterepresentanter	550	-	-	-	40 585	-	-
Ansatte							
Sum lån til ansatte i konsernet	-	-	-	-	871 989	-	-

¹⁾ S = Serielån, A = Annuitetslån, siste avdrag.

²⁾ Vedkommende har trådt ut av vervet i løpet av året.

³⁾ Beløp oppgitt som «Lønn, honorar, mv.» inkluderer en engangsutbetaling på kr 228 tusen.

Note 30 Antall ansatte

	2013	2012
Antall fast ansatte i konsernet 31.12.	856	808
Gjennomsnittlig antall ansatte i konsernet	832	792

Note 31 Honorar til revisor

Millioner kroner	2013	2012
Ordinær revisjon	7,0	7,1
Attestasjonstjenester	0,7	0,4
Skatterådgivning	0,5	0,2
Andre tjenester utenfor revisjonen	2,2	0,5
Sum honorar til revisor	10,4	8,2

Beløpene ovenfor er inklusive merverdiavgift.

Note 32 Driftskostnader

Millioner kroner	2013	2012
Personalkostnader	726	701 ¹
Avskrivninger	103	97
Andre driftskostnader	362	333
Sum driftskostnader	1 191	1 131

¹ Endring i standarden for ansatteytelser har medført endringer i sammenligningstallene da standarden er innført med retrospektiv virkning 01.01.2012.

Note 33 Andre inntekter og kostnader

Millioner kroner	2013	2012
Andre inntekter		
Tilskudd servicepensjon/AFP	651	642
Øvrige inntekter	45	21
Sum andre inntekter	696	663
Andre kostnader knyttet til finansielle eiendeler og gjeld		
Utbetalinger servicepensjon/AFP	650	641
Øvrige kostnader	2	3
Sum andre kostnader	660	651

Note 34 Annen kortsiktig gjeld

Millioner kroner	2013	2012
Leverandørgjeld	692	691
Kortsiktig gjeld verdipapirhandel	3 960	3 696
Gjeld til forsikringskunder ¹	171	440
Skyldig arbeidsgiveravgift, mva. og skattetrekk	310	278
Skyldig lønn og feriepenger	99	91
Annen kortsiktig gjeld ²	1 505	11
Sum annen kortsiktig gjeld	6 737	5 208

¹ Gjeld til forsikringskunder innebærer gjeld konsernet har til kunder, beløpet gjelder hovedsakelig retur av pensjoner, tilskuddsordningen og sikringsordningen.

² Inneholder mottatte flyttemidler for 2014 på 1,5 mill.

Note 35 Betingede forpliktelser

Millioner kroner	31.12.2013	31.12.2012
Kausjonsansvar tilhørende KLP	2	2
Kommitert, ikke trukket investering i private equity og eiendomsfond	4 610	3 250
Godkjente, ikke utbetalte lånetilsagn tilhørende KLP Konsern	3 928	1 208
Sum betingede forpliktelser	8 539	4 460

Note 36 Opptjent egenkapital

Millioner kroner	Revaluerings- fond	Risikoutjevnings- fond	Naturskade- fond	Øvrig opptjent egenkapital	Opptjent egenkapital
Balanseført verdi 31.12.2011	183	431	211	5 023	5 847
Prinsippendring, pensjonskorridor				-209	-209
Egenkapital 01.01.2012	183	431	211	4 814	5 638
Resultat	0	60	-10	941	990
Utvidet resultat:					
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	0	0	0	296	296
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt	23	0	0	-208	-185
Balanseført verdi 31.12.2012	205	490	201	5 843	6 739
Resultat		-320	-46	213	-154
Utvidet resultat:					
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet				-102	-102
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt	24			1 101	1 125
Balanseført verdi 31.12.2013	229	170	154	7 055	7 609

Ikke-finansielt regnskap

Ikke-finansielt regnskap ved årsslutt	128
Note 1 Regnskapsprinsipper	129
Note 2 Ansvarlige investeringer	129
Note 3 Investeringer for bærekraftig utvikling	130
Note 4 Skatt og inntekt per land	130
Note 5 Ansatte	130
Note 6 Sykefravær	130
Note 7 Personalskader	130
Note 8 Lønn og godtgjørelse	130
Note 9 Energiforbruk	130
Revisors uttalelse, ikke-finansielt regnskap	131

Ikke-finansielt regnskap ved årsslutt 31.desember

	Note	2013	2012	2011	2010	2009
Ansvarlige investeringer						
Antall utelukkelse av selskaper fra investeringsporteføljen	2	69	64	64	59	47
Antall reinkluterte selskaper i investeringsporteføljen	2	4	1	1	3	10
Antall generalforsamlinger i norske selskaper hvor KLP har stemt	2	95(95%)	113(92%)	130(92%)	127	123
Antall generalforsamlinger i utenlandske selskaper med hvor KLP har stemt	2	2 198(76%)	2 099(75%)	1 662(82%)	1 533	1 558
Investeringer for bærekraftig utvikling (millioner kroner)						
Markedsverdi for investeringer i fornybar energi i Afrika		35,7				
Markedsverdi for investeringer i mikrofinans		8,1	0	8,6	11,2	13,8
Skatt og inntekt per land (millioner kroner)						
Skattekostnad - Norge	4	0	0	0		
Skattekostnad - Sverige	4	8	-10	-10		
Skattekostnad - Danmark	4	-55	3	36		
Skattekostnad - i Europa (utenfor Norden)	4	0	0	0		
Inntekt i Norge	4	51 530	47 729	31 605		
Inntekt i Sverige	4	274	216	155		
Inntekt i Danmark	4	173	136	85		
Inntekt i Europa (utenfor Norden)	4	14				
Regnskapsmessig resultat før skatt i Norge	4	-228	1 131	609		
Regnskapsmessig resultat før skatt i Sverige	4	255	-166	90		
Regnskapsmessig resultat før skatt i Danmark	4	-8	36	-46		
Regnskapsmessig resultat før skatt i Europa (utenfor Norden)	4	-126				
Årets netto kjøp/salg og investeringer i Norge	4	2 059	2 056	-194		
Årets netto kjøp/salg og investeringer i Sverige	4	1 576	1 283	933		
Årets netto kjøp/salg og investeringer i Danmark	4	3	399	1 358		
Årets netto kjøp/salg og investeringer i Europa (utenfor Norden)	4	2 336				
Ansatte						
Antall ansatte i Norge	5	841	799	770	754	732
Antall ansatte i Sverige	5	8	1	1	0	9
Antall ansatte i Danmark	5	7	8	4	8	1
Prosent antall kvinner	5	48	48	49	49	48
Prosent antall menn	5	52	52	51	51	52
Prosent turnover av ansatte	5	3,9	3,1	4,5	3,5	2,5
Antall midlertidige ansatte	5	27	18	19	13	16
Prosent deltidsansatte kvinner	5	16	18	16	19	20
Prosent deltidsansatte menn	5	1,8	1,7	2,0	1,8	1,2
Antall kvinner i prosent av ledernivå en	5	27	18	27	20	20
Antall kvinner i prosent av ledernivå to	5	35	30	31	24	18
Antall kvinner i prosent av ledernivå tre	5	45	47	42	49	50
Antall kvinner i prosent styret	5	50	43	43	38	50
Rapportert sykefravær korttid	6	1,0	1,1	1,9	1,0	1,9
Rapportert sykefravær langtid	6	2,9	3,1	2,7	2,7	2,3
Rapportert sykefravær totalt	6	3,9	4,2	4,6	3,7	4,2
Rapportert sykefravær kvinner	6	5,8	6,0			
Rapportert sykefravær menn	6	2,2	2,2			
Rapportert fravær syke barn kvinner i prosent		63	63			
Rapportert fravær syke barn menn i prosent		37	37			
Rapportert antall personskader	7	1	0	0	0	0

	Note	2013	2012	2011	2010	2009
Lønn og godtgjørelse (1 000 kroner)						
Totalt lønn til ansatte	8	594 874	547 218	521 467	504 122	415 392
Gjennomsnittlig lønn kvinner	8	593	570	550	523	493
Gjennomsnittlig lønn menn	8	743	727	711	671	619
Kvinner tjener prosentvis i forhold til menn	8	79,8	78,4	77,3	78,0	80,0
Kvinner tjener prosentvis i forhold til menn på ledernivå en	8	72,4	64,3			
Kvinner tjener prosentvis i forhold til menn på ledernivå to	8	87,7	91,1			
Kvinner tjener prosentvis i forhold til menn på ledernivå tre	8	92,3	92,2			
Miljø						
Energiforbruk kWh/m2 i KLP Eiendoms egendriftede bygg i Oslo	9	158	182	196	207	210
Energiforbruk kWh/m2 i KLP Eiendoms egendriftede bygg i Trondheim	9	154	162	157	217	230
Energiforbruk kWh/m2 i KLP Eiendoms egendriftede bygg i København	9	140	153	154	167	186
Energiforbruk kWh/m2 i KLPs kontorer i KLP Huset	9	174	190	174	126	
Energiforbruk kWh/m2 i KLPs kontor i Bergen	9	161	142	147	172	
Energiforbruk kWh/m2 i KLPs kontorer i Trondheim	9	207	206			
Kildesortingsgrad i prosent på avfall fra egendriftede bygg i Oslo	9	56	53	53	51	50
Kildesortingsgrad i prosent på avfall fra egendriftede bygg i Trondheim	9	42	43	41	36	31
Kildesortingsgrad i prosent på avfall fra egendriftede bygg i København	9	36				

Noter Ikke-finansielt regnskap

Note 1 Regnskapsprinsipper

Vurdering av vesentlighet:

Seleksjon av indikatorer for årsrapporten representerer den tredelte bunnlinje: hvordan påvirker KLP miljømessige, sosiale- og økonomiske aspekter.

Økonomi: Ansvarlige investeringer (SRI) er et sentralt element KLPs forretning som forvalter av pensjonsmidler. En av KLPs viktigste oppgaver er å sikre avkastning til fremtidig pensjoner, men det er ikke likegyldig hvordan denne avkastningen skapes. KLP ønsker å være en ansvarlig finansiell investor og eier, og bruker derfor flere virkemidler for å påvirke selskaper til en langsiktig og bærekraftig verdiskaping. KLPs retningslinjer for ansvarlige investeringer er vedtatt av styret, og definerer virkemidler og mål for ansvarlige investeringer. Virkemidlene er eksklusjon, aktivt eierskap og investeringer for bærekraftig utvikling. Rapportering på dette området er derfor vesentlig.

I tillegg er skatt og omsetning per land inkludert i rapporten.

Sosialt: KLP rapporterer på likestilling, sykefravær og turnover.

Miljø: KLP påvirker miljøet hovedsakelig gjennom sin eiendomsvirksomhet. Energiforbruk og avfall er parametre hvor KLP har definert reduksjonsmål, og hvor reduksjon har stor effekt på miljø relativt til andre indikatorer. Dette både fordi KLP kan påvirke energiforbruket direkte, og fordi energiforbruk omtales som uforventet knyttet til en bærekraftig utvikling. For KLP som kontorbedrift i Norge er miljø-

påvirkningen begrenset. Igjen er det energiforbruk som skiller seg ut som en relevant faktor å rapportere på, også fordi den kan konverteres til finansiell verdi.

Innholdet i det ikke-finansielle regnskapet er også satt opp for å dekke regnskapsloven § 3-3c og Norsk regnskapsstandard nr. 16. Ved seleksjon av de enkelte indikatorer er det gjort en vurdering hvorvidt de tilfredsstillende Global Reporting Initiative (GRI) og Communication on Progress (COP) til FNs Global Compact. Utvidet rapportering av samfunnsansvar finnes på klp.no/samfunnsansvar.

Vurderingen av hva som er materielle rapporteringsvariabler er gjort ut fra hva som anses å være av størst betydning for KLPs interessenter og virksomhet.

Note 2 Ansvarlige investeringer

Tallene viser antall selskaper KLP har ekskludert fra investeringsuniverset, og re inkludert, med bakgrunn i brudd på KLPs retningslinjer for ansvarlige investeringer. I tillegg vises antall generalforsamlinger KLP har stemt. Indikatoren viser både prosent av totalt antall generalforsamlinger og reelt antall. Den store endringen fra 2011 til 2012 skyldes utvidet investeringsområde til også å omfatte fremvoksende markeder (emerging markets). Oversikt over hvilke selskaper tallene viser til, og hvordan KLP har stemt på selskapenes respektive generalforsamlinger er publisert på klp.no/samfunnsansvar.

Note 3 Investeringer for bærekraftig utvikling

Ref note 1 er ett av virkemidlene i KLPs retningslinjer for ansvarlige investeringer «aktiv investering for bærekraftig utvikling». Gitt KLPs investeringsmodell, med vekt på indeksnær forvaltning, søker KLP partnere for å operasjonalisere dette mandatet. KLP har pågående samarbeid med Norwegian Micro Finance Initiative og Norfund. KLP har sammen med det statlige utviklingsfondet Norfund etablert et felles investeringselskap med navnet KLP Norfund Investments AS. KLP og Norfund har tilsammen kommitert 1 milliard kroner over en femårsperiode til prosjekter innen fornybar energi (sol, vind og vann). Investeringene vil baseres på kommersielle risiko- og avkastningsvurderinger. Samtidig vil det bli stilt strenge krav til miljømessige og sosiale forhold.

NMI investerer direkte og indirekte i mikrofinansinstitusjoner gjennom egenkapital, lån eller avgivelse av garantier. NMI skal operere på kommersielt grunnlag og gi en attraktiv avkastning i form av utviklingseffekter og tradisjonell finansiell avkastning. NMI ble startet i 2008 og er en unik sammenslutning av statlige og private aktører som gjennom mikrofinansiering vil bidra til å styrke fattige menneskers økonomiske stilling i utviklingsland.

Note 4 Skatt og inntekt per land

Skatt og inntekt per land er fordelt på de land hvor KLP driver virksomhet med bestemmende innflytelse. Dette innebærer at skatt og inntekt fra investeringer i utenlandske verdipapirer rapporteres i landfordelingen som norske, med mindre KLP har bestemmende innflytelse over investeringen slik at det foreligger et konsernforhold.

Skattekostnad består av regnskapsført skattekostnad i de ulike landene. Dette vil avvike fra betalt skatt. Skatt i form av avgifter inngår ikke i de rapporterte tallene.

Sammenlignbare tall fra før 2011 er ikke framskaffet.

Note 5 Ansatte

Antall ansatte er både aktive og inaktive, deltid og fulltid, per 31.12.2013.

KLP har ansatte i Norge, Sverige og Danmark. Prosent antall turnover viser til antall personer som er sluttet i KLP.

Antall personer som har skiftet arbeidsgiver internt i KLP (forskjellige juridiske enheter under KLP som morselskap) går ikke inn i definisjonen som turnover.

Antall kvinner i prosent rapporteres på ledernivå 1 til 3, hvor ledernivå 1 er konsernledelsen inklusive administrerende direktør. Ledernivå 2 er de lederne som rapporterer direkte til en konserndirektør. Ledernivå 3 er de lederne som rapporterer til ledere på nivå 2.

Note 6 Sykefravær

Tallene viser egenrapporterte sykefravær. Sykefravær kort tid er 1-3 dager, langtidsfravær er 4 dager eller mer.

Note 7 Personalskader

Tallene viser egenrapporterte personalskader og skader rapportert som faktiske og mulige yrkesskader til KLP Skadeforsikring AS som forsikringsselskap for KLP.

Note 8 Lønn og godtgjørelse

Total lønn til ansatte tilsvarer kode 11A på lønns- og trekkoppgaver. Det viser altså til totalt faktisk kostnadsført lønn, fratrukket honorarer til eksterne, og er ikke inkludert naturalytelser. Informasjon vedrørende lønn omhandler kun Norge.

Lønn og godtgjørelse for KLPs konsernledelse og styrerepresentanter er omtalt i note 28 i konsernregnskapet. KLP Kapitalforvaltning har bonusordninger for ansatte, øvrige ansatte i KLP har ikke bonus eller opsjonsavtaler.

Gjennomsnittlig lønn per kjønn er beregnet ut fra kontraktfestet lønn etter 100% stillingsgrad og ikke korrigert for andel deltid. Prosentvis lønn for kvinner i forhold til menn per ledernivå er ikke rapportert før 2012. Tall for tidligere år foreligger derfor ikke.

Ledernivå 1 er konsernledelsen inklusive administrerende direktør. Ledernivå 2 er de lederne som rapporterer direkte til en konserndirektør. Ledernivå 3 er de lederne som rapporterer til ledere på nivå 2.

Note 9 Energiforbruk

Energiforbruk kWh/m² for KLPs egedrftede bygg i Oslo og Trondheim er temperaturkorrigeret for å kunne måle effekt av iverksatte energisparingstiltak. Temperaturkorrigeret betyr at energiforbruk til oppvarming justeres til et normalår (1961-1990: met.no - Meteorologisk institutt). Med «egedrftede bygg» menes det eiendom KLP som eier og har ansvar for drift og vedlikehold. Deler av KLPs egne strømmålere i Oslo inkluderer leietageres strømforbruk. I Trondheim er hovedparten av leietageres strømforbruk inkludert i KLPs strømmålere.

Energiforbruket i KLPs egne kontorlokaler er ikke temperaturkorrigeret, men viser faktisk forbruk. Energiforbruket er hentet fra EOS-logg (energioppfølgingsystem), og må vurderes som estimater pga. antall og til dels usikre datakilder. Energiforbruket i KLP Huset gjelder for perioden etter innflytting 25. mai 2010. For egne kontorer i Trondheim er det ikke innhentet tall før 2012.

En viktig miljøpåvirkende faktor er å minimere usortert avfall. Sortert avfall kan gjenvinnes, og har derfor en mindre negativ miljøpåvirkning. Kildesorteringsgrad viser hvor stor andel av avfallet som blir sortert, og dermed gjenvunnet. Tallene hentes fra EOS-logg, men er basert på estimater fra avfallsleverandører. Kildesorteringsgrad for KLPs eget kontor i Bergen, og for KLP Banken i Trondheim er ikke inkludert, da dette ikke utgjør en vesentlig del av KLPs påvirkning på miljøet.

Styret i Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

Uavhengig uttalelse vedrørende verifikasjon av ikke-finansielt regnskap for 2013

Oppdragets innhold

Vi er engasjert av ledelsen i Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap for å utføre verifikasjon av ikke-finansielt regnskap per 31.12.13. Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskaps ledelse er ansvarlig for utvelgelse og innsamling av informasjon som presenteres, samt utarbeidelsen av det ikke-finansielle regnskapet.

Revisors oppgaver og plikter

Vår oppgave er å gi uttrykk for en mening om ikke-finansielt regnskap basert på vårt arbeid.

Vi har foretatt våre kontroller og avgir vår uttalelse i samsvar med standard for attestasjonsoppdrag "ISAE 3000 Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller begrenset revisjon av historisk økonomisk informasjon". Innenfor rammene av denne standarden har vi planlagt og utført kontrollhandlinger for å oppnå moderat sikkerhet for at det ikke-finansielle regnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, herunder at det ikke-finansielle regnskapet er utarbeidet i overensstemmelse med kriteriene.

Vårt arbeid omfatter følgende aktiviteter:

- Intervjuer med rapporteringsansvarlige innenfor de ulike områdene i det ikke-finansielle regnskapet for å vurdere prosesser
- Vurdering av rutiner og internkontroll knyttet til rapportering av ikke-finansielt regnskap
- Innsamling og gjennomgang av dokumentasjon som støtter den informasjonen som presenteres i det ikke-finansielle regnskapet
- Evaluering av fullstendigheten og nøyaktigheten av den presenterte informasjonen

Vi mener at vårt arbeid gir et forsvarlig grunnlag for vår uttalelse.

Konklusjon

Vi har ved utførelsen av våre kontroller ikke blitt oppmerksomme på noe som gir oss grunn til å tro at det ikke-finansielle regnskapet inneholder vesentlig feilinformasjon. Vi har heller ikke blitt oppmerksomme på forhold som gir oss grunn til å tro at det ikke-finansielle regnskapet ikke er utarbeidet i overensstemmelse med kriteriene.

Oslo, 21. mars 2014

PricewaterhouseCoopers AS

Eli Moe Helgesen
Statsautorisert revisor

PricewaterhouseCoopers AS,
T: , org.no.: NO 987 009 713 MVA, www.pwc.no
Statsautoriserte revisorer, medlemmer av Den norske Revisorforening og autorisert regnskapsførerselskap

Regnskap og noter KLP

Resultatregnskap	134
Balanse	136
Oppstilling over endringer i egenkapital	138
Kontantstrømoppstilling	139
Noter:	
1. Generell informasjon	140
2. Sammendrag av de viktigste regnskapsprinsippene	140
3. Viktige regnskapsestimer og vurderinger	148
4. Netto inntekter fra finansielle instrumenter	150
5. Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser	152
6. Virkelig verdi hierarki	158
7. Risikostyring	161
8. Likviditetsrisiko	164
9. Renterisiko	165
10. Valutarisiko	166
11. Kreditrisiko	168
12. Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør	172
13. Pantelån og andre utlån	173
14. Aksjer og andeler i foretak i samme konsern og tilknyttede selskaper	174
15. Aksjer og aksjefondsandeler	175
16. Kursreguleringsfond finansielle omløpsmidler	189
17. Investerings eiendommer	189
18. Immaterielle eiendeler	189
19. Forsikringstekniske forhold	190
20. Sikringsbokføring	192
21. Ansvarlig lånekapital og fondsobligasjonslån	193
22. Kapitalstyring og kapitaldekning	194
23. Solvensmargin	195
24. Kapitalavkastning	196
25. Salgskostnader	196
26. Pensjonsansvar egne ansatte	197
27. Skatt	200
28. Lønn og forpliktelser for ledende ansatte og styrende organer	201
29. Antall ansatte	205
30. Honorar til revisor	205
31. Transaksjoner med nærstående parter	205
32. Andre forpliktelser	206
33. Andre forsikringsrelaterte inntekter og kostnader	206
34. Betingede forpliktelser	206

Resultatregnskap for Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

Noter	Millioner kroner	2013	2012
	Forfalte premier, brutto	24 931	27 481
	Avgitte gjenforsikringspremier	-3	-5
	Overføring av premiereserve fra andre forsikringsselskaper / pensjonskasser	5 932	1 549
19	Sum premieinntekter	30 860	29 025
	Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	3 395	1 828
	Renteinntekter / utbytte på finansielle eiendeler	9 116	8 443
	Verdiendringer på investeringer	2 187	3 716
	Realisert gevinst og tap på investeringer	4 077	2 424
4	Sum netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen	18 775	16 412
	Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	22	11
	Renteinntekter / utbytte på finansielle eiendeler	37	47
	Verdiendringer på investeringer	82	43
	Realisert gevinst og tap på investeringer	-2	4
4	Sum netto inntekter fra investeringsvalgporteføljen	138	105
33	Sum andre forsikringsrelaterte inntekter	682	651
	Utbetalte erstatninger	-11 701	-10 685
	Endring i erstatningsavsetninger	-7	-49
	Overføring av premiereserve, tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond til andre forsikringsselskaper/pensjonskasser	-178	-148
19	Sum erstatninger	-11 886	-10 882
	Endring i premiereserve	-29 631	-26 720
	Endring i tilleggsavsetninger	11	7
	Endring i kursreguleringsfond	-1 124	-4 330
	Endring i premie- og innskuddsfond	-101	-59
	Overføring av tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond fra andre forsikringsselskaper/pensjonskasser	-2	0
19	Sum resultatførte endringer i forsikringsforpliktelse - kontraktsfastsatte forpliktelser	-30 848	-31 101
	Endring i premiereserve	-180	-145
	Endring i premie- og innskuddsfond	-1	-1
19	Sum resultatførte endringer i forsikringsforpliktelse - særskilt investeringsvalgportefølje	-181	-146
	Overskudd på avkastningsresultatet	-5 851	-2 122
	Risikoresultat tilordnet forsikringskontraktene	-33	-38
	Annen tilordning av overskudd	0	-206
19	Sum midler tilordnet forsikringskontraktene - kontraktsfastsatte forpliktelser	-5 884	-2 366
	Forvaltningskostnader	-165	-184
25	Salgskostnader	-108	-103
	Forsikringsrelaterte administrasjonskostnader	-534	-514
	Sum forsikringsrelaterte driftskostnader	-807	-801
33	Andre forsikringsrelaterte kostnader	-656	-647
19	Resultat av teknisk regnskap	191	250

Resultatregnskap for Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

Noter	Millioner kroner	2013	2012
	Inntekter fra investering i datterselskap, tilknyttet selskap og felleskontrollert virksomhet	366	277
	Renteinntekter/ utbytte på finansielle eiendeler	535	482
17	Netto inntekter fra investeringseiendom	19	41
	Verdiendringer på investeringer	-232	71
	Realisert gevinst og tap på investeringer	291	-135
4	Sum netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen	979	735
	Andre inntekter	17	15
	Forvaltningskostnader	-10	-12
	Andre kostnader	-228	-215
	Sum forvaltningskostnader og andre kostnader knyttet til selskapsporteføljen	-238	-228
	Resultat av ikke-teknisk regnskap	759	523
	Resultat før skattekostnad	950	772
27	Skattekostnader	0	0
	Resultat før andre resultatkomponenter	950	772
	Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger - ytelser til ansatte	-79	229
	Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	-79	229
	Andel av resultatkomponenter v/ EK metode	-33	100
	Justering av forsikringsforpliktelsene	10	-33
	Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt	-23	67
	TOTALRESULTAT	847	1 068
	Disponeringer og overføringer		
	Overført til annen opptjent egenkapital	-1 167	-1 009
	Overført til/fra risikoutjevningfond	320	-60
	Sum resultatdisponering og overføring	-847	-1 068

Balanse for Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

Noter	Millioner kroner	31.12.2013	31.12.2012
EIENDELER			
EIENDELER I SELSKAPSPORTEFØLJEN			
	Immaterielle eiendeler	321	303
18	Sum immaterielle eiendeler	321	303
	Investeringer i selskapsporteføljen		
17	Investeringseiendommer	947	965
14	Aksjer og andeler i datterforetak og tilknyttede selskaper	2 517	2 279
14	Aksjer og andeler i eiendomsdatterselskaper	1 393	1 360
14	Sum datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	3 910	3 639
5,11	Investeringer som holdes til forfall	3 738	3 218
5,11	Obligasjoner klassifisert som utlån og fordringer	5 204	4 311
5,11	Sum finansielle eiendeler til amortisert kost	8 942	7 530
5,6,15	Aksjer og andeler	262	189
11	Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	4 721	4 552
11	Utlån og fordringer	368	599
11	Finansielle derivater	50	71
	Andre finansielle eiendeler	16	10
5,6,15	Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	5 416	5 420
	Sum investeringer i selskapsporteføljen	19 215	17 553
	Fordringer i forbindelse med direkte forretninger	1 443	1 025
31	Konsernmellomværende	142	35
	Andre fordringer	127	86
	Sum fordringer	1 712	1 145
	Anlegg og utstyr	48	55
	Bankinnskudd	358	348
	Sum andre eiendeler	406	403
	Sum eiendeler i selskapsporteføljen	21 654	19 405
EIENDELER I KUNDEPORTEFØLJENE			
Investeringer i kollektivporteføljen			
14	Aksjer og andeler i eiendomsdatterselskap	38 383	30 456
	Sum datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	38 383	30 456
5,11	Investeringer som holdes til forfall	27 212	33 033
5,11	Obligasjoner klassifisert som utlån og fordring	60 358	50 243
5,11	Øvrig utlån og fordring	33 988	30 198
5,11	Sum finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	121 557	113 474
5,6,15	Aksjer	16 843	19 398
5,6,15	Aksjefondsandeler	35 346	21 137
5,6,15	Alternative investeringer	1 761	1 803
5,6,11	Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	89 088	75 611
5,6,11	Utlån og fordringer	11 811	15 513
5,6,11	Finansielle derivater	1 105	1 282
	Andre finansielle eiendeler	301	72
5,6	Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	156 254	134 817
	Sum eiendeler i kollektivporteføljen	316 194	278 747
	Investeringer i investeringsvalgporteføljen		
14	Aksjer og andeler i eiendomsdatterselskap	236	186
5,11	Finansielle eiendeler til amortisert kost	597	568
5,6	Finansielle eiendeler til virkelig verdi	912	802
	Sum eiendeler i investeringsvalgporteføljen	1 745	1 556
	EIENDELER	339 592	299 708

Balanse for Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

Noter	Millioner kroner	31.12.2013	31.12.2012
EGENKAPITAL OG FORPLIKTELSE			
	Annen innskutt egenkapital	7 659	6 891
	Sum innskutt egenkapital	7 659	6 891
	Risikoutjevningfond	170	490
	Annen opptjent egenkapital	7 260	6 092
	Sum opptjent egenkapital	7 429	6 582
21	Evigvarende ansvarlig lånekapital	3 151	2 891
20,21	Fondsobligasjon	919	974
5,21	Sum ansvarlig lånekapital mv.	4 070	3 865
	Premiereserve	278 240	248 608
	Tilleggsavsetninger	12 412	12 293
16	Kursreguleringsfond	10 412	9 288
	Erstatningsavsetning	219	212
	Premiefond, innskuddsfond og pensjonistenes overskuddsfond	9 031	3 911
19	Sum forsikringsforpliktelser i livsforsikring – kontraktsfaste forpliktelser	310 314	274 311
	Premiereserve	1 600	1 421
	Tilleggsavsetninger	83	83
	Premiefond, innskuddsfond og pensjonistenes overskuddsfond	130	45
19	Sum forsikringsforpliktelser investeringsvalgporteføljen	1 813	1 548
26	Pensjonsforpliktelser	425	323
	Sum avsetninger for forpliktelser	425	323
	Forpliktelser i forbindelse med direkte forsikring	1 703	438
6	Forpliktelser til kredittinstitusjoner	483	1 461
5,6,12	Finansielle derivater tilknyttet selskapsporteføljen	65	10
5,6,12	Finansielle derivater tilknyttet kollektivporteføljen	1 330	352
5,6,12	Finansielle derivater tilknyttet investeringsvalgporteføljen	5	1
32	Andre forpliktelser	4 235	3 874
	Sum forpliktelser	7 822	6 136
	Andre påløpte kostnader og mottatte, ikke opptjente inntekter	59	52
	Sum påløpte kostnader og mottatte, ikke opptjente inntekter	59	52
	EGENKAPITAL OG FORPLIKTELSE	339 592	299 708
POSTER UTENOM BALANSEN			
34	Betingede forpliktelser	8 086	4 410

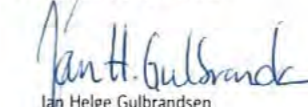
Oslo, 21. mars 2014
Styret i Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

Arne Øren, leder

Liv Kari Eskeland, nestleder

Marit Torgersen

Herolf Nilssen

Jan Helge Gulbrandsen

Anja Krohn Traaeth

Susanne Torp-Hansen
Valgt av og blant de ansatte

Freddy Larsen
Valgt av og blant de ansatte

Sverre Thornes
Konsernsjef

Oppstilling over endringer i egenkapitalen

2013 Millioner kroner	Innskutt egenkapital	Risiko- utjevningfond	Annen opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital 01.01.2013	6 891	490	6 092	13 473
Resultat	0	-320	1 270	950
Postert som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	0	0	-79	-79
Postert som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt	0	0	-23	-23
Total resultat	0	-320	1 168	847
Innbetalt egenkapitaltilskudd	773	0	0	773
Tilbakebetalt egenkapitaltilskudd	-5	0	0	-5
Sum transaksjoner med eierne	768	0	0	768
Egenkapital 31.12.2013	7 659	170	7 260	15 089

2012 Millioner kroner	Innskutt egenkapital	Risiko- utjevningfond	Annen opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital 31.12.2011	6 217	431	5 293	11 941
Prinsippendring KLP	0	0	-163	-163
Prinsippendring døtre	0	0	-46	-46
Egenkapital 01.01.2012	6 217	431	5 084	11 732
Resultat	0	60	713	772
Postert som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	0	0	229	229
Postert som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt	0	0	67	67
Total resultat	0	60	1 009	1 068
Innbetalt egenkapitaltilskudd	677	0	0	677
Tilbakebetalt egenkapitaltilskudd	-4	0	0	-4
Sum transaksjoner med eierne	673	0	0	673
Egenkapital 31.12.2012	6 891	490	6 092	13 473

Kontantstrømpoppstilling

Millioner kroner	2013	2012
Kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter		
Innbetalte premier direkte forsikring	23 422	25 868
Utbetalte gjenforsikringspremier	-3	-5
Utbetalte erstatninger og forsikringsytelser direkte forsikring	-11 105	-10 153
Innbetalinger ved flytting	7 118	1 549
Utbetalinger ved flytting	-177	-147
Utbetalinger til andre leverandører for varer og tjenester	-536	-440
Utbetalinger til ansatte, pensjonsinnetninger, arbeidsgiveravgift mv.	-400	-400
Utbetaling av renter	-183	-203
Innbetaling av renter	7 088	6 848
Innbetalinger av utbytte	2 938	2 028
Utbetalinger av skatter og offentlige avgifter	-5	-4
Innbetalinger til eiendomsvirksomheten	16	21
Netto inn- og utbetalinger av lån til kunder mv.	-3 460	-4 818
Innbetalinger ved salg av aksjer	36 701	18 368
Utbetalinger ved kjøp av aksjer	-45 514	-18 189
Innbetalinger ved salg av obligasjoner og sertifikater	35 429	31 466
Utbetalinger ved kjøp av obligasjoner og sertifikater	-56 524	-48 859
Utbetalinger ved kjøp av eiendom	20	-3
Netto inn- og utbetalinger for kjøp/salg av andre verdipapirer med kort løpetid	4 500	-3 471
Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	-674	-543
Kontantstrøm fra investeringsaktiviteter		
Innbetalinger ved salg av driftsmidler mv.	0	1
Utbetalinger ved kjøp av driftsmidler mv.	-85	-71
Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter	-85	-70
Kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter		
Innbetalinger av ansvarlig lånekapital	0	0
Innbetalinger av egenkapitalinnskudd	773	677
Utbetalinger ved tilbakebetaling av egenkapitalinnskudd	-5	-4
Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter	768	673
Netto endring i kontanter og bankinnskudd	10	60
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens begynnelse	348	288
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens slutt	358	348

Noter KLP

Note 1 Generell informasjon

Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringselskap (selskapet) leverer pensjons- og forsikringstjenester til kommuner og fylkeskommuner, helseforetak og til bedrifter både i offentlig og privat sektor.

Det største produktområdet er kollektiv pensjonsforsikring. Innen pensjonsforsikring tilbyr selskapet kommunal tjenestepensjon.

Kommunal Landspensjonskasse (KLP) er et gjensidig forsikringselskap registrert og hjemmehørende i Norge. KLP har hovedkontor i Dronning Eufemiasgate 10, Oslo.

Note 2 Sammendrag av de viktigste regnskapsprinsippene

Nedenfor følger en beskrivelse av de vesentligste regnskapsprinsippene som er benyttet i selskapsregnskapet.

2.1 BASISPRINSIPPER

Årsregnskapet er satt opp i henhold til Forskrift nr. 1241 av 16. desember 1998: "Forskrift for årsregnskap m.m. for forsikringselskaper" (årsregnskapsforskriften). Det innebærer at selskapets årsregnskap er utarbeidet i samsvar med internasjonale regnskapsstandarder (EU – godkjent IFRS/IAS) med de tillegg som følger av årsregnskapsforskriften.

Selskapet har benyttet Forskrift nr. 57 av 21.01.2008 "Forskrift om forenklet anvendelse av internasjonale regnskapsstandarder" for føring av konsernbidrag. Det innebærer at regnskapsført konsernbidrag er presentert som netto fordring/gjeld, selv om konsernbidragene ikke var vedtatt på balansetidspunktet.

Årsregnskapet er utarbeidet med utgangspunkt i prinsipp om historisk kost, med følgende unntak:

- Investerings eiendom målt til virkelig verdi
- Finansielle eiendeler og gjeld (herunder finansielle derivater) vurdert til virkelig verdi over resultatet.
- Eierandeler i datterselskaper og tilknyttede selskaper er vurdert etter egenkapitalmetoden.
- Eiendeler og gjeld hvor reglene om sikringsbokføring er benyttet

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen foreta regnskapsmessige estimater og skjønnsmessige vurderinger. Dette vil påvirke selskapets regnskapsførte verdi av eiendeler og gjeld, inntekter og kostnader. Faktiske tall vil kunne avvike fra benyttede estimater. Områder hvor det er utvist skjønnsmessige vurderinger og estimater av vesentlig betydning for selskapet er beskrevet i note 3.

Alle beløp er presentert i millioner kroner uten desimal med mindre annet er angitt.

Regnskapet er satt opp etter forutsetning om fortsatt drift.

2.1.1 Endringer i regnskapsprinsipper og opplysninger

(a) Nye og endrede standarder tatt i bruk av konsernet

Følgende nye eller endrede IFRS'er eller IFRIC-fortolkninger som er trådt i kraft for 2013 årsregnskapet som påvirker regnskapet til selskapet i større grad:

Selskapet har ansvarlig lån notert på London Stock Exchange.

Årsregnskapet til Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringselskap er tilgjengelig på www.klp.no.

Selskapets årsregnskap for 2013 ble vedtatt av selskapets styre den 21. mars 2014.

• IAS 1 «Presentation of financial statements» er endret og medfører at poster i utvidet resultat skal deles inn i to grupper, de som senere skal omklassifiseres over resultatet og de som ikke gjør det. Endringer påvirker ikke hvilke poster som skal inkluderes i utvidet resultat.

• IFRS 7 «Financial instruments- Disclosures» er endret. Endringen krever ny noteinformasjon angående netto presentasjon av eiendeler og gjeld for å muliggjøre sammenligning mellom IFRS-rapporterende foretak og foretak som rapporterer i henhold til US GAAP.

• IAS 19 «Employee Benefits» er endret. Endringene i denne standarden medfører at alle estimatavvik, som er aktuarielle gevinster og tap, skal føres i utvidet resultat i den perioden de oppstår. Det skjer dermed en umiddelbar resultatføring av alle kostnader ved tidligere perioders opptjening ved endring i ordningen. Fjerning av korridorløsningen kan gi vesentlig mer volatilitet i utvidet resultat og egenkapitalen ettersom estimatendringene føres direkte mot utvidet resultat. For øvrige planendringer med tilbakevirkende kraft, og som ikke er betinget av fremtidig ansettelse, innregnes disse umiddelbart i resultatet, noe som kan gi store effekter i enkelte perioder.

En annen endring i standarden er at det skjer et skifte fra rentekostnad på forpliktelsen og forventet avkastning på pensjonsmidlene til et netto rentebeløp der diskonteringsrenten benyttes på netto pensjonsforpliktelse. I henhold til tidligere regler ble diskonteringsrenten brukt til å beregne rentekostnaden basert på brutto pensjonsforpliktelse, og en forventet avkastningsrente ble brukt til å beregne renteinntekten basert på brutto midler. Konseptet med forventet avkastning på midlene er således fjernet. Forventet avkastning vil generelt være høyere enn diskonteringsrenten og endringen medfører således at selskapet vil resultatføre lavere avkastning på sine pensjonsmidler enn tidligere og dermed få et lavere resultat. Forskjellen mellom faktisk avkastning på midlene og avkastningen beregnet ved diskonteringsrenten, blir behandlet som estimatavvik som føres mot utvidet resultat.

• IFRS 13 «Fair Value Measurement» definerer hva som menes med virkelig verdi når begrepet benyttes i IFRS, gir en enhetlig beskrivelse av hvordan virkelig verdi skal bestemmes i IFRS og definerer hvilke tilleggsopplysninger som skal gis når virkelig

verdi benyttes. Standarden utvider ikke omfanget av regnskapsføring til virkelig verdi, men gir veiledning om anvendelsesmetode der bruken allerede er påkrevd eller tillatt i andre IFRS'er. Selskapet benytter virkelig verdi som målekriterium for visse eiendeler og forpliktelser.

(b) Standarder, endringer og fortolkninger til eksisterende standarder som ikke er trådt i kraft og hvor konsernet ikke har valgt tidlig anvendelse

- IFRS 9 «Financial Instruments» omhandler klassifikasjon, måling og innregning av finansielle eiendeler og forpliktelser samt sikringsbokføring. IFRS 9 ble utgitt i november 2009, oktober 2010 og november 2013. Den erstatter de deler av IAS 39 som omhandler tilsvarende problemstillinger. Etter IFRS 9 skal finansielle eiendeler klassifiseres i to kategorier: de som skal måles til virkelig verdi og de som skal måles til amortisert kost. Målekategori bestemmes ved første gangs regnskapsføring av eiendelen. Klassifiseringen avhenger av enhetens forretningsmodell for styring av sine finansielle instrumenter og karakteristikkene av kontantstrømmene til det enkelte instrumentet. For finansielle forpliktelser viderefører standarden stort sett kravene i IAS 39. Den største endringen er at i tilfeller der virkelig verdioppsjonen er tatt i bruk for en finansiell forpliktelse, skal endringer i virkelig verdi som skyldes endring i enhetens egen kredittrisiko innregnes i utvidet resultat og ikke i det tradisjonelle resultatet, med mindre dette fører til en situasjon der sammenstilling ikke oppnås («accounting mismatch»). IFRS 9 medfører en rekke endringer og forenklinger som vil føre til at mulighetene for bruk av sikringsbokføring vil øke. Konsernet har fortsatt ikke fullt ut vurdert virkningen av IFRS 9. Selskapet vil også vurdere virkningen av de resterende deler av IFRS 9 når disse er fullført. Ikrafttredelsesdatoen for IFRS 9 er ennå ikke bestemt, men vil ikke være tidligere enn 1. januar 2017.
- IFRS 12 «Disclosures of Interest in Other Entities» inneholder opplysningskravene for økonomiske interesser i datterselskaper, felleskontrollert virksomhet, tilknyttede selskaper, selskaper for særskilte formål «SPE» og andre ikke-balanseførte selskaper. Selskapet har ikke vurdert den fulle innvirkning av IFRS 12. Selskapet planlegger å anvende standarden for regnskapsperioder som begynner 1. januar 2014 og senere.

For øvrig er det ingen andre IFRS'er eller IFRIC-fortolkninger som ikke er trådt i kraft som forventes å ha en vesentlig påvirkning på regnskapet.

2.1.2 Endringer av regnskap i forhold til tidligere perioder

Det er foretatt enkelte reklassifiseringer i regnskapet i forhold til tidligere perioder, og sammenligningstall er omarbeidet tilsvarende. Dette medfører at enkelte linjer og noter ikke er direkte sammenlignbare med årsregnskapet for 2012. Oppstillingen nedenfor viser totale endringer som er foretatt:

Regnskapslinje: (Tall i mill. NOK)	Endret beløp:
Resultatregnskapet:	
Forsikringsrelaterte driftskostnader	12
Forvaltningskostnader knyttet til selskapsporteføljen	(-) 16
Andre resultatkomponenter	296
Sum effekt på totalresultat	293

Balansen:	
Aksjer i datter-, og tilknyttede selskap	20
Aksjer og andeler i eiendomsdatterselskap	17
Sum endringer eiendeler	37
Opptjent egenkapital	83
Forsikringsforpliktelser i livsforsikring – kontrakts fastsatte	17
Avsetning for forpliktelser	(-) 63
Sum endringer egenkapital/gjeld	37

Endringene av IAS 19 «Employee Benefits», som beskrevet under punkt 2.1.1 a) har pliktig anvendelse fra regnskapsår som startet 1. januar 2013, med retrospektiv anvendelse på 31.12.2012 tallene. Tabellen under gir en spesifisering av de beløpmessige effektene standarden har hatt på regnskap i forhold til tidligere perioder:

Beløp i tusen kroner	Opprinnelig Effekt 2012		Endret
	31.12.2012	IAS 19	31.12.2012
Resultatregnskap			
Forsikringsrelaterte driftskostnader	-89	13	-76
Forvaltningskostnader og andre kostnader knyttet til selskapsporteføljen	0	-16	-16
Skattekostnad ¹⁾	0	0	0
Resultat for perioden	-89	-3	-92

Øvrige resultatelementer for perioden			
Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger			
- ytelser til ansatte	0	229	229
Skatt på øvrige resultatelementer ¹⁾	0	0	0
Utvidet resultat	0	229	229

Totalresultat	-89	226	137
----------------------	-----	-----	-----

Balanse			
Egenkapital	13 390		13 390
Nullstilling korridor 01.01.2012		-163	-163
Totalresultat		226	226
Egenkapital 31.12.2012	13 390	63	13 453
Pensjonsforpliktelse	386		386
Nullstilling korridor 01.01.2012		163	163
Pensjonskostnad 2012		-226	-226
Pensjonsforpliktelse 31.12.2012	386	-63	323

Utsatt skatt/-skattefordel ¹⁾	0	0	0
--	---	---	---

¹⁾ Skatten blir ikke berørt.

2.2 DATTERSLSKAPER OG TILKNYTTEDE SELSKAPER

2.2.1 Datterselskaper

Som datterselskaper regnes alle enheter der selskapet har bestemmende innflytelse/kontroll. Bestemmende innflytelse oppnås normalt gjennom eie av mer enn halvparten av stemmeberettiget kapital. I kontrollvurderingen inkluderes også virkningen av potensielle stemmeretter som kan utøves eller konverteres på balansedagen. Datterselskaper innregnes etter egenkapitalmetoden. Det innebærer at selskapets andel av over- eller underskudd i datterselskaper resultatføres og tillegges balanseført verdi sammen med ikke resultatførte egenkapitalendringer. Selskapet resultatfører ikke andel av underskudd dersom det medfører at balanseført

verdi av investeringen blir negativ med mindre selskapet har påtatt seg forpliktelser på vegne av datterselskapet.

Kjøp av datterselskaper regnskapsføres etter oppkjøpsmetoden. Anskaffelseskost settes lik virkelig verdi av eiendeler som ytes som vederlag ved kjøpet, egenkapitalinstrumenter som utstedes og pådratte forpliktelser ved overføring av kontroll. Det oppkjøpte selskapets identifiserbare eiendeler og gjeld verdsettes til virkelig verdi. Dersom anskaffelseskost overstiger virkelig verdi av identifiserbare netto eiendeler i datterselskapet, balanseføres overskytende som goodwill. Dersom anskaffelseskost er lavere, resultatføres differansen på oppkjøpstidspunktet.

Selskapets regnskap presenteres i norske kroner, og datterselskaper i utenlandsk valuta omregnes til norske kroner på balansedagens valutakurs.

2.2.2 Tilknyttede selskaper

Tilknyttede selskaper er enheter hvor selskapet har betydelig innflytelse uten å ha kontroll. Normalt oppnås betydelig innflytelse ved eierandel mellom 20 prosent – 50 prosent av stemmeberettiget kapital. Selskapet har i tillegg til å eie minst 20 prosent av stemmeberettiget kapital, betydelig innflytelse gjennom styrerepresentasjon eller på annen måte, i alle selskaper som er definert å være tilknyttet selskap.

På kjøpstidspunktet regnskapsføres investering i tilknyttet selskap til anskaffelseskost. Egenkapitalmetoden benyttes for regnskapsføring i påfølgende perioder. Det innebærer at selskapets andel av over- eller underskudd i tilknyttede selskaper resultatføres og tillegges balanseført verdi sammen med ikke resultatførte egenkapitalendringer. Selskapet resultatfører ikke andel av underskudd dersom det medfører at balanseført verdi av investeringen blir negativ med mindre selskapet har påtatt seg forpliktelser på vegne av det tilknyttede selskapet.

Der det har vært nødvendig er regnskapsprinsipper i tilknyttede selskap endret for å oppnå samsvar med selskapets regnskapsprinsipper.

2.3 OMREGNING AV TRANSAKSJONER I UTENLANDSK VALUTA

2.3.1 Funksjonell valuta og presentasjonsvaluta

Selskapsregnskapet presenteres i norske kroner, som er den funksjonelle valutaen til selskapet.

2.3.2 Transaksjoner og balanseposter

Transaksjoner i utenlandsk valuta er omregnet til norske kroner ved å benytte valutakursen på transaksjonstidspunktet. Valutagevinster og -tap på transaksjoner i utenlandsk valuta resultatføres. Det gjelder også omregning av pengeposter (eiendeler og gjeld) på balansedagen.

Valutavirkningen på ikke-pengeposter (både eiendeler og forpliktelser) inngår som en del av vurderingen av virkelig verdi. Valutadifferansen på ikke-pengeposter, slik som aksjer til virkelig verdi over resultatet, resultatføres som en del av samlet gevinst og tap.

2.4 VARIGE DRIFTSMIDLER

Selskapets varige driftsmidler består i hovedsak av kontormaskiner, inventar og biler.

Varige driftsmidler er regnskapsført til anskaffelseskost inkludert kostnader som kan direkte henføres til driftsmidlet, med fradrag for avskrivninger.

Påfølgende kostnader vedrørende driftsmidler aktiveres som en del av driftsmidlet dersom det er sannsynlig at påkostningen bidrar til fremtidige økonomiske fordeler for selskapet, og kostnaden kan måles pålitelig. Reparasjon og vedlikehold resultatføres i den perioden utgiftene pådras.

Avskrivning er beregnet ved bruk av lineær metode, slik at anleggsmidlenes anskaffelseskost avskrives til restverdi over forventet brukstid.

For noen driftsmidler hvor verdifallet antas å være høyest i starten, er det benyttet saldoavskrivning.

Årlig vurderes driftsmidlenes utnyttbare levetid. Ved indikasjoner på verdifall utover restverdi, foretas det beregning av gjenvinnbart beløp. Dersom gjenvinnbart beløp er lavere enn restverdi foretas det nedskrivning til gjenvinnbart beløp.

Gevinst og tap ved avgang består av salgpris fratrukket balanseført verdi på salgstidspunktet. Gevinst og tap ved avgang resultatføres.

2.5 INVESTERINGSEIENDOM

Fast eiendom som ikke benyttes av selskapet, er klassifisert som investeringseiendom dersom eiendommene er direkte eiet av selskapet. Eiendommene som er eiet gjennom et aksjeselskap eller ansvarlig selskap klassifiseres som aksjer og andeler i datterselskap.

Investeringseiendom består av bygninger og tomter, og vurderes til virkelig verdi på balansedagen. Selskapet benytter en verdsettelsesmodell for å beregne markedsverdi.

Verdsettelsesmetoden er basert på neddiskontering av eiendommens forventede netto kontantstrøm med markedets avkastningskrav.

Ved beregning av netto kontantstrøm benyttes i utgangspunktet markedsleie til någjeldende betingelser, mens det for perioder etter kontraktsutløp fastsettes en antatt markedsleie. Videre hensyntas et inntektsfradrag basert på forventet ledighet, foreventede påkostninger og normale driftskostnader.

Forventet kontantstrøm neddiskonteres med et avkastningskrav som fastsettes med grunnlag i den risikofrie renten (10 – års norsk statsobligasjonsrente) justert med et tillegg for estimat på en 20 – års risikofri rente. Estimater på 20 – årsrenten tilsvarer helningen på swapkurven mellom 10 og 20 år. Den risikofrie renten tillegges så en generell eiendomsrisiko for å finne avkastningskrav for «prime» eiendommer. Til sist legges det på en risikopremie som fastsettes ut i fra risikovilligheten blant investorene i eiendomsmarkedet hensyntatt eiendoms-spesifikke forhold som geografi, eiendomstype, kontrakter, leietakere og teknisk tilstand på eiendommen.

Kvartalsvis takseres et fast utvalg av eiendommene til selskapet av eksterne, uavhengige og kvalifiserte aktører. Ved vesentlig avvik fra egen vurdering av virkelig verdi analyseres differansene

og verdsettelsesmodellens parametere justeres dersom dette viser seg nødvendig.

Endringer i virkelig verdi resultatføres.

Dersom en investeringseiendom tas i bruk av selskapet, reklassifiseres eiendommen til varig driftsmiddel. Virkelig verdi på reklassifiseringstidspunktet utgjør kostpris for den reklassifiserte eiendommen.

Dersom en eiendom selskapet har benyttet blir leid ut til eksterne, reklassifiseres eiendommen til investeringseiendom.

Eiendommer klassifisert som «anlegg under utførelse» bokføres til kostpris i den grad virkelig verdi ikke kan måles pålitelig. Eiendommen måles til kost fram til dens virkelige verdi enten kan måles på en pålitelig måte eller til eiendommen er ferdigstilt. Ved virkelig verdifastsettelse er avkastningskravet i 2013 korrigeret som følge av modelltekniske endringer (fjernet ukurans på sluttverdi).

2.6 IMMATERIELLE EIENDELER

Selskapets immaterielle eiendeler består av aktiverte IT-systemer. Ved kjøp av nytt IT-system aktiveres direkte henførbare kostnader utbetalt til systemleverandør, samt ekstern konsulentbistand og internt medgåtte kostnader for å få systemet installert og klart til bruk.

Ved videreutvikling av IT-systemer aktiveres både eksterne og interne kostnader jfr. ovenfor. Systemendringer som betraktes som vedlikehold kostnadsføres løpende.

Når et IT-system er ferdigstilt, avskrives aktiverte kostnader lineært over forventet brukstid (3 – 10 år). Ved senere aktiveringer grunnet videreutvikling avskrives disse over den opprinnelig fastsatte brukstid med mindre påkostningen øker systemets totale forventede brukstid.

Ved indikasjon på at balanseført verdi av et aktivert IT-system er høyere enn gjenvinnbart beløp, foretas det test for verdifall. Hvis balanseført verdi er høyere enn gjenvinnbart beløp (nåverdi ved fortsatt bruk/eie), foretas det nedskrivning til gjenvinnbart beløp.

2.7 FINANSIELLE INSTRUMENTER

2.7.1 Klassifisering

Finansielle instrumenter blir ved første gangs innregning klassifisert i en av følgende kategorier

Finansielle eiendeler

- a) Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet
- b) Utlån og fordringer regnskapsført til amortisert kost
- c) Hold-til-forfall investeringer regnskapsført til amortisert kost

Finansielle forpliktelser

- d) Andre finansielle forpliktelser regnskapsført til amortisert kost

a) Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet

Innenfor denne kategorien kan tilordningen være pliktig eller bestemt regnskapsført til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet.

- Finansielle eiendeler holdt for omsetning er eiendeler som er anskaffet primært med henblikk på å gi fortjeneste fra kortsiktige prissvinginger. Selskapets derivater inngår i denne kategorien med mindre de inngår som en del av en sikring,

- Finansielle eiendeler bestemt regnskapsført til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet. Finansielle eiendeler klassifiseres i denne kategorien dersom de enten forvaltes som en gruppe, og hvor deres inntjening vurderes og rapporteres til ledelsen på grunnlag av virkelig verdi eller dersom klassifiseringen eliminerer eller reduserer regnskapsmessig inkonsistens i målingen.

Gruppen omfatter aksjer og andeler, andeler i aksjefond, alternative investeringer, obligasjoner, sertifikater og andeler i rentefond.

b) Utlån og fordringer regnskapsført til amortisert kost

Utlån og fordringer er finansielle eiendeler, med unntak av derivater, med faste eller bestembare betalinger, og som ikke omsettes i et aktivt marked eller som selskapet har intensjon om å selge på kort sikt eller har øremerket til virkelig verdi over resultat. Utlån og fordringer til amortisert kost består av:

- Lån og fordringer tilknyttet investeringsvirksomheten
- Lån og fordringer øvrige inklusive fordringer på forsikringstakere

Lån og fordringer i investeringsvirksomheten omfatter gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer dvs. obligasjoner som ikke er priset i et aktivt marked, samt utlån til kommuner, bedrifter og personkunder.

c) Finansielle eiendeler som holdes til forfall

Finansielle eiendeler som holdes til forfall består av finansielle eiendeler notert i et aktivt marked, som ikke er derivater, og som har faste eller bestembare betalinger og et definert forfallstidspunkt, og som selskapet har intensjon og evne til å holde til forfall med unntak for:

- De som foretaket ved førstegangsinnregning øremerker til virkelig verdi over resultatet
- De som oppfyller definisjonen til lån og fordringer

Kategorien omfatter obligasjoner som regnskapsføres til amortisert kost.

d) Andre finansielle forpliktelser regnskapsført til amortisert kost

Kategorien omfatter fondsobligasjonslån og ansvarlig lånekapital.

2.7.2 Regnskapsføring og måling

Kjøp og salg av finansielle instrumenter regnskapsføres til virkelig verdi på handelsdato, det vil si når selskapet har forpliktet seg til å kjøpe eller selge den finansielle eiendelen. Direkte kjøpsomkostninger inkluderes i anskaffelseskost med unntak for kjøpsomkostninger knyttet til finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultat. For disse instrumentene kostnadsføres kjøpsomkostningene direkte. Finansielle eiendeler fraregnes når selskapet ikke lenger har rett til å motta kontantstrømmen fra eiendelen eller selskapet har overført all risiko og rettigheter knyttet til eierskapet. Finansielle forpliktelser fraregnes når den underliggende plikten i kontrakten er oppfylt, kansellert eller utløpt.

a) Verdimåling til virkelig verdi

Prinsippene for beregning av virkelig verdi relatert til de ulike instrumentene fremkommer av note 5.

b) Verdimåling til amortisert kost

Finansielle instrumenter som ikke måles til virkelig verdi måles til amortisert kost ved bruk av effektiv rente metode. Internrenten fastsettes ved diskontering av kontraktsfestede kontantstrømmer over forventet løpetid. Kontantstrømmene inkluderer etableringsgebyrer og direkte transaksjonskostnader samt eventuell restverdi ved utløpet av forventet løpetid. Amortisert kost er nåverdien av disse kontantstrømmene neddiskontert med internrenten.

c) Nedskrivning av finansielle eiendeler som måles til amortisert kost

Ved vurderingen av om det foreligger verdiforringelse av en finansiell eiendel legges det vekt på hvorvidt utsteder/debitor har vesentlige finansielle vanskeligheter og om det foreligger kontraktsbrudd, herunder mislighold. Det vurderes om det er sannsynlig at skyldner går konkurs, hvorvidt det finnes et aktivt marked for eiendelen på grunn av finansielle vanskeligheter, eller om det observeres målbar nedgang i forventet kontantstrøm fra en gruppe finansielle eiendeler. Vurderingen baseres utelukkende på historiske forhold, fremtidige hendelser vurderes ikke uansett grad av sannsynlighet.

Dersom det foreligger objektive bevis for verdifall foretas det nedskrivning. Nedskrivningen beregnes ved å sammenligne ny, forventet kontantstrøm med opprinnelig kontantstrøm diskontert med hhv. opprinnelig effektiv rente (eiendeler med fast rente) eller med effektiv rente på måletidspunktet (eiendeler med flytende rente). Nedskrivningen reduserer eiendelens balanseførte verdi og innregnes i resultatregnskapet under "Verdiendring på investeringer".

Tapsvurdering og tapsnedskrivning foretas kvartalsvis på individuelle utlån. Låneengasjement med ubetalte terminer eldre enn 90 dager eller kreditter med overtrekk eldre enn 90 dager gjennomgås på balansedagen. I tillegg foretas det en løpende vurdering av andre låneengasjementer hvor det foreligger objektive bevis for verdifall.

Utlån vurderes også gruppevis. Dersom det foreligger objektive bevis for at en gruppe av utlån har verdifall foretas en nedskrivning.

2.7.3 Presentasjon i balanse og resultatregnskap**a) Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultat**

Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet presenteres i balansen enten som «Aksjer», «Aksjefondsandeler», «Alternative investeringer», «Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning» eller «Utlån og fordringer» Renteinntekter og aksjeutbytte inkluderes i linjen «Renteinntekter/utbytte på finansielle eiendeler» Øvrige verdiendringer inngår i linjen «Verdiendringer på investeringer».

b) Utlån og fordringer til amortisert kost

Utlån og fordringer til amortisert kost presenteres i balansen enten som «Obligasjoner klassifisert som utlån og fordring» eller «Øvrige utlån og fordring». Renteinntekter inkluderes i linjen «Renteinntekter/utbytte på finansielle eiendeler» Verdiendringer som kan knyttes til objektive indikasjoner på verdifall samt valutaendringer inngår i linjen «Verdiendringer på investeringer»

c) Finansielle eiendeler som holdes til forfall

Finansielle eiendeler som holdes til forfall består av obligasjoner og presenteres i balansen som «Investeringer som holdes til forfall». Renteinntekter etter effektiv rente metoden inkluderer i linjen «Renteinntekter/utbytte på finansielle eiendeler». Verdiendringer som kan knyttes til objektive indikasjoner på verdifall samt urealiserte valutaendringer inngår i linjen «Verdiendringer på investeringer».

d) Ansvarlige lån

Ansvarlig lån regnskapsføres til virkelig verdi ved opptak. Ved påfølgende måling regnskapsføres ansvarlig lån til amortisert kost med bruk av effektiv rentemetode. Metoden benyttes for å tilordne rentekostnadene over en relevant periode, og posteres over resultatet på linjen «Andre kostnader». Ansvarlig lån i utenlandsk valuta omregnes til norske kroner på balansedagen. Verdiendring som følge av valutaendringen posteres over resultatet, og inngår i linjen «Verdiendring på investeringer».

e) Utstedt fondsobligasjon

Fondsobligasjon regnskapsføres til pålydende på utstedelsestidspunktet, og vurderes deretter til amortisert kost. På fondsobligasjon som er sikret mot valuta – og renteendringer (virkelig verdisikring), justeres bokført verdi med verdiendring i sikret risiko. Verdiendringen føres over resultatet på linjen «Verdiendring på investeringer».

f) Derivater og sikring

Finansielle derivater balanseføres til virkelig verdi på det tidspunktet den inngås. Ved etterfølgende måling regnskapsføres derivatene til virkelig verdi og presenteres som en eiendel dersom verdien er positiv og som en forpliktelse dersom verdien er negativ. Regnskapsføringen av tilhørende gevinster og tap avhenger av hvorvidt derivatet er utpekt som et regnskapsmessig sikringsinstrument, og i hvilken type regnskapsmessig sikring derivatet inngår.

For derivater som ikke inngår i regnskapsmessig sikringsforhold, resultatføres gevinster og tap løpende på linjen for «Verdiendring på investeringer». Disse inngår i kategorien finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultat. Renteinntekter og kostnader inngår i linjen «Renteinntekter/utbytte på finansielle eiendeler».

Selskapet har i ett tilfelle benyttet seg av regnskapsmessig sikring (sikringsbokføring). Sikringsbokføring er benyttet ved sikring av utstedt fondsobligasjon (sikringsobjekt) mot verdiendringer som følge av endringer i rente- og valutakurs (virkelig verdisikring). Sikringsinstrumentet er en kombinert rente- og valutaswap. Sikringsforholdet er dokumentert og sikringens effektivitet måles løpende.

Endring i virkelig verdi på sikringsinstrumentet er innregnet i resultatregnskapet på linjen for «Verdiendringer på investeringer». Verdiendringer på sikringsobjektet som kan henføres til den sikrede risikoen, er regnskapsført som en korleksjon av sikringsobjektets balanseførte verdi og innregnet i resultatet på linjen for «Verdiendringer på investeringer». I de tilfeller hvor et verdipapir har innebygde derivater som ikke er skilt ut, vil derivatets verdi inngå i papirets verdi som helhet. Verdiendringen i KLP vil rapporteres på resultatlinjen «Verdiendring på investeringer».

2.8 MOTREGNING

Finansielle eiendeler og finansiell gjeld er bare motregnet i den grad det foreligger en juridisk rett til å motregne forpliktelse mot gjeld, en intensjon til å motregne, samt at forfallstidspunktet for eiendelen samsvarer med forfallstidspunktet for gjelden.

2.9 KONTANTER OG KONTANTEKVIVALENTER

Som kontanter og bankinnskudd regnes kontantbeholdning og bankinnskudd tilknyttet daglig drift. Disse inngår i balansen på linjen for «Bankinnskudd». Bankinnskudd tilknyttet forvaltningsvirksomheten er definert som finansiell eiendel og inngår i balansen på linjen for «Utlån og fordringer». Bankinnskudd relatert til forvaltningsvirksomheten er ikke definert som kontanter i kontantstrømpoppstillingen. Kontantstrømpoppstilling er satt opp etter den direkte metoden.

2.10 EGENKAPITAL

Egenkapitalen i selskapet er delt i tre hovedelementer:

2.10.1 Innskutt egenkapital

Kommunal Landspensjonskasse er et gjensidig selskap eid av sine kunder. Dette innebærer at kunder i KLPs fellesordninger på offentlig tjenestepensjon innbetaler et egenkapitaltilskudd ved innmelding. Egenkapitaltilskuddet fastsettes i forhold til kundens relative størrelse målt i premiereserve.

Egenkapitaltilskuddet kan benyttes til dekning av tap eller underskudd ved løpende drift. Det kan bare tilbakebetales i forbindelse med flytting av kundeforholdet ut av selskapet etter forhåndssamtalke fra Finanstilsynet. Gjenstand for eventuell tilbakebetaling er kundens (eierens) andel av det faktiske oppsamlede egenkapitaltilskuddet på opphørstidspunktet, beregnet i henhold til kundens (eierens) andel av selskapets samlede premiereserve.

Utdeling av avkastning på egenkapitaltilskuddet avhenger av selskapets resultater. Normalt tilføres årlig medlemmene bokført avkastning på egenkapitaltilskuddet. I beregningen er kostnader forbundet med ekstern finansiering gjennom ansvarlig lånekapital og fondsobligasjoner fratrukket.

Det foretas årlig vurdering av behovet for å innkalle egenkapitaltilskuddet fra medlemmene. Tilskuddet fastsettes i forhold til premiereserven innenfor et definert nivå, og det beregnes særskilt for den enkelte fellesordning.

Egenkapitaltilskuddet er ikke omsettelig.

2.10.2 Opptjent egenkapital

Selskapets opptjente egenkapital består i all hovedsak av et egenkapitalfond. Egenkapitalfondet oppsto ved en overføring fra sikkerhetsfondet og særfond i forbindelse med årsoppgjøret for 1989. Alminnelige selskapsrettslige regler gjelder for eventuell utdeling eller bruk av egenkapitalfondet.

2.10.3 Risikoutjevningfond

Risikoutjevningfondets formål er å dekke eventuelle tap ved personrisiko i forsikringsvirksomheten eller å styrke de forsikringsmessige avsetningene. I livs- og pensjonsforsikring er det adgang til å avsette inntil 50 prosent av risikooverskuddet til risikoutjevningfondet begrenset oppad til 150 prosent av årlig risikopremie.

2.11 REGNSKAPSFØRING AV INNTEKTER

Inntekter ved salg av varer vurderes til virkelig verdi av vederlaget, netto etter fradrag for merverdiavgift og eventuelle rabatter.

2.11.1 Premieinntekter

Premieinntekter inntektsføres med det beløp som forfaller i regnskapsåret. Periodisering av opptjent premie ivaretas ved avsetning mot uopptjent premie. Årets tilflyttede reserver føres også over resultatregnskapet, og inngår i premieinntektene.

2.11.2 Renteinntekter/kostnader

Renteinntekter og rentekostnader tilknyttet alle rentebærende finansielle instrumenter vurdert til amortisert kost, inntektsføres ved bruk av effektiv rentemetode. Etableringsgebyr ved utlån inngår i amortiseringen, og inntektsføres over lånets forventede løpetid.

For rentebærende finansielle investeringer som måles til virkelig verdi, klassifiseres renteinntekten som «Renteinntekt/utbytte på finansielle eiendeler», mens øvrige verdiendringer klassifiseres som «Verdiendringer på investeringer».

2.11.3 Leieinntekter og andre inntekter

Inntekter fra utleie av fast eiendom inntektsføres lineært over leiekontraktens løpetid. Inntekten inngår i linjen "Netto driftsinntekt på investeringsseiendom".

2.12 SKATT

Selskapet driver skattepliktig virksomhet.

Selskapet har store framførbare underskudd som kan benyttes til å motregne eventuelle skattepliktige overskudd. Ved avleggelsen av selskapsregnskapet vurderes balanseføring av utsatt skatt. Utsatt skatt- og skattefordel er beregnet som forskjeller mellom regnskapsmessig- og skattemessig verdi på eiendeler og gjeld. Selskapet er morselskap i et skattekonsern og utsatt skattefordel balanseføres i den grad det kan sannsynliggjøres at selskapene i konsernet vil ha tilstrekkelig skattemessig overskudd til å nyttiggjøre seg skattefordelen. Ved vurdering av sannsynlighet legges det vekt på historisk inntjening og forventet framtidig skattemessig inntekt.

Formuesskatt beregnes av netto skattepliktig formue. Ved beregning av skattepliktig formue benyttes ligningsverdier.

Skattekostnaden er spesifisert i note 27.

2.13 OVERSKUDDSMIDLER AVSATT TIL KUNDER

Overskuddsmidler tilført kundekontraktene er avsatt på kundenes premiefond, og inngår som en del av de forsikringsmessige forpliktelsene på balansetidspunktet.

2.14 FORSIKRINGSKONTRAKTER

I henhold til IFRS 4 må det være knyttet betydelig forsikringsrisiko til kontrakten for at den skal kunne defineres som en forsikringskontrakt. Forsikringsproduktene selskapet tilbyr tilfredsstiller kravet om betydelig forsikringsrisiko, og er regnskapsført i samsvar med Forskrift for årsregnskaper m.m. for forsikringselskaper og IFRS 4. I henhold til IFRS 4, vurderes forsikringskontraktene samlet som en forsikringskontrakt selv om den inneholder en finansiell del.

Det er gjennomført tilstrekkelighetstest for å kontrollere at nivået på de regnskapsførte forpliktelsene på forsikringskontraktene står i forhold til forsikringskundernes kontraktsmessige rettigheter. Selskapets avsetninger tilfredsstillende kravene i denne testen, og IFRS 4 stiller derfor ikke ytterligere krav til reservering. Selskapet har derfor benyttet gjeldende norsk regelverk for regnskapsføring av forsikringskontrakter.

2.15 FORSIKRINGSMESSIGE BRANSJER

Selskapet tilbyr produkter til sine kunder innen følgende bransjer:

2.15.1 Kollektiv pensjon - offentlig

Kollektiv pensjon består i hovedsak av ytelsesbaserte kommunale ordninger som omfatter alderspensjon, etterlattepensjon, uførepensjon og premiefritak under ervervsuførhet.

De kollektive pensjonsordninger er basert på lineær opptjening. Dette innebærer at den enkeltes opptjente ytelser til enhver tid utgjør den forholdsmessige del av de ytelser vedkommende vil ha rett til ved fortsatt tjeneste til pensjonsalder. Den forholdsmessige del fremkommer som forholdet mellom den tjenestetid vedkommende allerede har opptjent og den samlede tjenestetid vedkommende vil oppnå ved fortsatt tjeneste til pensjonsalder, dog slik at sistnevnte størrelse ikke kan overstige 40 år ved beregningen av den forholdsmessige del. Ordningene er basert på sluttlønnsprinsippet. G-regulering av løpende pensjoner og oppsatte rettigheter er en del av pensjonsordningens definerte ytelser. Ordningenes ytelser samordnes med folketrygden etter gjeldende regler og sikrer et definert brutto pensjonsnivå.

Regulering av løpende pensjoner og opptjente pensjonsrettigheter finansieres i sin helhet ved en særskilt reguleringspremie. Bruttoaranti m.v. finansieres ved engangspremier ved oppstart av og eventuelt ved senere endringer av pensjonen.

Netto premiereserve i pensjonsordningene er fastsatt som netto engangspremie for de opptjente

alders-, uføre- og etterlattepensjoner. I tillegg er det avsatt administrasjonsreserve til de formål Finanstilsynet har anvist og ut fra konsernets faktiske omkostninger til disse formål. Videre inngår avsetninger for inntrufne, ennå ikke oppgjorte forsikringstilfeller, herunder karensavsetning for uførisiko, i pensjonsordningenes premiereserve. Den delen av inntrufne, ikke oppgjorte forsikringstilfeller som ville ha blitt utbetalt dersom erstatningen var ferdigbehandlet, er skilt ut i egen erstatningsreserve.

2.15.2 Gruppeliv

Gruppeliv er i hovedsak konsentrert om kommunegruppeliv og lærergruppeliv som omfatter kun dødsrisiko. Andre deknninger forekommer for et mindre antall kunder. I tillegg kommer gjeldsgruppeliv som omfatter dødsrisiko og for en stor del av eksisterende kunder også uførisiko.

De forsikringstekniske avsetninger i gruppelivsforsikring er basert på risikoteoretiske metoder. Erstatningsreserven inkluderer avsetninger til de forventede utbetalinger til inntrufne, ennå ikke oppgjorte forsikringstilfeller, uavhengig av om disse er rapportert eller ikke.

2.16 AVSETNINGER I FORSIKRINGSFOND

2.16.1 Premiereserve

Premiereserven utgjør den forsikringstekniske kontantverdien av pensjonsrettigheter som er opptjent på beregningstidspunktet. Premiereserven inkluderer også administrasjonsreserve etter KLPs beregningsgrunnlag, samt avsetninger for inntrufne, ennå ikke oppgjorte forsikringstilfeller, herunder karensavsetning for uførisiko. Den delen av inntrufne, ikke oppgjorte forsikringstilfeller som ville ha blitt utbetalt dersom erstatningen var ferdigbehandlet, er skilt ut i egen erstatningsreserve.

2.16.2 Tilleggsavsetninger

Tilleggsavsetningene er fordelt til kundene med betinget virkning og kan anvendes til dekning av eventuelt avkastningsunderskudd. Eventuell negativ avkastning kan ikke dekkes fra tilleggsavsetninger.

2.16.3 Premiefond

Premiefond inneholder forskuddsbetalte premier og eventuelle overskuddsmidler som fordeles til den enkelte kundes premiefondskonto. Premiefondsmidler kan benyttes til dekning av fremtidige premier.

2.16.4 Erstatningsavsetning

Erstatningsavsetning er knyttet til og innbefatter avsetning til ikke oppgjorte forsikringshendelser knyttet til gruppelivsforsikring, offentlig tjenestepensjon. Endring i erstatningsavsetning føres over resultatregnskapet som et element i erstatningskostnadene.

2.16.5 Kursreguleringsfond

Kursreguleringsfondet er definert i norsk forsikringslovgivning.

Kursreguleringsfondet består av netto urealiserte gevinster tilknyttet finansielle omløpsmidler i kollektivporteføljen. Dersom netto kursreserver er negative, settes kursreguleringsfondet til null. Endringer i kursreguleringsfondet føres over resultatregnskapet.

Urealisert kursreserve tilknyttet finansielle omløpsmidler i utenlandsk valuta som kan tilskrives valutakursendringer avsettes ikke til kursreguleringsfond dersom investeringen er sikret mot valutakursendringer. Valutakursendring tilknyttet sikringsinstrumentet avsettes således heller ikke til kursreguleringsfond, men føres direkte over resultatet.

2.16.6 Grunnlagsrente

Selskapets forsikringskontrakter i kollektiv pensjon inneholder en avkastningsgaranti (grunnlagsrente). Avkastningsgarantien skal oppfylles årlig, men for kunder som har valgt femårig avkastningsgaranti, er dette kundens egen risiko fram til utløpet av femårsperioden.

For øvrige kontrakter gjelder følgende:

Fra 01.01.2012 ble all ny opptjening foretatt på grunnlagsrente 2,5 prosent. Opptjening forut for dette er fordelt mellom 3,0 prosent og 3,4 prosent for det meste av bestanden. En liten del av bestanden har noe opptjening på 2,75 prosent og 4,0 prosent.

Tidligere opptjening på grunnlagsrente 3,0 prosent knytter seg primært til Pensjonsordningen for sykepleiere, Fellesordningen for sykehusleger og Pensjonsordningen for folkevalgte. Imidlertid har en mindre del av kundemassen tidligere opptjening på 3,0 prosent også i øvrige risikofelleskap.

Total gjennomsnittlig rentegaranti i bransjen kollektiv pensjon utgjorde i 2013 2,99 prosent.

2.16.7 Dødelighet og uførhet

For uførisiko benyttes forutsetninger basert på KLPs uføreføringer i perioden 2005 - 2007. For de øvrige risikoelementer benyttes forutsetningene fra beregningsgrunnlaget K2005 med sikkerhetsmarginer i henhold til den minstestandard Finanstilsynet fastsatte i 2007.

Fra og med 2014 benyttes det nye dødelighetsgrunnlaget K2013 med Finanstilsynets krav til sikkerhetsmarginer.

2.17 RESULTATELEMENTER

2.17.1 Avkastningsresultat

Forvaltningsmessig er det innført et skille mellom kundenes oppsparte midler og forsikringsselskapets, det vil si eiernes midler. Dette fremkommer i rapporteringen definert som henholdsvis investeringer i kollektiv- og investeringsvalgportefølje for kundemidler og investeringer i selskapsportefølje. Kollektivporteføljen kan videre deles inn i underporteføljer med ulik investeringsprofil. Avkastningsresultatet består dermed av avkastningen på kundeporteføljen fratrukket grunnlagsrenten. Positivt avkastningsresultat tilfaller kunden, mens negativt avkastningsresultat må dekkes inn fra kundenes tilleggsavsetninger og/eller fra egenkapitalen. Selskapet fakturerer et særskilt premieelement (rentegaranti-premie) for å innta rentegarantien. Dette premieelementet inngår i resultat til selskap.

2.17.2 Risikoresultat

Risikoresultatet er et uttrykk for utviklingen av dødelighet og uførhet i den forsikrede bestanden i perioden i forhold til forutsatt i selskapets premietariff. Et positivt risikoresultat tilbakeføres til kundene, men det er anledning til å holde tilbake inntil halvparten av et positivt risikoresultat i risikoutjevningfond under egenkapitalen. Risikoutjevningfondet kan kun benyttes til å styrke de forsikringsmessige avsetninger, og kan maksimalt utgjøre 150 prosent av årets risikopremie.

Et eventuelt negativt risikoresultat må dekkes av risikoutjevningfond eller egenkapitalen i selskapet.

2.17.3 Administrasjonsresultat

Administrasjonsresultat er et resultat av hvordan selskapets faktiske omkostninger avviker fra premietariffen. Administrasjonsresultatet tilfaller i sin helhet selskapets egenkapital.

2.17.4 Avkastning på selskapsportefølje

Avkastning på midler i selskapsporteføljen tilfaller selskapets egenkapital. Selskapet har som praksis å overføre deler av selskapsporteføljens avkastning til kundenes premiefond.

2.18 FLYTTING

Flytting til og fra KLPs kollektive pensjonsordninger gjennomføres i henhold til ordningenes vedtekter pr årsslutt. Flyttetransaksjoner regnskapsføres i det påfølgende år. Mottatte premiereserver i forbindelse med flytting er vist på linje «Overføring av premiereserve fra andre» i resultatet, og utgjør en del av premieinntektene. Overførte premiereserver, kursreserver og tilleggsavsetninger i forbindelse med flytting fra selskapet presenteres som en erstatningskostnad i resultatregnskapet. Beløpet vises på linje «Overføring av premiereserve, tilleggsavsetning og kursreserve til andre».

2.19 PENSJONSFORPLIKTELSE ERNE ANSATTE

Selskapets pensjonsforpliktelser er forsikringsmessig delvis dekket gjennom offentlig tjenestepensjon i KLP ved medlemskap i Fellesordningen for kommuner og bedrifter («Fellessordningen»). Pensjonsansvar utover Fellesordningen dekkes over driften. Pensjonskostnadene er behandlet i samsvar med IAS 19.

Selskapets pensjonsforpliktelser er forsikringsmessig delvis dekket gjennom offentlig tjenestepensjon i KLP ved medlemskap i Fellesordningen for kommuner og bedrifter («Fellessordningen»). Pensjonsansvar utover disse ordningene dekkes over driften. Pensjonskostnadene er behandlet i samsvar med IAS 19. Selskapet har en ytelsesbasert pensjonsordning for sine ansatte. Regnskapsmessig forpliktelse for ytelsesordninger er nåverdien av forpliktelsen på balansedagen, med fradrag for virkelig verdi av pensjonsmidlene. Bruttoforpliktelsen er beregnet med lineærmetoden. Bruttoforpliktelsen diskonteres til nåverdi ved bruk av rentene på norske høykvalitetsobligasjoner. Gevinster og tap som oppstår ved rekalkulering av forpliktelsen som følge av erfaringsavvik og endringer i aktuariemessige forutsetninger føres mot egenkapitalen via utvidet resultat i perioden de oppstår. Virkningen av endringer i ordningens ytelser resultatføres umiddelbart.

Presentasjon av pensjonskostnaden i resultatregnskapet følger av IAS 1. Av denne standarden fremkommer det valgdagang for netto renteelementet som kan klassifiseres enten som en driftsrelatert kostnad eller som en finanskostnad. Det valget som selskapet gjør må følges konsekvent for senere perioder. Selskapet har presentert pensjonskostnaden under regnskapslinjen «Forsikringsrelaterte driftskostnader », mens netto renteelementet er presentert i regnskapslinjen «Forvaltningskostnader og andre kostnader knyttet til selskapsporteføljen». Estimativviket er klassifisert under «Poster som ikke vil bli omklassifisert til resultatet» under regnskapslinjen «Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger- ytelser til ansatte».

Fellessordningen er en flerforetaksordning, dvs. at den forsikringstekniske risiko er fordelt mellom alle kommuner og bedrifter som deltar i ordningen. De økonomiske og aktuariemessige forutsetninger som ligger til grunn for beregning av netto pensjonsforpliktelser baserer seg derfor på forutsetninger som er representative for hele fellesskapet.

2.20 KONSERNREGNSKAP

KLP rapporterer konsernregnskap i samsvar med de internasjonale regnskapsstandardene IFRS/IAS. Konsernregnskapet vises særskilt i separat oppstilling, og det er utarbeidet fullt notesett for konsernet inkludert beskrivelse av benyttede regnskapsprinsipper.

Note 3 Viktige regnskapsestimater og vurderinger

Selskapet utarbeider estimater og antakelser om framtidige forhold. Disse evalueres løpende, og er basert på historiske erfaringsdata og forventninger om sannsynlige framtidige hendelser vurdert ut i fra data som foreligger på tidspunktet for avleggelsen av regnskapet.

Det må forventes at estimatene vil avvike fra det endelige utfall, og nedenfor omtales de områdene hvor det er betydelig risiko for vesentlige endringer i balanseførte verdier i framtidige perioder.

3.1 FORSIKRINGSKONTRAKTER

Ved beregning av forsikringsmessige avsetninger i bransjen kollektiv pensjon offentlig, baseres forutsetningene om uførisiko på KLPs uføreerfaringer i perioden frem til 2009. For de øvrige risikoelementer, herunder opplevelsrisiko, benyttes forutsetningene fra beregningsgrunnlaget K2005 med sikkerhetsmarginer i henhold til den minstestandard Finanstilsynet fastsatte i 2007. Fra 01.01.2014 benyttes det nye beregningsgrunnlaget K2013 med de sikkerhetsmarginer som Finanstilsynet har fastsatt.

KLP fakturerer gjennomsnittspremie for de ulike pensjonsordningene slik at den forsikringstekniske nettopremien utlignes mellom kundene som er inkludert i ordningen. Dersom dette ikke hadde blitt gjort ville den årlige nettopremien for alders-, uføre- og etterlattepensjon med utgangspunkt i en lønn på kroner 390 000 vært for de ulike enkeltaldre og kjønn:

Menn			
Alder	30 år	45 år	60 år
Beløp	17 524 kr	31 534 kr	35 841 kr
Kvinner			
Alder	30 år	45 år	60 år
Beløp	26 824 kr	42 635 kr	39 295 kr

Ved beregning av forsikringstekniske avsetninger i bransjene gruppe- og offentlig tjenestepensjon er det foretatt avsetninger for inntrufne skader som ikke er ferdig oppgjort. Avsetningene fastsettes ved hjelp av statistiske modeller. Modellene hensyntar erfaringer basert på innmeldte endringer i forsikringsbestanden.

3.2 INVESTERINGSEIENDOMMER

Bygninger og andre faste eiendommer vurderes til virkelig verdi slik dette er definert i IAS 40. Med virkelig verdi menes det beløp bygninger og andre faste eiendommer kan omsettes for i en transaksjon på armlengdes avstand mellom velinformerte, frivillige parter. Selskapets investeringseiendommer anses ikke å være en del av et aktivt marked.

Mesteparten av selskapets eiendomsinvesteringer er utført gjennom datterselskaper. Disse datterselskapene er verdsatt /presentert i samsvar med egenkapitalmetoden basert på eiendomsverdiene beregnet som beskrevet i dette avsnittet.

Per 31.12.2013 ble bygninger og faste eiendommer verdsatt ved hjelp av KLP Eiendoms verddivurderingsmodell. Modellen tar utgangspunkt i neddiskontering av beregnet 20 års kontantstrøm, og diskonteringsrenten som ble benyttet tilsvarende markedets avkastningskrav for tilsvarende eiendommer. For de norske eiendommene ble det per 31.12.2013 benyttet en diskonteringsfaktor i intervallet 7,38 - 9,25 prosent, for svenske eiendommer 6,55 - 8,3 prosent og for danske eiendommer 7,00 - 7,75 prosent.

Følgende hovedkomponenter inngår i framtidig kontantstrøm:

- Gjeldende betingelser, kontraktutløp og antatt markedsleie
- Ledige arealer med antatt markedsleie
- Parkeringsinntekter, parkeringsareal og antall plasser
- Antatt årlig inflasjon
- Årlig leieregulering i prosent av inflasjon
- Generell ledighet
- Normale årlige driftskostnader
- Normale årlige felleskostnader pr. m²
- Oppgraderingskostnader pr. m² ved nyutleie
- Evt. ytterligere oppgraderingskostnader (år og beløp)
- Antall måneder ledighet ved hvert kontraktutløp
- Antatt sluttverdi år 20
- Nominelt avkastningskrav

Som en del av verddivurderingen utføres også yieldbetraktninger for den enkelte eiendom og for totalporteføljen. I tillegg til verdsettelse ved bruk av KLP Eiendoms verddivurderingsmodell innhentes eksterne verddivurderinger for et utvalg av eiendommene. Disse benyttes for å fastsette egne beregningsparametere og for å kvalitetssikre de interne verddivurderingene.

Mindre endringer i avkastningskravet vil gi relativt store utslag i eiendomsverdiene og det antas at vesentlige endringer i spesielt «Gjeldende betingelser, kontraktutløp og antatt markedsleie» samt «Generell ledighet», er de faktorene som vil påvirke regnskapstallene i størst grad.

Sensitivitetsanalysen nedenfor viser hvordan verdien av en av selskapets sentralt beliggende kontoreiendommer i Oslo endrer seg ved visse endringer i sentrale parametre i selskapets verdsettelsesmodell. Analysen viser endring i verdi (angitt som prosentvis endring) for gitt endring i en parameter under forutsetning av at alle andre parametre holdes uendret. I realiteten vil det være slik at det er innbyrdes sammenheng mellom flere variabler, slik at en endring i en parameter vil medføre endring i en eller flere andre parametre. Oppgitte sensitivitetstall fanger ikke opp slike sammenhenger mot andre variabler, og er kun vist for illustrative formål. Virkningene av endringer i parametre vil variere noe fra eiendom til eiendom.

	Endringer i parameter	Endring i verdi
Avkastningskrav	+100 bps	-11 %
	-100 bps	13 %
	+ 10 %	8 %
Markedsleie	- 10 %	-8 %
	+ 100 bps	-5 %
Exit yield	-100 bps	8 %
	+50 bps	6 %
Inflasjon	-50 bps	-6 %

I analysen over forstås avkastningskravet som den rente som benyttes ved neddiskontering av framtidige kontantstrømmer i modellen. Markedsleie forstås som forventet leie ved reforhandling av eksisterende kontrakter eller ved skifte av leietager. Slutt yield

forstås som den yielden som benyttes til å beregne sluttverdi ved verddivurderingsmodellens siste analyseperiode (år 20).

3.3 PENSJONSFORPLIKTELSER EGNE ANSATTE

Nåverdien av netto pensjonsforpliktelser selskapet har overfor sine ansatte, avhenger av en rekke forutsetninger av økonomisk og demografisk art. Selskapet følger «Veiledningen for fastsettelse av pensjonsforutsetninger» utgitt av Norsk regnskapsstiftelse (NRS). Oppdatert veiledning utgitt 6.januar 2014 er lagt til grunn for oppdatert måling av beste estimat for påløpt forpliktelse og midler per 31.12.2013.

Ved regnskapsføring av pensjonsordninger etter IAS 19 må en rekke aktuariemessige forutsetninger fastsettes. Fastsettelsen involverer betydelige elementer av skjønn og praktiske tilnærminger. Det er lagt vekt på at forutsetningene er innbyrdes konsistente. De parameterne som er av størst betydning for netto pensjonsforpliktelser, er diskonteringsrente, forutsetning om framtidig lønnsvekst, forutsetning om framtidig regulering av folketrygdens grunnbeløp (G-regulering), pensjonsregulering, forutsetninger om framtidig levealder og framtidig uttakstilbøylighet av AFP.

Selskapet benytter renten for foretaksobligasjoner (OMF) som diskonteringsrente med den begrunnelse at man mener at det foreligger et likvid marked for foretaksobligasjoner med lang løpetid. I denne vurderingen er det tatt hensyn til markedsvolum, bid/ask spread, prispålitelighet, omsetningsvolum- og hyppighet og utstedervolum. Pr. 31.12.2013 har man brukt en diskonteringsrente på 4,0 % iht. NRS sin «veiledning for fastsettelse av pensjonsforutsetninger pr. 31.12.2013.

Forutsetningene om framtidig lønnsvekst, framtidig G-regulering/pensjonsregulering er fastsatt i tråd med veiledningens konkrete anbefaling til henholdsvis 3,75 prosent (lønnsvekst) og 3,5 prosent (regulering av G/pensjoner). For den kommunale pensjonsordningen skal pensjonsreguleringen være lik G-reguleringen.

Ved måling av påløpt pensjonsforpliktelse (beste estimat) pr 31.12.2013 er det lagt til grunn nye dødelighetsforutsetninger. Selskapet har lagt til grunn dødelighetstabell K2013BE som tar utgangspunkt i FNO sine analyser av dødeligheten i livsforsikringsbestandene i Norge og SSBs framskrivninger.

Det er lagt til grunn en framtidig uttakstilbøylighet på 45 prosent, det vil si de som tar ut AFP ved fylte 62 år.

3.4 VIRKELIG VERDI PÅ FINANSIELLE EIENDELER

Finansielle eiendeler som er klassifisert som eiendeler der endringer i virkelig verdi resultatføres, er i stor grad eiendeler som omsettes i et marked slik at markedsverdien kan fastsettes med stor grad av sikkerhet. For noterte papirer med liten omsetning, vurderes det hvorvidt den observerbare kursen kan antas å være reell.

Dersom det konkluderes med at en observerbar markedskurs ikke er representativ for eiendelens virkelige verdi, eller verdipapiret ikke omsettes i et notert marked, estimeres markedsverdien. Estimater baseres på markedsførhold som foreligger på balansedagen.

Unoterte rentepapirer prises ut i fra en rentekurve med et risikotillegg som representerer markedets prising av utsteders bransjespesifikke risiko. Det innhentes jevnlig eksterne priser på en betydelig andel av disse unoterte papirene for å etterprøve egne verdsettelsesmodeller.

Prisingsmetodene og regnskapstallene er nærmere omtalt i note 5.

3.5 VIRKELIG VERDI PÅ FINANSIELL GJELD

Metoden for å beregne virkelig verdi ved hjelp av en verdsettelsesmodell er å beregne de forventede kontantstrømmene basert på betingelsene i hver enkelt kontrakt, og dernest å diskontere disse verdiene til en nåverdi. De forventede kontantstrømmene for hver kontrakt er bestemt enten direkte med referanse til faktiske kontantstrømmer implisitt i observerbare markeder eller gjennom å modellere kontantstrømmene basert på relevante modeller for markedsprising. Disse modellene benytter som basis observerbare markedspriser og -rater, inkludert for eksempel rentekurver for det vesentlige av eiendelens eller gjeldens levetid og opsjonsvolatiliteter.

Prisingsmetodene og regnskapstallene er nærmere omtalt i note 5.

3.6 TAP PÅ FINANSIELLE EIENDELER

Finansielle eiendeler som ikke måles til markedsverdi, vurderes for verdifall på balansedagen. Selskapets utlånsportefølje vurderes enkeltvis for lån hvor det er observert mislighold. Dersom det foreligger en objektiv hendelse på balansedagen som har innvirkning på framtidig kontantstrøm, nedskrives lånet. I tillegg foretas det gruppevis vurdering hvert kvartal av utlån med ensartet risikoprofil. Dette er nærmere beskrevet under note 2.

Selskapets utlånsportefølje har historisk vist ubetydelige tap. Årsaken til dette er at man har meget god sikkerhet i pant for utlån til privatmarkedet, og at øvrige utlån i all vesentlighet er rettet mot offentlig sektor eller foretak med offentlig garanti. Selskapet har ubetydelige tapsavsetninger, slik at eventuelle framtidige tap vil gi direkte resultat effekt.

For selskapets portefølje av anleggsobligasjoner, inkludert anleggsobligasjoner som holdes til forfall, vurderes nedskrivningsbehov enkeltvis hvert kvartal. Porteføljen består av verdipapirer hvor utsteder har høy rating fra et anerkjent ratingbyrå. Dersom utsteders rating endres negativt foretas det nedskrivning kun dersom ratingnivået endres negativt med et større intervall og/eller det i tillegg observeres forhold som oppfattes som en objektiv hendelse som innvirker på framtidige kontantstrømmer fra investeringen. Nedskrivningsbehov beregnes som verdien av opprinnelig forventet kontantstrøm og ny forventet kontantstrøm. Det vil være usikkerhet til beregning av ny, forventet kontantstrøm.

3.7 AKTIVERT PROGRAMVARE

Ved mistanke om verdifall, foretas det nedskrivningstest for å kontrollere om bokført verdi for aktivert programvare er til stede. I den forbindelse estimeres gjenvinnbart beløp. Det foreligger usikkerhet knyttet til estimat av kontantstrømmer og diskonteringsfaktor i forbindelse med beregning av gjenvinnbart beløp.

Note 4 Netto inntekter fra finansielle instrumenter

2013 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen	Kollektiv- porteføljen	Investerings- valgporteføljen	Sum
Opp/nedskrivning aksjer og andeler	6	1 426	9	1 441
Resultat datterforetak	362	1 969	13	2 344
Resultat tilknyttede foretak	-2	0	0	-2
Sum inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	366	3 395	22	3 783
Renter bank	8	219	0	227
Renter finansielle derivater	15	52	0	67
Renter obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	136	3 151	8	3 295
Sum renteinntekter finansielle instrumenter til virkelig verdi	158	3 422	9	3 589
Renter obligasjoner amortisert kost	345	4 048	28	4 421
Renter utlån	0	1 087	0	1 087
Sum renteinntekter finansielle instrumenter til amortisert kost	345	5 135	28	5 508
Utbytte / renter aksjer og andeler	33	660	0	692
Andre inntekter og kostnader	-1	-101	0	-102
Sum netto renteinntekter / utbytte på finansielle instrumenter	535	9 116	37	9 687
Verdiregulering eiendom	0	0	0	0
Leieinntekter eiendom	19	0	0	19
Sum netto driftsinntekter på eiendom	19	0	0	19
Verdiendring aksjer og andeler	71	3 103	84	3 258
Verdiendring obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	25	69	0	93
Verdiendring finansielle derivater	-77	-997	-2	-1 077
Verdiendring utlån og fordringer	-6	-2	0	-8
Sum verdiendring finansielle instrumenter til virkelig verdi	12	2 173	82	2 267
Verdiendring obligasjoner	0	0	0	0
Verdiendring utlån	0	13	0	13
Sum verdiendring finansielle instrumenter til amortisert kost	0	13	0	13
Verdiendring annet	-244	0	0	-244
Sum verdiendringer på investeringer	-232	2 187	82	2 037
Realisert eiendom				
Realisert aksjer og andeler	0	6 299	4	6 303
Realisert obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	9	577	0	586
Realisert finansielle derivater	-6	-2 757	-7	-2 770
Realisert utlån og fordringer	14	3	1	18
Sum realiserte finansielle instrumenter til virkelig verdi	18	4 121	-2	4 137
Realisert obligasjoner til amortisert kost ¹	273	-45	0	228
Realisert utlån til amortisert kost ¹	0	1	0	1
Sum realiserte finansielle instrumenter til amortisert kost	273	-45	0	229
Andre finansielle kostnader og inntekter	0	0	0	0
Sum realisert gevinst og tap på investeringer	291	4 077	-2	4 366
Sum netto inntekter fra investeringer	979	18 775	138	19 892

2012 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen	Kollektiv- porteføljen	Investerings- valgporteføljen	Sum
Opp/nedskrivning aksjer og andeler	18	224	1	243
Resultat datterforetak	256	1 604	10	1 870
Resultat tilknyttede foretak	3	0	0	3
Sum inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	277	1 828	11	2 116
Renter bank	12	259	0	272
Renter finansielle derivater	8	75	0	84
Renter obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	136	2 572	20	2 729
Sum renteinntekter finansielle instrumenter til virkelig verdi	157	2 907	21	3 084
Renter obligasjoner amortisert kost	297	3 995	27	4 319
Renter utlån	0	1 046	0	1 046
Sum renteinntekter finansielle instrumenter til amortisert kost	297	5 040	27	5 364
Utbytte/renter aksjer og andeler	28	569	0	598
Andre inntekter og kostnader	-1	-74	0	-74
Sum netto renteinntekter/utbytte på finansielle eiendeler	482	8 443	47	8 972
Leieinntekter eiendom	41	0	0	41
Sum netto driftsinntekter på eiendom	41	0	0	41
Verdiendring aksjer og andeler	-186	3 115	42	2 971
Verdiendring obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	191	-409	0	-218
Verdiendring finansielle derivater	-191	1 019	1	830
Verdiendring utlån og fordringer	8	-9	0	-1
Sum verdiendring finansielle instrumenter til virkelig verdi	-177	3 716	43	3 582
Verdiendring annet	248	0	0	248
Sum verdiendringer på investeringer	71	3 716	43	3 830
Realisert aksjer og andeler	118	1 366	2	1 486
Realisert obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	1	237	0	238
Realisert finansielle derivater	-1	905	2	906
Realisert utlån og fordringer	-13	66	0	53
Sum realiserte finansielle instrumenter til virkelig verdi	106	2 574	4	2 683
Realisert obligasjoner til amortisert kost ¹	-241	-149	0	-390
Sum realiserte finansielle instrumenter til amortisert kost	-241	-149	0	-390
Sum realisert gevinst og tap på investeringer	-135	2 424	4	2 293
Sum netto inntekter fra investeringer	735	16 412	105	17 252

¹ Realiserte verdier på obligasjoner til amortisert kost kommer av realiserte mer- eller mindreverdier på valuta.

Denne noten har som hensikt å gi en spesifisering av linjene i resultatet. Verdiendringer som skyldes endring i kredittrisiko er ikke medtatt i denne tabellen. Dette kommer i hovedsak av systemmessige begrensninger.

Note 5 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser

Virkelig verdi av investeringer notert i et aktivt marked er basert på gjeldende kjøpskurs. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingsjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand. Dersom markedet for verdipapiret ikke er aktivt, eller verdipapiret ikke er notert på børs eller tilsvarende, benytter KLP verdsettelsesteknikker for å fastsette virkelig verdi. Disse baseres bl.a. på informasjon om nylige gjennomførte transaksjoner på forretningsmessige vilkår, henvisning til omsetning av lignende instrumenter og prising ved hjelp av eksternt innhentede rentekurver og rentedifferansekurver. Estimatenes bygger i størst mulig grad på eksterne observerbare markedsdata, og i liten grad på selskapsespecifikk informasjon.

De ulike finansielle instrumenter prises dermed på følgende måte:

a) Aksjer (noterte)

Likvide aksjer verdsettes som hovedregel på basis av priser levert fra indeksleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom ulike kilder for å fange opp eventuelle feil. Følgende kilder benyttes for aksjer:

- Oslo Børs
- Morgan Stanley Capital International (MSCI)
- Reuters

Oslo Børs har førsteprioritet, deretter MSCI og til slutt Reuters.

b) Aksjer (unoterte)

KLP benytter, så langt det lar seg gjøre, bransje anbefalingene til Verdipapirfondenes forening. Dette innebærer i hovedtrekk følgende:

Sist omsatt kurs har hovedprioritet. Dersom sist omsatt kurs ligger utenfor salg-/kjøpskursen i markedet, justeres pris deretter. Det vil si at hvis sist omsatt er under salgskurs, justeres pris opp til salgskursen. Hvis den er over kjøpskurs justeres den ned til kjøpskursen. Dersom prisbildet anses som utdatert justeres prisen etter et markedsindeks. Selskapet har valgt Oslo Børs sin small cap indeks (OSESX) som en tilnærming for unoterte aksjer.

For aksjer hvor svært lite informasjon foreligger, så hentes det inn vurderinger fra meglere som benyttes som grunnlag for å estimere en antatt markedspris.

c) Utenlandske rentepapirer

Utenlandske rentepapirer prises i hovedregel på bakgrunn av priser innhentet fra indeksleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom flere ulike kilder for å fange opp eventuelle feil. Følgende kilder benyttes:

- JP Morgan
- Barclays Capital Indices
- Bloomberg
- Reuters

JP Morgan og Barclays Capital Indices har førsteprioritet (de dekker henholdsvis stat og foretaksobligasjoner). Deretter benyttes Bloomberg foran Reuters med bakgrunn i Bloombergs priskilde Business Valuator Accredited in Litigation (BVAL). BVAL inneholder verifiserte priser fra Bloomberg.

Sisteprioritet er Reuters.

d) Norske rentepapirer - stat

Til prising av norske statsobligasjoner benyttes Reuters som kilde. Det er Oslo Børs som leverer prisen (via Reuters). Kursene sammenlignes med kursene fra Bloomberg for å avdekke eventuelle feil.

e) Norske rentepapirer - annet enn stat

Alle norske rentepapirer unntatt stat prises teoretisk. Det benyttes en nullkuponkurve, samt rentedifferansekurver til prisingen. Reuters benyttes som kilde til nullkuponkurven fra 0 til 10 år. Fra 12 år og over benyttes Bloomberg som kilde siden Reuters ikke leverer priser over 10 år.

Rentedifferansekurvene mottas fra Verdipapirfondenes forening. Disse er basert på innhentede rentedifferansekurver fra fem ulike markedsaktører som blir omarbeidet til en snittkurve.

f) Rentepapirer utstedt av utenlandske foretak, men denominert i kroner

Virkelig verdi beregnes etter samme prinsipp som for norske rentepapirer beskrevet ovenfor. Rentedifferansekurver levert av SE Banken og Swedbank omarbeides til en snittkurve som legges til grunn for beregningen av virkelig verdi.

g) Futures/FRA/IRF

Alle futureskontrakter til KLP handles på børs. Reuters benyttes som priskilde. Det innhentes også priser fra en annen kilde som kontroll på at prisene fra Reuters er korrekte.

h) Opsjoner

Bloomberg benyttes som kilde for prising av opsjoner som handles på børs.

i) Renteswapper

Renteswapper verdsettes i en modell som hensyntar observerbare markedsdata som rentekurver og relevant kredittpåslag.

j) Lån med sikkerhet i pant

Prinsippene for beregning av virkelig verdi avhenger av hvorvidt utlånene har rentebinding eller ikke.

Virkelig verdi av utlån med rentebinding beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen.

Virkelig verdi av utlån uten rentebinding anses tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med endring i markedsrentene.

k) Utlån til kommuner og foretak med kommunal garanti

Fordringene verdsettes ved hjelp av en verdsettelsesmodell som benytter relevante kredittpåslagsjusteringer innhentet i markedet. For utlånene som er til kommuner, fylkeskommuner og kommunalt støttede prosjekter benyttes observerbare rentekurver og kredittrentedifferansekurver i en verdsettelsesmodell som neddiskonterer fremtidig kontantstrøm. Kredittpåslagene som modellberegningene benytter tar utgangspunkt i kvoterin-

ger fra tre ulike kursstillere. Det gjøres en vurdering av kvaliteten i kvoteringene ved å sammenlikne dem innbyrdes og mot forrige mottatte observasjon samt annen markedsinformasjon.

For garanterte utlån beregnes virkelig verdi som neddiskontert kontantstrøm basert på samme rentekurver som direktelånene, men kredittmarginen er i utgangspunktet basert på initiell margin. Garantier handles bilateralt og ikke over åpne markedsplasser som for eksempel en børs (OTC) og prises derfor ikke i markedet. Initiell margin det er inngått enighet om på inngåelsestidspunktet er det beste estimat for markedsplåslag på samme tidspunkt. Kredittverdigheten endrer seg ikke like mye for lånet som for garantisten eller låntaker hver for seg. Låntaker er oftest ikke kredittvurdert av kredittvurderingsbyråer eller banker. Garantisten er enten en kommune eller bank (eller begge deler – triple default lån). Statistiske analyser indikerer at kredittmarginen på garanterte lån svinger mindre enn på ikke-garanterte lån og obligasjoner. Garanterte lån kredittpåslagsjusteres derfor ikke før garantisten har opplevd en signifikant ratingendring siden den initiale marginen ble satt. KLPs utlån med både kommune- og bankgaranti kredittpåslagsjusteres i forhold til initiell margin kun hvis begge garantistene har fått endret kreditt-rating signifikant siden utbetalingsdatoen.

l) Plasseringer hos kredittinstitusjoner

Plasseringer hos kredittinstitusjoner er innskudd med kort løpetid. Virkelig verdi beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen.

m) Virkelig verdi av ansvarlige lån

For lån notert på børs hvor det anses å være et aktivt marked brukes den observerbare prisen som virkelig verdi. For øvrige lån som ikke er en del av et aktivt marked fastsettes virkelig verdi ut i fra en intern verdsettelsesmodell basert på observerbare data.

n) Virkelig verdi av utstedt fondsobligasjon

Virkelig verdi i denne kategorien er fastsatt ut i fra interne verdsettelsesmodeller basert på eksterne observerbare data.

o) Private Equity

Fondenes virkelig verdi skal baseres på rapporterte markedsverdier, som følger av International Private Equity and Venture Capital Valuation Guidelines (IPEV Guidelines). Disse retningslinjene fastsettes av European Venture Capital Association (EVCA) og baserer seg på prinsippet om tilnærmet markedsvurdering av selskapene.

Note 5 fortsetter på neste side

Note 5 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelses, forts.

31.12.2013	Selskapsporteføljen		Kollektivporteføljen		Investeringsvalgporteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
Millioner kroner								
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST								
INVESTINGER SOM HOLDES TIL FORFALL								
Norske hold til forfall obligasjoner	731	787	10 822	11 520	69	73	11 622	12 381
Opptjente ikke forfalte renter	23	23	253	253	1	1	277	277
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	2 933	3 054	15 828	16 772	84	90	18 845	19 915
Opptjente ikke forfalte renter	51	51	308	308	2	2	360	360
Sum investeringer som holdes til forfall	3 738	3 915	27 212	28 853	156	166	31 105	32 934
OBLIGASJONER								
Norske obligasjonslån	1 323	1 322	22 183	23 826	129	137	23 635	25 284
Opptjente ikke forfalte renter	36	36	602	602	3	3	641	641
Utenlandske obligasjonslån	3 762	3 904	36 772	37 640	302	318	40 836	41 862
Opptjente ikke forfalte renter	83	83	801	801	7	7	891	891
Sum obligasjoner klassifisert som utlån og fordring	5 204	5 345	60 358	62 869	441	464	66 002	68 678
ØVRIG UTLÅN OG FORDRINGER								
Pantelån	0	0	7 830	7 838	0	0	7 830	7 838
Lån med offentlig garanti	0	0	25 986	26 285	0	0	25 986	26 285
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	172	172	0	0	172	172
Sum øvrige utlån og fordringer	0	0	33 988	34 294	0	0	33 988	34 294
Sum finansielle eiendeler til amortisert kost	8 942	9 260	121 557	126 016	597	630	131 095	135 906
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET								
EGENKAPITALINSTRUMENTER								
Norske aksjer	262	262	3 814	3 814	0	0	4 076	4 076
Utenlandske aksjer	0	0	13 029	13 029	0	0	13 029	13 029
Sum aksjer og andeler	262	262	16 843	16 843	0	0	17 105	17 105
Eiendomsfond	0	0	658	658	0	0	658	658
Norske aksjefond	0	0	30 756	30 756	444	444	31 200	31 200
Utenlandske aksjefond	0	0	3 932	3 932	0	0	3 932	3 932
Sum aksjefondsandeler	0	0	35 346	35 346	444	444	35 790	35 790
Norske alternative investeringer norske	0	0	1 757	1 757	13	13	1 770	1 770
Utenlandske alternative investeringer	0	0	4	4	0	0	4	4
Sum alternative investeringer	0	0	1 761	1 761	13	13	1 774	1 774

31.12.2013	Selskapsporteføljen		Kollektivporteføljen		Investeringsvalgporteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
Millioner kroner								
GJELDSINSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI								
Norske obligasjoner	3 137	3 137	25 775	25 775	0	0	28 912	28 912
Utenlandske obligasjoner	163	163	12 616	12 616	0	0	12 779	12 779
Opptjente ikke forfalte renter	33	33	434	434	0	0	467	467
Norske obligasjonsfond	732	732	30 880	30 880	433	433	32 045	32 045
Utenlandske obligasjonsfond	0	0	11 307	11 307	0	0	11 307	11 307
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	0	0	0	0	0	0
Norske sertifikater	650	650	8 031	8 031	0	0	8 681	8 681
Opptjente ikke forfalte renter	6	6	46	46	0	0	51	51
Utenlandske sertifikater	0	0	0	0	0	0	0	0
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	4 721	4 721	89 088	89 088	433	433	94 242	94 242
Norske utlån og fordringer	247	247	9 344	9 344	11	11	9 602	9 602
Utenlandske utlån og fordringer	121	121	2 467	2 467	8	8	2 595	2 595
Sum utlån og fordringer	368	368	11 811	11 811	19	19	12 198	12 198
DERIVATER								
Renteswapper	49	49	475	475	0	0	524	524
Aksjeopsjoner	0	0	119	119	1	1	120	120
Valutatminer	0	0	511	511	2	2	514	514
Sum finansielle derivater klassifisert som eiendeler	50	50	1 105	1 105	3	3	1 158	1 158
Andre finansielle eiendeler	16	16	301	301	0	0	317	317
Sum finansielle eiendeler som regnskapsføres til virkelig verdi	5 416	5 416	156 254	156 254	912	912	162 582	162 582
Sum finansielle eiendeler	14 357	14 676	277 811	282 271	1 509	1 542	293 678	298 488
FORPLIKTELSE								
DERIVATER								
Renteswapper	0	0	323	323	0	0	323	323
Rentefutures	0	0	0	0	0	0	0	0
Rente- og valutaswapper	65	65	309	309	1	1	375	375
Valutatminer	0	0	697	697	4	4	701	701
Sum finansielle derivater klassifisert som gjeld	65	65	1 330	1 330	5	5	1 400	1 400
ANSVARLIG LÅNEKAPITAL								
Evigvarende ansvarlig lånekapital	3 151	3 234	0	0	0	0	3 151	3 234
Fondsobligasjoner	919	919	0	0	0	0	919	919
Sum ansvarlig lånekapital mv.	4 070	4 153	0	0	0	0	4 070	4 153
GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER								
Utenlandske call money	6	6	477	477	0	0	483	483
Sum gjeld til kredittinstitusjoner	6	6	477	477	0	0	483	483

Note 5 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser, forts.

31.12.2012	Selskapsporteføljen		Kollektivporteføljen		Investeringsvalgporteføljen		Sum	
	Balansført verdi	Virkelig verdi	Balansført verdi	Virkelig verdi	Balansført verdi	Virkelig verdi	Balansført verdi	Virkelig verdi
Millioner kroner								
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST								
INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL								
Norske hold til forfall obligasjoner	727	768	15 634	17 307	74	79	16 435	18 155
Opptjente ikke forfalte renter	24	24	506	506	2	2	531	531
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	2 426	2 596	16 570	17 829	84	91	19 080	20 515
Opptjente ikke forfalte renter	42	42	323	323	2	2	367	367
Sum investeringer som holdes til forfall	3 218	3 430	33 033	35 965	161	173	36 413	39 568
OBLIGASJONER								
Norske obligasjonslån	1 188	1 249	21 928	22 032	142	149	23 258	23 430
Opptjente ikke forfalte renter	27	27	431	431	3	3	461	461
Utenlandske obligasjonslån	3 017	3 224	27 208	29 341	256	275	30 481	32 840
Opptjente ikke forfalte renter	79	79	676	676	6	6	761	761
Sum obligasjoner klassifisert som utlån og fordring	4 311	4 579	50 243	52 480	407	433	54 961	57 492
ØVRIG UTLÅN OG FORDRINGER								
Pantelån	0	0	9 036	9 048	0	0	9 036	9 048
Lån med offentlig garanti	0	0	20 987	21 337	0	0	20 987	21 337
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	174	174	0	0	174	174
Sum øvrige utlån og fordringer	0	0	30 198	30 559	0	0	30 198	30 559
Sum finansielle eiendeler regnskapsført til amortisert kost	7 529	8 008	113 474	119 005	568	606	121 572	127 619
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET								
EGENKAPITALINSTRUMENTER								
Norske aksjer	189	189	3 020	3 020	0	0	3 208	3 208
Utenlandske aksjer	0	0	16 379	16 379	2	2	16 380	16 380
Sum aksjer og andeler	189	189	19 398	19 398	2	2	19 589	19 589
Eiendomsfond	0	0	614	614	0	0	614	614
Norske aksjefond	0	0	17 403	17 403	318	318	17 720	17 720
Utenlandske aksjefond	0	0	3 121	3 121	0	0	3 121	3 121
Sum aksjefondsandeler	0	0	21 137	21 137	318	318	21 455	21 455
Norske alternative investeringer	0	0	0	0	0	0	0	0
Utenlandske alternative investeringer	0	0	1 803	1 803	0	0	1 803	1 803
Sum alternative investeringer	0	0	1 803	1 803	0	0	1 803	1 803

31.12.2012	Selskapsporteføljen		Kollektivporteføljen		Investeringsvalgporteføljen		Sum	
	Balansført verdi	Virkelig verdi	Balansført verdi	Virkelig verdi	Balansført verdi	Virkelig verdi	Balansført verdi	Virkelig verdi
Millioner kroner								
GJELDSINSTRUMENTER								
Norske obligasjoner	3 417	3 417	24 138	24 138	0	0	27 555	27 555
Utenlandske obligasjoner	165	165	10 256	10 256	0	0	10 420	10 420
Opptjente ikke forfalte renter	39	39	479	479	0	0	518	518
Norske obligasjonsfond	0	0	24 386	24 386	431	431	24 817	24 817
Utenlandske obligasjonsfond	0	0	11 720	11 720	0	0	11 720	11 720
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	0	0	0	0	0	0
Norske sertifikater	918	918	4 570	4 570	0	0	5 488	5 488
Opptjente ikke forfalte renter	12	12	62	62	0	0	74	74
Utenlandske sertifikater	0	0	0	0	0	0	0	0
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	4 552	4 552	75 611	75 611	431	431	80 593	80 593
Norske utlån og fordringer	476	476	12 321	12 321	20	20	12 818	12 818
Utenlandske utlån og fordringer	123	123	3 192	3 192	21	21	3 336	3 336
Sum utlån og fordringer	599	599	15 513	15 513	41	41	16 153	16 153
DERIVATER								
Renteswapper	71	71	536	536	1	1	608	608
Aksjeopsjoner	0	0	278	278	2	2	279	279
Valutaterminer	0	0	468	468	1	1	469	469
Sum finansielle derivater klassifisert som eiendeler	71	71	1 282	1 282	3	3	1 356	1 356
Andre finansielle eiendeler	10	10	72	72	8	8	90	90
Sum finansielle eiendeler som regnskapsføres til virkelig verdi	5 420	5 420	134 817	134 817	802	802	141 039	141 039
Sum finansielle eiendeler	12 949	13 428	248 291	253 822	1 370	1 408	262 611	268 658
FORPLIKTELSE								
DERIVATER								
Renteswapper	10	10	212	212	0	0	222	222
Rentefutures	0	0	0	0	0	0	0	0
Rente- og valutaswapper	0	0	81	81	1	1	82	82
Valutaterminer	0	0	59	59	0	0	59	59
Sum finansielle derivater klassifisert som gjeld	10	10	352	352	1	1	363	363
ANSVARLIG LÅNEKAPITAL								
Evigvarende ansvarlig lånekapital	2 891	2 906	0	0	0	0	2 891	2 906
Fondsobligasjoner	974	986	0	0	0	0	974	986
Sum ansvarlig lånekapital mv.	3 865	3 892	0	0	0	0	3 865	3 892
GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER								
Norske call money	0	0	878	878	0	0	878	878
Utenlandske call money	126	126	456	456	0	0	582	582
Sum gjeld til kredittinstitusjoner	126	126	1 334	1 334	1	1	1 461	1 461

Note 6 Virkelig verdi hierarki

31.12.2013				
Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER				
Selskapsporteføljen				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	766	3 954	0	4 721
Sertifikater	0	656	0	656
Obligasjoner	35	3 298	0	3 333
Obligasjonsfond	732	0	0	732
Utlån og fordringer	292	76	0	368
Aksjer og andeler	0	254	8	262
Aksjer	0	254	8	262
Finansielle derivater	0	50	0	50
Andre finansielle eiendeler	0	16	0	16
Sum selskapsporteføljen	1 058	4 350	8	5 416
Kollektivporteføljen				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	58 004	31 083	0	89 088
Sertifikater	3 715	4 361	0	8 076
Obligasjoner	12 102	26 722	0	38 825
Obligasjonsfond	42 187	0	0	42 187
Utlån og fordringer	6 572	5 239	0	11 811
Aksjer og andeler	46 493	3 110	4 347	53 950
Aksjer	15 191	691	681	16 563
Aksjefond	31 302	0	0	31 302
Eiendomsfond	0	658	0	658
Spesialfond	0	1 761	0	1 761
Private Equity	0	0	3 666	3 666
Finansielle derivater	0	1 105	0	1 105
Andre finansielle eiendeler	0	301	0	301
Sum kollektivporteføljen	111 070	40 838	4 347	156 254
Investeringsvalgporteføljen				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	433	0	0	433
Obligasjonsfond	433	0	0	433
Utlån og fordringer	19	0	0	19
Aksjer og andeler	444	13	0	457
Aksjefond	444	0	0	444
Spesialfond	0	13	0	13
Finansielle derivater	0	3	0	3
Andre finansielle eiendeler	0	0	0	0
Sum investeringsvalgporteføljen	896	16	0	912
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	113 024	45 204	4 355	162 582
Investeringsseiendom				
Selskapsporteføljen	0	0	2 340	2 340
Kollektivporteføljen	0	0	38 383	38 383
Investeringsvalgporteføljen	0	0	236	236
Sum investeringsseiendom	0	0	40 958	40 958
FORPLIKTELSER				
Selskapsporteføljen				
Finansielle derivater	0	65	0	65
Gjeld til kredittinstitusjoner	6	0	0	6
Sum selskapsporteføljen	6	65	0	71
Kollektivporteføljen				
Finansielle derivater	0	1 330	0	1 330
Gjeld til kredittinstitusjoner	477	0	0	477
Sum kollektivporteføljen	477	1 330	0	1 807
Investeringsvalgporteføljen				
Finansielle derivater	0	5	0	5
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0
Sum investeringsvalgporteføljen	0	5	0	5
Sum finansielle forpliktelser som måles til virkelig verdi	483	1 400	0	1 883

31.12.2012				
Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER				
Selskapsporteføljen				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	379	4 173	0	4 552
Sertifikater	0	930	0	930
Obligasjoner	379	3 243	0	3 621
Utlån og fordringer	478	122	0	599
Aksjer og andeler	0	182	6	189
Aksjer	0	182	6	189
Finansielle derivater	0	71	0	71
Andre finansielle eiendeler	0	10	0	10
Sum selskapsporteføljen	856	4 558	6	5 420
Kollektivporteføljen				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	49 222	26 389	0	75 611
Sertifikater	0	4 632	0	4 632
Obligasjoner	13 115	21 757	0	34 872
Obligasjonsfond	36 106	0	0	36 106
Utlån og fordringer	11 369	4 145	0	15 513
Aksjer og andeler	37 325	1 849	3 165	42 339
Aksjer	18 851	46	501	19 398
Aksjefond	17 860	0	2 663	20 524
Eiendomsfond	614	0	0	614
Spesialfond	0	1 803	0	1 803
Finansielle derivater	0	1 282	0	1 282
Andre finansielle eiendeler	0	72	0	72
Sum kollektivporteføljen	97 915	33 737	3 165	134 817
Investeringsvalgporteføljen				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	431	0	0	431
Obligasjonsfond	431	0	0	431
Utlån og fordringer	41	0	0	41
Aksjer og andeler	318	0	0	318
Aksjefond	318	0	0	318
Finansielle derivater	0	4	0	4
Andre finansielle eiendeler	0	8	0	8
Sum investeringsvalgporteføljen	789	12	0	802
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	99 561	38 307	3 171	141 039
Investeringsseiendom				
Selskapsporteføljen	0	0	2 325	2 325
Kollektivporteføljen	0	0	30 439	30 439
Investeringsvalgporteføljen	0	0	186	186
Sum investeringsseiendom	0	0	32 950	32 950
FORPLIKTELSER				
Selskapsporteføljen				
Finansielle derivater	0	10	0	10
Gjeld til kredittinstitusjoner	126	0	0	126
Sum selskapsporteføljen	126	10	0	136
Kollektivporteføljen				
Finansielle derivater	0	352	0	352
Gjeld til kredittinstitusjoner	1 334	0	0	1 334
Sum kollektivporteføljen	1 334	352	0	1 686
Investeringsvalgporteføljen				
Finansielle derivater	0	1	0	1
Gjeld til kredittinstitusjoner	1	0	0	1
Sum investeringsvalgporteføljen	1	1	0	2
Sum finansielle forpliktelser som måles til virkelig verdi	1 461	363	0	1 823

Note 6 Virkelig verdi hierarki, forts.

Endringer i nivå 3 aksjer, unoterte Selskapsporteføljen	Bokført verdi 31.12.2013	Bokført verdi 31.12.2012
Inngående balanse 01.01.	6	11
Solgt	0	0
Kjøpt	0	0
Urealiserte endringer	2	-4
Utgående balanse 31.12.	8	6
Realisert gevinst / tap	0	0

Endringer i nivå 3 aksjer, unoterte Kollektivporteføljen	Bokført verdi 31.12.2013	Bokført verdi 31.12.2012
Inngående balanse 01.01.	353	340
Solgt	0	-9
Kjøpt	342	0
Urealiserte endringer	-13	22
Utgående balanse 31.12.	681	353
Realisert gevinst / tap	0	3

Endringer i nivå 3, Private Equity Kollektivporteføljen	Bokført verdi 31.12.2013	Bokført verdi 31.12.2012
Inngående balanse 01.01.	2 812	2 180
Solgt	-598	-413
Kjøpt	888	874
Urealiserte endringer	563	171
Utgående balanse 31.12.	3 666	2 812
Realisert gevinst / tap	13	51

Endringer i nivå 3, Investeringseiendom Selskapsporteføljen	Bokført verdi 31.12.2013	Bokført verdi 31.12.2012
Inngående balanse 01.01.	2 325	2 279
Solgt	-61	3
Kjøpt	7	0
Urealiserte endringer	69	42
Utgående balanse 31.12.	2 340	2 325
Realisert gevinst / tap	-18	0

Endringer i nivå 3, Investeringseiendom Kollektivporteføljen	Bokført verdi 31.12.2013	Bokført verdi 31.12.2012
Inngående balanse 01.01.	30 439	27 816
Solgt	0	795
Kjøpt	5 019	0
Urealiserte endringer	2 924	1 828
Utgående balanse 31.12.	38 383	30 439
Realisert gevinst / tap	0	0

Endringer i nivå 3, Investeringseiendom Investeringsvalgporteføljen	Bokført verdi 31.12.2013	Bokført verdi 31.12.2012
Inngående balanse 01.01.	186	170
Solgt	0	5
Kjøpt	31	0
Urealiserte endringer	19	11
Utgående balanse 31.12.	236	186
Realisert gevinst / tap	0	0

Sum nivå 3	45 313	36 121
------------	--------	--------

Urealiserte endringer reflekteres på linjen «Verdiendringer på investeringer» i resultatet på de ulike porteføljene.

Beløpene i nivåfordelingen finner man igjen i balansen, under de ulike porteføljenes fordeling av finansielle instrumenter til virkelig verdi, investeringseiendom og aksjer og andeler i eiendomsdatterselskaper (her samlet omtalt som investeringseiendom). Urealiserte endringer reflekteres på linjen «Verdiendringer på investeringer» i resultatet på kollektivporteføljen. Den betydelige endringen i nivå 3 skyldes at investeringseiendom er inkludert i noten.

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Høyeste kvalitet i forhold til virkelig verdi er basert på noterte kurser i et aktivt marked. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand.

Nivå 1: Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra noterte priser i et aktivt marked for identiske eiendeler eller forpliktelser som enheten har tilgang til ved rapporteringstidspunktet. Eksempler på instrumenter i nivå 1 er børsnoterte papirer.

Nivå 2: Instrumenter i dette nivået anses ikke å ha et aktivt marked. Virkelig verdi hentes fra observerbare markedsdata; dette inkluderer hovedsaklig priser basert på identiske instrumenter, men hvor instrumentet ikke innehar høy nok omsetningsfrekvens, samt priser basert på tilsvarende eiendeler og prisledende indikatorer som kan bli bekreftet fra markedsinformasjon. Eksempler på instrumenter i nivå 2 er rentepapirer priset ut fra rentebaner. For mer informasjon vedrørende prising av nivå 2 instrumenter henvises det til note 5 for de ulike klassene som ligger i dette nivået.

Nivå 3: Instrumenter på nivå 3 innehar ingen observerbare markedsdata eller omsettes på markeder som anses som inaktivt. Prisen baseres hovedsakelig på egne beregninger, hvor reell virkelig verdi kan avvike hvis instrumentet skulle blitt omsatt. Instrumentene som omfattes i nivå 3 hos KLP er unoterte aksjer og private equity investeringer. For mer informasjon vedrørende prising av nivå 3 instrumenter henvises det til note 5 for de ulike klassene som ligger i dette nivået.

Verdsattelse rundt poster i de ulike nivåene er beskrevet i note 5, med unntak av investeringseiendom som er beskrevet i note 3.

I note 5 opplyses det om virkelig verdi av eiendeler og forpliktelser som måles til amortisert kost. Den nivåbaserte fordelingen for disse postene vil være som følger: eiendeler klassifisert som hold til forfall vil inngå i nivå 1, utlån, og lån og fordringer vil inngå i nivå 2. Forpliktelser, målt til amortisert kost, vil være fordelt på følgende vis; ansvarlige lån fordelt i nivå 1 og i nivå 2, fondsobligasjonslånet vil vært fordelt i nivå 2, gjeld til kredittinstitusjoner vil vært fordelt i nivå 1. For informasjon vedrørende prising av disse rentepapirene henvises det til note 6.

På papirene som inngår i nivå 3 er det ikke blitt gjort en sensitivitetsanalyse. En endring i variablene til prisingen er vurdert som lite signifikant. På generelt grunnlag vil en endring i prisingen på 5 % gi en endring i verdien på 2 218 millioner kroner per 31.12.2013 og 1 758 millioner kroner per 31.12.2012 på papirene i nivå 3. Investeringseiendom er forøvrig lagt til i denne noten, da det er utvidede krav til opplysninger rundt virkelig verdi som nå også omfatter investeringseiendom som måles til virkelig verdi i KLP. Alt av investeringseiendom inngår i nivå 3. For sensitivitetsanalyse for investeringseiendom henvises det til note 3.

Per 31.12.2013 er det blitt flyttet papirer mellom nivåene i virkelig verdi hierarkiet. Det er flyttet 690 millioner i aksjer i selskapet fra nivå 1 til nivå 2 grunnet nye kriterier ved skille mellom de to nivåene. Mer spesifikt er det lagt grenser på antall handelsdager og omsetningsmengde på aksjer for å skille nivå 1 og nivå 2. De generelle prinsippene rundt nivåfordeling går hovedsaklig på om eiendelen eller forpliktelsen er notert eller ikke, og om noteringen kan angis å være i et aktivt marked. For aksjer er det et ytterligere skille på handelsdager og omsetningsmengde som skiller ut noterte papirer som ikke inngår i aktivt marked. Ved flytting mellom nivåene tas det utgangspunkt i verdiene ved slutten av rapporteringsperioden.

Note 7 Risikostyring

KLP er gjennom sin virksomhet eksponert både for forsikringsrisiko og finansiell risiko. For selskapet er den overordnede risikostyringen innrettet mot at den finansielle risikoen håndteres på en slik måte at selskapet til enhver tid imøtekommer de forpliktelsene forsikringskontraktene påfører virksomheten. Styret fastsetter overordnede risikostراتيجier som operasjonaliseres på administrativt nivå.

Risikostrategi implementeres og følges opp av linjeorganisasjonen, med periodisk avrapportering. Eventuelle brudd på risikolinjer og rammer rapporteres løpende, med beskrivelse av tiltak som er gjort for å bringe forholdet i orden. Enheter utenfor linjeorganisasjonen fører tilsyn med at risikotakningen skjer innenfor de fullmaktene linjen har.

7.1 FORSIKRINGSRISIKO

Forsikringsrisiko består av risikoen for at en fremtidig definert hendelse, som selskapet har forpliktet seg til å yte økonomisk vederlag for inntreffer. Forsikringsmessige resultater vil være mer stabile og forutsigbare jo større porteføljen er.

Selskapets forsikringsvirksomhet er innenfor bransjene kollektiv

pensjon og gruppelev. Som beskrevet i note 2, er de mest tungveieende risikoer i kollektiv pensjon uførerisiko og opplevelsesrisiko, mens dødsrisiko er noe mindre tungveieende. Gruppelev omfatter primært dødsrisiko, mens gjeldsgruppelev omfatter dødsrisiko og, for en stor del av eksisterende kunder, uførerisiko.

Forsikringsrisiko innenfor bransjene kollektiv pensjon og gruppelev styres generelt gjennom tett oppfølging av risikoforløpet og eventuell derav følgende endring av tariffene. Selskapet er sikret mot ekstreme begivenheter gjennom katastrofereassuransse.

7.1.1 Forsikringsmessige avsetninger

De forsikringsmessige avsetningene er satt til et forventningsrett nivå, med tillegg av sikkerhetsmarginer. I tillegg er det avsatt til risikoutjevningfond innenfor kollektiv pensjon for å møte uventede svingninger i erstatningstilfeller.

For uførerisiko i bransjen kollektiv pensjon benyttes forutsetninger basert på selskapets uføreforfaringer frem til 2009. For de øvrige risikoelementer innenfor kollektiv pensjon benyttes forutsetningene fra beregningsgrunnlaget K2005 med sikkerhetsmar-

Note 7 Risikostyring (forts.)

gner i henhold til den minstestandard Finanstilsynet fastsatte i 2007. Reservene er styrket for å imøtekomme K2013. KLP har en overvekt av opplevelsrisiko. I forhold til opplevelsrisiko er det en sikkerhetsmargin på 15 prosent for menn i forhold til antatt dødelighet i 2020 ut fra K2005 og 10 prosent for kvinner.

7.1.2 Premiefastsettelse

Utviklingen i selskapets forsikringsrisiko følges løpende. Risikoresultat og fremtidige forventninger til utvikling i forsikret risiko basert på observasjoner og/eller risikoteoretiske modeller som danner grunnlag for prising av risikoelementet i premien. Premiene fastsettes årlig. Bransjen kollektiv pensjon har en høy grad av forutsigbarhet og stabilitet i tariffene. Normalt vil de derfor ligge fast i flere år av gangen

7.1.3 Reassuranse og reassuranseprogram

Slik forsikringskontraktene er fastsatt er den løpende risiko generelt innenfor rammen av selskapets risikobærende evne. Behovet for reassuranse er derfor begrenset.

KLP har tegnet en katastrofereassuranseavtale. Avtalen dekker inntil 300 millioner kroner utover selskapets egenregning på 50 millioner kroner ved begivenheter som fører til at flere enn 10 personer dør eller blir uføre. Avtalen dekker ikke begivenheter som følge av epidemier, krig og terrorisme.

7.1.4 Følsomhetsberegninger i kollektiv pensjon

Effekten av en umiddelbar 20 prosent økning i uførehypighet ville med dagens bestand innebære en negativ effekt på 478 millioner kroner på årets risikoresultat. Effekten på premiereserven ved en økning tilsvarende permanent endring i uførehypighet vil være på 7 345 millioner kroner.

En umiddelbar 10 prosent reduksjon i dødeligheten ville med dagens bestand innebære en negativ effekt på 290 millioner kroner på årets risikoresultat. Effekten på premiereserven ved en tilsvarende permanent endring i dødelighet vil være en økning på 6 175 millioner kroner.

Selskapets store bestand innen kollektiv offentlig pensjon bidrar til å stabilisere forsikringsrisikoen og erstatningsanslagene. Avvik relateres i all hovedsak til ikke forsikringsbare størrelser som ikke påvirker resultatet.

Selskapets store bestand innen kollektiv offentlig pensjon bidrar til å stabilisere forsikringsrisikoen og erstatningsanslagene. Avvik relateres i all hovedsak til ikke forsikringsbare størrelser som ikke påvirker resultatet.

7.2 FINANSIELL RISIKO

Selskapets finansielle mål er å oppnå en konkurransedyktig og stabil avkastning, samtidig som soliditeten i selskapet tilfredsstillende eksterne og interne krav. Selskapet har en langsiktig investeringsstrategi hvor risikotagningen til enhver tid er tilpasset selskapets risikobærende evne. Fokus i forvaltningen er kostnadseffektivitet, langsiktighet og bredt diversifiserte porteføljer med mål om å oppnå konkurransedyktig og stabil avkastning til våre kunder og eiere over tid.

KLPs finansielle risiko består av likviditetsrisiko, markedsrisiko og kredittisiko.

7.2.1 Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risikoen for at selskapet ikke har tilstrekkelig likviditet til å dekke kortsiktig gjeld / ikke innkalt restforpliktelser og løpende drift uten at det oppstår vesentlige ekstraomkostninger i form av prisfall på eiendeler som må realiseres. Likviditetsstrategien inneholder ulike krav og rammer for å etterleve den ønskede likviditetsrisikoprofilen. I tillegg omhandles ansvarsforhold og beredskapsplan. Likviditetsstrategien operasjonaliseres på administrativt nivå, og likviditeten forvaltes internt etter mandater.

Behovet for likviditet i KLP er først og fremst knyttet til utbetaling til pensjoner og dekning av løpende driftskostnader. Det kreves også likviditet i forbindelse med valuta- og derivathandler, samt ved endringer i aktivaallokering (som for eksempel eiendomskjøp). Likviditetsbehovet i KLP tilfredsstilles hovedsakelig av kontraktfestede innbetalinger. Selskapets likviditetsbeholdning benyttes hovedsakelig til å dekke løpende kostnader, herunder pensjonsutbetalinger. Ved likviditetsbehov ut over gjeldende likviditetsbeholdning, kan likviditet normalt frigjøres ved salg av finansielle aktiva.

I risikostyringen søker en å ha en likviditetsbuffer tilsvarende tre måneders likviditetsbehov. Dette måles ved:

Likviditetsbuffer = Likvide midler / kortsiktig likviditetsbehov

Likvide midler defineres som likviditetsbeholdning og forventede innbetalinger (til likviditetsporteføljen) de neste tre måneder, mens kortsiktig likviditetsbehov defineres som kortsiktig gjeld (forpliktelser som forfaller innen tre måneder) og annet kjent behov for likviditet innen tre måneder.

Aktivasammensetningen i selskapets porteføljer skal være tilstrekkelig likvid til å kunne dekke annet likviditetsbehov som kan oppstå.

Ikke innkalt restforpliktelse på 8 086 millioner kroner består av kommitterte, ikke innbetalte beløp rettet mot private equity, eiendomsfond og godkjente lånetilsagn som ikke er utbetalt. Summen er nærmere spesifisert i note 34 betingede forpliktelser.

7.2.2 Markedsrisiko

Markedsrisiko er risikoen for tap som følge av endringer i markedspriser på ulike aktiva som aksjer, obligasjoner, eiendom og andre verdipapirer, og valuta. Markedsrisikoen avhenger både av hvor stor eksponering en har i de ulike aktiva og av volatiliteten i markedsprisene. Utviklingen i norske og internasjonale verdipapirmarkeder har generelt stor betydning for KLPs resultater.

Risiko for fall i verdien på ulike aktiva er den største finansielle risikoen på kort sikt. Av risikoen på aktivassiden er aksjeeksponeringen den største finansielle risikofaktoren. KLPs renterisiko knyttet til et vedvarende lavt rentenivå er imidlertid begrenset. Forsikringstekniske avsetninger påvirkes slik regelverket i dag er utformet ikke av endringer i markedsrenten. Ved fremtidig overgang til markedsverdi på forpliktelsene, vil årlig prising av avkastningsgarantien vil kunne innebære at risikoen for at rentenivået er lavere enn grunnlagsrenten ikke bæres av forsikringsselskapet. Ettersom KLP utelukkende tilbyr pensjonsordninger til offentlig sektor, vil KLP prise avkastningsgarantien helt til den forsikrede dør, noe som innebærer at avkastningsgarantien som oppstår fra forsikringsforpliktelsene er begrenset.

KLP valutasikrer hoveddelen av internasjonal eksponering. Økonomisk sikring av valutaeksponeringen gjøres gjennom derivater. Som hovedregel er alle KLPs renteinvesteringer og eiendomsinvesteringer i fremmed valuta sikret tilbake til norske kroner.

For aksjeinvesteringer i fremmed valuta er målsetningen 90 prosent sikringsgrad med tillatte svingninger mellom 80 og 100 prosent.

Alle aksje- og renteeksponeringer er inkludert i et risikomålings-system som muliggjør simulering og overvåkning av aksje- og renterisiko på tvers av porteføljer. Aktiv risiko styres gjennom å spesifisere en referanseindeks og en fastsatt samvariasjon relativ til indeksen for hver portefølje.

KLP styrer aksjerisikoen dynamisk ved at aksjeandelen løpende tilpasses til selskapets finansielle buffere. Denne type sikringstiltak reduserer sannsynligheten for lav avkastning. Strategien bidrar til å sikre at KLP som et minimum oppnår et forhåndsfastsatt inntektsmål. Inntektsmålet fastsettes på bakgrunn av målsetting om soliditet ved utgangen av perioden, slik at selskapet også skal ha risikokapasitet i fremover. Strategien innebærer at KLP øker eksponeringen mot aksjer eller andre aktiva med forventet høy risiko etter hvert som soliditeten styrkes. Når soliditeten svekkes innebærer dette at KLP reduserer markedsrisikoen. Dette bidrar til å redusere belastningen på KLPs soliditetskapital i nedgangsperioder og dermed også til å beskytte egenkapitalen. I tillegg har KLP en høy andel anleggsobligasjoner og utlån med fastrente som bidrar til stabilitet i avkastningen og reduserer risikoen for lav avkastning i lavrentescenarier.

I KLPs forvaltning brukes derivater prinsipielt for risikoreduksjon samt for kostnads- og tidseffektiv implementering av verdisikring eller tilpasninger i investeringsporteføljen. I mange tilfeller vil det være rimeligere og raskere å foreta risikoendringer ved hjelp av derivater enn ved handel i underliggende instrumenter. Et eksempel kan være kortsiktige justeringer av aksjeeksponeringen i globale markeder.

Sensitivitetsanalyse markedsrisiko

KLPs markedsrisiko vurderes fortløpende ved hjelp av stresstester og statistiske analyseverktøy. KLP har utviklet og arbeider kontinuerlig med videreutvikling av modeller for måling og overvåkning av risiko. KLP har gjort beregninger i henhold til beregningsstudie for virkninger av nytt soliditetsregelverk i forsikring (Solvens II).

Ved utgangen av 2013 var omlag 17 prosent av KLPs midler plassert i aksjer (målt ved eksponering) og 12 prosent plassert i eiendom. Øvrige midler var plassert i rentebærende omløps- og anleggsmidler, inkludert utlån.

I henhold til Finanstilsynets stresstest I har selskapet en bufferkapitalutnyttelse på 88 prosent, i 2012 var bufferkapitalutnyt-

telsen 71 prosent. Formålet med stresstesten er å belyse hvordan ulike scenarier kan påvirke KLPs evne til å oppfylle lovpålagte soliditets- og sikkerhetskrav. En vesentlig årsak til økningen fra 2012 er økte stressnivåer for aksjer. Den mest vesentlige risikoen i stresstesten er markedsrisiko som isolert sett representerte et tapspotensial på 45 milliarder. Konsentrasjonsrisiko påvirker ikke tapspotensialet nevneverdig som følge av bredt diversifiserte porteføljer. Brutto bidrag til tapspotensialet fra de ulike risikoklassene fordeler seg som følger:

Renterisiko	12,6 milliarder
Aksjerisiko	21,8 milliarder
Eiendomsrisiko	10,2 milliarder
Valutarisiko	1,8 milliarder
Spreadrisiko	14,8 milliarder
Konsentrasjonsrisiko	0 milliarder

Summen av tapspotensialet knyttet isolert til hver risikotype summerer seg ikke opp til samlet tapspotensialet for markedsrisiko. Dette skyldes at ved beregning av samlet tapspotensial hensyntas korrelasjonen mellom de ulike risikotypene. Tallene er før og etter skatt.

7.2.3 Kredittisiko

Det er lagt vekt på at kreditteksponeringen er diversifisert for å unngå konsentrasjon av kredittisiko mot enkelte debitorer. For å overvåke kredittisiko i utlånene og investeringene er det nedsett en egen kredittkomite som møtes på jevnlig basis. Grensene for kredittisiko mot den enkelte debitor fastsettes av komiteen. Endringer i debitors kredittvurdering overvåkes og følges opp.

KLP har god balanse mellom norske obligasjoner og internasjonale obligasjoner, og har en portefølje av utelukkende gode kreditter. I porteføljen av hold til forfall og lån og fordringer er 44 prosent ratet AAA. KLP har en egen internasjonal statsobligasjonsportefølje og omlag halvparten av den norske omløpsobligasjonsporteføljen er statsobligasjoner.

KLP har en utlånsportefølje av høy kvalitet, med begrenset kredittisiko og historisk svært lave tap. KLP yter hovedsakelig lån med pant i bolig med en belåningsgrad under 80 prosent, lån til kommuner og lån med kommunale garantier. Utlån sikret med pant i bolig utgjør rundt av 7,0 milliarder kroner. Verdien av pantene utgjør en større verdi enn utlånene siden en stor del av pantene er etablert tilbake i tid, og prisstigningen på boliger de siste årene har vært betydelig

7.3 SAMLET MAKSIMAL EKSPONERING FOR KREDITTRISIKO

Selskapets samlede maksimale eksponering for kredittisiko består av bokførte verdier. De bokførte klassene av verdipapirer er nærmere spesifisert i note 5 virkelig verdi av finansielle eiendeler.

Note 8 Likviditetsrisiko

Tabellen nedenfor spesifiserer selskapets finansielle forpliktelser klassifisert etter forfallstidspunkt. Beløpene i tabellen er udiskonterte kontraktmessige kontantstrømmer.

2013						
Millioner kroner	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Ansvarlige lån ¹	0	154	3 385	0	0	3 539
Fondsobligasjonslån ¹	0	44	177	221	1 322	1 764
Leverandørgjeld	10	0	0	0	0	10
Forpliktelser til kredittinstitusjoner	483	0	0	0	0	483
Betingede forpliktelser	8 086	0	0	0	0	8 086
Sum	8 578	198	3 562	221	1 322	13 882
Finansielle derivater						
Finansielle derivater brutto oppgjør						
<i>Innstrømmer</i>	0	-44	-177	-221	-1 322	-1 764
<i>Utstrømmer</i>	11	33	177	221	1 448	1 891
Finansielle derivater netto oppgjør	309	317	585	87	0	1 299
Sum finansielle derivater	320	306	586	88	126	1 426
Sum 2013	8 899	504	4 148	309	1 448	15 307
2012						
Millioner kroner	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Ansvarlige lån ¹	0	140	3 257	0	0	3 397
Fondsobligasjonslån ¹	0	41	162	203	1 425	1 830
Leverandørgjeld	10	0	0	0	0	10
Forpliktelser til kredittinstitusjoner	1 461	0	0	0	0	1 461
Betingede forpliktelser	4 410	0	0	0	0	4 410
Sum	5 882	181	3 419	203	1 425	11 109
Finansielle derivater						
Finansielle derivater brutto oppgjør						
<i>Innstrømmer</i>	-40	0	0	0	0	-40
<i>Utstrømmer</i>	40	0	0	0	0	41
Finansielle derivater netto oppgjør	100	46	194	65	78	483
Sum finansielle derivater	100	46	194	65	78	483
Sum 2012	5 982	226	3 613	268	1 503	11 592

Risikoen for at KLP ikke skal ha tilstrekkelig likviditet til å dekke kortsiktig gjeld og løpende drift er svært liten ettersom en stor del av selskapets eiendeler er likvide. KLP har betydelige midler investert i pengemarked, obligasjoner og aksjer som kan selges ved likviditetsbehov. KLP sin likviditetsstrategi innebærer at selskapet til enhver tid skal ha tilstrekkelige likvide midler til å møte KLP sine forpliktelser ved forfall, uten at det påløper kostnader av betydning knyttet til å frigjøre midler.

Aktivasammensetningen i KLP sine porteføljer skal være tilstrekkelig likvid til å kunne dekke annet likviditetsbehov som kan oppstå. KLP Kapitalforvaltning har det løpende ansvaret og rapporterer på selskapets likviditet. Det er etablert interne rammer for størrelsen på likviditetsbeholdningen. KLP sin enhet for risikostyring overvåker og rapporterer utviklingen i likviditetsbeholdningen fortløpende. Styret i KLP fastsetter årlig en kapitalforvaltnings- og likviditetsstrategi for KLP. Likviditetsstrategien inneholder blant annet rammer, ansvarsforhold, risikomål og beredskapsplan for likviditetsstyringen.

Tabellen over viser finansielle forpliktelser KLP har samlet på rentebetalinger og tilbakebetaling av hovedstol, basert på forfall.

Forventet utbetalingsprofil pensjonsforpliktelser

2013									
Millioner kroner									
År	1 år	2-5 år	6-10 år	11-20 år	21-30 år	31-40 år	41-50 år	51-80 år	Sum
Beløp	12 210	52 156	81 803	192 710	200 519	164 738	96 814	49 890	850 840
2011									
Millioner kroner									
År	1 år	2-5 år	6-10 år	11-20 år	21-30 år	31-40 år	41-50 år	51-80 år	Sum
Beløp	10 934	46 926	74 302	177 755	187 182	155 206	92 082	59 943	804 329

Utbetalingsprofilen viser antatte utbetalingstidspunkter for de fremtidige pensjonsforpliktelsene til KLP og er basert på udiskonterte verdier. Forsikringsforpliktelsene i regnskapet er neddiskontert og viser nåverdien på balansetidspunktet.

¹ Lånene er evigvarende. Kontantstrømmene er beregnet frem til forventet forfall ved rentereguleringstidspunkt.

Note 9 Renterisiko

2013	Inntil 3 mnd.	3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontantstrøm	Sum
Eiendeler							
Aksjefondsandeler ¹	0	0	0	0	0	3	3
Alternative investeringer	-6	0	0	0	0	5	-1
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	-3	7	-64	-91	-97	-42	-289
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	6	6
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-29	-63	-302	-307	-266	173	-795
Rentefondsandeler	-2 119	0	0	0	0	21	-2 099
Utlån og fordringer	-1	-8	-4	0	0	91	79
Utlån	0	0	0	0	0	194	194
Betingede forpliktelser ²	0	0	0	0	0	29	29
Sum eiendeler	-2 159	-64	-370	-398	-363	481	-2 873
Forpliktelser							
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	-1	0	59	-15	0	10	54
Fondsobligasjon, ansvarlige lån	0	0	0	55	16	0	72
Utlån og fordringer - call money	0	0	0	0	0	-6	-6
Sum forpliktelser	-1	0	59	40	16	4	119
Sum før og etter skatt	-2 159	-64	-311	-358	-347	485	-2 754
2012							
Millioner kroner	Inntil 3 mnd.	3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontantstrøm	Sum
Eiendeler							
Aksjefondsandeler ¹	-1	0	0	0	0	3	3
Alternative investeringer	14	0	0	0	0	8	22
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	6	8	-84	-45	-171	-53	-340
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	7	7
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-22	-41	-337	-402	-198	129	-871
Rentefondsandeler	-1 880	0	0	0	0	21	-1 860
Utlån og fordringer	-1	-14	0	0	0	80	65
Utlån	0	0	0	0	0	93	93
Betingede forpliktelser ²	0	0	0	0	0	11	11
Sum eiendeler	-1 885	-48	-422	-447	-369	299	-2 871
Forpliktelser							
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	-1	-3	58	9	0	11	74
Fondsobligasjon, ansvarlige lån	0	0	0	0	82	0	82
Utlån og fordringer - call money	0	0	0	0	0	-9	-9
Sum forpliktelser	-1	-3	58	9	82	2	147
Sum før og etter skatt	-1 885	-51	-364	-438	-286	301	-2 723

Noten viser resultateffekten ved økning av markedsrenten på én prosent, for virkelig verdi risiko og flytende rente risiko.

Endring i virkelig verdi (virkelig verdi risiko) vises i de fem første kolonnene og er beregnet ved endring i virkelig verdi på rentebærende instrumenter hvis renten hadde vært en prosent høyere ved periodeslutt. Kolonnen «Endring i kontantstrøm» (flytende rente risiko) viser endringen i kontantstrømmer hvis renten hadde vært en prosent høyere gjennom året det rapporteres på. Summen av disse reflekterer den samlede resultateffekten som scenarioet ved en prosent høyere rente hadde gitt konsernet i perioden det rapporteres på.

Virkelig verdi risiko gjelder fastrente papirer hvor markedsverdien på papiret svinger i motsatt takt av markedsrenten. Flytende rente risiko gjelder papirer som har flytende rente, hvor markedsverdien holder seg stabil, men hvor endring i markedsrente gir utslag i endrede løpende inntekter.

Følgende rentepapirer faller inn under noten; papirer til virkelig verdi over resultatet (flytende og faste rentebetingelser), investeringer som holdes til forfall (kun de med flytende rentebetingelser) og lån og fordringer (kun de med flytende rentebetingelser). KLP har ingen rentepapirer klassifisert som tilgjengelig for salg.

Renterisikoen totalt sett er begrenset for KLP da en høy andel er investert i anleggsobligasjoner (papirer klassifisert som holdt til forfall eller lån og fordringer) og utlån, med faste rentebetingelser som måles til amortisert kost. Endring i markedsrente gir, for papirene med de nevnte egenskapene, dermed ikke utslag i resultatregnskapet.

¹ Aksjefondsandeler dekker den delen av fondet som ikke er aksjer, men som består av eiendeler omfattet av renterisiko; overskuddslikviditet i form av bankkontoer og derivater brukt til sikringsformål.

² Betingede forpliktelser i denne sammenheng gjelder aksepterte, ikke utbetalte utlån.

Note 10 Valutarisiko

31.12.2013	Balanseposter ekskl. valutaderivater		Valutaderivater		Omregningskurs Valuta/NOK	Sum		Nettoposisjon
	Eiendeler	Gjeld	Eiendeler	Gjeld		Eiendeler	Gjeld	
Australske dollar	360	0	166	-480	5,43	526	-480	249
Brasilianske real	109	0	0	0	2,57	109	0	281
Canadiske dollar	1 234	-726	253	-686	5,71	1 487	-1 412	427
Sveitsiske franc	201	0	66	-230	6,82	267	-230	251
Chilensk peso	3 722	0	0	0	0,01	3 722	0	43
Colombiansk peso	8 612	0	0	0	0,00	8 612	0	27
Tsjekkisk koruna	21	0	0	0	0,31	21	0	6
Danske kroner	580	-53	44	-3 990	1,12	624	-4 043	-3 832
Egyptiske pund	8	0	0	0	0,87	8	0	7
Euro	3 751	-32	122	-3 738	8,36	3 873	-3 770	860
Britiske pund	995	-5	128	-1 325	10,05	1 122	-1 330	-2 087
Hong Kong dollar	1 223	0	182	-641	0,78	1 405	-641	598
Ungarsk forint	234	0	0	0	0,03	234	0	7
Indonesisk rupiah	111 221	0	0	0	0,00	111 221	0	55
Israelske shekel	66	0	51	-107	1,75	117	-107	18
Indisk rupi	1 690	0	0	0	0,10	1 690	0	166
Islandske kroner	252	0	0	0	0,05	252	0	13
Japanske yen	73 124	0	18 289	-81 502	0,06	91 413	-81 502	572
Koreansk won	73 417	0	0	0	0,01	73 417	0	422
Marokkansk dirham	0	0	0	0	0,74	0	0	0
Meksikanske peso	285	0	0	0	0,46	285	0	132
Malaysisk ringgit	53	0	0	0	1,85	53	0	98
New Zealandske dollar	3	0	1	-3	4,99	4	-3	3
Peruvianske nuevo sol	0	0	0	0	2,17	0	0	1
Filipinske peso	171	0	0	0	0,14	171	0	23
Polske zloty	22	0	0	0	2,01	22	0	44
Russiske rubler	0	0	0	0	0,18	0	0	0
Svenske kroner	2 027	-60	172	-9 343	0,94	2 198	-9 403	-6 805
Singapore dollar	61	0	48	-99	4,81	109	-99	48
Thailandsk baht	350	0	0	0	0,18	350	0	65
Tyrkisk lira	14	0	0	0	2,82	14	0	40
Taiwan new dollar	1 508	0	0	0	0,20	1 508	0	307
Amerikanske dollar	13 514	-1 305	865	-11 689	6,07	14 379	-12 993	8 407
Sør-afrikansk rand	399	0	0	0	0,58	399	0	231
Sum kortsiktige valutaposisjoner								678
Euro	315	-312	0	0	8,36	315	-312	29
Japanske yen	32 611	-24 236	0	0	0,06	32 611	-24 236	483
Amerikanske dollar	110	-107	0	0	6,07	110	-107	19
Sum langsiktige valutaposisjoner								532
Sum valutaposisjoner før og etter skatt								1 210

31.12.2012	Balanseposter ekskl. valutaderivater		Valutaderivater		Omregningskurs Valuta/NOK	Sum		Nettoposisjon
	Eiendeler	Gjeld	Eiendeler	Gjeld		Eiendeler	Gjeld	
Australske dollar	203	0	27	-215	5,78	230	-215	87
Brasilianske real	117	0	0	0	2,72	117	0	319
Canadiske dollar	256	0	64	-297	5,59	320	-297	130
Sveitsiske franc	132	-12	23	-131	6,08	155	-143	73
Chilensk peso	3 852	0	0	0	0,01	3 852	0	45
Colombiansk peso	10 170	0	0	0	0,00	10 170	0	32
Tsjekkisk koruna	25	0	0	0	0,29	25	0	7
Danske kroner	428	0	212	-4 208	0,98	640	-4 208	-3 510
Egyptiske pund	8	0	0	0	0,87	8	0	7
Euro	2 056	-97	28	-1 934	7,34	2 084	-2 032	385
Britiske pund	522	-19	19	-495	9,05	541	-513	252
Hong Kong dollar	972	0	103	-412	0,72	1 076	-412	476
Ungarsk forint	278	0	0	0	0,03	278	0	7
Indonesisk rupiah	110 703	0	0	0	0,00	110 703	0	64
Israelske shekel	19	0	6	-23	1,49	25	-23	3
Indisk rupi	1 532	0	0	0	0,10	1 532	0	156
Islandske kroner	255	0	0	0	0,04	255	0	11
Japanske yen	35 473	0	4 583	-37 026	0,06	40 056	-37 026	195
Koreansk won	72 144	0	0	0	0,01	72 144	0	375
Marokkansk dirham	4	0	0	0	0,66	4	0	2
Meksikanske peso	273	0	0	0	0,43	273	0	117
Malaysisk ringgit	47	0	0	0	1,82	47	0	86
New Zealandske dollar	2	0	0	-2	4,59	3	-2	1
Peruvianske nuevo sol	0	0	0	0	2,18	0	0	1
Filipinske peso	164	0	0	0	0,14	164	0	22
Polske zloty	21	0	0	0	1,80	21	0	38
Svenske kroner	1 671	-8	107	-7 825	0,86	1 777	-7 832	-5 180
Singapore dollar	34	0	6	-37	4,56	40	-37	15
Thailandsk baht	383	0	0	0	0,18	383	0	70
Tyrkisk lira	16	0	0	0	3,12	16	0	49
Taiwan new dollar	1 391	0	0	0	0,19	1 391	0	267
Amerikanske dollar	5 615	-650	497	-5 137	5,57	6 111	-5 787	1 803
Sør-afrikansk rand	295	0	0	0	0,66	295	0	194
Sum kortsiktige valutaposisjoner								-3 401
Euro	316	-312	0	0	7,34	316	-312	30
Japanske yen	21 087	-14 169	0	0	0,06	21 087	-14 169	445
Amerikanske dollar	128	-124	0	0	5,57	128	-124	22
Sum langsiktige valutaposisjoner								497
Sum valutaposisjoner før og etter skatt								-2 904

KLP valutasikrer hoveddelen av internasjonal eksponering. Økonomisk sikring av valutaeksponeringen gjøres gjennom derivater. Som hovedregel er alle KLP sine renteinvesteringer og eiendomsinvesteringer i fremmed valuta sikret tilbake til norske kroner med en målsetning på 100 prosent sikringsgrad. For aksjeinvesteringer i fremmed valuta er den generelle målsetningen 90 prosent sikringsgrad, med tillatte svingninger mellom 80 og 100 prosent. Unntaket er tilfeller hvor enkeltstående valutaer ikke innehar stort nok marked og/eller likviditet til å igangsette effektiv sikring.

Dersom alle valutaposisjoner endrer seg med 1 prosent på samme tidspunkt og i samme retning vil dette påvirke resultatet med 12 millioner kroner. For 2012 blir tilsvarende resultatteffekt 29 millioner kroner.

¹ Tabellen viser samlede balanseposter for hver enkelt valuta, fordelt på kort- og langsiktige posisjoner. Nettoposisjonen viser den reelle valutarisikoen KLP har ved utgangen av perioden i NOK. Andre beløp er i lokal valuta. Tabellen viser en sikringsgrad for valuta på 2013 og 2012 på henholdsvis 99 og 105 prosent.

Note 11 Kreditrisiko

31.12.2013						
Millioner kroner	AAA	AA	A	BBB	Uratet/NIG	Totalt
Investeringer som holdes til forfall - målt til amortisert kost						
Banker	0	510	1 657	0	0	2 167
Finans- og kredittforetak	0	510	0	0	0	510
Offentlig garanti	3 284	0	0	0	50	3 334
Stat og statsgaranti innen OECD	12 836	220	0	806	0	13 861
Statsforetak og Covered Bonds	2 699	509	0	0	1 296	4 504
Øvrige	0	449	3 016	0	3 264	6 729
Sum	18 818	2 198	4 673	806	4 610	31 105
Obligasjoner klassifisert som utlån og fordring - målt til amortisert kost						
Banker	0	1 042	7 063	0	642	8 747
Finans- og kredittforetak	0	1 235	0	0	260	1 494
Offentlig garanti	397	0	0	0	164	561
Stat og statsgaranti innen OECD	10 867	3 829	1 465	2 045	0	18 206
Statsforetak og Covered Bonds	6 159	1 573	1 373	0	2 393	11 499
Øvrige	0	4 196	5 377	1 003	14 920	25 496
Sum	17 423	11 875	15 278	3 048	18 378	66 002
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning						
Banker	0	445	1 879	51	10 289	12 664
Finans- og kredittforetak	0	625	474	0	395	1 493
Offentlig garanti	739	56	0	0	1 896	2 691
Stat og statsgaranti innen OECD	8 193	4 953	0	0	0	13 146
Statsforetak og Covered Bonds	1 526	731	0	0	5 197	7 453
Øvrige	0	513	1 096	122	11 712	13 443
Sum	10 458	7 321	3 448	173	29 489	50 890
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler						
Danmark	0	0	493	0	0	493
Finland	0	1	0	0	0	1
Frankrike	0	0	40	0	0	40
Norge	0	0	16	0	0	16
Storbritannia	0	0	134	0	0	134
Sverige	0	0	481	0	0	481
Tyskland	0	0	0	0	0	0
USA	0	0	-7	0	0	-7
Sum	0	1	1 157	0	0	1 158
Rentefond						
Offentlig sektor, finans og kredittforetak	0	0	0	0	1 302	1 302
Stat og statsgaranti innen OECD	0	0	0	0	4 280	4 280
Øvrige	0	0	23 274	0	15 421	38 695
Sum	0	0	23 274	0	21 004	44 278
Utlån og fordringer						
Danmark	0	0	1 400	0	0	1 400
Finland	0	57	0	0	0	57
Norge	0	974	4 227	0	2 892	8 094
Storbritannia	0	0	1 926	0	0	1 926
Sverige	0	60	213	0	0	273
USA	0	0	448	0	0	448
Sum	0	1 091	8 214	0	2 892	12 198
Sum verdipapirer	46 699	22 487	56 045	4 027	76 374	205 631
Utlån - målt til amortisert kost ¹						
Offentlig sektor		0 %	20 %	35 %	100 %	Totalt
Foretak	844	0	21 535	0	2 028	23 563
Privatpersoner	0	844	499	4	2 064	3 411
Sum øvrige utlån	844	0	0	5 614	1 400	7 014
Sum øvrige utlån		844	22 033	5 618	5 492	33 988

31.12.2012						
Millioner kroner	AAA	AA	A	BBB	Uratet/NIG	Totalt
Investeringer som holdes til forfall - målt til amortisert kost						
Banker	0	1 023	684	0	149	1 856
Finans- og kredittforetak	0	510	0	0	1 024	1 534
Offentlig garanti	1 330	0	0	0	50	1 380
Stat og statsgaranti innen OECD	19 645	0	0	806	0	20 451
Statsforetak og Covered Bonds	2 667	509	0	0	1 300	4 476
Øvrige	0	444	3 009	0	3 264	6 717
Sum	23 642	2 487	3 693	806	5 786	36 413
Obligasjoner klassifisert som utlån og fordring - målt til amortisert kost						
Banker	0	1 042	4 305	0	50	5 398
Finans- og kredittforetak	510	259	520	0	0	1 288
Offentlig garanti	999	0	0	0	789	1 788
Stat og statsgaranti innen OECD	14 193	0	0	2 045	0	16 238
Statsforetak og Covered Bonds	6 679	1 574	860	0	2 393	11 506
Øvrige	0	1 995	2 033	836	13 880	18 743
Sum	22 382	4 869	7 718	2 881	17 112	54 961
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning						
Banker	0	443	3 528	51	9 549	13 571
Finans- og kredittforetak	0	568	453	0	261	1 282
Offentlig garanti	740	55	0	0	1 310	2 105
Stat og statsgaranti innen OECD	8 168	3 009	0	0	0	11 177
Statsforetak og Covered Bonds	1 115	409	0	0	3 821	5 345
Øvrige	0	285	631	114	9 546	10 576
Sum	10 023	4 769	4 612	165	24 487	44 056
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler						
Danmark	0	0	345	0	0	345
Finland	0	214	0	0	0	214
Norge	0	0	251	0	0	251
Storbritannia	0	0	213	0	0	213
Sverige	0	0	333	0	0	333
USA	0	0	0	0	0	0
Sum	0	214	1 142	0	0	1 357
Rentefond						
Stat og statsgaranti innen OECD	0	0	0	0	121	121
Øvrige	0	0	20 311	0	16 105	36 416
Sum	0	0	20 311	0	16 226	36 537
Utlån og fordringer						
Danmark	0	0	597	0	0	597
Finland	0	0	0	0	0	0
Norge	0	0	4 939	0	3 171	8 110
Storbritannia	0	0	2 921	0	0	2 921
Sverige	0	3 612	608	0	0	4 219
Tyskland	0	0	3	0	0	3
USA	0	0	303	0	0	303
Sum	0	3 612	9 371	0	3 171	16 154
Sum verdipapirer	56 047	15 951	46 846	3 852	66 782	189 478
Utlån - målt til amortisert kost ¹						
Offentlig sektor		0 %	20 %	35 %	100 %	Totalt
Privatpersoner	0	0	18 687	4	2 442	21 132
Sum øvrige utlån	0	0	0	8 801	265	9 065
Sum øvrige utlån		0	18 687	8 805	2 706	30 198

Note 11 Kredittrisiko (forts.)

Med kredittrisiko menes risikoen for at motparten ikke skal klare å møte sine forpliktelser til KLP. I denne tabellen er kredittrisikoen målt ved ratingbyråers estimater på hvor høy kredittverdighet de ulike utstederne av rentepapirer har. Unntaket er utlån til kunder, hvor det er benyttet sektorfordelt vektning med utgangspunkt i kapitaldekningsregelverket.

Det er lagt vekt på at kreditteksponeringen er diversifisert for å unngå konsentrasjon av kredittrisiko mot enkelte debitorer. For å overvåke kredittrisiko i utlånene og investeringene er det nedsatt en egen kredittkomite som møtes på jevnlig basis. Grensene for kredittrisiko mot den enkelte debitor fastsettes av komiteen. Endringer i debitors kredittvurdering overvåkes og følges opp av KLP Kapitalforvaltning.

KLP har god balanse mellom norske obligasjoner og internasjonale obligasjoner, og har en portefølje av utelukkende gode kreditter. KLP har en høy konsentrasjon av gjeldsinstrumenter rettet mot norsk offentlig sektor, dog dette ikke impliserer konsentrasjonsrisiko i ordinær forstand siden motpartsrisikoen er minimal i denne sektoren. I noteinndelingen er det kun benyttet rating fra Standard & Poor's. KLP benytter seg også av rating fra Moody's Investor Services og Fitch Ratings og alle tre er likestilte som grunnlag for investeringer i rentepapirer. Tabellen viser eksponering mot ratingkategoriene som S&P benytter seg av, hvor AAA er tilknyttet papirer med høyest kredittverdighet. Uratet/non investment grade gjelder først og fremst kommuner/fylkeskommuner, statsforetak og investeringer innen norsk finans. Samlet sett består Uratet/non investment grade av verdipapirer på 76 milliarder kroner per 31.12.2013, tilsvarende tall per 31.12.12 er 67 milliarder kroner. Det som er klassifisert som «Øvrige» under Uratet/non investment grade er i all hovedsak rentefondsandeler, verdipapirer utstedt av kraftselskaper og andre foretaksobligasjoner. Gjenstående beløp, som ikke er rentefondsandeler, landfordelt eller sektorfordelt, i noten er 30 milliarder kroner. Dette er hovedsaklig foretaksobligasjoner. KLP har strenge retningslinjer for investeringer i rentepapirer, som også gjelder for investeringer som faller inn under kategorien uratet/non investment grade.

Dersom man hensyntar master netting avtaler reduseres kredittrisikoen med 1,7 milliarder kroner for KLP. Fremgangsmåten er ulik den som er benyttet i noten «Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør», dette for å vise faktisk reduksjon i kredittrisikoen for eiendelene som er presentert i noten.

Linjene i noten er sammenfallende med balanseoppsettet. Unntakene er gjeldsinstrumenter til virkelig verdi som er delt opp i tre kategorier i noten og utlån som vist samlet i noten, men som befinner seg på to linjer i balansen (virkelig verdi og amortisert kost).

Geografisk uttrekk av gjeldsinstrumenter - Eksponering mot profilerte land i Eurosonen (PIIGS²)

31.12.2013 Millioner kroner	Anskaffelses- kost	Ureal gevinst/tap	Herav skyldes valuta	Markedsverdi	Bokført verdi 31.12.2013
Spania					
Rentepapirer som måles til amortisert kost	780	51	0	831	780
Sum Spania	780	51	0	831	780
Italia					
Rentepapirer som måles til amortisert kost	2 000	102	0	2 102	2 000
Sum Italia	2 000	102	0	2 102	2 000
Sum	2 780	153	0	2 933	2 780

På Spania utgjør ren statsgjeld 0 millioner kroner og statsgaranterte papirer 831 millioner kroner. På Italia utgjør ren statsgjeld 2 102 millioner kroner og statsgaranterte papirer 0 kroner (markedsverdi) per 31.12.2013

Porteføljefordeling (markedsverdi)

31.12.13 Millioner kroner	Spania	Italia	Sum
Selskapsporteføljen	31	0	31
Kollektivporteføljen	792	2 091	2 883
Investeringsvalgporteføljen	7	11	18
Sum	831	2 102	2 933

31.12.13 Rating	Spania	Italia
Moody's	Baa3	Baa2
Standard & Poor's	BBB-	BBB
Fitch	BBB	BBB+

Geografisk uttrekk av gjeldsinstrumenter - Eksponering mot profilerte land i Eurosonen (PIIGS²)

31.12.2012 Millioner kroner	Anskaffelses- kost	Ureal gevinst/tap	Herav skyldes valuta	Markedsverdi	Bokført verdi 31.12.2012
Spania					
Rentepapirer som måles til amortisert kost	780	1	0	780	780
Sum Spania	780	1	0	780	780
Italia					
Rentepapirer som måles til amortisert kost	2 000	76	0	2 076	3 556
Sum Italia	2 000	76	0	2 076	3 556
Sum	2 780	76	0	2 856	4 336

For Spania utgjør ren statsgjeld 0 millioner kroner og statsgaranterte papirer 780 millioner kroner. For Italia utgjør ren statsgjeld 2 076 millioner og statsgaranterte papirer 0 millioner kroner (markedsverdier) per 31.12.2012

Porteføljefordeling (markedsverdi)

31.12.2012 Millioner kroner	Spania	Italia	Sum
Selskapsporteføljen	28	0	28
Kollektivporteføljen	745	2 065	2 811
Investeringsvalgporteføljen	7	10	17
Sum	780	2 076	2 856

31.12.12 Rating	Spania	Italia
Moody's	Baa3	Baa2
Standard & Poor's	BBB-	BBB
Fitch	BBB	BBB+

Oversikten viser statsgjeld KLP har mot utvalgte land, samt rating. Landene i tabellen er valgt på bakgrunn av profilen de har oppnådd som utsatte økonomier i eurosonen, og i den pågående gjeldsuroen. Gjeldsuroen baserer seg i første rekke på frykten for mislighold av statsgjelden. I Hellas, landet hvor sannsynligheten for mislighold er høyest, har KLP konsernet ingen rentepapirer. KLP har ingen statspapirer i Irland og Portugal per 31.12.2013. Papirene som er målt til amortisert er ikke nedskrevet.

¹ Kredittrisikoen som utlån er eksponert mot er beregnet med utgangspunkt i forskriften om minstekrav til kapitaldekning, og reglene som gjelder ved fastsettelse av beregningsgrunnlaget. Utlånene er lagt separat i og med at de ikke inngår med samme ratingkategorier.

² Akronymet PIIGS viser til de antatt mest utsatte landene som følge av markedsuroen rundt statsgjelden i eurosonen og henviser til Portugal, Ireland, Italy, Greece, Spain.

Premiefordringer og fordringer i forbindelse med reassuranse

Millioner kroner	2013	2012
Premiefordringer	1 298	488
Nedskrivninger av premiefordringer	-3	-1
Sum	1 295	487

KLPs premiefordringer er i hovedsak rettet mot offentlig sektor og kredittrisikoen vurderes som lav. Hovedbransjen kollektiv pensjon – offentlig er i tillegg tilknyttet Overføringsavtalen for offentlig sektor. Denne overføringsavtalen har en sikringsordning som skal bidra til å sikre pensjonsrettigheter opparbeidet hos arbeidsgivere som opphører eller som ikke betaler premie ved forfall etter nærmere regler. KLP kan således søke dekning for ubetalte krav i denne bransjen hos sikringsordningen dersom kravet faller innenfor sikringsordningens bestemmelser.

Note 12 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør

31.12.2013	Relaterte beløp som ikke er presentert netto					
	Millioner kroner	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter
EIENDELER						
Finansielle derivater	1 158	0	1 158	-460	-475	223
Sum	1 158	0	1 158	-460	-475	223
PORTEFØLJEFORDELTE EIENDELER						
Sum eiendeler kollektivporteføljen	1 105	0	1 105	-466	-475	164
Sum eiendeler selskapsporteføljen	50	0	50	7	0	57
Sum eiendeler investeringsvalg	3	0	3	-1	0	2
Sum	1 158	0	1 158	-460	-475	223
GJELD						
Finansielle derivater	1 400	0	1 400	-533	-861	7
Sum	1 400	0	1 400	-533	-861	7
PORTEFØLJEFORDELT GJELD						
Sum gjeld kollektivporteføljen	1 330	0	1 330	-466	-857	7
Sum gjeld selskapsporteføljen	65	0	65	-65	0	0
Sum gjeld investeringsvalgporteføljen	5	0	5	-1	-3	0
Sum	1 400	0	1 400	-533	-861	7

31.12.2012	Relaterte beløp som ikke er presentert netto					
	Millioner kroner	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter
EIENDELER						
Finansielle derivater	1 357	0	1 357	-140	-1 091	126
Sum	1 357	0	1 357	-140	-1 091	126
PORTEFØLJEFORDELTE EIENDELER						
Sum eiendeler kollektivporteføljen	1 282	0	1 282	-146	-1 088	48
Sum eiendeler selskapsporteføljen	71	0	71	7	-2	76
Sum eiendeler investeringsvalg	4	0	4	-1	0	3
Sum	1 357	0	1 357	-140	-1 091	126
GJELD						
Finansielle derivater	363	0	363	-130	-44	189
Sum	363	0	363	-130	-44	189
PORTEFØLJEFORDELT GJELD						
Sum gjeld kollektivporteføljen	362	0	362	-129	-44	189
Sum gjeld selskapsporteføljen	0	0	0	0	0	0
Sum gjeld investeringsvalgporteføljen	1	0	1	-1	0	0
Sum	363	0	363	-130	-44	189

Formålet med noten er å vise den potensielle effekten av netting avtaler i KLP; hvilke muligheter KLP har for å motregne bilaterale avtaler mot andre motparter dersom disse skulle gå konkurs, og beløpet som gjenstår om alle slike netting avtaler materialiseres. Alle motparter med negativt nettobeløp er satt til 0, sikkerhet i kontanter er justert deretter. Notene viser derivatposisjoner i balansen, samt en ytterligere tabell med tilsvarende informasjon sortert på de ulike porteføljene i selskapet.

Note 13 Pantelån og andre utlån

Millioner kroner	Kommune- forvaltningen	Statlige og kommuneide foretak ¹	Private organisasjoner og foretak ²	Lønnstakere, trygdede og tilsvarende	Sum 31.12.2013	Sum 31.12.2012
Akershus	1 559	360	174	1 297	3 390	3 025
Aust-Agder	188	5	3	109	304	296
Buskerud	2 675	1 404	218	347	4 643	4 258
Finnmark	534	205	0	75	814	815
Hedmark	1 029	89	91	230	1 439	904
Hordaland	226	673	337	565	1 801	1 396
Møre og Romsdal	1 616	181	236	401	2 434	2 376
Nordland	1 221	40	47	245	1 553	1 686
Nord-Trøndelag	568	20	33	75	694	658
Oppland	674	131	33	145	984	919
Oslo	0	524	367	999	1 890	2 199
Rogaland	1 606	54	29	466	2 155	1 753
Sogn og Fjordane	813	115	77	90	1 095	1 004
Sør-Trøndelag	2 192	86	62	372	2 711	2 126
Telemark	518	169	564	144	1 394	1 097
Troms	1 272	92	135	267	1 766	1 622
Vest-Agder	156	43	17	137	354	535
Vestfold	1 203	201	62	476	1 941	1 351
Østfold	837	156	58	539	1 589	1 856
Svalbard	0	18	0	0	18	21
Utlandet	0	0	844	0	845	21
Ufordelt	0	0	0	2	2	129
Påløpte renter	99	30	16	25	171	174
Sum	18 983	4 597	3 402	7 006	33 988	30 198

Denne tabellen fordeler utlånene til KLP på fylke og sektor. Sektor er basert på sektorkodene fra Statistisk Sentralbyrå.

KLP har en utlånsportefølje av høy kvalitet, med begrenset kredittrisiko og historisk svært lave tap. KLP yter hovedsakelig lån med pant i bolig med en belåningsgrad under 80 prosent, lån til kommuner og lån med offentlige garantier. Utlån sikret med pant i bolig utgjør rundt 7 milliarder kroner. Sektordiversifiseringen på utlån i KLP er meget liten, da en meget høy andel av utlån er rettet mot offentlig sektor. Konsentrasjonsrisikoen dette antyder er likevel lite reell da utlånene omfattes av offentlig garanti, som innebærer en særdeles lav motpartsrisiko.

Millioner kroner	2013	2012
Individuelle nedskrivninger på utlån til amortisert kost		
Antall lån	11	10
Sum hovedstol før nedskrivninger	1,66	1,57
Nedskrivninger	1,45	-1,22
Sum hovedstol etter nedskrivninger	0,21	0,35
Individuelle nedskrivninger		
Nedskrivning på individuelle utlån 01.01.	1,22	0,82
Periodens konstaterte tap hvor det tidligere er foretatt individuell nedskrivning	-0,02	0,00
Periodens nedskrivning på individuelle utlån	0,29	0,42
Periodens reversering av nedskrivning på individuelle utlån	-0,03	-0,02
Nedskrivning på individuelle utlån	1,45	1,22
Forfalte, ikke nedskrevne utlån		
Millioner kroner	Restgjeld	Restgjeld
Forfalt		
30-90 dager	60,61	65,25
over 90 dager	20,63	23,00
Sum forfalte utlån	81,23	88,25

Antall er absolutte tall, beløp er gjengitt i millioner kroner. Misligholdte utlån gjelder utlån målt til amortisert kost. Alle nedskrivninger gjelder utlån med pant i bolig.

¹ Denne kategorien omfatter, foruten statlige og kommuneide foretak, også kommunal forretningsdrift

² Denne kategorien omfatter hovedsakelig private foretak med begrenset ansvar og organisasjoner uten profittmål

Note 14 Aksjer og andeler i foretak i samme konsern og tilknyttede selskaper

Millioner kroner	Kontor- og forretningsadresse	Eierandel %	EK ved 1. gangs anskaffelse	Anskaffelseskost	Bokført verdi 31.12.12 ¹	Tilgang/avgang	Verdi-regulering	Resultatandel	Egenkap. transaksjon	Utbytte	Bokført verdi 31.12.13
Aksjer i selskapsporteføljen											
Foretak i samme konsern (eksklusiv eiendom)											
KLP Skadeforsikring AS	Dronning Eufemiasgate 10 0103 Oslo	100	58,7	78,7	850,9	0,0	0,0	179,2	-39,8	0,0	990,3
KLP Bedriftspensjon AS	Dronning Eufemiasgate 10 0103 Oslo	100	50,0	50,0	65,7	0,0	0,0	-22,9	60,0	0,0	102,9
KLP Fondsförvaltning AS	Dronning Eufemiasgate 10 0103 Oslo	100	6,6	14,0	18,0	0,0	0,0	12,9	-5,9	0,0	25,0
KLP Forsikringservice AS	Dronning Eufemiasgate 10 0103 Oslo	100	0,1	0,1	8,6	0,0	0,0	1,3	-1,8	0,0	8,1
KLP Bankholding AS	Dronning Eufemiasgate 10 0103 Oslo	100	15,1	15,1	1 222,4	0,0	0,0	84,6	-33,3	0,0	1 273,7
KLP Kapitalforvaltning AS	Dronning Eufemiasgate 10 0103 Oslo	100	50,0	50,0	107,1	0,0	0,0	19,7	-13,5	0,0	113,3
Sum aksjer og andeler i foretak i samme konsern (ekskl. eiendom)				207,9	2 272,7	0,0	0,0	274,9	-34,3	0,0	2 513,3
Aksjer i kollektiv- og investeringsvalgporteføljen											
Foretak i samme konsern, eiendomsdatterselskaper											
KLP Eiendom AS	Dronning Eufemiasgate 10 0103 Oslo	100	0,1	0,1	30 642,6	0,0	1 434,9	1 972,2	4 569,0	0,0	38 618,6
Sum aksjer i foretak i samme konsern, eiendomsdatterselskaper				0,1	30 642,6	0,0	1 434,9	1 972,2	4 569,0	0,0	38 618,6
Aksjer og andeler i selskapsporteføljen											
KLP Huset AS	Dronning Eufemiasgate 10 0103 Oslo	100	0,0	0,1	1 360,3	0,0	6,1	73,6	-46,9	0,0	1 393,0
Sum andeler i foretak i samme konsern, eiendomsdatterselskaper				0,1	1 360,3	0,0	6,1	73,6	-46,9	0,0	1 393,0
Sum aksjer og andeler i foretak i samme konsern (inkl. eiendom)				208,1	34 275,6	0,0	1 441,0	2 320,6	4 487,8	0	42 525,0
Tilknyttede selskaper i selskapsporteføljen											
Norsk Pensjon AS	Hansteens gate 2 0253 Oslo	25 %	20,00	5,00	3,40	0,00	0,00	0,60	0,00	0,00	4,00
Fylkeshuset, Molde AS	Fylkeshuset, Julsundvn. 9, 6400 Molde	48 %	0,10	0,05	2,29	0,00	0,00	-2,24	0,00	0,00	0,05
Sum aksjer og andeler i tilknyttede selskaper				5,05	5,69	0,00	0,00	-1,64	0,00	0,00	4,05

Alle aksjer og andeler har lik stemmeandel.

¹ Bokført verdi 31.12.12 er endret som følge av IAS19, for mer informasjon om dette henvises til note 2.

Note 15 Aksjer og aksjefondsandeler

Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi
NORGE					
KLP NORFUND INVESTMENTS AS	100 000	0	HIGH DENSITY DEVICES AS RIGHT	4 715 250	0
KLP NORFUND INVESTMENTS IS - ZAR	1	31	NORDIC SEMICONDUCTOR ASA	2 800 000	78
NORDIC TRUSTEE AS	11 175	2	OPERA SOFTWARE ASA	650 000	54
SILVER PENSJONSFORSIKRING AS	556 444	6	Q FREE ASA	591 649	8
SUM USPESIFISERT		39	REC SOLAR ASA	112 068	9
BWG HOMES ASA	644 819	7	RENEWABLE ENERGY CORP ASA	7 000 000	17
KONGSBERG AUTOMOTIVE HOLDING ASA	7 043 126	41	SUM IT		222
SCHIBSTED ASA	30 000	12	NORSK HYDRO ASA	6 699 130	181
SUM FORBRUKSVARER		60	YARA INTERNATIONAL ASA	499 406	130
AUSTEVOLL SEAFOOD ASA	262 639	9	SUM RÅVARER		312
CERMAQ ASA	140 000	15	TELENOR ASA	2 088 723	302
MARINE HARVEST ASA	4 500 000	33	SUM TELEKOM		302
ORKLA ASA	1 875 962	89	SUM NORGE		3 549
SALMAR ASA	200 000	15	UTLAND		
SUM KONSUMENTVARER		161	NORVESTOR HOLDING AS	5 200 000	93
2VK INVEST AS	2 690 000	0	SUM USPESIFISERT		93
AKER SOLUTIONS ASA	562 095	61	21ST CENTURY FOX B	30 292	6
AWILCO LNG ASA	304 500	5	ACCOR SA	11 193	3
BONHEUR ASA	79 717	10	ADIDAS AG	13 736	11
DET NORSKE OLJESELSKAP ASA	880 000	59	ADVANCE AUTO PARTS INC	5 200	3
DOF ASA	296 384	9	AISIN SEIKI CO LTD	12 600	3
DOLPHIN GROUP ASA	1 701 197	8	AMAZON.COM INC	24 462	59
EIDESVIK OFFSHORE ASA	382 836	13	ASICS CORP	10 100	1
FARSTAD SHIPPING ASA	64 988	9	AUTOLIV INC	6 400	4
GANGER ROLF ASA	406 774	52	AUTOZONE INC	2 300	7
ODFJELL DRILLING LTD	300 000	11	AXEL SPRINGER AG	2 859	1
PANORO ENERGY ASA	7 300 000	22	BAYERISCHE MOTOREN WERKE AG	22 048	16
PETROLEUM GEO-SERVICES ASA	1 025 716	73	BAYERISCHE MOTOREN WERKE AG	3 558	2
SOLSTAD OFFSHORE ASA	155 645	18	BED BATH & BEYOND INC	14 447	7
STATOIL ASA	3 753 843	551	BENESSE HOLDINGS INC	4 900	1
TGS NOPEC GEOPHYSICAL CO ASA	141 050	23	BEST BUY CO INC	19 084	5
TRONDER ENERGI AS	3 300 000	371	BORGWARNER INC	15 400	5
TUSSA KRAFT AS	454	304	BRIDGESTONE CORP	43 100	10
SUM ENERGI		1 600	BRITISH SKY BROADCASTING GROUP PLC	68 054	6
AKER ASA	198 141	44	BURBERRY GROUP PLC	29 037	4
DNB ASA	2 963 717	321	CABLEVISION SYSTEMS CORP	15 100	2
GIJENSIDIGE FORSIKRING ASA	11 200	1	CANADIAN TIRE CORPORATION LTD	4 600	3
NMI AS	9 780	10	CHARTER COMMUNICATIONS INC	4 100	3
OLAV THON EIENDOMSSSELKAP ASA	12 949	14	CHIPOTLE MEXICAN GRILL INC	2 000	6
OSLO BORS VPS HOLDING ASA	4 300 200	254	CHRISTIAN DIOR SA	3 470	4
STOREBRAND ASA	1 110 000	42	COACH INC	18 400	6
SUM FINANS		685	COMCAST CORP	142 872	45
BIONOR PHARMA ASA	1 404 946	4	COMCAST CORP	32 448	10
PCI BIOTECH HOLDING ASA	305 000	6	COMPAGNIE FINANCIERE RICHEMONT SA	34 271	21
PHOTOCURE ASA	890 000	23	COMPAGNIE GENERALE DES ETABLISSEMENTS MICHELIN SCA	12 582	8
REDCORD AS	7 100	0	COMPASS GROUP PLC	119 494	12
SUM HELSE		33	CONTINENTAL AG	7 279	10
MASTER MARINE AS	2 596 133	0	CROWN LTD	26 293	2
NORWEGIAN AIR SHUTTLE ASA	250 768	47	CST BRANDS INC	4 864	1
ODFJELL SE	283 135	11	D.R. HORTON, INC.	20 800	3
SOLVTRANS HOLDING ASA	800 000	19	DAIHATSU MOTOR CO LTD	12 700	1
VEIDEKKE ASA	300 000	15	DAIMLER AG	64 883	34
WILH WILHELMSEN HOLDING ASA	197 906	40	DARDEN RESTAURANTS INC	9 200	3
WILH WILHELMSEN HOLDING ASA	13 570	3	DELPHI AUTOMOTIVE PLC	19 700	7
SUM INDUSTRI		135	DENSO CORP	31 700	10
BOUVET ASA	246 049	22	DENTSU INC	10 200	3
EVRY ASA	3 400 000	34	DICK'S SPORTING GOODS INC	7 500	3
HIGH DENSITY DEVICES AS	671 525	0	DIRECTV	34 814	15
			DISCOVERY COMMUNICATIONS INC	9 800	5
			DISCOVERY COMMUNICATIONS INC	6 800	3

Note 14 fortsetter på neste side

Note 15 Aksjer og aksjefondsandeler (forts.)

Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi
DISH NETWORK CORP	15 000	5	MATTEL INC	23 876	7	SIRIUS XM RADIO INC	202 500	4	ANHEUSER BUSCH INBEV SA	70 289	45
DOLLAR GENERAL CORP	19 900	7	MAZDA MOTOR CORP	172 000	5	SJM HOLDINGS LTD	131 000	3	ARCHER DANIELS MIDLAND CO	56 315	15
DOLLAR TREE INC	14 400	5	MCDONALD'S CORP	66 971	39	SKY DEUTSCHLAND AG	29 983	2	ARYZTA AG	8 192	4
DOLLARAMA INC.	4 500	2	MCDONALD'S HOLDINGS CO(JAPAN) LTD	4 500	1	SODEXO SA	6 775	4	ASAHI GROUP HOLDINGS LTD	37 200	6
DON QUIJOTE CO LTD	3 900	1	MGM RESORTS INTERNATIONAL	26 200	4	SONY CORP	72 600	8	ASSOCIATED BRITISH FOODS PLC	30 424	7
ECHO ENTERTAINMENT GROUP LTD	43 505	1	MICHAEL KORS HOLDINGS LTD	9 100	4	STANLEY ELECTRIC CO LTD	12 400	2	AVON PRODUCTS INC	28 290	3
ELECTROLUX AB	17 288	3	MITSUBISHI MOTORS CORP	28 500	2	STAPLES INC	43 635	4	BAKKAFROST P/F	102 446	10
EUTELSAT COMMUNICATIONS SA	9 491	2	MOHAWK INDUSTRIES INC	3 900	4	STARBUCKS CORP	50 278	24	BARRY CALLEBAUT AG	163	1
EXPEDIA INC	7 050	3	MURPHY USA INC	3 450	1	STARWOOD HOTELS & RESORTS WORLD-WIDE INC	13 599	7	BEAM INC	12 339	5
FAMILY DOLLAR STORES INC	6 700	3	NAMCO BANDAI HOLDINGS INC	10 600	1	STARZ	7 500	1	BEIERSDORF AG	6 868	4
FAST RETAILING CO LTD	3 800	9	NETFLIX INC	3 600	8	SUMITOMO RUBBER INDUSTRIES LTD	13 200	1	BROWN-FORMAN CORP	11 237	5
FIAT SPA	59 066	3	NEWELL RUBBERMAID INC	19 518	4	SUZUKI MOTOR CORP	23 800	4	BUNGE LTD	13 200	7
FLIGHT CENTRE LTD	3 846	1	NEWS CORP - CLASS A	28 345	3	TABCORP HOLDINGS LTD	39 837	1	CALBEE INC	4 800	1
FORD MOTOR CO	246 013	23	NEWS CORP - CLASS B	7 573	1	TAKASHIMAYA CO LTD	18 000	1	CAMPBELL SOUP CO	17 048	4
FOSSIL INC	3 100	2	NEXT PLC	10 971	6	TARGET CORP	40 000	15	CARLSBERG A/S	9 135	6
FUJI HEAVY INDUSTRIES LTD	38 600	7	NGK SPARK PLUG CO LTD	12 000	2	TATTS GROUP LTD	96 467	2	CARREFOUR SA	52 557	13
GALAXY ENTERTAINMENT GROUP LTD	152 000	8	NHK SPRING CO LTD	10 300	1	TELENET GROUP HOLDING NV	3 821	1	CASINO GUICHARD PERRACHON SA	4 915	3
GAMESTOP CORP	7 500	2	NIKE INC	47 000	22	TESLA MOTORS INC	6 100	6	CHOCOLADEFABRIKEN LINDT & SPRUENGLI AG	8	3
GAP INC	21 201	5	NIKON CORP	24 500	3	THE SWATCH GROUP SA	2 025	8	CHOCOLADEFABRIKEN LINDT & SPRUENGLI AG	71	2
GARMIN LTD	8 400	2	NISSAN MOTOR CO LTD	163 900	8	THE SWATCH GROUP SA	3 053	2	CHURCH & DWIGHT CO INC	8 600	3
GENERAL MOTORS CO	64 900	16	NITORI HOLDINGS CO LTD	2 600	1	THOMSON REUTERS CORP	25 920	6	COCA-COLA AMATIL LTD	54 854	4
GENTING SINGAPORE PLC	297 000	2	NOK CORP	9 000	1	TIFFANY & CO	8 500	5	COCA-COLA ENTERPRISES INC	21 800	6
GENUINE PARTS CO	10 875	5	NOKIAN RENKAAT OYJ	7 607	2	TIM HORTONS INC	10 000	4	COCA-COLA HBC-AG	17 871	3
GILDAN ACTIVEWEAR INC	6 900	2	NORDSTROM INC	11 200	4	TIME WARNER CABLE INC	19 090	16	COLGATE-PALMOLIVE CO	61 400	24
GKN PLC	108 684	4	OMNICOM GROUP INC	17 053	8	TIME WARNER INC	61 154	26	CONAGRA FOODS INC	35 639	7
H & M HENNES & MAURITZ AB	62 334	17	O'REILLY AUTOMOTIVE INC	7 300	6	TJX COMPANIES INC	47 278	18	CONSTELLATION BRANDS INC	14 400	6
H & R BLOCK INC	19 794	3	ORIENTAL LAND CO LTD	3 300	3	TOHO CO LTD	7 600	1	COSTCO WHOLESALE CORP	38 769	28
HARLEY-DAVIDSON INC	14 944	6	OSH 1 LIQUIDATING CORP	106	0	TOLL BROTHERS INC	10 800	2	CRIMSON WINE GROUP LTD	2 270	0
HASBRO INC	8 600	3	PANASONIC CORP	159 500	11	TOYODA GOSEI CO LTD	6 200	1	CVS CAREMARK CORP	109 090	47
HOME DEPOT INC	95 907	48	PEARSON PLC	53 671	7	TOYOTA MOTOR CORP	179 700	66	DANONE SA	48 828	21
HONDA MOTOR CO LTD	106 000	26	PERSIMMON PLC	21 820	3	TRACTOR SUPPLY CO	8 800	4	DAVIDE CAMPARI MILANO SPA	29	0
HUGO BOSS AG	1 745	2	PETSMART INC	6 400	3	TRIPADVISOR INC	8 000	4	DIAGEO PLC	214 379	43
HUSQVARNA AB	11 199	0	PIRELLI & C SPA	15 665	2	TRW AUTOMOTIVE HOLDINGS CORP	7 800	4	DISTRIBUIDORA INTERNACIONAL DE ALI-MENTACION SA	53 305	3
INDITEX S.A.	14 323	14	POLARIS INDUSTRIES INC	4 600	4	TUI TRAVEL PLC	32 305	1	DR PEPPER SNAPPLE GROUP INC	17 458	5
INTERCONTINENTAL HOTELS GROUP PLC	16 173	3	PORSCHE AUTOMOBIL HOLDING SE	10 234	6	TWENTY-FIRST CENTURY FOX	101 580	22	EMPIRE COMPANY LTD	4 800	2
INTERNATIONAL GAME TECHNOLOGY	19 700	2	PPR SA	4 912	6	ULTA SALON COSMETICS AND FRAGRANCE INC	3 800	2	ENERGIZER HOLDINGS INC	3 900	3
INTERPUBLIC GROUP OF COMPANIES INC	28 100	3	PRICELINE COM INC	3 400	24	UNDER ARMOUR INC	5 400	3	ESTEE LAUDER COMPANIES INC	16 400	7
ISETAN MITSUKOSHI HOLDINGS LTD	23 300	2	PROSIEBENSAT 1 MEDIA AG	12 511	4	URBAN OUTFITTERS INC	9 000	2	ETABLISSEMENTEN FR. COLRUYT NV	7 135	2
ISUZU MOTORS LTD	78 000	3	PUBLICIS GROUPE SA	12 135	7	USS CO LTD	14 800	1	ETABLISSEMENTS DELHAIZE FRERES ET CIE		
ITV PLC	219 879	4	PULTEGROUP INC	22 300	3	VALEO SA	4 280	3	LE LION SA	7 492	3
J.FRONT RETAILING CO LTD	32 000	1	PVH CORP	5 100	4	VF CORP	23 200	9	FAMILYMART CO LTD	5 600	2
JARDINE CYCLE & CARRIAGE LTD	8 000	1	RAKUTEN INC	41 400	4	VIACOM INC	28 477	15	GENERAL MILLS INC	55 060	17
JCDECAUX SA	4 789	1	RALPH LAUREN CORP	3 900	4	VOLKSWAGEN AG	9 713	17	GEORGE WESTON LTD	4 800	2
JOHNSON CONTROLS INC	45 800	14	REA GROUP LTD	3 440	1	VOLKSWAGEN AG	1 982	3	GOLDEN AGRI-RESOURCES LTD	601 000	2
KINGFISHER PLC	163 202	6	REED ELSEVIER NV	45 842	6	WALT DISNEY CO	113 643	53	GREEN MOUNTAIN COFFEE ROASTERS INC	10 800	5
KOHL'S CORP	13 894	5	REED ELSEVIER PLC	77 969	7	WHIRLPOOL CORP	5 040	5	HEINEKEN HOLDING NV	9 302	4
KOITO MANUFACTURING CO LTD	9 000	1	RENAULT SA	12 759	6	WHITBREAD PLC	12 444	5	HEINEKEN NV	20 030	8
L BRANDS INC	17 055	6	RINNAI CORP	2 200	1	WILLIAM HILL PLC	65 789	3	HENKEL AG & CO KGAA	11 500	8
LAGARDERE SCA	4 634	1	ROSS STORES INC	14 400	7	WOLTERS KLUWER NV	21 696	4	HENKEL AG & CO KGAA	8 528	5
LAS VEGAS SANDS CORP	27 100	13	ROYAL CARIBBEAN CRUISES LTD	9 900	3	WPP PLC	87 210	12	HERBALIFE LTD	5 500	3
LEGGETT & PLATT INC	10 200	2	ROYAL CARIBBEAN CRUISES LTD	356 826	103	WYNDHAM WORLDWIDE CORP	8 900	4	HERSHEY CO	13 200	8
LENNAR CORP	10 000	2	RTL GROUP	2 503	2	WYNN MACAU LTD	102 200	3	HORMEL FOODS CORP	13 600	4
LI & FUNG LTD	422 920	3	SANDS CHINA LTD	168 000	8	WYNN RESORTS LTD	5 600	7	J SAINSBURY PLC	114 483	4
LIBERTY GLOBAL INC	12 970	7	SANKYO CO LTD	4 300	1	YAMADA DENKI CO LTD	70 500	1	J. M. SMUCKER CO	9 200	6
LIBERTY GLOBAL INC	10 947	6	SCRIPPS NETWORKS INTERACTIVE INC	6 200	3	YAMAHA CORP	12 700	1	JERONIMO MARTINS SGPS SA	24 400	3
LIBERTY INTERACTIVE CORP	32 859	6	SEARS CANADA INC	1 012	0	YAMAHA MOTOR CO LTD	17 900	2	KAO CORP	35 400	7
LIBERTY INTERACTIVE CORP	2 237	2	SEARS HOLDINGS CORP	2 365	1	YOKOHAMA RUBBER CO LTD	16 000	1	KELLOGG CO	22 000	8
LIBERTY MEDIA CORP	6 200	6	SEGA SAMMY HOLDINGS INC	11 900	2	YUE YUEN INDUSTRIAL (HOLDINGS) LTD	53 500	1	KERRY GROUP PLC	13 440	6
LKQ CORP	19 200	4	SEKISUI CHEMICAL CO LTD	35 900	3	YUM! BRANDS INC	29 532	14	KIKKOMAN CORP	13 000	1
LOWE'S COMPANIES INC	71 470	21	SEKISUI HOUSE LTD	38 500	3	SUM FORBRUKSVARER	1 690		KIMBERLY-CLARK CORP	25 263	16
LULULEMON ATHLETICA INC	6 100	2	SES SA	21 365	4	AEON CO LTD	57 400	5	KIRIN HOLDINGS CO LTD	78 400	7
LUXOTTICA GROUP SPA	11 397	4	SHANGRI-LA ASIA LTD	106 000	1	AJINOMOTO CO INC	58 000	5	KONINKLIJKE AHOLD NV	87 876	10
LVMH MOET HENNESSY LOUIS VUITTON SA	16 670	18	SHARP CORP	55 800	1	ALIMENTATION COUCHE-TARD INC	12 600	6	KRAFT FOODS GROUP INC	50 796	17
MACY'S INC	25 056	8	SHAW COMMUNICATIONS INC	23 937	4				KROGER CO	43 031	10
MAGNA INTERNATIONAL INC	15 144	8	SHIMAMURA CO LTD	1 500	1						
MARKS AND SPENCER GROUP PLC	111 406	5	SHIMANO INC	4 000	2						
MARRIOTT INTERNATIONAL INC	16 098	5	SINGAPORE PRESS HOLDINGS LTD	104 550	2						

Note 14 fortsetter på neste side

Note 15 Aksjer og aksjefondsandeler (forts.)

Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi
LAWSON INC	5 700	3	CANADIAN NATURAL RESOURCES LTD	81 980	17	PENGROWTH ENERGY CORP	34 728	1	AMERIPRISE FINANCIAL INC	13 270	9
LOBLAW COMPANIES LTD	10 639	3	CANADIAN OIL SANDS LTD	35 900	4	PENN WEST PETROLEUM LTD	39 366	2	AMP LTD	209 120	5
L'OREAL SA	15 876	17	CENOVUS ENERGY INC	56 336	10	PETROFAC LTD	19 887	2	ANNALY CAPITAL MANAGEMENT INC	62 200	4
MCCORMICK & COMPANY INC	9 900	4	CHENIERE ENERGY INC	14 800	4	PEYTO EXPLORATION & DEV CORP	10 600	2	AON PLC	19 246	10
MEAD JOHNSON NUTRITION CO	17 331	9	CHESAPEAKE ENERGY CORP	40 100	7	PHILLIPS 66	44 250	21	AOZORA BANK LTD	40 000	1
MEIJI HOLDINGS CO LTD	5 200	2	CIMAREX ENERGY CO	6 900	4	PIONEER NATURAL RESOURCES CO	10 600	12	ARCH CAPITAL GROUP LTD	8 600	3
METCASH LIMITED	92 121	2	COBALT INTERNATIONAL ENERGY INC	22 000	2	PROSAFE SE	484 700	23	ASCENDAS REAL ESTATE INVESTMENT TRUST	128 000	1
METRO AG	12 733	4	COMPAGNIE GENERALE DE GEOPHYSIQUE			QEP RESOURCES INC	13 100	2	ASSICURAZIONI GENERALI SPA	76 661	11
METRO INC	8 300	3	VERITAS SA	12 784	1	RANGE RESOURCES CORP	13 300	7	ASSURANT INC	5 100	2
MOLSON COORS BREWING CO	13 900	5	CONCHO RESOURCES INC	8 000	5	READ WELL SERVICES HOLDING (A-AKSJE)			ASX LTD	12 395	2
MONDELEZ INTERNATIONAL INC	147 289	32	CONOCOPHILLIPS	88 800	38	AS	903 273	55	AUSTRALIA AND NEW ZEALAND BANKING GROUP LTD	185 298	32
MONSTER BEVERAGE CORP	12 000	5	CONSOL ENERGY INC	16 800	4	READ WELL SERVICES HOLDING (B-AKSJE)			AS	201 212	12
NESTLE SA	280 493	125	CONTINENTAL RESOURCES INC	3 900	3	AS	63 932	10	REPSOL SA	63 932	10
NIPPON MEAT PACKERS INC	14 200	1	CORE LABORATORIES NV	3 400	4	ROWAN COMPANIES PLC	10 400	2	ROYAL DUTCH SHELL PLC	192 320	44
NISSHIN SEIFUN GROUP INC	17 050	1	CRESCENT POINT ENERGY CORP	29 104	7	ROYAL DUTCH SHELL PLC	311 009	68	SAIPEM SPA	20 119	3
NISSIN FOODS HOLDINGS CO LTD	5 700	1	DENBURY RESOURCES INC	28 700	3	SANTOS LTD	76 624	6	SCHLUMBERGER NV	101 126	55
PEPSICO INC	134 331	68	DEVON ENERGY CORP	28 844	11	SEADRILL LTD	235 094	58	SHOWA SHELL SEKIYU KK	13 900	1
PERNOD RICARD SA	18 126	13	DIAMOND OFFSHORE DRILLING INC	5 500	2	SIEM OFFSHORE INC	994 584	10	SOUTHWESTERN ENERGY CO	25 700	6
PROCTER & GAMBLE CO	183 324	91	ENBRIDGE INC	59 154	16	SPECTRA ENERGY CORP	51 900	11	SUBSEA 7 SA	1 024 768	119
RECKITT BENCKISER GROUP PLC	42 468	20	ENCANA CORP	55 337	6	SUNCOR ENERGY INC	113 747	24	SUPERIOR ENERGY SERVICES INC	10 200	2
REMY COINTREAU SA	1 902	1	ENERGEN CORP	5 600	2	TALISMAN ENERGY INC	76 400	5	TECHNIP	7 348	4
SABMILLER PLC	82 113	26	ENERGY TRANSFER PARTNERS LP	2 369	1	TENARIS SA	37 043	5	TESORO CORP	9 800	3
SAFEWAY INC	22 654	4	ENERPLUS CORP	15 091	2	TESOGEN SEKIYU KK	27 000	2	TONENGENERAL SEKIYU KK	27 000	2
SAPUTO INC	11 700	3	ENI SPA	191 175	28	TOURMALINE OIL CORP	11 900	3	TRANSCANADA CORP	53 097	15
SEVEN & I HOLDINGS CO LTD	65 740	16	ENSCO PLC	17 800	6	TRANSOCEAN LTD	28 192	8	TULLOW OIL PLC	67 115	6
SHISEIDO CO LTD	24 200	2	EOG RESOURCES INC	21 200	22	ULTRA PETROLEUM CORP	15 300	2	VALERO ENERGY CORP	40 982	13
SHOPPERS DRUG MART CORP	17 600	6	EQT CORP	11 000	6	VERMILION ENERGY INC	6 069	2	WEATHERFORD INTERNATIONAL LTD	59 484	6
SUEDZUCKER MANNHEIM OCHSENFURT AG	8 292	1	EXXON MOBIL CORP	336 346	207	WHITING PETROLEUM CORP	9 400	4	WHITING PETROLEUM CORP	9 400	4
SVENSKA CELLULOSA AB SCA	39 988	7	FMC TECHNOLOGIES INC	17 600	6	WILLIAMS COMPANIES INC	52 843	12	WOODSIDE PETROLEUM LTD	51 705	11
SYSCO CORP	51 752	11	FUGRO NV	6 136	2	WOODSIDE PETROLEUM LTD	51 705	11	WORLEYPARSONS LTD	19 842	2
TATE & LYLE PLC	41 926	3	GALP ENERGIA SGPS SA	21 179	2	SUM ENERGI	1 597				
TESCO PLC	704 403	24	HALLIBURTON CO	64 700	20						
THE CLOROX CO	8 605	5	HELLMICH & PAYNE INC	7 900	4	3I GROUP PLC	69 805	3	ABERDEEN ASSET MANAGEMENT PLC	67 076	3
THE COCA-COLA CO	347 400	87	HESS CORP	23 200	12	ACE LTD	22 300	14	ACOM CO LTD	23 300	0
TOYO SUISAN KAISHA LTD	8 000	1	HOEGH LNG HOLDINGS LTD	249 500	12	ADMIRAL GROUP PLC	12 102	2	AEGON NV	116 786	7
TREASURY WINE ESTATES LTD	63 366	2	HOLLYFRONTIER CORP	14 500	4	AEGON FINANCIAL SERVICE CO LTD	4 500	1	AEON MALL CO LTD	5 720	1
TYSON FOODS INC	24 300	5	HUSKY ENERGY INC	25 900	5	AFFILIATED MANAGERS GROUP INC	3 300	4	AGEAS SA	14 796	4
UNICHARM CORP	10 100	3	IDEMITSU KOSAN CO LTD	6 400	1	AFLAC INC	30 615	12	AIA GROUP LTD	790 660	24
UNILEVER NV	139 118	34	IMPERIAL OIL LTD	22 194	6	AGEAS SA	14 796	4	ALLEGHANY CORP	1 100	3
UNILEVER PLC	109 609	27	INDEPENDENT TANKERS CORPORATION LTD	1 539 877	1	AIA GROUP LTD	790 660	24	ALLIANT SE	29 935	33
WALGREEN CO	79 723	28	INGRAIN INC	1 358 799	54	ALLEGHANY CORP	1 100	3	ALLSTATE CORP	30 807	10
WHOLE FOODS MARKET INC	30 700	11	INPEX CORP	64 400	5	AMERICAN CAPITAL AGENCY CORP	26 500	3	AMERICAN EXPRESS CO	64 952	36
WILMAR INTERNATIONAL LTD	147 400	2	JAPAN PETROLEUM EXPLORATION CO LTD	2 100	0	AMERICAN INTERNATIONAL GROUP INC	93 878	29	AMERICAN INTERNATIONAL GROUP INC	8 477	1
WM MORRISON SUPERMARKETS P L C	189 332	5	JX HOLDINGS INC	182 305	6	AMERICAN TOWER CORP	26 000	13			
WOOLWORTHS LTD	108 600	20	KEYERA CORP	5 831	2						
YAKULT HONSHA CO LTD	7 500	2	KINDER MORGAN INC	50 868	11						
YAMAZAKI BAKING CO LTD	10 000	1	KINDER MORGAN INC	31 868	1						
SUM KONSUMENTVARER		1 285	KINDER MORGAN MANAGEMENT LLC	7 964	4						
			KONINKLIJKE VOPAK NV	5 630	2						
ALTAGAS LTD	8 860	2	LUNDIN PETROLEUM AB	14 433	2						
AMEC PLC	24 296	3	MARATHON OIL CORP	52 900	11						
ANADARKO PETROLEUM CORP	38 430	18	MARATHON PETROLEUM CORP	24 400	14						
APACHE CORP	30 704	16	MEG ENERGY CORP	10 500	2						
ARC RESOURCES LTD	23 625	4	MURPHY OIL CORP	13 800	5						
ATHABASCA OIL CORP	20 700	1	NABORS INDUSTRIES LTD	22 184	2						
ATLANTICA TENDER DRILLING LT	679 427	6	NATIONAL OILWELL VARCO INC	33 463	16						
BAKER HUGHES INC	33 081	11	NESTE OIL OYJ	7 028	1						
BAYTEX ENERGY CORP	8 866	2	NOBLE CORP	19 806	5						
BG GROUP PLC	255 787	33	NOBLE ENERGY INC	26 900	11						
BONAVISTA ENERGY CORP	62	0	OCCIDENTAL PETROLEUM CORP	61 600	36						
BP PLC	1 465 676	72	OCEANEERING INTERNATIONAL INC	8 300	4						
BW LPG LTD	137 212	8	OMV AG	11 067	3						
BW OFFSHORE LTD	4 898 813	35	ORIGIN ENERGY LTD	80 152	6						
CABOT OIL & GAS CORP	31 700	7	PACIFIC RUBIALES ENERGY CORP	24 300	3						
CALTEX AUSTRALIA LTD	9 931	1	PEABODY ENERGY CORP	21 300	3						
CAMECO CORP	31 000	4	PEMBINA PIPELINE CORP	23 095	5						
CAMERON INTERNATIONAL CORP	18 300	7									

Note 14 fortsetter på neste side

Note 15 Aksjer og aksjefondsandeler (forts.)

Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi
CITY DEVELOPMENTS LTD	34 000	2	HUDSON CITY BANCORP INC	30 500	2	NATIXIS SA	68 210	2	SUMITOMO MITSUI FINANCIAL GROUP INC	83 571	26
CME GROUP INC	20 820	10	HULIC CO LTD	19 100	2	NEW WORLD DEVELOPMENT CO LTD	248 466	2	SUMITOMO MITSUI TRUST HOLDINGS INC	184 769	6
CNP ASSURANCES SA	11 561	1	HUNTINGTON BANCSHARES INC	100	0	NEW YORK COMMUNITY BANCORP INC	29 800	3	SUMITOMO REALTY & DEVELOPMENT CO LTD	23 500	7
COLE REAL ESTATE INVESTMENT	30 195	3	HYSAN DEVELOPMENT CO LTD	44 000	1	NIPPON BUILDING FUND INC	90	3	SUN HUNG KAI PROPERTIES LTD	109 035	8
COMERICA INC	12 300	4	ICADE SA	1 648	1	NKSJ HOLDINGS INC	27 000	5	SUN LIFE FINANCIAL INC	39 544	8
COMMERZBANK AG	63 087	6	ICAP PLC	34 031	2	NOMURA HOLDINGS INC	250 200	12	SUNCORP GROUP LTD	92 940	7
COMMONWEALTH BANK OF AUSTRALIA	105 828	45	IGM FINANCIAL INC	7 300	2	NOMURA REAL ESTATE HOLDINGS INC	6 900	1	SUNTRUST BANKS INC	35 448	8
CORIO NV	3 971	1	IMMOFINANZ AG	67 476	2	NORDEA BANK AB	203 476	17	SURUGA BANK LTD	12 000	1
CREDIT AGRICOLE SA	64 570	5	INDUSTRIAL ALLIANCE INS	6 141	2	NORTHERN TRUST CORP	14 623	5	SVENSKA HANDELSBANKEN AB	32 751	10
CREDIT SAISON CO LTD	10 600	2	INDUSTRIVARDEN AB	8 505	1	OCWEN FINANCIAL CORP	7 605	3	SWEDBANK AB	59 456	10
CREDIT SUISSE GROUP AG	98 369	18	ING GROEP NV	251 517	21	OLD MUTUAL PLC	321 376	6	SWIRE PACIFIC LTD	41 600	3
DAI-ICHI LIFE INSURANCE CO LTD	53 700	5	INSURANCE AUSTRALIA GROUP LTD	146 555	5	ONEX CORP	5 500	2	SWIRE PROPERTIES LTD	81 600	1
DAITO TRUST CONSTRUCTION CO LTD	4 900	3	INTACT FINANCIAL CORP	9 000	4	ORIX CORP	84 700	9	SWISS LIFE HOLDING AG	2 202	3
DAIWA HOUSE INDUSTRY CO LTD	45 300	5	INTERCONTINENTALEXCHANGE GROUP	7 739	11	OVERSEA-CHINESE BANKING CORPORATION LTD	173 010	8	SWISS PRIME SITE AG	3 201	2
DAIWA SECURITIES GROUP INC	108 900	7	INTESA SANPAOLO SPA	763 294	11	PARGESA HOLDING SA	1 864	1	SWISS RE AG	23 121	13
DANSKE BANK A/S	45 441	6	INTU PROPERTIES PLC	45 418	1	PARTNERRE LTD	4 000	3	T&D HOLDINGS INC	38 000	3
DBS GROUP HOLDINGS LTD	122 400	10	INVESCO LTD	29 158	6	PARTNERS GROUP HOLDING AG	899	1	T. ROWE PRICE GROUP INC	17 000	9
DELTA LLOYD NV	10 009	2	INVESTEC PLC	32 025	1	PEOPLE'S UNITED FINANCIAL INC	21 700	2	TD AMERITRADE HOLDING CORP	13 000	2
DEUTSCHE BANK AG	66 933	19	INVESTMENT KINNEVIK AB	15 632	4	PLUM CREEK TIMBER COMPANY INC	11 600	3	THE GPT GROUP	110 342	2
DEUTSCHE BOERSE AG	13 246	7	INVESTOR AB	31 476	7	PNC FINANCIAL SERVICES GROUP INC	35 630	17	THE HARTFORD FINANCIAL SERVICES GROUP INC	29 237	6
DEUTSCHE WOHNEN AG-BR	20 130	2	IYO BANK LTD	19 000	1	POHJOLA PANKKI OYJ	9 587	1	THE JOYO BANK LTD	44 000	1
DEXUS PROPERTY GROUP	300 715	2	JAPAN EXCHANGE GROUP	16 500	3	POWER CORPORATION OF CANADA	22 198	4	THE WHARF (HOLDINGS) LTD	90 000	4
DIGITAL REALTY TRUST INC	8 100	2	JAPAN PRIME REALTY INVESTMENT CORP	52	1	POWER FINANCIAL CORP	17 500	4	TOKYO MARINE HOLDINGS INC	48 779	10
DIRECT LINE INSURANCE GROUP	54 164	1	JAPAN REAL ESTATE INVESTMENT CORP	84	3	PRINCIPAL FINANCIAL GROUP INC	19 300	6	TOKYO TATEMONO CO	30 000	2
DISCOVER FINANCIAL SERVICES	32 200	11	JAPAN RETAIL FUND INVESTMENT CORP	112	1	PROGRESSIVE CORP	37 548	6	TOKYU FUDOSAN HOLDINGS CORP	29 000	2
DUKE REALTY CORP	24 200	2	JPMORGAN CHASE & CO	251 986	89	PROLOGIS INC	33 796	8	TORCHMARK CORP	5 900	3
EATON VANCE CORP	8 300	2	JULIUS BAER GRUPPE AG	14 791	4	PRUDENTIAL FINANCIAL INC	30 505	17	TORONTO-DOMINION BANK	61 203	35
EQUITY RESIDENTIAL	22 499	7	KBC GROUPE SA	16 126	6	PRUDENTIAL PLC	168 023	23	TRAVELERS COMPANIES INC	24 699	14
ERSTE GROUP BANK AG	16 547	3	KEPPEL LAND LTD	35 000	1	PUBLIC STORAGE	9 600	9	TRYG A/S	1 633	1
EURAZEO SA	2 296	1	KEPPEL REIT	30 004	0	QBE INSURANCE GROUP LTD	80 548	5	U.S. BANCORP	123 096	30
EVEREST RE GROUP LTD	3 600	3	KERRY LOGISTICS NETWORK LTD	19 250	0	RAIFFEISEN BANK INTERNATIONAL AG	4 508	1	UBS AG	239 312	28
EXOR SPA	4 631	1	KERRY PROPERTIES LTD	38 500	1	RAYMOND JAMES FINANCIAL INC	9 040	3	UDR INC	15 600	2
FAIRFAX FINANCIAL HLDGS	1 332	3	KEYCORP	58 600	5	RAYONIER INC	8 600	2	UNIBAIL-RODAMCO SE	6 343	10
FEDERAL REALTY INVESTMENT TRUST	4 600	3	KIMCO REALTY CORP	25 900	3	REALOGY HOLDINGS CORP	8 700	3	UNICREDIT SPA	292 630	13
FEDERATION CENTRES LTD	53 435	1	KLEPIERRE SA	6 469	2	REALTY INCOME CORP	13 200	3	UNIONE DI BANCHE ITALIANE SCPA	56 243	2
FIDELITY NATIONAL FINANCIAL INC	15 600	3	LAND SECURITIES GROUP PLC	48 859	5	REGENCY CENTERS CORP	6 100	2	UNITED OVERSEAS BANK LTD	85 437	9
FIFTH THIRD BANCORP	56 905	7	LEGAL & GENERAL GROUP PLC	388 313	9	REGIONS FINANCIAL CORP	92 841	6	UNITED URBAN INVESTMENT CORP	178	2
FIRST CAPITAL REALTY INC	7 000	1	LEGG MASON INC	7 500	2	RENAISSANCE HOLDINGS LTD	3 100	2	UNUM GROUP	16 966	4
FIRST PACIFIC CO LTD	162 000	1	LEND LEASE CORPORATION LTD	36 636	2	RESOLUTION LTD	96 037	3	UOL GROUP LTD	31 000	1
FIRST REPUBLIC BANK	5 400	2	LEUCADIA NATIONAL CORP	19 600	3	RESONA HOLDINGS INC	112 142	3	VENTAS INC	19 200	7
FONCIERE DES REGIONS SA	1 841	1	LIBERTY PROPERTY TRUST	9 600	2	RIOCAN REAL ESTATE INVESTMENT TRUST	8 684	1	VIENNA INSURANCE GROUP	2 515	1
FRANKLIN RESOURCES INC	27 200	10	LINCOLN NATIONAL CORP	17 182	5	ROYAL BANK OF CANADA	94 842	39	VORNADO REALTY TRUST	11 680	6
FRASERS CENTREPOINT LTD	126 000	1	LINK REAL ESTATE INVESTMENT TRUST	152 080	4	ROYAL BANK OF SCOTLAND GROUP PLC	140 629	5	W. R. BERKLEY CORP	7 400	2
FUKUOKA FINANCIAL GROUP INC	56 000	1	LLOYDS BANKING GROUP PLC	3 312 392	26	RSA INSURANCE GROUP PLC	256 834	2	WELLS FARGO & CO	337 671	93
GECINA SA	1 477	1	LOEWS CORP	21 700	6	SAMPO OYJ	28 862	9	WENDEL SA	2 000	2
GENERAL GROWTH PROPERTIES INC	31 198	4	LONDON STOCK EXCHANGE GROUP PLC	11 671	2	SBI HOLDINGS INC	14 070	1	WESTFIELD GROUP	134 582	7
GLOBAL LOGISTIC PROPERTIES LTD	208 000	3	M&T BANK CORP	7 600	5	SCHRODERS PLC	7 609	2	WESTFIELD RETAIL TRUST	195 345	3
GOLDMAN SACHS GROUP INC	28 567	31	MACERICH CO	9 900	4	SCOR SE	11 313	3	WESTPAC BANKING CORP	203 770	36
GOODMAN GROUP PTY LTD	104 326	3	MACQUARIE GROUP LTD	18 946	6	SEGRO PLC	49 947	2	WEYERHAEUSER CO	39 559	8
GREAT-WEST LIFECO INC	20 048	4	MANULIFE FINANCIAL CORP	120 370	14	SEI INVESTMENTS CO	9 500	2	WHEELOCK AND CO LTD	60 000	2
GROUPE BRUXELLES LAMBERT SA	5 798	3	MAPFRE SA	40 571	1	SHINSEI BANK LTD	73 000	1	WILLIS GROUP HOLDINGS PLC	11 700	3
GUNMA BANK LTD	26 000	1	MARSH & MCLENNAN COMPANIES INC	36 181	11	SHIZUOKA BANK LTD	40 000	3	XL GROUP PLC	19 000	4
H&R REAL ESTATE INVESTMENT TRUST	6 000	1	MCGRAW-HILL COMPANIES INC	16 904	8	SHOPPING CENTRES AUSTRALASIA PROPERTY GROUP RE LTD	23 534	0	YAMAGUCHI FINANCIAL GROUP INC	15 000	1
HACHIJUNI BANK LTD	28 000	1	MEDIOBANCA BANCA DI CREDITO FINANZIARIO SPA	38 096	2	SIMON PROPERTY GROUP INC	20 736	19	ZURICH INSURANCE GROUP AG	9 737	17
HAMMERSON PLC	51 227	3	METLIFE INC	61 371	20	SINGAPORE EXCHANGE LTD	56 000	2	SUM FINANS	2 684	
HANG LUNG GROUP	65 000	2	MIRVAC GROUP	240 469	2	SINO LAND CO LTD	206 330	2	ABBOTT LABORATORIES	104 094	24
HANG LUNG PROPERTIES LTD	132 500	3	MITSUBISHI ESTATE CO LTD	82 379	15	SKANDINAVISKA ENSKILDA BANKEN AB	101 891	8	ABBVIE INC	106 094	34
HANG SENG BANK LTD	53 000	5	MITSUBISHI UFJ FINANCIAL GROUP INC	836 598	33	SL GREEN REALTY CORP	6 100	3	ACTAVIS PLC	11 588	12
HANNOVER RUECK SE	3 823	2	MITSUBISHI UFJ LEASE & FINANCE CO LTD	39 200	1	SLM CORP	29 200	5	ACTELION LTD	7 744	4
HARGREAVES LANSDOWN PLC	13 086	2	MITSU FUDOSAN CO LTD	56 800	12	SOCIETE GENERALE	46 105	16	AETNA INC	24 858	10
HCP INC	29 800	7	MIZUHO FINANCIAL GROUP INC	1 507 717	20	SONY FINANCIAL HOLDINGS INC	10 300	1	AGILENT TECHNOLOGIES INC	22 621	8
HEALTH CARE REIT INC	18 800	6	MOODY'S CORP	13 182	6	STANDARD CHARTERED PLC	161 040	22	ALEXION PHARMACEUTICALS INC	12 800	10
HENDERSON LAND DEVELOPMENT CO LTD	70 112	2	MORGAN STANLEY	96 518	18	STANDARD LIFE PLC	154 820	6	ALFRESA HOLDINGS CORP	2 800	1
HIROSHIMA BANK LTD	35 000	1	MS&AD INSURANCE GROUP HOLDINGS INC	31 820	5	STATE STREET CORP	29 943	13	ALLERGAN INC	19 500	13
HOKUHOKU FINANCIAL GROUP	92 000	1	MUENCHENER RUECKVERSICH.	11 774	16	STOCKLAND CORP LTD	175 986	3			
HONG KONG EXCHANGES AND CLEARING LTD	71 514	7	NASDAQ OMX GROUP INC	9 200	2						
HOST HOTELS & RESORTS INC	48 896	6	NATIONAL AUSTRALIA BANK LTD	173 171	33						
HSBC HOLDINGS PLC	1 261 499	84	NATIONAL BANK OF CANADA	10 696	5						

Note 14 fortsetter på neste side

Note 15 Aksjer og aksjefondsandeler (forts.)

Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi
AMERISOURCEBERGEN CORP	15 200	6	NOVARTIS AG	154 869	75	AMETEK INC	18 150	6	G4S PLC	110 351	3
AMGEN INC	50 465	35	NOVO NORDISK A/S	26 147	29	ANA HOLDINGS INC	76 000	1	GEA GROUP AKTIENGESELLSCHAFT	13 978	4
ASTELLAS PHARMA INC	29 944	11	NOVOZYMES A/S	14 842	4	ANDRITZ AG	6 200	2	GEBERIT AG	3 112	6
ASTRAZENECA PLC	82 204	30	OLYMPUS CORP	15 700	3	AP MOELLER - MAERSK A/S	130	8	GENERAL ELECTRIC CO	799 844	136
BAXTER INTERNATIONAL INC	35 660	15	OMNICARE INC	6 700	2	ASAHI GLASS CO LTD	80 800	3	GROUPE EUROTUNNEL SA	38 273	2
BAYER AG	55 636	47	ONO PHARMACEUTICAL CO LTD	7 000	4	ASCIANO LTD	65 669	2	HANKYU HANSHIN HOLDINGS INC	75 000	2
BECTON DICKINSON AND CO	12 791	9	ORION OYJ	6 501	1	ASSA ABLOY AB	26 814	9	HERTZ GLOBAL HOLDINGS INC	26 900	5
BIOGEN IDEC INC	16 269	28	OTSUKA HOLDINGS CO LTD	25 100	4	ATLANTIA SPA	20 500	3	HINO MOTORS LTD	18 000	2
BIOMARIN PHARMACEUTICAL INC	9 800	4	PATTERSON COMPANIES INC	6 000	1	ATLAS COPCO AB	51 786	9	HITACHI CONSTRUCTION MACHINERY CO		
BOSTON SCIENTIFIC CORP	88 376	6	PERRIGO CO PLC	8 864	8	ATLAS COPCO AB	31 175	5	LTD	9 200	1
BRISTOL-MYERS SQUIBB CO	110 253	36	PFIZER INC	443 228	82	AURIZON HOLDINGS LTD	133 304	4	HOCHTIEF AG	2 208	1
C R BARD INC	5 400	4	PHARMACYCLICS INC	4 466	3	B/E AEROSPACE INC	8 060	4	HUTCHISON PORT HOLDINGS TRUST	352 000	1
CARDINAL HEALTH INC	23 270	9	PROTHENA CORPORATION PLC	1 041	0	BABCOCK INTERNATIONAL GROUP PLC	23 562	3	HUTCHISON WHAMPOA LTD	170 400	14
CAREFUSION CORP	15 935	4	QIAGEN NV	16 021	2	BAE SYSTEMS	247 530	11	IHI CORP	90 000	2
CATAMARAN CORP	14 600	4	QUEST DIAGNOSTICS INC	10 248	3	BOMBARDIER INC	103 300	3	IHS INC	4 100	3
CELESIO AG	6 261	1	RAMSAY HEALTH CARE LTD	8 844	2	BOUYGUES SA	15 996	4	ILLINOIS TOOL WORKS INC	32 750	17
CELGENE CORP	27 400	28	REGENERON PHARMACEUTICALS INC	5 000	8	BRAMBLES LTD	116 637	6	IMI PLC	25 854	4
CERNER CORP	21 000	7	RESMED INC	9 700	3	BRENNTAG AG	3 937	4	INGERSOLL-RAND PLC	22 849	9
CHUGAI PHARMACEUTICAL CO LTD	14 700	2	ROCHE HOLDING AG	47 301	80	BUNZL PLC	25 252	4	INTERNATIONAL CONSOLIDATED AIRLINES		
CIGNA CORP	18 750	10	RYMAN HEALTHCARE LTD	24 262	1	BUREAU VERITAS SA	16 580	3	GROUP SA	62 458	3
COCHLEAR LTD	3 231	1	SANOFI SA	80 303	52	C.H. ROBINSON WORLDWIDE INC	11 200	4	INTERTEK GROUP PLC	11 437	4
COLOPLAST A/S	8 182	3	SANTEN PHARMACEUTICAL CO LTD	4 400	1	CAE INC	19 900	2	INVENSYS PLC	45 770	2
COVIDIEN PLC	30 850	13	SHIONOGI & CO LTD	19 600	3	CANADIAN NATIONAL RAILWAY CO	55 612	19	IRON MOUNTAIN INC	10 069	2
CSL LTD	31 529	12	SHIRE PLC	36 374	10	CANADIAN PACIFIC RAILWAY LTD	11 446	10	ITOCHU CORP	126 000	9
DAIICHI SANKYO CO LTD	48 275	5	SMITH & NEPHEW PLC	61 968	5	CAPITA PLC	47 831	5	J B HUNT TRANSPORT SERVICES INC	6 800	3
DAINIPPON SUMITOMO PHARMA CO LTD	11 200	1	SONIC HEALTHCARE LTD	27 006	2	CATERPILLAR INC	50 228	28	JAPAN AIRLINES CO LTD	4 000	1
DAVITA HEALTHCARE PARTNERS INC	11 800	5	SONOVA HOLDING AG	3 308	3	CATHAY PACIFIC AIRWAYS LTD	81 000	1	JAPAN STEEL WORKS LTD	17 000	1
DENTSPLY INTERNATIONAL INC	10 200	3	ST. JUDE MEDICAL INC	18 354	7	CENTRAL JAPAN RAILWAY CO	9 500	7	JGC CORP	16 700	4
EDWARDS LIFESCIENCES CORP	7 100	3	STRYKER CORP	20 490	9	CHICAGO BRIDGE & IRON CO NV	7 238	4	JOY GLOBAL INC	8 800	3
EISAI CO LTD	17 500	4	SUZUKEN CO LTD	4 700	1	CHIYODA CORP	11 000	1	JTEKT CORP	15 200	2
ELEKTA AB	24 198	2	SYSMEX CORP	4 300	2	CIE DE SAINT-GOBAIN SA	30 449	10	KAJIMA CORP	67 000	2
ELI LILLY AND CO	66 763	21	TAISHO PHARMACEUTICAL HOLDINGS CO			CINTAS CORP	8 000	3	KAMIGUMI CO LTD	16 000	1
ESSILOR INTERNATIONAL SA	13 536	9	LTD	1 200	1	CNH INDUSTRIAL NV	67 539	5	KANSAS CITY SOUTHERN	7 700	6
EXPRESS SCRIPTS HOLDING CO	53 817	23	TAKEDA PHARMACEUTICAL CO LTD	51 800	14	COBHAM PLC	87 627	2	KAWASAKI HEAVY INDUSTRIES LTD	109 000	3
FOREST LABORATORIES INC	15 400	6	TERUMO CORP	9 000	3	COMFORTDELGRO CORPORATION LTD	77 000	1	KBR INC	11 700	2
FRESENIUS MEDICAL CARE AG & CO KGAA	14 771	6	TEVA PHARMACEUTICAL INDUSTRIES LTD	55 779	14	CSX CORP	67 126	12	KEIKYU CORP	27 000	1
FRESENIUS SE & CO KGAA	8 344	8	THERMO FISHER SCIENTIFIC INC	23 600	16	CUMMINS INC	13 800	12	KEIO CORP	34 000	1
GETINGE AB	14 458	3	TSUMURA & CO	4 100	1	DAI NIPPON PRINTING CO LTD	47 000	3	KEISEI ELECTRIC RAILWAY CO LTD	19 000	1
GILEAD SCIENCES INC	102 500	47	UCB S.A.	6 543	3	DAIKIN INDUSTRIES LTD	18 100	7	KEPPEL CORPORATION LTD	107 160	6
GLAXOSMITHKLINE PLC	328 294	53	UNITEDHEALTH GROUP INC	68 108	31	DANAHER CORP	46 396	22	KINDEN CORP	15 000	1
GRIFOLS SA	9 941	3	UNIVERSAL HEALTH SERVICES-B	6 083	3	DEERE & CO	28 134	16	KINTETSU CORP	144 900	3
GRIFOLS SA	10 271	2	VALEANT PHARMACEUTICALS INTERNA-			DELTA AIR LINES INC	14 300	2	KOMATSU LTD	71 400	9
HCA HOLDINGS INC	20 500	6	TIONAL INC	21 000	15	DEUTSCHE LUFTHANSA AG	16 060	2	KONE OYJ	24 852	7
HENRY SCHEIN INC	5 300	4	VARIAN MEDICAL SYSTEMS INC	7 500	4	DEUTSCHE POST AG	59 532	13	KONINKLIJKE BOSKALIS WESTMINSTER NV	5 809	2
HISAMITSU PHARMACEUTICAL CO INC	3 700	1	VERTEX PHARMACEUTICALS INC	15 600	7	DOVER CORP	13 177	8	KONINKLIJKE PHILIPS ELECTRONICS NV	73 162	16
HOLOGIC INC	19 200	3	WATERS CORP	6 453	4	DSV A/S	13 511	3	KUBOTA CORP	86 100	9
HOSPIRA INC	11 400	3	WELLPOINT INC	19 672	11	DUN & BRADSTREET CORP	2 900	2	KUEHNE UND NAGEL INTERNATIONAL AG	3 797	3
HUMANA INC	10 100	6	WILLIAM DEMANT HOLDING A/S	1 768	1	EAST JAPAN RAILWAY CO	22 902	11	KURITA WATER INDUSTRIES LTD	11 200	1
ILLUMINA INC	7 800	5	ZIMMER HOLDINGS INC	11 059	6	EASYJET PLC	12 644	2	LEGRAND SA	20 518	7
INTUITIVE SURGICAL INC	2 600	6	ZOETIS INC	33 500	7	EATON CORPORATION PLC	36 116	17	LEIGHTON HOLDINGS LTD	15 739	1
JOHNSON & JOHNSON	188 701	105	SUM HELSE	1 465		EDENRED SA	11 646	2	LIXIL GROUP CORP	22 400	4
KYOWA HAKKO KIRIN CO LTD	10 000	1				EMERSON ELECTRIC CO	56 098	24	MABUCHI MOTOR CO LTD	2 100	1
LABORATORY CORPORATION OF AMERICA			3M CO	50 956	43	EQUIFAX INC	8 500	4	MAKITA CORP	8 600	3
HOLDINGS	5 800	3	AB VOLVO	115 698	9	EXPEDITORS INTERNATIONAL OF WASH-			MAN SE	2 888	2
LIFE TECHNOLOGIES CORP	11 015	5	ABB LTD	173 094	28	INGTON INC	14 600	4	MANPOWERGROUP INC	4 900	3
LONZA GROUP AG	3 896	2	ABERTIS INFRAESTRUCTURAS SA	27 071	4	EXPERIAN PLC	70 484	8	MARUBENI CORP	142 000	6
M3 INC	43	1	ACS ACTIVIDADES DE CONSTRUCCION Y			FANUC CORP	14 600	16	MASCO CORP	29 601	4
MALLINCKRODT PLC	4 419	1	SERVICIOS SA	11 425	2	FASTENAL CO	21 500	6	MEGGITT PLC	58 260	3
MCKESSON CORP	15 269	15	ADECCO SA	9 480	5	FEDEX CORP	19 771	17	MELROSE INDUSTRIES PLC	82 182	3
MEDIPAL HOLDINGS CORP	17 000	1	ADT CORP	14 975	4	FERROVIAL SA	32 958	4	METSO OYJ	10 974	3
MEDTRONIC INC	66 687	23	AEROPORTS DE PARIS SA	1 692	1	FINNING INTERNATIONAL INC	14 900	2	mitsubishi corp	107 400	12
MERCK & CO INC	195 929	59	AGCO CORP	8 000	3	FLOWSERVE CORP	11 700	6	MITSUBISHI ELECTRIC CORP	148 200	11
MERCK KGAA	4 644	5	AGGREKO PLC	17 107	3	FLUOR CORP	12 400	6	MITSUBISHI HEAVY INDUSTRIES LTD	255 100	10
METTLER-TOLEDO INTERNATIONAL	1 953	3	ALFA LAVAL AB	24 047	4	FRAPORT FRANKFURT AIRPORT SERVICES			MITSUBISHI LOGISTICS CORP	9 000	1
MIRACA HOLDINGS INC	3 700	1	ALLEGION PLC	7 616	2	WORLDWIDE AG	2 540	1	MITSUI & CO LTD	132 800	11
MITSUBISHI TANABE PHARMA CORP	14 900	1	ALS LTD	27 072	1	FRASER AND NEAVE, LTD	63 000	1	MITSUI O.S.K. LINES LTD	65 000	2
MYLAN INC	25 000	7	AMADA CO LTD	28 000	1	FUJI ELECTRIC CO LTD	44 000	1	MTR CORP LTD	104 258	2

Note 14 fortsetter på neste side

Note 15 Aksjer og aksjefondsandeler (forts.)

Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi
NABTESCO CORP	7 000	1	TNT EXPRESS NV	21 779	1	CORNING INC	96 872	10	OMRON CORP	13 700	4
NGK INSULATORS LTD	21 000	2	TOBU RAILWAY CO LTD	69 000	2	CREE INC	8 100	3	OPENTEXT CORP	4 000	2
NIDEC CORP	8 800	5	TOKYU CORP	76 200	3	DASSAULT SYSTEMES SA	4 000	3	ORACLE CORP	236 875	55
NIELSEN HOLDINGS NV	15 300	4	TOLL HOLDINGS LTD	45 868	1	DENA CO LTD	6 400	1	ORACLE CORP JAPAN	3 900	1
NIPPON EXPRESS CO LTD	61 000	2	TOPPAN PRINTING CO LTD	37 700	2	EBAY INC	79 520	26	PAYCHEX INC	22 965	6
NIPPON YUSEN KK	107 000	2	TOSHIBA CORP	275 700	7	ELECTRONIC ARTS INC	22 298	3	QUALCOMM INC	114 810	52
NOBLE GROUP LTD	302 617	2	TOTO LTD	19 000	2	EMC CORP	137 900	21	RACKSPACE HOSTING INC	7 300	2
NORFOLK SOUTHERN CORP	20 646	12	TOWERS WATSON & CO-CL A	4 280	3	EQUINIX INC	3 400	4	RECALL HOLDINGS LTD	23 327	1
NSK LTD	38 000	3	TOYOTA TSUSHO CORP	16 300	2	ERICSSON	199 802	15	RED HAT INC	13 500	5
NWS HOLDINGS LTD	117 841	1	TRANSDIGM GROUP INC	4 100	4	F5 NETWORKS INC	4 900	3	RESEARCH IN MOTION LTD	34 700	2
OBAYASHI CORP	42 000	1	TRANSURBAN GROUP	88 365	3	FACEBOOK INC	117 750	39	RICOH CO LTD	45 600	3
OCI NV	7 188	2	TRAVIS PERKINS PLC	20 446	4	FIDELITY NATIONAL INFORMATION SER- VICES INC	19 900	6	ROHM CO LTD	7 200	2
ODAKYU ELECTRIC RAILWAY CO LTD	42 000	2	TYCO INTERNATIONAL LTD	30 950	8	FISERV INC	17 722	6	SALESFORCE.COM INC	38 600	13
OSRAM LICHT AG	6 943	2	UNION PACIFIC CORP	31 022	32	FLEETCOR TECHNOLOGIES INC	4 320	3	SANDISK CORP	16 000	7
PACCAR INC	26 886	10	UNITED CONTINENTAL HOLDINGS INC	5 800	1	FLEXTRONICS INTERNATIONAL LTD	41 100	2	SAP AG	61 445	32
PALL CORP	8 900	5	UNITED PARCEL SERVICE INC	48 324	31	FLIR SYSTEMS INC	10 500	2	SCIENCE APPLICATIONS INTE	2 857	1
PARK24 CO LTD	7 000	1	UNITED TECHNOLOGIES CORP	68 500	47	FUJIFILM HOLDINGS CORP	27 400	5	SEAGATE TECHNOLOGY PLC	21 200	7
PARKER HANNIFIN CORP	11 689	9	VALLOUREC SA	7 543	2	FUJITSU LTD	134 200	4	SERVICENOW	8 246	3
PENTAIR LTD	16 133	8	VERISK ANALYTICS INC	10 600	4	GEMALTO	5 201	3	SHIMADZU CORP	16 000	1
PRECISION CASTPARTS CORP	11 200	18	VINCI SA	35 448	14	GOOGLE INC	18 700	127	STMICROELECTRONICS NV	43 533	2
PRYSMIAN SPA	13 913	2	W.W. GRAINGER INC	4 600	7	GUNGHO ONLINE ENTERTAINMENT	20 000	1	SUMCO CORP	5 400	0
QANTAS AIRWAYS LTD	70 645	0	WARTSILA OYJ ABP	13 384	4	HAMAMATSU PHOTONICS KK	4 800	1	SYMANTEC CORP	46 200	7
QUANTA SERVICES INC	15 100	3	WASTE MANAGEMENT INC	29 658	8	HARRIS CORP	7 200	3	SYNOPTIS INC	8 900	2
RANDSTAD HOLDING NV	7 780	3	WEIR GROUP PLC	16 388	4	HEWLETT-PACKARD CO	127 665	22	TDK CORP	11 300	3
REPUBLIC SERVICES INC	18 700	4	WEST JAPAN RAILWAY CO	11 400	3	HEXAGON AB	17 112	3	TE CONNECTIVITY LTD	27 250	9
REXEL SA	16 759	3	WOLSELEY PLC	20 374	7	HIROSE ELECTRIC CO LTD	1 800	2	TERADATA CORP	11 500	3
ROBERT HALF INTERNATIONAL INC	9 400	2	XYLEM INC	15 410	3	HITACHI LTD	335 000	15	TEXAS INSTRUMENTS INC	72 785	19
ROCKWELL AUTOMATION INC	11 000	8	YAMATO HOLDINGS CO LTD	24 200	3	HOYA CORP	29 300	5	THE SAGE GROUP PLC	82 118	3
ROCKWELL COLLINS INC	9 985	4	ZARDOYA OTIS SA	11 573	1	IBIDEN CO LTD	7 400	1	TOKYO ELECTRON LTD	12 200	4
ROLLS-ROYCE HOLDINGS PLC	143 722	18	ZODIAC AEROSPACE SA	2 608	3	INFINEON TECHNOLOGIES AG	74 892	5	TOTAL SYSTEM SERVICES INC	10 301	2
ROPER INDUSTRIES INC	7 500	6	SUM INDUSTRI	1 522		INTEL CORP	333 514	53	TREND MICRO INC	7 200	2
RYANAIR HOLDINGS PLC	12 351	1	ACCENTURE PLC	43 400	22	INTERNATIONAL BUSINESS MACHINES CORP	71 002	81	TRIMBLE NAVIGATION LTD	18 200	4
SANDVIK AB	79 903	7	ACTIVISION BLIZZARD INC	29 100	3	INTUIT INC	18 856	9	UNITED INTERNET AG	6 719	2
SCANIA AB	25 361	3	ADOBE SYSTEMS INC	31 804	12	JUNIPER NETWORKS INC	32 300	4	VANTIV A	7 095	1
SCHINDLER HOLDING LTD	4 073	4	ADVANTECH CORP	5 100	0	KAKAKU.COM INC	9 839	1	VERISIGN INC	9 800	4
SCHINDLER HOLDING LTD	1 774	2	AKAMAI TECHNOLOGIES INC	11 400	3	KEYENCE CORP	3 075	8	VISA INC	35 100	47
SCHNEIDER ELECTRIC SA	40 332	21	ALCATEL LUCENT	196 798	5	KLA-TENCOR CORP	11 288	4	VIZRT LTD	1 500 000	38
SECOM CO LTD	15 500	6	ALLIANCE DATA SYSTEMS CORP	3 300	5	KONAMI CORP	8 300	1	VMWARE INC	5 200	3
SECURITAS AB	17 072	1	ALTERA CORP	20 800	4	KONICA MINOLTA INC	40 500	2	WESTERN DIGITAL CORP	14 000	7
SEEK LTD	23 540	2	AMADEUS IT HOLDING SA	25 300	7	KYOCERA CORP	20 600	6	WESTERN UNION CO	37 194	4
SEMBICORP INDUSTRIES LTD	75 000	2	AMPHENOL CORP	11 100	6	LAM RESEARCH CORP	11 700	4	WORKDAY INC-CLASS A	4 389	2
SEMBICORP MARINE LTD	86 000	2	ANALOG DEVICES INC	19 815	6	LEIDOS HOLDINGS INC	5 000	1	XEROX CORP	81 963	6
SENSATA TECHNOLOGIES HOLDING NV	10 300	2	ANSYS INC	5 900	3	LINEAR TECHNOLOGY CORP	16 587	5	XILINX INC	18 473	5
SGS SA	387	5	APPLE INC	60 860	207	LINKEDIN CORP	6 700	9	YAHOO JAPAN CORP	95 900	3
SHIMIZU CORP	43 000	1	APPLIED MATERIALS INC	78 885	8	LSI CORP	33 800	2	YASKAWA ELECTRIC CORP	15 000	1
SIEMENS AG	62 417	52	ARM HOLDINGS PLC	91 755	10	MARVELL TECHNOLOGY GROUP LTD	29 800	3	YOKOGAWA ELECTRIC CORP	13 600	1
SINGAPORE AIRLINES LTD	35 800	2	ARROW ELECTRONICS INC	6 600	2	MASTERCARD INC	7 100	36	SUM IT	1 606	
SKANSKA AB	31 299	4	ASETEK A/S	125 120	5	MAXIM INTEGRATED PRODUCTS INC	21 000	4	AGNICO EAGLE MINES LTD	13 731	2
SKF INC	31 434	5	ASM PACIFIC TECHNOLOGY LTD	14 400	1	MELLANOX TECHNOLOGIES LTD	2 127	1	AGRIUM INC	10 900	6
SMC CORP	4 200	6	ASML HOLDING NV	23 181	13	MICROCHIP TECHNOLOGY INC	13 000	4	AIR LIQUIDE SA	22 705	20
SMITHS GROUP PLC	32 377	5	ATOS SE	3 715	2	MICRON TECHNOLOGY INC	67 400	9	AIR PRODUCTS AND CHEMICALS INC	15 200	10
SNC LAVALIN GROUP INC	12 100	3	AUTODESK INC	14 500	4	MICROSOFT CORP	539 836	123	AIR WATER INC	11 000	1
SOCIETE B I C SA	1 967	1	AUTOMATIC DATA PROCESSING INC	32 316	16	MOTOROLA SOLUTIONS INC	16 080	7	AIRGAS INC	4 700	3
SOJITZ CORP	92 700	1	AVAGO TECHNOLOGIES LTD	15 600	5	MURATA MANUFACTURING CO LTD	14 300	8	AKZO NOBEL NV	17 571	8
SOUTHWEST AIRLINES CO	11 800	1	AVNET INC	9 400	3	NEC CORP	162 400	2	ALBEMARLE CORP	6 100	2
SPX CORP	3 500	2	BROADCOM CORP	34 219	6	NETAPP INC	23 139	6	ALCOA INC	84 350	5
STANLEY BLACK & DECKER INC	11 654	6	BROTHER INDUSTRIES LTD	15 900	1	NETSUITE INC	2 361	1	ALLUMINA LTD	198 826	1
STERICYCLE INC	5 600	4	CA INC	22 624	5	NICE SYSTEMS LTD	4 209	1	AMCOR LTD	85 377	5
STOLT NIELSEN LTD	235 365	39	CANON INC	74 450	14	NINTENDO CO LTD	7 200	6	ANGLO AMERICAN PLC	101 521	13
SULZER AG	2 024	2	CAP GEMINI SA	9 765	4	NIPPON ELECTRIC GLASS CO LTD	25 000	1	ANTOFAGASTA PLC	31 028	3
SUMITOMO CORP	95 100	7	CGI GROUP INC	15 000	3	NOKIA OYJ	245 871	12	ARCELORMITTAL SA	72 787	8
SUMITOMO ELECTRIC INDUSTRIES LTD	58 200	6	CISCO SYSTEMS INC	357 825	49	NOMURA RESEARCH INSTITUTE LTD	6 900	1	ARKEMA SA	4 808	3
SUMITOMO HEAVY INDUSTRIES LTD	46 000	1	CITRIX SYSTEMS INC	12 500	5	NTT DATA CORP	8 400	2	ASAHI KASEI CORP	92 200	4
SYDNEY AIRPORT	20 075	0	COGNIZANT TECHNOLOGY SOLUTIONS CORP	20 100	12	NUANCE COMMUNICATIONS INC	14 800	1	ASHLAND INC	5 900	3
TAISEI CORP	70 000	2	COMPUTER SCIENCES CORP	9 767	3	NVIDIA CORP	37 250	4	AVERY DENNISON CORP	7 711	2
THALES SA	7 684	3	COMPUTERSHARE LTD	35 912	2				BALL CORP	10 800	3

Note 14 fortsetter på neste side

Note 15 Aksjer og aksjefondsandeler (forts.)

Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi
BASF SE	68 150	44	NIPPON PAINT CO LTD	11 254	1	PCCW LTD	289 000	1	KANSAI ELECTRIC POWER CO INC	46 000	3
BHP BILLITON LTD	233 949	48	NIPPON STEEL & SUMITOMO METAL CORP	553 725	11	PORTUGAL TELECOM SGPS SA	55 307	1	KYUSHU ELECTRIC POWER CO INC	28 300	2
BHP BILLITON PLC	157 614	30	NITTO DENKO CORP	13 600	3	ROGERS COMMUNICATIONS INC	23 778	7	MDU RESOURCES GROUP INC	12 600	2
BOLIDEN AB	19 923	2	NUCOR CORP	23 164	8	SBA COMMUNICATIONS CORP	8 400	5	NATIONAL GRID PLC	253 778	20
BORAL LTD	57 664	1	OJI HOLDINGS CORP	62 800	2	SINGAPORE TELECOMMUNICATIONS LTD	535 680	9	NEXTERA ENERGY INC	28 950	15
CELANESE CORP	12 100	4	ORICA LTD	30 158	4	SOFTBANK CORP	63 100	33	NISOURCE INC	22 100	4
CF INDUSTRIES HOLDINGS INC	4 300	6	ORORA LTD	85 377	1	SPRINT CORP	66 213	4	NORTHEAST UTILITIES	22 222	6
CRH PLC	53 130	8	OWENS-ILLINOIS INC	12 800	3	SWISSCOM AG	1 610	5	NRG ENERGY INC	23 400	4
CRODA INTERNATIONAL PLC	9 774	2	OXANE MATERIALS	2 000 000	24	TDC A/S	55 000	3	OGE ENERGY CORP	14 000	3
CROWN HOLDINGS INC	9 800	3	PPG INDUSTRIES INC	10 426	12	TELE2 AB	17 116	1	ONEOK INC	14 100	5
DAICEL CORP	22 000	1	PRAXAIR INC	21 582	17	TELECOM CORPORATION OF NEW ZEALAND LTD	132 599	2	OSAKA GAS CO LTD	124 000	3
DAIDO STEEL CO LTD	21 000	1	RANDGOLD RESOURCES LTD	6 376	2	TELECOM ITALIA SPA	1 232 635	6	PEPCO HOLDINGS INC	15 500	2
DOW CHEMICAL CO	90 156	24	REXAM PLC	64 513	3	TELECOM ITALIA SPA	34	0	PG&E CORP	29 273	7
E. I. DU PONT DE NEMOURS AND CO	68 800	27	ROCK-TENN CO	5 200	3	TELECOM ITALIA SPA	34	0	PINNACLE WEST CAPITAL CORP	7 400	2
EASTMAN CHEMICAL CO	11 700	6	SEALED AIR CORP	14 200	3	TELEFONICA DEUTSCHLAND HOLDI	23 493	1	POWER ASSETS HOLDINGS LTD	101 000	5
ECOLAB INC	20 200	13	SHERWIN-WILLIAMS CO	6 300	7	TELEFONICA SA	268 911	27	PPL CORP	43 006	8
ELDORADO GOLD CORP	55 900	2	SHIN-ETSU CHEMICAL CO LTD	29 900	11	TELIAISONERA AB	156 356	8	PUBLIC SERVICE ENTERPRISE GROUP INC	33 502	7
EMS CHEMIE HOLDING AG	564	1	SHOWA DENKO KK	98 000	1	TELSTRA CORP LTD	300 964	9	RED ELECTRICA CORPORACION SA	7 167	3
FIRST QUANTUM MINERALS LTD	40 546	4	SIGMA-ALDRICH CORP	8 544	5	TELUS CORP	15 474	3	RWE AG	32 409	7
FLETCHER BUILDING LTD	68 206	3	SIKA AG	174	4	T-MOBILE US INC	16 000	3	SCANA CORP	8 400	2
FMC CORP	9 870	5	SILVER WHEATON CORP	25 800	3	VERIZON COMMUNICATIONS INC	191 634	57	SEMPRA ENERGY	15 293	8
FORTESCUE METALS GROUP LTD	117 781	4	SOLVAY SA	4 641	4	VIVENDI SA	78 290	12	SEVERN TRENT PLC	15 598	3
FRANCO-NEVADA CORP	10 700	3	STORA ENSO OYJ	43 068	3	VODAFONE GROUP PLC	3 246 934	77	SHIKOKU ELECTRIC POWER CO INC	12 200	1
FRESNILLO PLC	14 353	1	SUMITOMO CHEMICAL CO LTD	108 100	3	WINDSTREAM CORP	43 400	2	SNAM SPA	130 008	4
FUCHS PETROLUB AG -PREF	2 206	1	SUMITOMO METAL MINING CO LTD	42 700	3	ZIGGO NV	8 834	2	SOUTHERN CO	59 507	15
GIVAUDAN SA	602	5	SYNGENTA AG	6 784	16	SUM TELEKOM	480	480	SSE PLC	63 863	9
GLENCORE INTERNATIONAL PLC	772 915	24	TAIHEIYO CEMENT CORP	76 000	2	AGL ENERGY LTD	37 831	3	SUEZ ENVIRONNEMENT COMPANY SA	20 332	2
GOLDCORP INC	59 109	8	TAIYO NIPPON SANSO CORP	17 000	1	ALLIANT ENERGY CORP	7 500	2	TERNA RETE ELETTRICA NAZIONALE SPA	88 384	3
HEIDELBERGCEMENT AG	10 244	5	TECK RESOURCES LTD	41 526	7	AMEREN CORP	17 220	4	THE HONG KONG AND CHINA GAS CO LTD	374 275	5
HITACHI CHEMICAL CO LTD	8 600	1	TEIJJN LTD	69 000	1	AMERICAN ELECTRIC POWER COMPANY INC	32 227	9	TOHO GAS CO LTD	55 000	2
HITACHI METALS LTD	14 000	1	THYSSENKRUPP AG	28 108	4	AMERICAN WATER WORKS COMPANY INC	12 000	3	TOHOKU ELECTRIC POWER CO INC	21 600	1
HOLCIM LTD	16 678	8	TORAY INDUSTRIES INC	116 100	5	APA GROUP	44 995	1	TOKYO GAS CO LTD	167 100	5
ICL ISRAEL CHEMICALS LTD	29 819	2	TOYO SEIKAN GROUP HOLDINGS LTD	9 800	1	ATCO LTD -CLASS I	5 800	2	TRANSALTA CORP	18 657	1
ILUKA RESOURCES LTD	25 800	1	TURQUOISE HILL RESOURCES LTD	28 100	1	CALPINE CORP	21 300	3	UNITED UTILITIES GROUP PLC	45 158	3
IMERY'S SA	2 598	1	TURQUOISE HILL RESOURC-RIGHT	28 100	0	CANADIAN UTILITIES LTD	6 895	1	VEOLIA ENVIRONNEMENT SA	21 010	2
INTERNATIONAL FLAVORS & FRAGRANCES INC	5 500	3	UBE INDUSTRIES LTD	77 000	1	CENTERPOINT ENERGY INC	27 500	4	WISCONSIN ENERGY CORP	14 600	4
INTERNATIONAL PAPER CO	30 750	9	UMICORE SA	7 129	2	CENTRICA PLC	342 766	12	XCEL ENERGY INC	32 900	6
ISRAEL CORPORATION LTD	183	1	UPM-KYMMENE CORPORATION	36 249	4	CHEUNG KONG INFRASTRUCTURE HOLDINGS LTD	36 000	1	SUM FORSYNING	391	391
JAMES HARDIE INDUSTRIES PLC	32 171	2	VOESTALPINE AG	7 045	2	CHUBU ELECTRIC POWER CO INC	43 200	3	SUM UTLAND	13 555	13 555
JFE HOLDINGS INC	36 600	5	VULCAN MATERIALS CO	8 985	3	CHUGOKU ELECTRIC POWER CO INC	17 800	2	SUM AKSJER	17 105	17 105
JOHNSON MATTHEY PLC	16 248	5	YAMANA GOLD INC	58 800	3	CLP HOLDINGS LTD	126 600	6	SUM ENERGI	3 197	3 197
JSR CORP	14 000	2	YAMATO KOGYO CO LTD	3 100	1	CMS ENERGY CORP	17 800	3	SUM FINANS	3 369	3 369
K+S AG	13 774	3	SUM RÅVARER	741	741	CONSOLIDATED EDISON INC	19 018	6	SUM FORBRUKSVARER	1 750	1 750
KANEKA CORP	20 000	1	AT&T INC	355 533	76	DOMINION RESOURCES INC	39 402	15	SUM FORSYNING	391	391
KANSAI PAINT CO LTD	17 000	2	BCE INC	17 517	5	DTE ENERGY CO	12 063	5	SUM HELSE	1 498	1 498
KINROSS GOLD CORP	87 700	2	BELGACOM SA	9 987	2	DUKE ENERGY CORP	48 104	20	SUM INDUSTRI	1 658	1 658
KOBE STEEL LTD	182 000	2	BELL ALIANT INC	5 100	1	E.ON SE	119 264	13	SUM IT	1 828	1 828
KONINKLIJKE DSM NV	11 233	5	BEZEQ THE ISRAELI TELECOMMUNICATION CORP LTD	124 120	1	EDISON INTERNATIONAL	20 500	6	SUM KONSUMENTVARER	1 446	1 446
KURARAY CO LTD	21 600	2	BT GROUP PLC	517 386	20	EDP ENERGIAS DE PORTUGAL SA	142 333	3	SUM RÅVARER	1 053	1 053
LAFARGE SA	13 601	6	CENTURYLINK INC	40 018	8	ELECTRIC POWER DEVELOPMENT CO LTD	6 140	1	SUM TELEKOM	782	782
LANXESS AG	6 061	2	CROWN CASTLE INTERNATIONAL CORP	22 000	10	ELECTRICITE DE FRANCE SA	14 539	3	SUM USPESIFISERT	133	133
LINDE AG	13 492	17	DEUTSCHE TELEKOM AG	193 801	20	ENAGAS SA	12 151	2	SUM AKSJER	17 105	17 105
LYONDELLBASELL INDUSTRIES NV	31 400	15	ELISA OYJ	9 543	2	ENEL GREEN POWER SPA	118 762	2	21 CENTRALE PARTNERS IV, FCPR	35 000 000	225
MARTIN MARIETTA MATERIALS INC	3 500	2	FRANCE TELECOM SA	121 736	9	ENEL SPA	435 915	12	ABERDEEN INDIRECT PARTNERS EUROPA	363 699	178
MARUICHI STEEL TUBE LTD	3 400	1	FRONTIER COMMUNICATIONS CORP	72 965	2	ENTERGY CORP	12 414	5	ABERDEEN INDIRECT PROPERTY PARTNERS	623 405	240
MEADWESTVACO CORP	14 300	3	HKT TRUST	166 000	1	EXELON CORP	56 708	9	ABINGWORTH BIOVENTURES V CO-INVEST	8 000 000	47
METHANEX CORP	7 018	3	ILIAD SA	1 536	2	FIRSTENERGY CORP	27 719	6	GROWTH EQ. FUND	17 175 000	1
mitsubishi chemical holdings corp	111 750	3	INMARSAT PLC	26 655	2	FORTIS INC	12 950	2	ALLIANCE VENTURE INTERNAL PARTNER-SHIP	2 000 000	9
mitsubishi gas chemical co inc	30 000	1	KDDI CORP	36 200	13	FORTUM OYJ	29 158	4	ASTORG V FCPR	50 000 000	71
mitsubishi materials corp	87 000	2	KONINKLIJKE KPN NV	210 267	4	GAS NATURAL SDG SA	23 555	4	CAPMAN BUYOUT FUND VIII	10 000 000	46
mitsui chemicals inc	48 100	1	LEVEL 3 COMMUNICATIONS INC	11 000	2	GDF SUEZ SA	89 650	13			
monsanto co	39 700	28	MILLICOM INTERNATIONAL CELLULAR SA	4 566	3	HOKKAIDO ELECTRIC POWER CO INC	6 000	0			
MOSAIC CO	21 200	6	NIPPON TELEGRAPH AND TELEPHONE CORP	24 858	8	HOKURIKU ELECTRIC POWER CO	8 400	1			
NEW GOLD INC	31 400	1	NTT DOCOMO INC	102 900	10	IBERDROLA SA	314 640	12			
NEWCREST MINING LTD	58 941	2				INTEGRYS ENERGY GROUP INC	4 700	2			
NEWMONT MINING CORP	36 257	5									

Note 14 fortsetter på neste side

Note 15 Aksjer og aksjefondsandeler (forts.)

Millioner kroner	Antall	Markedsverdi	Millioner kroner	Antall	Markedsverdi
CEVIAN CAPITAL II LP EUR CLASS C	250 000	305	KLP AKSJENORGE INDEKS	1 254 777	2 146
CUBERA SECONDARY (GP) KS	7 231 661	5	KLP AKSJENORGE INDEKS II	942 603	1 398
CUBERA SECONDARY KS	72 316 606	51	KLP AKSJEUSA INDEKS II	512 061	722
CUBILITY AS	14 994	53	KLP AKSJEUSA INDEKS USD	200 606	2 266
DANSKE PRIVATE EQUITY PARTNERS IV K/S	20 000 000	82	KLP KOMBINASJONFOND M	25 000	31
DANSKE PRIVATE EQUITY PARTNERS V	15 000 000	18	KLP KOMBINASJONSFOND	25 000	31
EGERIA PRIVATE EQUITY FUND IV	30 000 000	0	MORGAN STANLEY EUROZONE OFFICE FUND CLASS C2	1 824 497	57
ENERGY VENTURES II B IS	31 213 670	37	NAUTA TECH INVEST 2	500 000	4
ENERGY VENTURES II KS	50 000 000	26	NAUTA TECH INVEST 3	1 980 000	8
ENERGY VENTURES III LP	75 000 000	51	NAZCA CAPITAL III, FCR	22 500 000	87
ENERGY VENTURES IV LP	30 000 000	66	NEOMED INNOVATION IV L.P.	5 000 000	32
EUOPRISE SUB-FUND A	1 995	116	NMI FRONTIER FUND KS	17 975 000	17
FORBION CAPITAL FUND I CO-INVESTMENT FUND I	7 000 000	62	NMI GLOBAL FUND KS	33 160 000	35
FORBION CAPITAL FUND I CO-INVESTMENT FUND II	5 300 000	44	NORTHZONE V K/S	5 000 000	69
FORBION CAPITAL FUND II CV	15 000 000	78	NORTHZONE VI L.P.	5 000 000	35
FSN CAPITAL II L.P.	13 000 000	53	NORTHZONE VII LP	12 000 000	4
FSN CAPITAL IV L.P.	232 000 000	17	NORVESTOR IV L.P.	10 000 000	24
GERMAN EQUITY PARTNERS IV	15 000 000	21	NORVESTOR V	17 000 000	78
HERKULES PRIVATE EQUITY III	120 000 000	77	NORVESTOR VI	156 000 000	69
HGCAPITAL 6	45 000 000	283	NORWEGIAN MICROFINANCE INITIATIVE FUND III KS	20 520 000	4
HGCAPITAL MERCURY A	16 000 000	17	PARTNERS GROUP SECONDARY 2008	40 000 000	262
HITECVISION ASSET SOLUTIONS	35 000 000	182	PERUSA PARTNERS FUND 2, L.P.	18 000 000	29
HITECVISION PRIVATE EQUITY IV	13 000 000	55	PRIVEQ INVESTMENT FUND IV L.P.	225 000 000	103
HITECVISION PRIVATE EQUITY V LP	35 000 000	196	QUADRIGA CAPITAL PRIVATE EQUITY FUND IV	25 000 000	50
HITECVISION VI LP	70 000 000	108	SOFINNOVA CAPITAL VII	10 000 000	18
INCITIA VENTURES II IS/AS	27 950 000	14	SPECIAL SITUATIONS VENTURE PARTNERS III LP	14 500 000	49
INDEX VENTURES GROWTH II, L.P.	20 000 000	61	SSGA EMERGING MARKETS SRI ENHANCED EQUITY FUND	9 999 001	617
INDEX VENTURES VI (JERSEY) LP	10 000 000	43	TDR CAPITAL III 'B' L.P.	30 000 000	0
INNKAP 4 PARTNERS L.P.	5 000 000	21	TRITON FUND III	30 000 000	123
JPMORGAN EUROPEAN PROPERTY FUND	1 990	67	VERDANE CAPITAL V B K/S	34 697 497	16
KLP AKSJE FREMVOKSENDE			VERDANE CAPITAL VI K/S	50 000 000	19
MARKEDER INDEKS I	2 197 227	2 603	VERDANE CAPITAL VII K/S	140 000 000	130
KLP AKSJE FREMVOKSENDE			SUM AKSJEFOND	35 790	
MARKEDER INDEKS II	25 000	29	ALTERNATIVE PLASSERINGER I AKSJER		
KLP AKSJE VERDEN INDEKS	25 000	39	KLP ALFA GLOBAL ENERGI	912 867	844
KLP AKSJEASIA INDEKS I	50 400	52	KLP ALFA GLOBAL RENTE	939 384	926
KLP AKSJEASIA INDEKS II	733 116	676	SECTOR SPESIT 1 A USD	14 166	4
KLP AKSJEUROPA INDEKS I	1 011 627	1 163	SUM ALTERNATIVE INVESTERINGER	1 774	
KLP AKSJEUROPA INDEKS II	413 774	500	SUM PLASSERINGER	54 669	
KLP AKSJEGLOBAL INDEKS I	1 839 253	3 116			
KLP AKSJEGLOBAL INDEKS II	177 331	290			
KLP AKSJEGLOBAL LAVBETA I	9 444 049	9 599			
KLP AKSJENORDEN	829 208	2 169			
KLP AKSJENORGE	961 447	3 993			

AKSJER OG ANDELER FORDELT PER PORTEFØLJE	Kollektiv-porteføljen	Investeringsvalg-porteføljen	Selskaps-porteføljen	Sum
AKSJER	16 168	0	0	16 168
ANLEGGSAKSJER	675	0	262	937
AKSJEFONDSANDELER	35 346	444	0	35 790
ALTERNATIVE INVESTERINGER	1 761	13	0	1 774
SUM	53 950	457	262	54 669

PROSENTVIS ANDEL BØRSNOTERT	
AKSJER NORGE	77 %
AKSJER UTLAND	99 %
AKSJEFONDSANDELER	0 %
ALTERNATIVE INVESTERINGER	0 %

Note 16 Kursreguleringsfond finansielle omløpsmidler

Millioner kroner	Anskaffelseskost 31.12.2013	Virkelig verdi 31.12.2013	Kursreserver 31.12.2013	Kursreserver 31.12.2012
Kursreserver aksjer	44 748	51 698	6 950	3 181
Kursreserver aksjederivater	0	55	55	-142
Kursreserver renteplasseringer	91 631	95 050	3 419	6 125
Kursreserver rentederivater	0	126	126	124
Variasjonsmargin futures med daglig oppgjør	0	0	-138	0
Sum kursreserver på finansielle omløpsmidler			10 412	9 288
Grunnlag for avsetning til kursreguleringsfond			10 412	9 288
Kursreguleringsfond			10 412	9 288

Kursreguleringsfondet består av netto positive urealiserte verdier på de finansielle omløpsmidlene tilknyttet kollektivporteføljen.

Dersom netto kursreserver er negative, settes kursreguleringsfondet til null. Endringer i kursreguleringsfondet føres over resultatregnskapet. Urealisert kursreserve tilknyttet finansielle omløpsmidler i utenlandsk valuta som kan tilskrives valutakursendringer avsettes ikke til kursreguleringsfond dersom investeringen er sikret mot valutakursendringer. Valutakursendring tilknyttet sikringsinstrumentet avsettes således heller ikke til kursreguleringsfond, men føres direkte over resultatet.

Note 17 Investeringseiendommer

Millioner kroner	2013	2012
Leieinntekter	38	40
Driftskostnader	-2	0
Tap ved avgang	-18	0
Netto finansinntekt	1	1
Netto inntekter fra investeringseiendom	19	41

Millioner kroner	2013	2012
Bokført verdi 01.01.	965	941
Årets resultat	19	41
Overføringer til KLP	-16	-20
Avgang/Tilgang	-20	3
Bokført verdi 31.12.	947	965

Note 18 Immaterielle eiendeler

Millioner kroner	2013	2012	2011	2010	2009
Bokført verdi 01.01.	303	293	306	303	220
Anskaffelseskost 01.01.	720	652	576	463	349
Total tilgang	82	68	76	112	120
herav internt opparbeidet	23	20	17	18	18
herav kjøpt	59	47	59	94	102
Avgang	0	0	0	0	-6
Anskaffelseskost 31.12. ¹⁾	802	720	652	576	463
Akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger tidligere år	-416	-359	-269	-161	-130
Årets ordinære avskrivninger	-64	-57	-55	-49	-31
Nedskrivning ²⁾	0	0	-35	-60	0
Akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger 31.12.	-480	-416	-359	-269	-161
Bokført verdi 31.12.	321	303	293	306	303

Avskrivningstid 3 til 10 år 3 til 10 år 3 til 10 år 3 til 10 år 3 til 8 år

¹⁾ Immaterielle eiendeler i KLP består av kjøpt eller egenutviklet programvare.

²⁾ Ved utgangen av 2013 ble det ikke identifisert IT-systemer hvor bokført verdi oversteg antatt gjenvinnbart beløp.

Note 19 Forsikringstekniske forhold

Forsikringsforpliktelse fordelt på bransjer

Millioner kroner	Kollektiv pensjon Offentlig	Grupplivs-forsikring	31.12. 2013	31.12. 2012	Endring 2013	Endring 2012
Premiereserve	279 837	3	279 840	250 029	29 811	26 865
Tilleggsavsetning	12 495		12 495	12 375	120	56
Kursreguleringsfond	10 412		10 412	9 288	1 124	4 330
Premiefond	9 153		9 153	3 948	5 205	1 103
Erstatningsavsetning	164	55	219	212	7	49
Bufferavsetning	7		7	7	0	0
Sum forsikringsforpliktelser	312 069	58	312 127	275 860	36 267	32 403

Endringer i forsikringsforpliktelser i livsforsikring

Millioner kroner	Premie-reserve	Tilleggs-avsetninger	Kursreguler-ingsfond	Premie-fond	Buffer-avsetning	Erstatnings-avsetning	Sum 2013	Sum 2012
Forsikringsforpliktelser 01.01.	250 029	12 375	9 288	3 948	7	212	275 860	243 456
Netto resultatførte avsetninger	29 811	-8	1 124	102	0	7	31 036	31 296
Overskudd på avkastningsresultatet				5 858			5 858	2 122
Risikoresultat tilordnet forsikringskontraktene				33			33	38
Annen tilordning av overskudd				0			0	206
Sum resultatførte endringer	29 811	-8	1 124	5 993	0	7	36 927	33 663

Overføringer mellom fond/disponert til premiebetaling		0		-788			-788	-1 408
Inn- / utbetalt ved flytting		128		0			128	149
Sum ikke resultatførte endringer	0	128	0	-788	0	0	-660	-1 259
Sum endringer i forsikringsforpliktelser	29 811	120	1 124	5 205	0	7	36 267	32 403
Forsikringsforpliktelser 31.12.	279 840	12 495	10 412	9 153	7	219	312 127	275 860

Kollektiv pensjon offentlig med årlig avkastningsgaranti og gruppeliv

Millioner kroner	Premie-reserve	Tilleggs-avsetninger	Kursreguler-ingsfond	Premie-fond	Buffer-avsetning	Erstatnings-avsetning	Sum 2013	Sum 2012
Forsikringsforpliktelser 01.01.	248 608	12 293	9 288	3 911	0	212	274 311	242 062
Netto resultatførte avsetninger	29 631	-8	1 124	101		7	30 855	31 151
Overskudd på avkastningsresultatet				5 776			5 776	2 118
Risikoresultat tilordnet forsikringskontraktene				33			33	38
Annen tilordning av overskudd				0			0	205
Sum resultatførte endringer	29 631	-8	1 124	5 909	0	7	36 663	33 512

Overført til forpliktelser med flerårig avkastningsgaranti	0	0		0			0	0
Overføringer mellom fond/disponert til premiebetaling				-789			-789	-1 410
Inn- / utbetalt ved flytting		128					128	149
Sum ikke resultatførte endringer	0	128	0	-789	0	0	-661	-1 261
Sum endringer i forsikringsforpliktelser	29 631	120	1 124	5 120	0	7	36 002	32 251
Forsikringsforpliktelser 31.12.	278 239	12 412	10 412	9 031	0	219	310 313	274 311

Kollektiv pensjon offentlig med flerårig avkastningsgaranti

Millioner kroner	Premie-reserve	Tilleggs-avsetninger	Premie-fond	Buffer-avsetning	Sum 2013	Sum 2012
Forsikringsforpliktelser 01.01.	1 421	83	37	7	1 548	1 394
Netto resultatførte avsetninger	180		1		181	146
Overskudd på avkastningsresultatet			83		83	4
Risikoresultat tilordnet forsikringskontraktene			0		0	0
Annen tilordning av overskudd			0		0	1
Sum resultatførte endringer	180	0	84	0	264	151

Overført fra forpliktelser med årlig avkastningsgaranti	0	0			0	0
Overføringer mellom fond/disponert til premiebetaling		0	1		1	2
Inn- / utbetalt ved flytting					0	0
Sum ikke resultatførte endringer	0	0	1	0	1	2
Sum endringer i forsikringsforpliktelser	180	0	85	0	265	152
Forsikringsforpliktelser 31.12.	1 601	83	122	7	1 813	1 548

Resultat i livsforsikring

Millioner kroner	Kollektiv pensjon - Offentlig		Gruppeliv		Sum	
	2013	2012	2013	2012	2013	2012
Premieinntekter	30 725	28 891	135	134	30 860	29 025
Netto inntekter kollektivporteføljen	18 769	16 407	5	4	18 775	16 412
Netto inntekter investeringsvalgporteføljen	138	105			138	105
Andre forsikringsrelaterte inntekter	682	651			682	651
Erstatninger i livsforsikring	-11 766	-10 752	-120	-130	-11 886	-10 882
Endring forsikringsforpliktelser - kontraktsfastsatte	-30 853	-31 101	4	-1	-30 848	-31 101
Endring forsikringsforpliktelser - investeringsvalg	-181	-146			-181	-146
Midler tilordnet forsikringskontrakter	-5 884	-2 366			-5 884	-2 366
Forsikringsrelaterte driftskostnader	-803	-796	-5	-5	-807	-801
Andre forsikringsrelaterte kostnader	-656	-647			-656	-647
Resultat av teknisk regnskap	172	247	19	3	191	250

Resultatanalyse

Millioner kroner	Ytelsespensjon m/årlig avkastningsgaranti		Ytelsespensjon m/ flerårig avkastningsgaranti		Gruppeliv		Sum	
	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012
Netto finansinntekter (inkl. poster fra andre inntekter/kostnader)	18 769	16 407	138	105	5	4	18 912	16 517
Netto div. renteinntekter	26	4					26	4
Endring kursreguleringsfond	-1 124	-4 330					-1 124	-4 330
Utbetalt andel kursreguleringsfond ved flytting	-3	0					-3	0
Garantert rente tilført kontrakter	-7 875	-7 092	-46	-42	-5	-4	-7 926	-7 138
Avkastningsresultat	9 794	4 989	91	63	0	0	9 885	5 052
Til / fra tilleggs- og bufferavsetninger	0	0	0	0			0	0
Avkastningsresultat etter tilleggsavsetninger	9 794	4 989	91	63	0	0	9 885	5 052
Risikoresultat	215	257	1	1	18	-1	235	258
Administrasjonspremier og bidrag fra administrasjonsreserve	952	889	6	6	6	8	963	903
Forsikringsrelaterte driftskostnader	-798	-791	-5	-5	-5	-5	-807	-801
Administrasjonsresultat	154	98	1	1	1	4	156	102

Vederlag for rentegaranti	335	290	2	1			336	292
Sum resultatelementer før tildeling kunder	10 498	5 634	95	67	19	3	10 612	5 704

Avkastningsresultat og risikoresultat til oppreservering	-4 135	-3 030	-10	-60			-4 145	-3 090
Avkastningsresultat og risikoresultat tilført premiefond	-5 808	-2 160	-83	0			-5 891	-2 160
Avkastning egenkapitaltilskudd tilført premiefond	0	-205	0	-1			0	-206
Disponering fra risikoutjevningfond til oppreservering	-385	0	0	0			-385	0
Resultat av teknisk regnskap	170	240	2	6	19	3	191	250

Resultat av ikke teknisk regnskap							759	523
Andre resultatkomponenter							-102	296
Resultat til selskapskapitalen							847	1 068

Flytting og nytegning
Kollektiv pensjon - Offentlig

Millioner kroner	2013	2012
Tilflyttede midler		
Premiereserve	5 599	1 549
Reserveoppbygging	333	0
Tilleggsavsetning	0	0
Mottatte midler ført over resultatet	5 932	1 549
Premiefond	0	84
Sum mottatte midler	5 932	1 632
Antall kontrakter	20	9
Fraflyttede midler		
Premiereserve	163	140
Reserveoppbygging	4	0
Tilleggsavsetning	8	7
Kursreserver	3	0
Avgitte midler ført over resultatet	178	148
Premiefond	0	1
Sum avgitte midler	178	148
Antall kontrakter	9	15
Nytegning		Premievolum
Millioner kroner	2013	2012
Kollektiv pensjon - Offentlig	27	28
Gruppeliv	9	14
		Antall kontrakter
Kollektiv pensjon - Offentlig	24	58
Gruppeliv	107	249

Note 20 Sikringsbokføring

31.12.2013	Nominell verdi	Endret verdi i sikret risiko	Bokført verdi
Millioner kroner			
Sikringsobjekt			
Fondsobligasjonslån	-984	65	-919
Sikringsinstrument			
Kombinert rente- og valutaswap	984	0	-65
Sikringseffektivitet pr 31.12.2013		100 %	
Sikringseffektivitet gjennom året		100 %	
31.12.2012	Nominell verdi	Endret verdi i sikret risiko	Bokført verdi
Millioner kroner			
Sikringsobjekt			
Fondsobligasjonslån	-984	10	974
Sikringsinstrument			
Kombinert rente- og valutaswap	984	0	-10
Sikringseffektivitet pr 31.12.2012		100 %	
Sikringseffektivitet gjennom året		100 %	

Fondsobligasjonslånet er sikret mot endringer i rente- og valutakurser ved kjøp av en kombinert rente- og valutaswap. Sikringen er regnskapsført etter reglene om virkelig verdissikring. Dette innebærer at sikringen er utført av en ekstern part, at det er inngått en formell øremerking og dokumentasjon av sikringsforholdet, samt at den forventes å være svært effektiv og at dette vurderes på løpende grunnlag, i tillegg til at den bestemte føringen gjennomføres slik det er beskrevet nedenfor. I praksis innebærer sikringen bytte av valutabetingelser (15 mrd. JPY mot 0,984 mrd. NOK) og rentebetingelser (fast rente på 5,07 % mot NIBOR + 2,65 %) på henholdsvis innlånet og den kombinerte rente- og valutaswapen. Sikringseffektiviteten måles ved å se på endring i virkelig verdi på sikringsobjekt og sikringsinstrumentet. Sikringseffektiviteten utgjør 100 %.

Sikringseffektiviteten blir vurdert retrospektivt hver måned og den vurderes som effektiv hvis endringen i virkelig verdi mellom sikringsobjekt og sikringsinstrumentet samsvarer med intervallet 80 % til 125 %.

Virkelig verdi sikring innebærer at den sikrede verdiutviklingen på sikringsobjektet regnskapsføres over resultatet. Tilsvarende regnskapsføres verdiendringen på sikringsinstrumentet over resultatet. Hensikten med sikringsforholdet ovenfor er å sikre sikringsobjektet med et sikringsinstrument, hvor betingelsen til sikringsinstrumentet gir negativ korrelasjon i forhold til sikringsobjektet; noe som betydelig reduserer eller eliminerer resultateteffekten. Et sikringsgraden 100 % vil netto resultateteffekt på sikringsobjekt og sikringsinstrument være 0.

KLP benytter seg av sikring i stort omfang, men de fleste tilfeller er ordinær økonomisk sikring. Den ovenstående posten er den eneste hvor sikringsbokføring blir benyttet. Hensikten til økonomisk sikring er den samme, nemlig å redusere eller eliminere resultateteffekten den sikrede delen av sikringsforholdet representerer.

Ettersom verdiutviklingen på sikringsobjektet og sikringsinstrumentet er tilnærmet 100 prosent negativt korrelert på fondsobligasjonslånet vil resultateteffekten bli tilnærmet null. Se også note 2 for nærmere omtale av regnskapsmessig sikringsbokføring.

Note 21 Ansvarlig lånekapital og fondsobligasjonslån

2013	Lånebeløp valuta	Lånebeløp NOK	Bokført verdi 31.12.2013	Forfall
Millioner kroner				
Låneopptak¹				
Oktober 1997	JPY 9 500	554	552	Evigvarende
April 2006	EUR 300	2 372	2 599	Evigvarende
Sum ansvarlige lån		2 926	3 151	
April 2004	JPY 15 000	984	919	Evigvarende
Sum fondsobligasjonslån		984	919	
Sum ansvarlige lån og fondsobligasjonslån		3 911	4 070	

2012	Lånebeløp valuta	Lånebeløp NOK	Bokført verdi 31.12.2012	Forfall
Millioner kroner				
Låneopptak¹				
Oktober 1997	JPY 9 500	554	615	Evigvarende
April 2006	EUR 300	2 372	2 276	Evigvarende
Sum ansvarlige lån		2 926	2 891	
April 2004	JPY 15 000	984	974	Evigvarende
Sum fondsobligasjonslån		984	974	
Sum ansvarlige lån og fondsobligasjonslån		3 911	3 865	

JPY 9 500 : Renten på lånet er fast 4,0 prosent p.a. Lånet er evigvarende, men KLP har rett til å innløse lånet etter 20 år. Etter 30. oktober 2017 vil renten være den høyeste av fast 4,75 prosent p.a. og 6 mnd JPY-rente + 2,05 prosent p.a. I 2009 ble den eksisterende økonomiske sikringen, som bestod av et utlån med en tilhørende renteswap, erstattet av en ny motforretning bestående av to obligasjoner på 4,5 mrd. JPY og 5 mrd. JPY, fra henholdsvis Telia FRN og United Utilities. Denne motforretningen er vist samlet i tabellen nedenfor. KLP har ikke påberopt seg regnskapsmessig sikring for den økonomiske sikringen knyttet til dette innlånet.

EUR 300 : Renten på lånet er fast 5,25 prosent p.a. frem til 11. april 2016, deretter endres den til en flytende rente fastsatt til 2,27 prosent over tre måneders EURIBOR. Lånet er evigvarende, men KLP har rett til å innløse det til pari kurs den 11. april 2016. Lånet er valutasikret ved en tilsvarende plassering i EUR-denominerte obligasjoner som vist i tabellen nedenfor. KLP har ikke påberopt seg regnskapsmessig sikring for den økonomiske sikringen knyttet til dette innlånet. Sammensetningen av obligasjoner ble endret i 2012.

JPY 15 000 : Renten på lånet er fast USD-rente på 5,07 prosent p.a. Lånet er evigvarende, men KLP har rett til å innløse lånet 28. april 2034. Dersom KLP ikke benytter sin rett til innløsning i 2034, får lånet flytende rente. Kredittmarginen øker da med 1 prosentpoeng til 6 mnd JPY LIBOR-rente + margin på 3,30 prosent p.a. For å sikre rente- og valutarisikoen knyttet til lånet, er det inngått en kombinert rente- og valutaswap, der KLP betaler 3 mnd NIBOR-rente + margin på 2,65 prosent p.a og mottar USD-rente på 5,07 prosent p.a. Denne sikringsforretningen er vist i note 20.

2013	Pålydende valuta	Anskaffelses-kost NOK	OIF renter	Urealisert valuta	Bokført verdi 31.12.2013	Forfall
Millioner kroner						
Obligasjoner	JPY 9 500	635	1	-87	550	2017
Obligasjoner	EUR 304	2 411	42	136	2 589	2015/2016
Sum sikringsforretninger		3 046	44	49	3 139	

2012	Pålydende valuta	Anskaffelses-kost NOK	OIF renter	Urealisert valuta	Bokført verdi 31.12.2012	Forfall
Millioner kroner						
Obligasjoner	JPY 9 500	635	2	-24	613	2017
Obligasjoner ²	EUR 304	2 411	37	-172	2 276	2015/2016
Sum sikringsforretninger		3 046	39	-195	2 889	

¹ Rentekostnader på de to ansvarlige lånene var 156 millioner (143 millioner) og 45 millioner (42 millioner) for fondsobligasjonslånet i 2013. Tall i parentes er 2012 tall.

² Endret sammensetning av obligasjoner gjennom 2012.

Note 22 Kapitalstyring og kapitaldekning

Millioner kroner	31.12.2013	31.12.2012		
Innskutt egenkapital	7 659	6 891		
Opptjent egenkapital	7 429	6 499		
Sum egenkapital	15 089	13 390		
Fondsobligasjon	866	965		
Immaterielle aktiva	-321	-303		
Risikoutjevningfond	-170	-490		
Urealiserte kursendringer på selskapsporteføljen	-65	-61		
Fradrag for investeringer i andre finansinstitusjoner	0	-3		
Annen egenkapital	-280	-217		
Overskuddsfond	0	-3		
Kjernekapital	15 118	13 277		
Evigvarende ansvarlig lånekapital	2 920	2 813		
Fradrag ansvarlig kapital i andre finansinstitusjoner	0	-3		
Tilleggskapital	2 920	2 809		
Netto ansvarlig kapital	18 038	16 087		
Eiendeler og poster utenom balansen fordelt på risikovekter ¹				
Millioner kroner	Uvektet beløp	Vektet beløp	Uvektet beløp	Vektet beløp
Rentepapirer	51 253 0 %	0	48 626 0 %	0
Obligasjoner med fortrinnsrett	24 266 10 %	2 427	19 759 10 %	1 976
Rentepapirer, utlån, bankinnskudd og rentefond	84 453 20 %	16 891	76 562 20 %	15 312
Utlån med pant i bolig	5 614 35 %	1 965	8 805 35 %	3 082
Rentefond	31 304 50 %	15 652	25 606 50 %	12 803
Aksjer, aksjefond og rentepapirer	136 236 100 %	136 236	114 005 100 %	114 005
Private Equity	5 055 150 %	7 582	4 654 150 %	6 980
Sum vektete eiendeler i balansen		180 752		154 158
Derivater og betingede forpliktelser	70 464	4 171	56 401	2 928
Fradrag ansvarlig kapital i andre finansinstitusjoner		0		-6
Fradrag urealiserte gevinster på finansielle investeringer		-10 506		-5 885
Risikovektet beregningsgrunnlag		174 416		151 195
Kapitaldekning		10,3 %		10,6 %
Kjernekapitaldekning		8,7 %		8,8 %

Kommunal Landspensjonskasse er et gjensidig eiet livsforsikringselskap hvor det overordnede målet er å forvalte den kapitalen medlemmene har plassert i selskapet enten som eier (egenkapital) eller som pensjonskunde (pensjonsfond) best mulig innenfor virksomhetens risikoevne.

Livsforsikringsvirksomhet er underlagt egen forskrift som setter krav til kapitalforvaltningen, og som gir plasseringsbegrensninger i forvaltningen av pensjonskundernes midler. Innenfor forskriftens handlingsrom utformes selskapets forvaltningsstrategi av pensjonskundernes midler. Det defineres hvilke investeringsområder (aktivaklasser) som kapitalen plasseres i. De ulike aktivaklassene har ulike egenskaper og risikoprofil, og andelen som investeres i de ulike aktivaklassene justeres løpende gitt virksomhetens risikoevne og risikoappetitt. Dette overvåkes og rapporteres på daglig basis. Foruten grunnleggende diversifisering av kundenes midler har selskapet en langsiktig investeringsstrategi hvor risikotagningen til enhver tid er tilpasset selskapets risikobærende evne. Den risikobærende evnen bygger på at risikoen skal korrelere med selskapets finansielle buffere og evnen til å tåle uforutsette negative bevegelser.

For mer informasjon rundt kapital- og risikostyring henvises det til note 7 Risikostyring.

Virksomheten må til enhver tid oppfylle myndighetsfastsatte krav til kapitaldekning og kjernekapitaldekning. Kapitaldekningsreglene bygger på at sannsynligheten for at en finansinstitusjon eller et verdipapirforetak ikke skal klare å oppfylle sine betalingsforpliktelser vil være stigende med gjeldsgraden. Hovedkomponentene består av netto ansvarlig kapital sett i forhold til en balanse justert for antatt motpartsrisiko.

Kapitaldekningen rapporteres kvartalsvis.

Kjernekapital

Innskutt og opptjent egenkapital inngår som den mest betydelige delen av kjernekapitalen. På generelt grunnlag kan det sies at andre poster, som regnskapsmessig inngår som egenkapital, men som har begrenset tapsabsorbasjon blir trukket ut av kjernekapitalen (se over for detaljer). Fondsobligasjoner inngår som kjernekapital med maksimum 15 prosent av øvrig kjernekapital. Eventuelt overskytende teller som tilleggskapital. Immaterielle eiendeler blir trukket ut av kjernekapitalen. Urealiserte kursendringer i selskapsporteføljen kommer som fradrag når resultat på selskap er inkludert.

Tilleggskapital

Ansvarlig lån i utenlandsk valuta verdsettes til laveste kurs av dagskurs på beregningstidspunktet og valutakursen på opptakstidspunktet, bortsett fra det ansvarlige lånet i japanske yen (JPY). På dette benyttes, istedenfor opptakstidspunkt, valutakurs pr. 29.10.01, tidspunkt for søknad til Finanstilsynet om å legge endret valutakurs til grunn. Fondsobligasjonslånet faller også under laveste verdis prinsipp.

Fradrag ansvarlig kapital i andre finansinstitusjoner blir fordelt 50/50 på kjernekapital og tilleggskapital etter § 7 i forskriften om beregning av ansvarlig kapital.

Myndighetenes krav til minimum kapitaldekning er fastsatt til 8 prosent for forsikringselskaper som for andre finansinstitusjoner.

¹ Beskrivelsen gitt på hver av satsene er gitt på bakgrunn av de eiendelene som utgjør majoriteten av grunnlaget for vekting.

Note 23 Solvensmargin

Millioner kroner	2013	2012	2011	2010	2009
Solvensmarginkrav	10 649	9 641	8 718	8 172	7 580
Ansvarlig kapital	18 038	16 087	14 857	13 632	12 606
Andel av risikoutjevningfond	85	245	215	132	117
50 prosent av tilleggsavsetninger	6 248	6 146	6 160	5 081	4 076
Samlet solvenskapital	24 371	22 478	21 232	18 845	16 798
Solvensmargindekning	228,8 %	233,2 %	243,5 %	230,6 %	221,6 %

Selskapets solvensmargin er beregnet i henhold til forskrift 19. mai 1995 nr. 481 om beregning av solvensmarginkrav og solvensmargin kapital for norske livsforsikringselskaper kapittel 2.

Note 24 Kapitalavkastning

Kundeporteføljer

Prosent	2013	2012	2011	2010	2009
Kollektivporteføljen totalt					
Avkastning I	6,4	5,0	4,5	5,1	6,4
Avkastning II	6,7	6,7	3,2	7,5	7,7
Avkastning III	6,4	7,5	3,9	7,4	7,6
Investeringsvalgporteføljen totalt	8,8	7,5	2,2	8,6	9,2

Avkastning I = Bokført avkastning

Avkastning II = Verdjustert avkastning. Dette er den bokførte avkastning +/- urealiserte verdiendringer som føres mot kursreguleringsfond

Avkastning III = Verdjustert avkastning inklusive verdiendringer på eiendeler som regnskapsføres til amortisert kost. Disse verdiendringene inngår ikke i årets regnskapsmessige resultat.

Kollektivporteføljens underporteføljer har hatt følgende avkastning:

Prosent	2013		2012		2011		2010		2009	
	Avkastning I	Avkastning II	Avkastning I	Avkastning II	Avkastning I	Avkastning II	Avkastning I	Avkastning II	Avkastning I	Avkastning II
Balansert portefølje 1	6,0	6,3	5,0	6,7	4,5	3,2	5,1	7,5	6,1	7,4
Balansert portefølje 2	7,3	7,5	5,0	6,7	4,5	3,3	5,1	7,5	7,0	8,2
Moderat portefølje	5,2	5,4	ikke aktuell		ikke aktuell		ikke aktuell		ikke aktuell	
Offensiv portefølje	ikke aktuell	ikke aktuell	ikke aktuell		5,4	7,9	6,8	8,0		

Selskapsporteføljen

Prosent	2013	2012	2011	2010	2009
Avkastning på finansielle investeringer i selskapsporteføljen	5,7	4,5	4,2	5,2	6,7

For selskapsporteføljen er det ingen forskjell på avkastning I og II da det ikke gjøres særskilt avsetning for eventuelle urealiserte merverdier.

Note 25 Salgskostnader

Millioner kroner	2013	2012
Personalkostnader	63,8	62,4
Provisjoner	0,3	0,2
Øvrige kostnader	44,2	40,0
Sum salgskostnader	108,3	102,6

Note 26 Pensjonsansvar egne ansatte

Hoveddelen av pensjonsansvaret er dekket gjennom KLP's Fellesordning for kommuner og bedrifter («Fellesordningen»). Selskapet tilbyr også pensjonsordning utover Fellesordningen. Denne forpliktelsen dekkes over driften. Fellesordningen er en ytelsesbasert pensjonsordning som tilfredsstiller kravene om obligatorisk tjenestepensjon (OTP). Selskapet har AFP-ordning.

Den regnskapsmessige behandling av pensjonsforpliktelser er nærmere beskrevet i note 2 og 3.

Millioner kroner	Fellesordningen	Over drift	2013	Fellesordningen	Over drift	2012
Pensjonskostnader						
Nåverdi av årets opptjening	48,9	4,6	53,5	60,2	5,4	65,6
Administrasjonskostning	1,3	0,0	1,3	1,2	0,0	1,2
Arbeidsgiveravgift - Pensjonskostnad	7,1	0,6	7,7	8,7	0,8	9,4
Resultatført pensjonskostnad inkl. arbeidsgiveravgift og adm.	57,3	5,2	62,5	70,1	6,2	76,2

Netto finanskostnad

Rentekostnad	28,8	3,3	32,1	22,4	2,6	25,0
Renteinntekt	-19,9	0,0	-19,9	-11,9	-0,2	-12,1
Forvaltningskostning	1,0	0,0	1,0	0,9	0,0	0,9
Netto rentekostnad	9,9	3,3	13,2	11,4	2,4	13,9
Arbeidsgiveravgift - netto rentekostnad	1,4	0,5	1,9	1,6	0,3	2,0
Netto rentekostnad inkl. arbeidsgiveravgift	11,3	3,8	15,1	13,0	2,8	15,8

Estimatavvik pensjoner

Aktuarielt tap (gevinst)	57,5	11,5	69,1	-189,1	-11,7	-200,9
Arbeidsgiveravgift	8,1	1,6	9,7	-26,7	-1,7	-28,3
Aktuarielt tap (gevinst) inkl. arbeidsgiveravgift	65,7	13,1	78,8	-215,8	-13,4	-229,2

Sum pensjonskostnad inkl. rentekostnad og estimatavvik 134,3 22,2 156,4 -132,7 -4,4 -137,1

Millioner kroner	Fellesordningen	Over drift	2013	Fellesordningen	Over drift	2012
Pensjonsforpliktelser						
Brutto påløpt pensjonsforpliktelse	843,5	97,8	941,3	696,2	83,0	779,2
Pensjonsmidler	568,3	0,0	568,3	496,1	0,0	496,1
Netto forpliktelse før arb.avgift	275,2	97,8	372,9	200,1	83,0	283,1
Arbeidsgiveravgift	38,8	13,8	52,6	28,2	11,7	39,9
Brutto påløpt forpliktelse inkl. arbeidsgiveravgift	882,3	111,5	993,8	724,4	94,7	819,1
Netto forpliktelse inkl. arbeidsgiveravgift	314,0	111,5	425,5	228,3	94,7	323,0

Millioner kroner	Fellesordningen	Over drift	2013	Fellesordningen	Over drift	2012
Avstemming pensjonsforpliktelse						
Balanseført netto forpliktelse/(midler) 31.12. i fjor	228,3	94,7	323,0	281,9	79,7	361,6
Nullstilling av korridor 01.01.	0,0	0,0	0,0	122,0	20,9	142,8
Nullstilling av korridor arbeidsgiveravgift 01.01.	0,0	0,0	0,0	17,2	2,9	20,1
Balanseført netto forpliktelse/(midler) 01.01.	228,3	94,7	323,0	421,1	103,5	524,6
Resultatført pensjonskostnad	57,3	5,2	62,5	70,1	6,2	76,2
Resultatført finanskostnad	11,3	3,8	15,1	13,0	2,8	15,8
Aktuarielle gevinst og tap inkl. arbeidsgiveravgift	65,7	13,1	78,8	-215,8	-13,4	-229,2
Arbeidsgiveravgift innbetalt premie/tilskudd	-6,0	-0,7	-6,7	-7,4	-0,5	-8,0
Innbetalt premie/tilskudd inkl. adm.	-42,6	-4,6	-47,3	-52,7	-3,9	-56,5
Balanseført netto forpliktelse/(midler) 31.12. i år	314,0	111,5	425,5	228,3	94,7	323,0

Oppløsning av korridor

Revidert regnskapsstandard IAS 19 ble gjeldende for regnskapsår som startet 1. januar 2013. Selskapet tok i bruk den reviderte standarden fra 1. januar 2013, men implementeringen er foretatt med retrospektiv virkning fra 1. januar 2012 for sammenligningsformål. Endringene i IAS 19 har betydning for hvordan pensjonsforpliktelsen og pensjonskostnaden presenteres i regnskapet. En viktig endring er at aktuarielle gevinster og tap regnskapsføres mot andre inntekter og kostnader i det utvidede resultatregnskapet, og ikke inngår i periodens ordinære resultat. Korridorometoden der aktuarielle gevinster og tap utover et visst nivå fordeles over gjenværende opptjeningstid er ikke lenger tillatt.

Korridoren viste et aktuarielt tap per 01.01.2012 på NOK 163 millioner kroner inkl. arbeidsgiveravgift. Nullstillingen av korridor sees i tabellen ovenfor.

Antall	Fellesordningen	Over drift	2013	Fellesordningen	Over drift	2012
Medlemstatus						
Antall aktive	485	36	521	476	37	878
Antall oppsatte (tidligere ansatte med oppsatte rettigheter)	335	22	357	317	21	538
Antall pensjoner	124	29	153	118	28	146

Note 26 Pensjonsansvar egne ansatte, forts.

Millioner kroner	Fellesordningen	Over drift	2013	Fellesordningen	Over drift	2012
Endring i pensjonsforpliktelse						
Brutto pensjonsforpliktelse 01.01. før planendring	724,4	94,7	819,1	859,5	110,5	970,0
Brutto pensjonsforpliktelse etter planendring	724,4	94,7	819,1	859,5	110,5	970,0
Nåverdi av årets opptjening	48,9	4,6	53,5	60,2	5,4	65,6
Rentekostnad	28,8	3,3	32,1	22,4	2,6	25,0
Aktuarielt tap (gevinst) brutto pensjonsforpliktelse	91,7	13,1	104,8	-207,6	-20,6	-228,1
Arbeidsgiveravgift av pensjonskostnad	7,1	0,6	7,7	8,7	0,8	9,4
Arbeidsgiveravgift av netto rentekostnad	1,4	0,5	1,9	1,6	0,3	2,0
Arbeidsgiveravgift innbetalt premie/tilskudd	-6,0	-0,7	-6,7	-7,4	-0,5	-8,0
Utbetalinger	-14,0	-4,6	-18,6	-12,9	-3,9	-16,8
Brutto pensjonsforpliktelse 31.12.	882,3	111,5	993,8	724,4	94,7	819,1

Millioner kroner	Fellesordningen	Over drift	2013	Fellesordningen	Over drift	2012
Endring i pensjonsmidler						
Pensjonsmidler 01.01.	496,1	0,0	496,1	438,4	7,0	445,4
Renteinntekt	19,9	0,0	19,9	11,9	0,2	12,1
Aktuarielt (tap) gevinst på pensjonsmidlene	26,0	0,0	26,0	8,2	-7,2	1,1
Administrasjonsomkostning	-1,3	0,0	-1,3	-1,2	0,0	-1,2
Finansomkostning	-1,0	0,0	-1,0	-0,9	0,0	-0,9
Innbetalt premie/tilskudd inkl. adm.	42,6	4,6	47,3	52,7	3,9	56,5
Utbetalinger	-14,0	-4,6	-18,6	-12,9	-3,9	-16,8
Pensjonsmidler 31.12.	568,3	0,0	568,3	496,1	0,0	496,1

Millioner kroner	Fellesordningen	Over drift	2013	Fellesordningen	Over drift	2012
Pensjonsordningens over- / underfinansiering						
Nåverdien av den ytelsesbaserte pensjonsforpliktelsen	882,3	111,5	993,8	724,4	94,7	819,1
Virkelig verdi av pensjonseiendelene	568,3	0,0	568,3	496,1	0,0	496,1
Netto pensjonsforpliktelse	314,0	111,5	425,5	228,3	94,7	323,0

Millioner kroner	2013	2012
Økonomiske forutsetninger (felles for alle pensjonsordningene)		
Diskonteringsrente	4,00 %	3,90 %
Lønnsvekst	3,75 %	3,50 %
Folketrygdens grunnbeløp (G)	3,50 %	3,25 %
Pensjonsregulering	2,72 %	2,48 %
Arbeidsgiveravgiftssats	14,10 %	14,10 %

Aktuarielle forutsetninger

KLP's Fellesordning for kommuner og bedrifter («Fellesordningen»)

En viktig del av grunnlaget for pensjonskostnader og pensjonsforpliktelse er hvordan dødelighet og uførhet gjør seg gjeldende blant medlemmene i pensjonsordningen.

Nye dødelighetsforutsetninger

Ved målingen av påløpte forpliktelser (beste estimat) 31.12.2013 er det lagt til grunn nye dødelighetsforutsetninger. KLP har lagt til grunn ny dødelighetstabell K2013BE som tar utgangspunkt i FNO sine analyser av dødeligheten i livsforsikringsbestandene i Norge og SSBs framskrivninger. Isolert sett gir de nye forutsetningene en økning av forpliktelsen på i underkant av 10%.

Uttak av AFP i 2013 (prosent i forhold til gjenværende arbeidstakere):

Kostnadene til AFP avhenger av hvor mange i hvert årskull som tar ut AFP. Ved fylte 62 år er det 45 prosent som går av med AFP-pensjon. Det er bare de som er ansatt og i arbeid helt frem til pensjoneringen som har rett til AFP. Dette er tatt hensyn til i beregningen av AFP-forpliktelsen.

Frivillig avgang for Fellesordningen i 2013 (i %)

Alder (i år)	< 20	20-23	24-29	30-39	40-50	51-55	>55
Turnover	20 %	15 %	10 %	7,5 %	5 %	2 %	0 %

Pensjoner over driften

Uttak av AFP/tidligpensjon er ikke relevant for denne ordningen. Når det gjelder levealder, er samme variant av K2013BE lagt til grunn som i Fellesordningen.

Prosent	2013	2012
Pensjonsmidlenes sammensetning:		
Eiendom	12,3 %	11,5 %
Utlån	10,9 %	11,0 %
Aksjer	16,9 %	16,2 %
Anleggs- /HTF- obligasjoner	28,8 %	30,6 %
Omløpsobligasjoner	20,9 %	22,2 %
Likviditet / pengemarked	10,1 %	8,5 %
Sum	100,0 %	100,0 %

Pensjonsmidlene er basert på KLPs finansielle midler i kollektivporteføljen. Tabellen viser prosentvis plassering av pensjonsmidlene som administreres av KLP ved utgangen av året. Verdjustert avkastning av eiendelene ble 6,7 prosent i 2013 og 6,7 prosent i 2012.

Forventet innbetaling til ytelsesplaner etter ansettelsens opphør for perioden 1. januar 2014 – 31. desember 2014 er 72 millioner kroner.

Sensitivitetsanalyse per 31.12.2013

Diskonteringsrenten reduseres med 0,5%	Økning
Brutto pensjonsforpliktelse	10,8 %
Årets opptjening	14,8 %
Lønnsvekst økes med 0,25%	
Brutto pensjonsforpliktelse	Økning
Årets opptjening	1,3 %
Årets opptjening	3,2 %
Dødeligheten styrkes med 10%	
Brutto pensjonsforpliktelse	Økning
Årets opptjening	2,5 %
Årets opptjening	1,9 %

Sensitivitetsanalysen over er basert på at alle andre forutsetninger er uendret. I praksis er det et lite sannsynlig scenario og endringer i noen forutsetninger er korrelerte. Beregningen av brutto pensjonsforpliktelse og årets opptjening i sensitivitetsanalysen er gjort etter samme metode som ved beregning brutto pensjonsforpliktelse i balansen.

Durasjonen i fellesordningen er beregnet til 16,2.

Note 27 Skatt

Millioner kroner	2013	2012
Regnskapsmessig resultat før skatt	950	772
Utvidet resultat	-102	296
<i>Forskjeller mellom regnskapsmessig- og skattemessig resultat:</i>		
Tilbakeføring av verdireduksjon finansielle eiendeler	4 045	5 357
Tilbakeføring av verdøkning finansielle eiendeler	-10 007	-8 386
Nullstilling av korridor, IB effekt 01.01.12		-163
Regnskapsmessig tap ved realisasjon av aksjer og andre verdipapirer	0	0
Regnskapsmessig gevinst ved realisasjon av aksjer og andre verdipapirer	-4 365	-2 293
Skattemessig gevinst ved realisasjon av aksjer og andre verdipapirer	5 017	2 491
Andel av skattemessig inntekter i deltagerlignede selskaper	0	74
Andel av regnskapsmessige inntekter i deltagerlignede selskaper	0	-59
Andre permanente forskjeller	94	92
Endring i forskjeller som påvirker forholdet mellom regnskapsmessig og skattemessig inntekt	399	316
Skattemessig resultat	-3 971	-1 504
Mottatt konsernbidrag med skattemessig effekt	2 681	2 964
Årets over-/underskudd overføres til fremførbart underskudd	-1 290	1 460
Fremførbart underskudd fra tidligere år	-14 544	-16 003
Årets endring i fremførbart underskudd	-1 290	1 460
Sum fremførbart underskudd og godtgjørelse pr. 31.12.	-15 834	-14 543
Avstemming av grunnlag for utsatt skatt		
Skatteøkende midlertidige forskjeller:		
Driftsmidler	26	36
Verdipapirer	16 133	12 860
Sum skatteøkende midlertidige forskjeller	16 159	12 896
Skattereduserende midlertidige forskjeller:		
Langsiktige fordringer	-160	-131
Gevinst- og tapskonto	0	0
Pensjonsforpliktelse	-425	-386
Ubenyttet godtgjørelse aksjeutbytte	0	-93
Sum skattereduserende midlertidige forskjeller	-586	-610
Netto midlertidige forskjeller	15 573	12 286
Fremførbart underskudd	-15 834	-14 543
Grunnlag for utsatt skattefordel	-261	-2 257
27 % utsatt skattefordel i 2013	-70	
28 % utsatt skattefordel i 2012		-632
Nedvurdering av utsatt skattefordel	70	632
Balanseført utsatt skattefordel	0	0
Resultatført endring av utsatt skatt	0	0
Oppsummering av årets skattekostnad		
Resultatført endring av utsatt skatt	0	0
Resultatført betalbar skatt	0	0
Sum skattekostnad	0	0
Avstemming av skattekostnad mot ordinært resultat før skatt		
Regnskapsmessig resultat før skatt	847	1 068
Forventet skattesats etter nominell sats (28 %)	-237	-299
Skatteeffekten av:		
Realisert/urealisert aksjer og andre verdipapirer	1 487	793
Andre permanente forskjeller	-26	-30
Nedvurdering av utsatt skattefordel	-1 223	-464
Skattekostnad	0	0
Effektiv skattesats	0 %	0 %
Formuesskatt		
Skattepliktig verdi eiendeler	292 305	273 695
Skattepliktig verdi forpliktelser	-322 361	-285 757
Netto formue	-30 056	-12 063
Grunnlag formuesskatt	0	0

Note 28 Lønn og forpliktelser for ledende ansatte og styrende organer

Styret i KLP har fastsatt prinsipper og retningslinjer for godtgjørelse som gjelder for hele konsernet, samt etablert et kompensasjonsutvalg som er et underutvalg av styret. Utvalget innstiller på og fører kontroll med at godtgjørelsesordningene i konsernet er i tråd med styrets prinsipper og retningslinjer.

Ledende ansatte er definert som konsernsjef og konserndirektører ansatt i morselskapet KLP og som inngår i konsernledelsen.

Alle som inngår i gruppen ledende ansatte gjengitt i denne noten har pensjonsalder på 65 år, men kan velge å endre denne til 70 år. Årets pensjonskostnad inkluderer årets opptjening og rentekostnad fratrukket forventet avkastning og planendring.

Konsernsjefen har etterlønn tilsvarende en årslønn inkludert tilleggsgoder ved eventuelt opphør av ansettelsesforholdet. Det foreligger ingen forpliktelser til å gi styreleder særskilt vederlag eller andre fordeler ved opphør eller endring av vervet. KLP betaler styreansvarsforsikring for sine styremedlemmer.

Alle medarbeidere i konsernet kan oppta lån i KLP-konsernet til lånevilkår for ansatte. Ingen ledende ansatte har vilkår som avviker fra dette. For utlån som har en rentesats på 2,70 betales i tillegg obligatorisk gjeldsforsikring (død- og uføredækning) tilsvarende 0,76 prosent. For utlån som har en rentesats på 2,95 betales i tillegg obligatorisk gjeldsforsikring (dødsdekning) tilsvarende 0,21 prosent. Lån til eksterne styremedlemmer/kontrollkomitémedlemmer/representantskapsmedlemmer blir kun gitt til ordinære lånevilkår.

Honorar for styremedlemmer fastsettes av representantskapet. Selskapet har felles representantskap med datterselskapet KLP Skadeforsikring AS.

KLP har felles kontrollkomité med datterselskaper i konsernet som har krav til kontrollkomité.

Alle ytelser er oppgitt uten tillegg for arbeidsgiveravgift.

Utbetalt fra selskapet

2013 Tusen kroner	Lønn, honorar m.v.	Andre ytelser	Årets pensjons- opptjening	Lån	Rentesats pr 31.12.2013	Avdragsplan ¹⁾
Ledende ansatte						
Sverre Thornes, konsernsjef	3 433	162	1 055	7 410	2,70-3,80	A2041
Ole Jacob Frich	1 419	150	370	8 330	3,15-4,10	A2043
Marianne Sevaldsen	2 154	135	741	-	-	-
Aage E. Schaanning	3 072	149	915	2 650	2,70-2,95	A2031
Rune Mæland	1 526	134	299	1 583	2,70	A2034
Toril B. Ressem	1 649	151	568	5 459	2,95-3,80	S/A2039
Mette-Jorunn Meisland	1 275	146	381	6 041	2,95-3,65	A2038
Styret						
Arne Øren, leder	283	-	-	-	-	-
Finn Jebsen ²⁾	99	-	-	-	-	-
Herlof Nilssen	161	-	-	438	3,75	A2025
Anita Krohn Traaseth	82	-	-	-	-	-
Jan Helge Gulbrandsen	161	-	-	-	-	-
Marit Torgersen	161	-	-	-	-	-
Liv Kari Eskeland	161	-	-	-	-	-
Siv Holland, valgt av og blant de ansatte ²⁾	79	-	-	-	-	-
Susanne Tor-Hansen, valgt av og blant de ansatte	82	-	-	-	-	-
Freddy Larsen, valgt av og blant de ansatte	161	-	-	-	-	-
Kontrollkomité						
Ole Hetland, leder	73	-	-	-	-	-
Jan Rune Fagermoen ²⁾	30	-	-	-	-	-
Bengt P. Johansen	60	-	-	-	-	-
Mathilde Irene Skiri	31	-	-	-	-	-
Dordi E. Flormælen	60	-	-	-	-	-
Thorvald Hillestad	53	-	-	-	-	-
Representantskap						
Sum representantskap, inkl. ansatterepresentanter	410	-	-	25 155	-	-
Ansatte						
Sum lån til ansatte i KLP	-	-	-	485 759	-	-

Note 28 Lønn og forpliktelser for ledende ansatte og styrende organer, forts.

Utbetalt fra annet selskap i samme konsern

2013 Tusen kroner	Lønn, honorar m.v.	Andre ytelser	Årets pensjons- opptjening	Lån
Ledende ansatte				
Sverre Thornes, konsernsjef	-	-	-	-
Ole Jacob Frich	-	-	-	-
Marianne Sevaldsen	-	-	-	4 470
Aage E. Schaanning	-	-	-	1 072
Rune Mæland	-	-	-	567
Toril B. Ressem	-	-	-	1 915
Mette-Jorunn Meisland	-	-	-	-
Styret				
Arne Øren, leder	-	-	-	-
Finn Jebsen ²⁾	-	-	-	-
Herlof Nilssen	-	-	-	-
Anita Krohn Traaseth	-	-	-	-
Jan Helge Gulbrandsen	-	-	-	-
Marit Torgersen	-	-	-	-
Liv Kari Eskeland	-	-	-	-
Siv Holland, valgt av og blant de ansatte ²⁾	-	-	-	-
Susanne Tor-Hansen, valgt av og blant de ansatte	-	-	-	-
Freddy Larsen, valgt av og blant de ansatte	-	-	-	-
Kontrollkomité				
Ole Hetland, leder	20	-	-	-
Jan Rune Fagermoen ²⁾	8	-	-	-
Bengt P. Johansen	17	-	-	-
Mathilde Irene Skiri	9	-	-	-
Dordi E. Flormælen	17	-	-	-
Thorvald Hillestad	14	-	-	-
Representantskap				
Sum representantskap, inkl. ansattrepresentanter	49	-	-	-
Ansatte				
Sum lån til ansatte i KLP	-	-	-	257 200

Utbetalt fra selskapet

2012 Tusen kroner	Lønn, honorar m.v.	Andre ytelser	Årets pensjons- opptjening	Lån	Rentesats pr 31.12.2012	Avdragsplan ¹⁾
Ledende ansatte						
Sverre Thornes, konsernsjef	3 254	122	1 230	7 507	2,70-3,60	A2042
Ole Jacob Frich	1 380	124	456	7 053	3,15-3,90	A2041
Aage E. Schaanning ³⁾	3 180	125	1 094	4 017	2,70-3,60	A og S2032
Rune Mæland	1 463	136	365	1 638	2,70	A2035
Toril B. Ressem	1 548	146	697	7 688	2,95-3,60	A og S2033
Mette-Jorunn Meisland	1 203	120	487	5 999	2,95-3,45	A2038
Styret						
Arne Øren, leder	297	-	-	-	-	-
Finn Jebsen	240	-	-	-	-	-
Herlof Nilssen	208	-	-	468	3,55	A2025
Gunn Marit Helgesen	103	-	-	-	-	-
Jan Helge Gulbrandsen	156	-	-	-	-	-
Marit Torgersen	175	-	-	-	-	-
Siv Holland, valgt av og blant de ansatte	156	-	-	-	-	-
Freddy Larsen, valgt av og blant de ansatte	208	-	-	-	-	-
Kontrollkomité						
Ole Hetland, leder	70	-	-	-	-	-
Jan Rune Fagermoen	58	-	-	-	-	-
Bengt P. Johansen	58	-	-	-	-	-
Line Alfarustad	29	-	-	-	-	-
Dordi E. Flormælen	58	-	-	-	-	-
Thorvald Hillestad	44	-	-	-	-	-
Representantskap						
Sum representantskap, inkl. ansattrepresentanter	550	-	-	36 012	-	-
Ansatte						
Sum lån til ansatte i KLP	-	-	-	474 162	-	-

¹⁾ S=Serielån, A=Annuitetslån, siste avdrag.²⁾ Trådt ut av vervet i løpet av året³⁾ Beløp oppgitt under «Lønn, honorar m.v.» inkluderer engangsutbetaling på kr 228 tusen kroner.

Note 28 Lønn og forpliktelser for ledende ansatte og styrende organer, forts.

Utbetalt fra annet selskap i samme konsern

2012 Tusen kroner	Lønn, honorar m.v.	Andre ytelser	Årets pensjons- opptjening	Lån
Ledende ansatte				
Sverre Thornes, konsernsjef	-	-	-	-
Ole Jacob Frich	-	-	-	-
Aage E. Schaanning ¹⁾	-	-	-	-
Rune Mæland	-	-	-	-
Toril B. Ressem	-	-	-	-
Mette-Jorunn Meisland	-	-	-	-
Styret				
Arne Øren, leder	-	-	-	-
Finn Jøbsen	-	-	-	-
Herlof Nilssen	-	-	-	-
Gunn Marit Helgesen	-	-	-	-
Jan Helge Gulbrandsen	-	-	-	-
Marit Torgersen	-	-	-	-
Siv Holland, valgt av og blant de ansatte	-	-	-	-
Freddy Larsen, valgt av og blant de ansatte	-	-	-	-
Kontrollkomité				
Ole Hetland, leder	19	-	-	-
Jan Rune Fagermoen	16	-	-	-
Bengt P. Johansen	16	-	-	-
Line Alfarustad	8	-	-	-
Dordi E. Flormælen	16	-	-	-
Thorvald Hillestad	12	-	-	-
Representantskap				
Sum representantskap, inkl. ansatterepresentanter	-	-	-	4 573
Ansatte				
Sum lån til ansatte i KLP	-	-	-	42 942

¹ S=Serielån, A=Annuitetslån, siste avdrag.

Note 29 Antall ansatte

	2013	2012
Antall fast ansatte 31.12.	502	477
Gjennomsnittlig antall ansatte	490	469

Note 30 Honorar til revisor

Millioner kroner	2013	2012
Ordinær revisjon	2,2	2,2
Attestasjonstjenester	0,0	0,0
Skatterådgivning	0,0	0,0
Andre tjenester utenfor revisjonen	0,3	0,1
Sum honorar til revisor	2,5	2,3

Beløpene ovenfor er inklusive merverdiavgift.

Note 31 Transaksjoner med nærstående parter

Alle transaksjoner mot nærstående parter er gjort til markedsmessige vilkår. Unntaket er administrative tjenester som benyttes på tvers i konsernet. Kostnader for administrative tjenester fordeles til selvkost etter faktisk forbruk.

Millioner kroner	2013	2012
Resultatposter		
Kjøp forvaltningstjenester fra KLP Kapitalforvaltning AS	-83	-91
Kjøp forvaltningstjenester fra KLP Banken AS	-58	-79
Leie av kontorlokaler fra KLP Huset AS	-46	-46
Salg av pensjonsforsikring/gruppeliv til datterselskaper	72	85
Renteinntekt fra lån til datterselskaper	0	44
Netto refusjon administrative tjenester	212	187
Sum	97	100

Millioner kroner	31.12.2013	31.12.2012
Balanseposter ¹		
Netto mellomværende til:		
KLP Skadeforsikring AS	51	7
KLP Bedriftspensjon AS	3	4
KLP Forsikringsservice AS	0	1
KLP Kapitalforvaltning AS	11	-2
KLP Fondsforvaltning AS	1	7
KLP Eiendom AS	2 591	1 819
KLP Banken AS	50	8
Sum	2 709	1 846

¹ Netto mellomværende inkluderer konsernbidragposter på de ulike selskapene.

Note 32 Andre forpliktelser

Millioner kroner	2013	2012
Leverandørgjeld	10	10
Gjeld til forsikringskunder	0	0
Skyldig mva. og skattetrekk	266	236
Mellomværende konsernselskaper	0	-17
Uoppgjort verdipapirhandel	3 960	3 644
Sum andre forpliktelser	4 235	3 874

Note 33 Andre forsikringsrelaterte inntekter og kostnader

Millioner kroner	2013	2012
Andre inntekter		
Tilskudd servicepensjon/AFP	651	642
Diverse renteinntekter	31	10
Sum andre inntekter	682	651
Andre kostnader		
Utbetalinger servicepensjon/AFP	651	642
Diverse rentekostnader	5	6
Sum andre kostnader	656	647

Note 34 Betingede forpliktelser

Millioner kroner	31.12.2013	31.12.2012
Kausjonsansvar	2	2
Kommitert, ikke trukket investering i private equity og eiendomsfond	4 610	3 250
Godkjente, ikke utbetalte lånetilsagn	3 474	1 159
Sum poster utenfor balansen	8 086	4 410

Dialog
Anders Eidsnes

Til generalforsamlingen i Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

Revisors beretning

Uttalelse om årsregnskapet

Vi har revidert årsregnskapet for Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap som består av selskapsregnskap og konsernregnskap. Selskapsregnskapet består av balanse per 31. desember 2013, resultatregnskap, endringer i egenkapital og kontantstrøm for regnskapsåret avsluttet per denne datoen, og en beskrivelse av vesentlige anvendte regnskapsprinsipper og andre noteopplysninger. Konsernregnskapet består av balanse per 31. desember 2013, resultatregnskap, endringer i egenkapital og kontantstrøm for regnskapsåret avsluttet per denne datoen, og en beskrivelse av vesentlige anvendte regnskapsprinsipper og andre noteopplysninger.

Styret og daglig leders ansvar for årsregnskapet

Styret og daglig leder er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet og for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge for selskapsregnskapet og i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU, for konsernregnskapet, og for slik intern kontroll som styret og daglig leder finner nødvendig for å muliggjøre utarbeidelsen av et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil.

Revisors oppgaver og plikter

Vår oppgave er å gi uttrykk for en mening om dette årsregnskapet på bakgrunn av vår revisjon. Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder International Standards on Auditing. Revisjonsstandardene krever at vi etterlever etiske krav og planlegger og gjennomfører revisjonen for å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon.

En revisjon innebærer utførelse av handlinger for å innhente revisjonsbevis for beløpene og opplysningene i årsregnskapet. De valgte handlingene avhenger av revisors skjønn, herunder vurderingen av risikoene for at årsregnskapet inneholder vesentlig feilinformasjon, enten det skyldes misligheter eller feil. Ved en slik risikovurdering tar revisor hensyn til den interne kontrollen som er relevant for selskapets utarbeidelse av et årsregnskap som gir et rettviseende bilde. Formålet er å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av selskapets interne kontroll. En revisjon omfatter også en vurdering av om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige og om regnskapsestimatene utarbeidet av ledelsen er rimelige, samt en vurdering av den samlede presentasjonen av årsregnskapet.

Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Konklusjon om selskapsregnskapet

Etter vår mening er morselskapets regnskap avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettviseende bilde av den finansielle stillingen til Kommunal Landspensjonskasse gjensidig

Revisors beretning - 2013 - Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap, side 2

forsikringsselskap per 31. desember 2013, og av selskapets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret som ble avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.

Konklusjon om konsernregnskapet

Etter vår mening er konsernregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettviseende bilde av den finansielle stillingen til konsernet Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap per 31. desember 2013, og av konsernets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret som ble avsluttet per denne datoen i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU.

Uttalelse om øvrige forhold

Konklusjon om årsberetningen og om redegjørelse om samfunnsansvar

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen og i redegjørelsen om samfunnsansvar om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til anvendelse av overskuddet er konsistente med årsregnskapet og er i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendig i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag ISAE 3000 "Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon" mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokføringsskikk i Norge.

Oslo, 21. mars 2014
PricewaterhouseCoopers AS

Magne Sem
Statsautorisert revisor

AKTUARENS ERKLÆRING – KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

Under henvisning til det fremlagte regnskapet for 2013 bekreftes det at de forsikringstekniske avsetninger er foretatt i samsvar med gjeldende beregningsgrunnlag og de rammer som gjelder for oppreservering for lengre levetid, og dermed er i overensstemmelse med regulatoriske krav.

Også de foreslåtte disponeringer til premiefond er i samsvar med forsikringsvirksomhetsloven.

I Fellesordningen for kommuner og bedrifter, Fellesordningen for fylkeskommuner, Fellesordningen for statlige helseforetak og Pensjonsordningen for folkevalgte er premiereserven også pr. 31. desember 2013 formelt avsatt i samsvar med det forsikringstekniske beregningsgrunnlaget K2005 med sikkerhetsmarginer i henhold til Finanstilsynets minstekrav. I tillegg er det avsatt midler til oppreservering som dekker hele differansen opp til nivået for ny tariff K2013, som formelt trer i kraft 1. januar 2014.

Også i Pensjonsordningen for sykepleiere og Pensjonsordningen for sykehusleger er det formelt foretatt avsetninger til premiereserve etter samme tariff som tidligere. Denne er sterkere enn Finanstilsynets minstekrav. Også i disse ordningene er det innført ny tariff, og den er noe sterkere enn K2013. Også i disse ordningene er premiereserver etter den nye tariff fullt finansiert per 31.12.2013.

For alle ordninger med unntak av Pensjonsordningen for sykepleiere og Pensjonsordningen for sykehusleger benyttes fra 1. januar 2014 K2013, dvs. de formler og tilhørende parametere som er eksplisitt gjengitt i Finanstilsynets brev til alle livsforsikringselskaper og pensjonskasser av 8. mars 2013, og som innebærer en margin i startdødeligheten på 12 prosent.

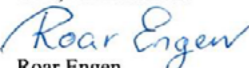
På grunn av lengre levetid blant de forsikrede i Pensjonsordningen for sykepleiere og Pensjonsordningen for sykehusleger anvendes her det samme formelverk og de samme parametere for øvrig, men med en margin i startdødeligheten på 17 prosent.

Sivilstandselementene i premietariffen endres også fra 1. januar 2014, slik det er vist til i tilsynets ovennevnte brev av 8. mars 2013.

Samtidig med implementeringen av K2013 iverksettes levealdersjustering av alderspensjonsytelsene i samsvar med lov og tariffavtale, noe som isolert sett bidrar til lavere avsetningskrav.

For uførhet har de gjeldende beregningsgrunnlag vært i bruk siden 2010. Også for uførhet er det egne tariff for Pensjonsordningen for sykepleiere og Pensjonsordningen for sykehusleger.

Oslo, 21. mars 2014

Roar Engen
Ansvarshavende aktuar

Til representantskapet og generalforsamlingen i
Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringselskap

KONTROLLKOMITEENS UTTALELSE FOR 2013

Kontrollkomiteen har, i henhold til instruksens § 9, gjennomgått styrets forslag til årsberetning og årsregnskap for Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringselskap, selskap og konsern. Årsoppgjøret består av resultatregnskap, balanse, oppstilling over endring i egenkapital, kontantstrømoppstilling og noter. I tillegg er aktuarens erklæring og revisjonsberetningen fremlagt og gjennomgått.

Kontrollkomiteen tilrår overfor representantskapet og generalforsamlingen at selskapets og konsernets årsregnskap og årsberetning for 2013 fastsettes i samsvar med styrets forslag.

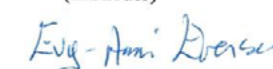
Oslo, den 4. april 2014

Ole Hetland
(leder)

Bengt P. Johansen

Dordi Flormælen
(nestleder)

Irene Skiri

Evy-Anni Evensen

Til generalforsamlingen i
Kommunal Landspensjonskasse

Representantskapet i Kommunal Landspensjonskasse har gjennomgått styrets forslag til årsberetning og årsregnskap for Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringselskap, selskap og konsern. Årsoppgjøret består av resultatregnskap, balanse, oppstilling over endring i egenkapital, kontantstrømpstilling, noter, aktuarens erklæring, revisjonsberetningen og kontrollkomiteens uttalelse.

Representantskapet tilrår overfor generalforsamlingen at selskapets og konsernets årsregnskap og årsberetning for 2013 fastsettes i samsvar med styrets forslag.

Oslo, 10. april 2014

Nils A. Røhne
Representantskapets nestleder

Styrer i KLP

Konsernstyret

Arne Øren (styreleder)
Liv Kari Eskeland, Marit Torgersen, Anita Krohn Traaseth, Jan Helge Gulbrandsen, Herlof Nilssen, Freddy Larsen (ansattes representant), Susanne Torp-Hansen (ansattes representant), Egil Johansen (fast møtende vara), Erik Kollerud (observatør), Ingjerd Hovdenakk (observatør)

Styrer i datterselskapene

KLP BEDRIFTSPENSJON AS

Marianne Sevaldsen (styreleder)
Alexander Berg Larsen, Stig Even Jacobsen, Cathrine Hellandsvik, Rune Mæland, Harald Ramon Hagen (ansattes representant).
Adm. dir: Torun Wahl

KLP EIENDOM AS

Sverre Thornes (styreleder)
Aage E. Schaanning, Ida Louise Skaurum Mo, Svein Sivertsen, Per Victor Nordan (fast møtende vara), Ingrid Dahl Hovland, Jan Vidar Løvslund (ansattes representant), Ruth Hege Havdal (vara ansattes representant).
Adm. dir: Gunnar Gjørtz

KLP KAPITALFORVALTNING AS

Sverre Thornes (styreleder)
Torun Wahl, Elizabeth Lee Marinelli, Jørn Gunnar Kleven, Benedicte Bakke Agerup, Per Rustad Ørvik (ansattvalgt), Anette Hjertø (ansattvalgt), Marie E.M. Andersen (ansattvalgt varamedlem), Erik Syrstad (ansattvalgt varamedlem).
Adm. dir: Håvard Gulbrandsen

KLP FONDSFORVALTNING AS

Håvard Gulbrandsen (styreleder)
Cathrine Hellandsvik, Elin Evjen, Hilde Seem, Hans Jørgen Gade (andelseiervalgt), Kjetil Houg (andelseiervalgt), Per Christian Standerholen (varamedlem), Anne Kristine Garpestad (varamedlem), Ingvild Dingstad (andelseiervalgt varamedlem).
Adm. dir: Ståle Øksnes

KLP FORSIKRINGSSERVICE AS

Sverre Thornes (styreleder)
Roar Engen, Bjørn Eknes, Anne Käte Grøholt, Helge Rudi.
Adm. dir: Roar Engen

KLP SKADEFORSIKRING AS

Sverre Thornes (styreleder)
Inger Østensjø, Toril Bariusdotter Ressem, Reidun W. Ravem, Reidar Mæland, Bengt Kristian Hansen (ansattes representant), Steinar Haukeland (vara for Bengt Kristian Hansen), Lene Bjerkan (vara).
Adm. dir: Tore Tenold

KLP BANKHOLDING AS OG KLP BANKEN AS:

Sverre Thornes (styreleder)
Aage E. Schaanning, Jan Otto Langmoen, Mette-Jorunn Meisland, Eva Margrethe Salvesen, Christin Elisabeth Kleppe (ansattes representant), Anita Irene Engenes (vara ansattes representant),
Adm. dir: Leif Magne Andersen

KLP KOMMUNEKREDITT AS

Sverre Thornes (styreleder)
Aage E. Schaanning (nestleder), Eva Margrethe Salvesen, Toril Lahnstein
Adm. dir: Arnulf Arnøy

KLP BOLIGKREDITT AS (tidl. KLP BK Prosjekt AS)

Sverre Thornes (styreleder)
Aage E. Schaanning (nestleder)
Eva Margrethe Salvesen
Marit Barosen

KLP-HUSET AS

Eskil Rolstad, leder
Hans Vidar Sund (styremedlem)
Tina Kristine Korsrud (styremedlem)

Tillitsvalgte

KLPs Representantskap 2012 - 2014 medlemmer Valgt av generalforsamlingen

Bente Krauss	Sykehuset i Vestfold HF
Erik Arne Hansen	Helse Nord RHF
Gerd Lisbeth Nauf	Sandefjord lufthavn Torp AS
Hanne Gaaserød	Helse Sør-Øst
Ingunn Foss	Lyngdal kommune
Kjell Fosse	Stjørdal kommune
Mette Qvortrup	Østfold Energi AS
Mildrid Søbstad	Vefsn kommune
Nils A Røhne	Stange kommune
Ole Haabeth	Østfold flykeskommune
Ole John Østenstad	Førde kommune
Per Karlsen	Helse Vest RHF
Siri Hovde	Aurskog-Høland kommune
Solfrid Borge	Ullensvang kommune
Sveinung Aune	Helse Midt-Norge RHF
Terje Olsen	Troms fylkeskommune
Tor Egil Bakken	Larvik kirkelige fellestråd
Torgeir Strøm	Sykehuset Innlandet HF
Torhild Bransdal	Vennesla kommune
Trond Lesjø	Gjøvik kommune
Unni Skaar	Sarpsborg kommune
Vibeke Stjern	Åfjord kommune

Varamedlemmer:

Iselin Marstrander	Valnesfjord helsesportssenter
Trond Søreide	Helse Bergen HF
Oddmar Blekkerud	Nes kommune
Kerstin Thoresen	Nordlandssykehuset HF
Mari Botterud	Øyer kommune
Kari Ask	Sigdal kommune
Rune Hovde	Ørsta kommune
Bersvend Salbu	Tynset kommune
Heidi Magnussen	St. Olav Hospital HF
Dag Sandvik	ASVL
Anna Welle	Saltdal kommune
Inga Mannal	Gamvik kommune

Oppnevnt av arbeidstakerorganisasjonene

Kjellfrid Blakstad	Fagforbundet
Stein Gulbrandsen	Fagforbundet
Geir Mosti	Fagforbundet
Erik Orskaug	UNIO
Lizzi Thorkildsen	Delta
Ole Jakob Knudsen	Naturviterne

Varamedlemmer:

Svein Kristiansen	Fagforbundet
Anne Bondevik	Fagforbundet

Ansattevalgte representanter

Ann Sundal	KLP Eiendom Trondheim
Anne Beate Lien	KLP Bergen
Erik Falk	KLP Oslo
Gry Løvlund	KLP Oslo
Helge Mæland Nielsen	KLP Bergen
Jøran Østom	KLP Oslo
Kari Bakken	KLP Oslo
Lisbeth Arnesen	KLP Bergen

Magnus Haldorsen	KLP Skadeforsikring
Morten Eidsnes	KLP Bergen
Nina Høgdahl	KLP Skadeforsikring
Torkell Dobbe	KLP Skadeforsikring
Trine Bjelland Ottosen	KLP Oslo
Vidar Stenseth	KLP Oslo
Wenche Westby	KLP Oslo

Varamedlemmer:

Alexander Vistnes	KLP Skade
Arne Henriksen	KLP Oslo
Eskil Kjeldsen	KLP Oslo

Valgkomiteen

Nils A. Røhne
Ingunn Foss
Mette Qvortrup
Peder Olsen
Trond Lesjø (vara)

Representantskap KLP Banken/KLP Bankholding 2014 medlemmer

Arne Sigurd Mossige	Stavanger kirkelige fellestråd
Arne Sandbu	Nord-Fron kommune
Arve Varden	Høyanger kommune
Berit Bore	Helse Vest RHF
Egon Bjune	Tønsberg Parkering AS
Eva Lian	KS
Hege Sørli	Namsos kommune
Jan Davidsen	Fagforbundet
Rita Ottervik	Trondheim kommune
Lillian Nærem	Hurdal kommune
Heidi Nilsen	Helse Møre og Romsdal HF

Varamedlemmer:

Solveig Abrahamson	Seljord kommune
Anne Rudi,	Rollag kommune
Ørjan Sandvik,	Vestre Viken HF
Rune Andøy	Narvik Havn KF
Øystein Sivertsen,	KS Troms
Aud Norunn Strand	Modum kommune

Ansattevalgte representanter

Gordana Grøtjord Forberg
Grethe R. Nicolaisen
Terje Granvold
Oddvar Engelåstrø

Varamedlemmer:

Ragnar Norstad
Monica Wiktorsdatter

Kontrollkomité

Ole Hetland (leder)
Dordi Flormælen (nestleder)
Irene Skiri
Bengt P. Johansen
Thorvald Hillestad
Evy Anni Evensen (vara)